

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΓΕΩΡΓΙΑΣ, ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

ΣΥΜΒΑΣΗ

ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΡΩΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ
ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 2014-2020

ΣΤΑΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ:
**“ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ
ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ” - 3^ο ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ**

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ

ΣΦΡΑΓΙΔΑ - ΥΠΟΓΡΑΦΗ

Κ/ξία:

**«ΛΚΝ ΑΝΑΛΥΣΙΣ - ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ Ε.Π.Ε. , ΦΙΛΑΓΡΟΤΙΚΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΛΤΔ,
ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ, ΕΝΒΙΡΟΠΛΑΝ ΜΕΛΕΤΗΤΙΚΗ
ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ Α.Ε.»**

Έδρα Κ/ξίας:

Αριστοτέλους 11-15,
10432, Αθήνα
Τηλ: +30 210 5201460
Fax: +30 210 5230064

ΙΟΥΛΙΟΣ
2014

Ο Μελετητής

Γεώργιος Λώλος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1	ΜΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	1-1
2	ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	2-1
2.1	ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ – ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	1
2.2	ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΝΑΘΕΣΗΣ, ΟΜΑΔΑ ΜΕΛΕΤΗΣ, ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	2
3	ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑ & ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	3-1
3.1	ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑ & ΣΤΟΧΟΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ.....	1
3.1.1	Σκοπιμότητα	1
3.1.2	Στόχοι.....	4
3.1.2.1	Καινοτομία.....	4
3.1.2.2	Περιβάλλον.....	5
3.1.2.3	Κλιματική Αλλαγή	6
3.2	ΔΙΕΘΝΕΙΣ, ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	8
3.2.1	Κοινή Γεωργική Πολιτική & Περιβάλλον.....	8
3.2.1.1	Συνολική εικόνα.....	8
3.2.1.2	Μέτρα	9
3.2.2	Κοινοτικό Επίπεδο	13
3.2.3	Εθνικό Επίπεδο	20
3.2.3.1	ΘΣ 4: Υποστήριξη της μετάβασης σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα σε όλους τους τομείς	20
3.2.3.2	ΘΣ 5: Προώθηση της προσαρμογής της κλιματικής αλλαγής και της πρόληψης των κινδύνων.....	21
3.2.3.3	ΘΣ 6: Προστασία του περιβάλλοντος και προώθηση της αποδοτικής χρήσης των πόρων.....	22
3.3	ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΜΕ ΆΛΛΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ.....	23
3.3.1	Προγράμματα Διαρθρωτικών Ταμείων.....	23
3.3.2	Εθνικά Αναπτυξιακά Προγράμματα	24
3.3.2.1	Πρόγραμμα Εφαρμογής για την Επεξεργασία των Αστικών Λυμάτων, Σχέδιο Διαχείρισης Λεκάνης Απορροής Ποταμού, Προγράμματος Μέτρων και Σχεδίου Διαχείρισης Ξηρασίας.....	24
3.3.2.2	Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ανανεώσιμη Ενέργεια για την περίοδο 2010-2020, Σχέδιο Δράσης Προώθησης ΑΠΕ και Εξοικονόμησης Ενέργειας.....	25
3.3.2.3	Εθνικό Σχέδιο Κατανομής Δικαιωμάτων Εκπομπής Αερίων Θερμοκηπίου	26
3.3.2.4	Ολοκληρωμένη προσέγγιση και ανάπτυξη του Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου Προσαρμογής στην Αλλαγή του Κλίματος (ΕΣΣΠΑΚ)	26
3.3.2.5	Στρατηγική για την Βιοποικιλότητα στην Κύπρο.....	27
3.4	ΒΑΘΜΟΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	27

4	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	4-1
4.1	ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ.....	1
4.2	ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	1
4.3	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	7
4.3.1	Μέτρο 1: «Δράσεις μεταφοράς γνώσεων και ενημέρωσης»	7
4.3.2	Μέτρο 3: « Συστήματα ποιότητας γεωργικών προϊόντων και τροφίμων »	8
4.3.3	Μέτρο 4: Επενδύσεις σε υλικά στοιχεία του ενεργητικού	9
4.3.3.1	Επενδύσεις που βελτιώνουν τις συνολικές επιδόσεις και τη βιωσιμότητα των γεωργοκτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων	10
4.3.3.2	Επενδύσεις που αφορούν στη μεταποίηση, εμπορία και ανάπτυξη γεωργικών και δασικών προϊόντων.....	12
4.3.3.3	Επενδύσεις σε υποδομές (χωροταξική και κτηνοτροφική ανάπτυξη και υποδομές σχετικές με τη διαχείριση των υδάτων).....	12
4.3.4	Μέτρο 6: «Ανάπτυξη γεωργικών εκμεταλλεύσεων και επιχειρήσεων»	15
4.3.5	Μέτρο 7: «Βασικές Υπηρεσίες και ανάπλαση χωριών σε αγροτικές περιοχές».....	16
4.3.6	Μέτρο 8: «Επενδύσεις στην ανάπτυξη δασικών περιοχών και στη βελτίωση της βιωσιμότητας των δασών»	18
4.3.7	Μέτρο 9: «Σύσταση Ομάδων και Οργανώσεων Παραγωγών».....	21
4.3.8	Μέτρο 10.1: «Αγροπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις για την αποτροπή της υποβάθμισης της ποιότητας των υδάτων και του εδάφους και μείωσης των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου (NO ₂ , CH ₄) και εκπομπών CO ₂ μέσω του πλήρους αποκλεισμού της χρήσης χημικών ζιζανιοκτόνων»	22
4.3.9	Μέτρο 10.2: «Αγροπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις για την αποτροπή της υποβάθμισης της ποιότητας των υδάτων και του εδάφους και μείωσης των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου (NO ₂ , CH ₄) και εκπομπών CO ₂ μέσω της εφαρμογής τριετούς κύκλου αμειψισποράς»...	23
4.3.10	Μέτρο 10.3: «Αγροπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις για την αποτροπή της υποβάθμισης της ποιότητας των υδάτων και του εδάφους και μείωσης των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου (NO ₂ , CH ₄) και εκπομπών CO ₂ μέσω της Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Παραγωγής»	24
4.3.11	Μέτρο 10.4: «Αγροπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις για τη διατήρηση και τη βιώσιμη χρήση και ανάπτυξη των γενετικών πόρων στη γεωργία»	25
4.3.12	Μέτρο 11: «Ανάπτυξη Βιολογικής Παραγωγής, συμπεριλαμβανομένης της περιόδου μετατροπής αλλά και της διατήρησης των πρακτικών της βιολογικής γεωργίας μετά την μεταβατική περίοδο»	26
4.3.13	Μέτρο 12: «Ενίσχυση στο πλαίσιο Natura 2000 και της Οδηγίας Πλαίσιο για τα Ύδατα»	27
4.3.14	Μέτρο 13: «Πληρωμές σε Περιοχές με Φυσικά ή άλλα Μειονεκτήματα».....	28
4.3.15	Μέτρο 14: «Καλή μεταχείριση των ζώων μέσω της βελτίωσης της πυκνότητας του ζωικού κεφαλαίου και συνεχούς παροχής τροφής και νερού στην Αιγοπροβατοτροφία»	29
4.3.16	Μέτρο 16 «Συνεργασία»	30
4.3.17	Μέτρο 19: «Τοπική Ανάπτυξη LEADER».....	31

4.4	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	32
5	ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ.....	5-1
5.1	ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΩΝ	1
5.2	ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΩΝ	1
5.3	ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗΣ ΚΑΙ ΜΗΔΕΝΙΚΗΣ ΛΥΣΗΣ.....	5
5.4	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	7
6	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	6-1
6.1	ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ	1
6.1.1	Βιοποικιλότητα	1
6.1.1.1	Φυσικά οικοσυστήματα	1
6.1.1.2	Αγροτικά οικοσυστήματα.....	2
6.1.2	Χλωρίδα	3
6.1.3	Πανίδα	5
6.1.3.1	Θηλαστικά	5
6.1.3.2	Ορνιθοπανίδα.....	5
6.1.3.3	Ερπετοπανίδα.....	6
6.1.3.4	Αμφίβια.....	7
6.1.3.5	Ασπόνδυλα	7
6.1.3.6	Ιχθυοπανίδα	8
6.1.4	Έδαφος	9
6.1.5	Ύδατα.....	11
6.1.6	Αέρας.....	15
6.1.7	Κλιματικοί Παράγοντες	21
6.1.8	Πληθυσμός	23
6.1.9	Ανθρώπινη Υγεία	24
6.1.10	Πολιτιστική Κληρονομιά.....	25
6.1.11	Τοπίο.....	25
6.1.12	Αλληλεπιδράσεις περιβαλλοντικών παραμέτρων με το ΠΑΑ.....	26
6.2	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΟΥ ΕΝΔΕΧΕΤΑΙ ΝΑ ΕΠΗΡΕΑΣΤΟΥΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ.....	29
6.3	ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΕ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΙΔΙΑΙΤΕΡΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	32
6.3.1	Πιέσεις που ασκούνται από τον αναπτυξιακό σχεδιασμό	32
6.3.1.1	Τουριστική Ανάπτυξη	32
6.3.1.2	Αστικοποίηση – Οικιστική ανάπτυξη.....	32
6.3.1.3	Οδικό δίκτυο.....	32
6.3.2	Ρύπανση	32

6.3.3	Απερήμωση και Κλιματική Αλλαγή	33
6.3.4	Πυρκαγιές	33
6.3.5	Επιπτώσεις γεωργικών, δασοπονικών και άλλων δραστηριοτήτων	33
7	ΕΚΤΙΜΗΣΗ, ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	7-1
7.1	ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ	1
7.1.1	Μεθοδολογία του σταδίου προσδιορισμού των επιπτώσεων	1
7.1.2	Μεθοδολογία του σταδίου χαρακτηρισμού των επιπτώσεων	6
7.1.3	Μεθοδολογία του σταδίου αξιολόγησης των επιπτώσεων.....	7
7.2	ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ	8
7.2.1	Στάδιο 1: Προσδιορισμός των επιπτώσεων	9
7.2.1.1	Προσδιορισμός επιπτώσεων 1ης ομάδας μέτρων «Ανταγωνιστικότητα της γεωργίας» (Προτεραιότητες 2&3 του ΠΑΑ)	9
7.2.1.2	Προσδιορισμός επιπτώσεων 2ης ομάδας μέτρων «Βιώσιμη διαχείριση φυσικών πόρων και δράση για την κλιματική αλλαγή» (Προτεραιότητες 4 & 5 του ΠΑΑ).....	14
7.2.1.3	Προσδιορισμός επιπτώσεων 3ης ομάδας μέτρων «Ισόρροπη ανάπτυξη αγροτικών περιοχών» (Προτεραιότητα 6 του ΠΑΑ)	23
7.2.1.4	Σύνοψη και συμπεράσματα	26
7.2.2	Στάδιο 2: Εκτίμηση των χαρακτηριστικών των επιπτώσεων	28
7.2.3	Στάδιο 3: Αξιολόγηση των επιπτώσεων	31
7.2.3.1	Αξιολόγηση των επιπτώσεων στη βιοποικιλότητα.....	31
7.2.3.2	Αξιολόγηση των επιπτώσεων στον πληθυσμό	34
7.2.3.3	Αξιολόγηση των επιπτώσεων στην ανθρώπινη υγεία.....	35
7.2.3.4	Αξιολόγηση των επιπτώσεων στην πανίδα	35
7.2.3.5	Αξιολόγηση των επιπτώσεων στη χλωρίδα.....	36
7.2.3.6	Αξιολόγηση των επιπτώσεων στο έδαφος	36
7.2.3.7	Αξιολόγηση των επιπτώσεων στα νερά.....	39
7.2.3.8	Αξιολόγηση των επιπτώσεων στον αέρα.....	41
7.2.3.9	Αξιολόγηση των επιπτώσεων στους κλιματικούς παράγοντες	42
7.2.3.10	Αξιολόγηση των επιπτώσεων στα υλικά περιουσιακά στοιχεία	43
7.2.3.11	Αξιολόγηση των επιπτώσεων στην πολιτιστική κληρονομιά	44
7.2.3.12	Αξιολόγηση των επιπτώσεων στο τοπίο.....	44
7.2.3.13	Αξιολόγηση των επιπτώσεων από τις μεταβολές των πολυτροπικών περιβαλλοντικών πιέσεων.....	45
7.3	ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΩΝ ΜΕΤΡΩΝ	47
7.3.1	Μέτρα για τη βιοποικιλότητα	47
7.3.1.1	Προτάσεις για τους άξονες προτεραιότητας και τις ενδεικτικές παρεμβάσεις.....	47
7.3.1.2	Προτάσεις για την υλοποίηση του ΠΑΑ	47

7.3.2	Μέτρα για τον πληθυσμό και την υγεία	48
7.3.3	Μέτρα για την πανίδα	48
7.3.4	Μέτρα για τη χλωρίδα.....	48
7.3.5	Μέτρα για το έδαφος	48
7.3.6	Μέτρα για τα νερά	49
7.3.7	Μέτρα για τον αέρα	49
7.3.8	Μέτρα για τους κλιματικούς παράγοντες.....	49
7.3.9	Μέτρα για τα υλικά περιουσιακά στοιχεία.....	50
7.3.10	Μέτρα για την πολιτιστική κληρονομιά.....	50
7.3.11	Μέτρα για το τοπίο	50
7.3.12	Μέτρα για τις μεταβολές των πολυτροπικών περιβαλλοντικών πιέσεων	51
7.3.13	Σύνοψη προτάσεων για την αντιμετώπιση.....	52
8	ΣΧΕΔΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ	8-1
8.1	ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ.....	1
8.1.1	Χαρακτηριστικά μηχανισμών παρακολούθησης στην Κύπρο	1
8.1.2	Ενιαία ή θεματική παρακολούθηση;	2
8.1.3	Περιβαλλοντική ή συνολική παρακολούθηση;.....	3
8.1.4	Περιοδικότητα καταγραφής.....	4
8.1.5	Περιεχόμενο της παρακολούθησης	5
8.2	ΣΥΝΟΨΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ	6

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας Π-1: Ενδεικτικός Προϋπολογισμός Π.Α.Α. 2014-2020	5
Πίνακας Π-2: Σύνοψη των επηρεαζόμενων περιβαλλοντικών παραμέτρων και των αντίστοιχων μεταβολών που εκτιμάται ότι θα επέλθουν από την υλοποίηση του ΠΑΑ	16
Πίνακας Π-3: Σύνοψη των ιδιοτήτων των επιπτώσεων του ΠΑΑ.....	17
Πίνακας Π-4: Σύνοψη προτάσεων για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών επιπτώσεων	20
Πίνακας Π-5: Σύνοψη προτάσεων για την παρακολούθηση	23
Πίνακας 4-1: Ενδεικτικός Προϋπολογισμός Π.Α.Α. 2014-2020	32
Πίνακας 5-1: Αντιστοίχιση Θεματικών Στόχων με Προτεραιότητες Χρηματοδότησης.....	2
Πίνακας 5-2: Εναλλακτικές δυνατότητες χρηματοδοτικών βαρυτήτων για το ΠΑΑ 2014-2020.....	3
Πίνακας 5-3: Βαθμολόγηση των εναλλακτικών δυνατοτήτων ΕΔ-1και ΕΔ-2.....	5
Πίνακας 6-1: Εκτίμηση Ετήσιων Αναγκών ανά Τύπο Χρήσης για το έτος 2011	14
Πίνακας 6-2: Έκθεση αερίων του θερμοκηπίου ανά αέριο από τη γεωργία για την περίοδο 1990-2012.....	19
Πίνακας 6-3: Συνολικές εκπομπές από δάση για την περίοδο 1990-2012	20
Πίνακας 7-1: Ενδεικτικό ερωτηματολόγιο βάσει του οποίου προσδιορίζονται οι επιπτώσεις του προτεινόμενου Προγράμματος.....	3
Πίνακας 7-2: Προσδιορισμός των επιπτώσεων στο περιβάλλον από την υλοποίηση της 1ης ομάδας μέτρων (2η & 3η Προτεραιότητα).....	10
Πίνακας 7-3: Προσδιορισμός των επιπτώσεων στο περιβάλλον από την υλοποίηση της 2ης ομάδας μέτρων (4η & 5η Προτεραιότητα).....	16
Πίνακας 7-4: Προσδιορισμός των επιπτώσεων στο περιβάλλον από την υλοποίηση της 3ης ομάδας μέτρων (6η Προτεραιότητα)	24
Πίνακας 7-5: Σύνοψη των επηρεαζόμενων περιβαλλοντικών παραμέτρων και των αντίστοιχων μεταβολών που εκτιμάται ότι θα επέλθουν από την υλοποίηση του ΠΑΑ.....	26
Πίνακας 7-6: Εποπτική παρουσίαση των ιδιοτήτων των επιπτώσεων του ΠΑΑ.....	29
Πίνακας 7-7: Σύνοψη των επιπτώσεων του ΠΑΑ στη βιοποικιλότητα.....	32
Πίνακας 7-8: Σύνοψη των επιπτώσεων του ΠΑΑ στον πληθυσμό.....	34
Πίνακας 7-9: Σύνοψη των επιπτώσεων του ΠΑΑ στην ανθρώπινη υγεία.....	35
Πίνακας 7-10: Σύνοψη των επιπτώσεων του ΠΑΑ στην πανίδα	36
Πίνακας 7-11: Σύνοψη των επιπτώσεων του ΠΑΑ στην χλωρίδα	36
Πίνακας 7-12: Σύνοψη των επιπτώσεων του ΠΑΑ στο έδαφος	37
Πίνακας 7-13: Σύνοψη των επιπτώσεων του ΠΑΑ στα νερά	40
Πίνακας 7-14: Σύνοψη των επιπτώσεων του ΠΑΑ στον αέρα	41
Πίνακας 7-15: Σύνοψη των επιπτώσεων του ΠΑΑ στους κλιματικούς παράγοντες	42
Πίνακας 7-16: Σύνοψη των επιπτώσεων του ΠΑΑ στο τοπίο	44
Πίνακας 7-17: Σύνοψη των επιπτώσεων του ΠΑΑ από τις μεταβολές των πολυτροπικών περιβαλλοντικών πιέσεων	46
Πίνακας 7-18: Σύνοψη προτάσεων για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών επιπτώσεων.....	53
Πίνακας 8-1: Σύνοψη προτάσεων για την παρακολούθηση.....	6

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

Διάγραμμα 2-1: Η διαδοχή των σταδίων και η θέση της μελέτης στη διαδικασία ΣΠΕ της Κύπρου	1
Διάγραμμα 4-1: Εποπτική παρουσίαση των 6 Προτεραιοτήτων του ΠΑΑ 2014-2020	6

ΕΙΚΟΝΕΣ

Εικόνα 6-1: Γεωγραφική κατανομή των εννέα υδρολογικών περιοχών της Κυπριακής Δημοκρατίας. .	11
Εικόνα 6-2: Μέση εκτιμώμενη συγκέντρωση Όζοντος κατά τη διάρκεια του Καλοκαιριού	16
Εικόνα 6-3: Τύποι χαρακτήρα του τοπίου (Warnock et al., 2008)	26

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
ΑΠΕ: Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας
ΒΔΤ: Βέλτιστες Διαθέσιμες Τεχνικές
ΔΕΟΚ :Δημοκρατική Εργατική Ομοσπονδία Κύπρου
Ε&Κ: Έρευνα και Τεχνολογία
ΕΓΤΑΑ: Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης
ΕΔΕΤ: Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία
ΕΕ27: 27 μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΕΚΑ: Ένωση Κυπρίων Αγροτών
ΕΚΜ: Εκατομμύρια Κυβικά Μέτρα
ΕΜΠ: Εθνικό Μεταρρυθμιστικό Πρόγραμμα
ΕΠ: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
ΕΣΔ: Εθνικό Σχέδιο Δράσης
ΕΤΑΛ: Ευρωπαϊκό Ταμείο Αλιείας
ΕΤΕΚ: Επιστημονικό Τεχνικό Επιμελητήριο Κύπρου
ΕΤΘΑ: Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας
ΕΤΠΑ: Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης
ΘΣ: Θεματικός Στόχος
ΙΠΕ: Ίδρυμα Προώθησης Έρευνας
ΚΒΧΚ: Κόκκινο Βιβλίο της Χλωρίδας της Κύπρου
ΚΓΠΚ: Καλή Γεωργική και Περιβαλλοντική Κατάσταση
ΚΕΒΕ: Κυπριακό Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο
ΚΥ.ΣΟ.Α.: Κυπριακή Συνομοσπονδία Οργανώσεων Ανάπηρων
ΜΒΑ: Μέγιστη Βιώσιμη Απόδοση
ΜΕΕΠ: Μελέτη Εκτίμησης Επιπτώσεων στο Περιβάλλον
ΜΚΟ: Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
ΜΜΕ: Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις
ΟΕΒ: Ομοσπονδία Εργοδοτών και Βιομηχάνων
ΟΕΔΑ: Ολοκληρωμένη Εγκατάσταση Διαχείρισης Απορριμμάτων
ΠΑΑ: Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης

ΠΑΣΥΔΥ: Παγκύπρια Συντεχνία Δημοσίων Υπαλλήλων

ΠΕΚ: Παναγροτική Ένωση Κύπρου

ΠΕΟ: Παγκύπρια Εργατική Ομοσπονδία

ΠΟΒΕΚ: Παγκύπρια Ομοσπονδία Βιοτεχνών Επαγγελματιών και Καταστηματαρχών

ΡΑΕΚ: Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας Κύπρου

ΣΕΚ: Συνομοσπονδία Εργαζομένων Κύπρου

ΣΕΣ: Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης

ΣΜΕΕΠ: Στρατηγική Μελέτη Εκτίμησης των Επιπτώσεων στο Περιβάλλον

ΣΠΕ: Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση

ΣΣ: Στρατηγικός Στόχος

Τα.Σ: Ταμείο Συνοχής

ΤΕΠΑΚ: Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου

ΤΠΕ: Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνιών

ΥΕΠΚΑ: Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων

ΥΦΑ: Υψηλή Φυσική Αξία

ΧΑΔΑ: Χώρος Ανεξέλεγκτης Διάθεσης Απορριμμάτων

ΧΓΕ: Χρησιμοποιούμενη Γεωργική Έκταση

ΗΝV: Γεωργικές περιοχές δυνητικά Υψηλής Περιβαλλοντικής Αξίας

IUCN: Διεθνής Ένωση για τη Διατήρηση της Φύσης

S3 CY: Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης για την Κύπρο

ΣΥΜΒΑΣΗ: ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΡΩΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 2014-2020

ΣΤΑΔΙΟ: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ (ΣΜΕΕΠ) - 3^ο ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ

ΜΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

1 ΜΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η παρούσα Στρατηγική Μελέτη Εκτίμησης των Επιπτώσεων στο Περιβάλλον (ΣΜΕΕΠ) από την υλοποίηση του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020, εκπονείται στο πλαίσιο της διαδικασίας Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης που προβλέπει ο Ν. 102(Ι)-2005 «περί της Εκτίμησης των Επιπτώσεων στο Περιβάλλον από Ορισμένα Σχέδια και/ή Προγράμματα».

Το Πρόγραμμα με μια ματιά

Το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020, διαρθρώνεται στις έξι (6) ακόλουθες Προτεραιότητες:

Προτεραιότητα 1: Προώθηση της μεταφοράς γνώσεων και της καινοτομίας στη γεωργία, τη δασοκομία και τις αγροτικές περιοχές

α) Προώθηση καινοτομίας και βάσης γνώσεων στις αγροτικές περιοχές

- Η ύπαρξη δομών για την γεωργική έρευνα στο Ινστιτούτο Γεωργικών Ερευνών με 40ετή παρουσία στο χώρο της εφαρμοσμένης έρευνας στις ιδιαίτερες κλιματολογικές και αγρονομικές συνθήκες της Κύπρου. Παράλληλα, η σύσταση τα τελευταία χρόνια, Σχολής Γεωπονικών Επιστημών στο Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου, μπορεί να δώσει πρόσθετη στήριξη σε δράσεις Ε&Κ, σε συνεργασία με επιχειρήσεις τόσο στον πρωτογενή όσο και στον μεταποιητικό τομέα.
- Η ύπαρξη έστω και σε περιορισμένο αριθμό αγροδιατροφικών επιχειρήσεων με υψηλό τεχνολογικό επίπεδο και καταρτισμένο προσωπικό που μπορούν να υιοθετήσουν με σχετική ευκολία δράσεις Ε&Κ.

β) Ενίσχυση των δεσμών μεταξύ γεωργίας δασοκομίας έρευνας και καινοτομίας

- Η λειτουργία του κλάδου Γεωργικών Εφαρμογών και των Επαρχιακών Γεωργικών Γραφείων μπορεί να παρέχει την βάση για τη διάχυση δράσεων Ε&Κ.

γ) Προώθηση της Διά βίου Μάθησης και επαγγελματικής κατάρτισης

- Η μακρόχρονη λειτουργία, εντός του Τμήματος Γεωργίας, του Κλάδου Γεωργικών Εφαρμογών, μέσω του οποίου υλοποιούνται δράσεις εκπαίδευσης και κατάρτισης στα περιφερειακά Κέντρα Γεωργικής Εκπαίδευση (ΚΕΓΕ) και η άμεση επικοινωνία με τους παραγωγούς.

Προτεραιότητα 2: Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας όλων των τύπων γεωργίας και ενίσχυση της βιωσιμότητας των εκμεταλλεύσεων

(α) Διευκόλυνση αναδιάρθρωσης γεωργικών εκμεταλλεύσεων που αντιμετωπίζουν προβλήματα, κυρίως εκμ/σεις με χαμηλό βαθμό συμμετοχής στην αγορά, εκμ/σεις με προσανατολισμό σε συγκεκριμένους τομείς και εκμ/σεις με ανάγκη διαφοροποίησης ως προς τη γεωργία

- Εξειδίκευση στην παραγωγή γεωργικών προϊόντων ποιότητας που εντάσσονται στη Μεσογειακή Διατροφή, η οποία αποτελεί ένα ισχυρό παγκόσμιο πρότυπο δίαιτας.
- Σημαντική συμβολή της γεωργίας και ιδίως της φυτικής παραγωγής (πατάτες, εσπεριδοειδή, λαχανικά) στις εξαγωγές της χώρας (1/3 της συνολικής αξίας των εξαγωγών).

- Σημαντική αύξηση της συνολικής παραγωγικότητας στη γεωργία.
- Η βιομηχανία τροφίμων αποτελεί τον σημαντικότερο κλάδο της κυπριακής βιομηχανίας και τα τελευταία χρόνια έχει αναβαθμίσει τις υποδομές σε επίπεδα δυναμικότητας, ασφάλεια και υγιεινής στην παραγωγή. Αξιοσημείωτη είναι επίσης η συμμετοχή του αγροδιατροφικού τομέα στην απασχόληση (4.84% της συνολικής απασχόλησης).
- Ευνοϊκές εδαφοκλιματικές συνθήκες για βιολογική παραγωγή και για τη παραγωγή φυτικών προϊόντων υψηλής ποιότητας με χαμηλές αρδευτικές ανάγκες (π.χ. αρωματικά φυτά, ελαιοκομία, αμπέλι, χαρουπιά) και δυνατότητα δημιουργίας υψηλής προστιθέμενης αξίας για τα εν λόγω προϊόντα.
- Κλιματολογικές συνθήκες που ευνοούν την πρώιμη παραγωγή και παράλληλα προσδίδουν ιδιαίτερα γευστολογικά χαρακτηριστικά στα προϊόντα.
- Σταδιακή αύξηση του μεγέθους και βελτίωση της παραγωγικότητας των ζώων στην αγελαδοτροφία. Αξιοποίηση φυλών υψηλής παραγωγικότητας, προσαρμοσμένων στις κλιματολογικές συνθήκες (Χίου και Δαμασκού) στην αιγοπροβατοτροφία.

(β) Διευκόλυνση ανανέωσης γενεών στο γεωργικό τομέα

- Αυξημένο ενδιαφέρον για την εγκατάσταση νέων γεωργών (πρώτη εγκατάσταση) τις προηγούμενες προγραμματικές περιόδους ενώ η ψηλή ανεργία στους νέους αναμένεται να ευνοήσει περισσότερο την ένταξη νέων στην γεωργία.

Προτεραιότητα 3: Προώθηση της οργάνωσης της αλυσίδας τροφίμων και της διαχείρισης κινδύνων στη γεωργία

α) Καλύτερη ενσωμάτωση των πρωτογενών παραγωγών στην αλυσίδα τροφίμων μέσω συστημάτων ποιότητας, προώθησης σε τοπικές αγορές και μικρές αλυσίδες εφοδιασμού, ομάδες παραγωγών και διεπαγγελματικών οργανώσεων

- Η ύπαρξη σημαντικού αριθμού Ομάδων κα Οργανώσεων Παραγωγών μπορούν να στηρίξουν τη λειτουργία και διαχείριση των βραχέων αλυσίδων υπό την μορφή τοπικών λαϊκών αγορών.
- Η δυνατή παρουσία των ΟΤΔ σε περιοχές της υπαίθρου παρέχει άλλη μια δυνατότητα οργανωμένης δομής που να υποστηρίζει την λειτουργία λαϊκών αγορών και άλλων συστημάτων διασφάλισης της βραχείας αλυσίδας πχ τοπικά καταστήματα λιανικής
- Η αύξηση των εκτάσεων βιολογικής παραγωγής, η ύπαρξη πολλών αυθεντικών τοπικών προϊόντων καθώς και γηγενών ποικιλιών που παραμένουν αναξιοποίητα ως προς τον εντοπισμό των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους ώστε να ταυτιστούν περισσότερες με τις διατροφικές και γαστρονομικές επιδιώξεις των καταναλωτών.
- Σε ορισμένους κλάδους οι παραγωγοί είναι καλά οργανωμένοι, συμμετέχοντας με υψηλό ποσοστό σε Ομάδες Παραγωγών. Ομοίως για κάποια προϊόντα υπάρχει και λειτουργεί πλήρης οργανωτική δομή, με επάρκεια μετασυλλεκτικών υποδομών και δυνατά δίκτυα εξαγωγών, εκμεταλλευόμενα τη φήμη των κυπριακών προϊόντων στις διεθνείς αγορές (π.χ. πατάτα, εσπεριδοειδή).

(β) Στήριξη διαχείρισης κινδύνων στη γεωργική εκμετάλλευση

- Η διαχείριση των κινδύνων στην γεωργία αντιμετωπίζεται μερικώς μέσω του Οργανισμού Γεωργικής Ασφάλισης (ΟΓΑ), ενός θεσμοθετημένου φορέα που λειτουργεί από το 1978. Παρέχεται μέσω του ΟΓΑ ασφάλιση των πιο σημαντικών καλλιεργειών που αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος της αξίας και της έκτασης της γεωργικής παραγωγής. Επιπρόσθετα από το ασφαλιστικό σχέδιο του ΟΓΑ που είναι υποχρεωτικό, εφαρμόζεται και Σχέδιο παροχής αποζημιώσεων για καλλιέργειες/κινδύνους που δεν καλύπτονται από τον ΟΓΑ, μέσα στο εθνικό πλαίσιο των κρατικών ενισχύσεων.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 4: Αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυση των οικοσυστημάτων που εξαρτώνται από την γεωργία και τη δασοκομία

(α) Αποκατάσταση και διατήρηση της βιοποικιλότητας

- Αυξημένο ποσοστό φυσικών εκτάσεων και δασών που τυγχάνουν προστασίας
- Ύπαρξη παραδοσιακών φυλών (βοοειδή της ντόπιας φυλής που μπορούν να τύχουν προστασίας
- Σε σημαντικό ποσοστό της ΧΓΕ ασκείται γεωργία χαμηλής έντασης ενώ, σε περιοχές όπου έχουν διατηρηθεί παραδοσιακές καλλιέργειες (φυλλοβόλα, αμπέλια), ενισχύεται η διαμόρφωση του αγροτικού τοπίου
- Για τους Τόπους Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ) για τους Οικοτόπους και Είδη έχουν γίνει διαχειριστικά σχέδια, εκτός από τη περιοχή των Αλυκών Λάρνακας. Μέσω των διαχειριστικών σχεδίων ρυθμίζεται η άσκηση της γεωργίας –κτηνοτροφίας στις περιοχές αυτές. Έχουν κηρυχθεί επίσης Ζώνες Ειδικής Προστασίας(ΖΕΠ) για τα Πτηνά. Συνολικά 62 περιοχές που είναι ΤΚΣ και ΖΕΠ έχουν περιληφθεί στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο NATURA 2000

(β) Βελτίωση της διαχείρισης υδάτων

- Καθορισμός και παρακολούθηση των ευαίσθητων από την νιτρορίπανση περιοχών και εφαρμογή περιοριστικών μέτρων με στόχο την βελτίωση των υπογείων υδροφορέων στις περιοχές αυτές.

(γ) Βελτίωση της διαχείρισης εδάφους

- Βαθμιαία αύξηση του ποσοστού γεωργών που χρησιμοποιούν φιλικές προς το περιβάλλον γεωργικές πρακτικές .

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 5: Προώθηση της αποδοτικότητας των πόρων και στήριξη της μεταστροφής προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα με ανθεκτικότητα στην αλλαγή του κλίματος

(α) Αύξηση της αποδοτικότητας της χρήσης νερού στη γεωργία

- Την παρούσα προγραμματική περίοδο εγκαταστάθηκαν βελτιωμένα συστήματα άρδευσης σε πλείστες καλλιέργειες υψηλών αρδευτικών αναγκών
- Έχουν διαμορφωθεί υποδομές που ενισχύουν τις δυνατότητες αξιοποίησης υδάτων από σταθμούς επεξεργασίας λυμάτων για αρδευτικούς σκοπούς.

(β) Αύξηση της αποδοτικότητας της ενεργειακής χρήσης στη γεωργία και τη μεταποίηση τροφίμων

- Το πολύ ψηλό ενεργειακό κόστος σε αντιδιαστολή με τις δυνατότητες χρήσης ΑΠΕ κρίνεται ως ένας καθοριστικός παράγοντας για να ωθήσει τους γεωργούς και μεταποιητές στην επιδίωξη για την μέγιστη δυνατή αποδοτικότητα της ενεργειακής χρήσης

(γ) Διευκόλυνση της χρήσης ΑΠΕ, υποπροϊόντων αποβλήτων υπολειμμάτων και λοιπών πρώτων υλών εκτός τροφίμων για σκοπούς βιοοικονομίας

- Κλιματικές συνθήκες που ευνοούν την χρήση ΑΠΕ
- Ύπαρξη μεγάλου μεγέθους κτηνοτροφικών μονάδων χωροταξικά συγκεντρωμένων, καθώς επίσης και ύπαρξη περιοχών με ψηλή συγκέντρωση θερμοκηπίων που ευνοούν την πραγματοποίηση συλλογικών επενδύσεων

(δ) Προώθηση δέσμευσης διοξειδίου του άνθρακα στη γεωργία και τη δασοκομία

- Ο οικολογικός χαρακτήρας της δασοκομίας στην Κύπρο και η σταθερά αυξανόμενη δασοκαλυμμένη έκταση ευνοεί έστω οριακά την αύξηση του ποσοστού δέσμευσης διοξειδίου του άνθρακα
- Η εξειδίκευση της Κυπριακής γεωργίας σε διαφοροποιημένα γεωργικά προϊόντα μικρής κατά βάση κλίμακας παραγωγής ευνοεί την προώθηση καλλιεργητικών πρακτικών χαμηλών εκπομπών άνθρακα

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 6: Προώθηση της κοινωνικής ένταξης, της μείωσης της φτώχειας και της οικονομικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές

(α) Διευκόλυνση της διαφοροποίησης, δημιουργίας νέων μικρών επιχειρήσεων και θέσεων εργασίας

- Η δυνατότητα πολυαπασχόλησης στην ύπαιθρο μπορεί να λειτουργήσει ως επαγγελματική διέξοδος στον διογκούμενο αριθμό νέων ανέργων
- Η δημιουργία αγροτουριστικών υποδομών και το ελκυστικό φυσικό και ανθρωπογενές αγροτικό περιβάλλον για ενίσχυση εναλλακτικών μορφών τουρισμού
- Τα παραδοσιακά προϊόντα και τέχνες που μπορούν να αποτελέσουν στοιχεία δημιουργίας νέων επιχειρήσεων στην ύπαιθρο

(β) Προώθηση της τοπικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές

- Η ενεργοποίηση της προσέγγισης LEADER και η σημαντική εμπειρία που αποκτήθηκε
- Η ανάσχεση της αστυφιλίας και η παραμονή νέων στην ύπαιθρο

(γ) Ενίσχυση της προσβασιμότητας, χρήσης ΤΠΕ στις αγροτικές περιοχές

- Κάλυψη του συνόλου των αγροτικών περιοχών από ευρυζωνικά δίκτυα

Μέσα από την Θεματική Προτεραιότητα 1 «Προώθηση της μεταφοράς γνώσεων και της καινοτομίας στη γεωργία, δασοπονία και τις αγροτικές περιοχές» θα επιδιωχθεί να αντιμετωπιστεί κυρίως η ανάγκη για ενίσχυση των δεσμών μεταξύ γεωργίας, έρευνας και καινοτομίας.

Εξίσου σημαντικές αδυναμίες και ανάγκες εντοπίζονται στην θεματική προτεραιότητα 2 «Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας όλων των τύπων γεωργίας και ενίσχυση της βιωσιμότητας

των εκμεταλλεύσεων» όπου η προσπάθεια θα καλύψει εξίσου και τις δύο περιοχές εστίασης: την διευκόλυνση της αναδιάρθρωσης γεωργικών εκμεταλλεύσεων που αντιμετωπίζουν προβλήματα και την διευκόλυνση της ανανέωσης γενεών στον γεωργικό τομέα.

Σε ότι αφορά την θεματική προτεραιότητα 3 «Πρώθηση της οργάνωσης της αλυσίδας τροφίμων και της διαχείρισης κινδύνων στη γεωργία» η προσπάθεια θα εστιαστεί στην πρώτη περιοχή εστίασης εντάσσοντας μέτρα και δράσεις που στοχεύουν στην ενσωμάτωση των γεωργικών προϊόντων στην διατροφική αλυσίδα, στην διαφοροποίηση των προϊόντων μέσω της προώθησης συστημάτων ποιότητας καθώς και την καλύτερη οργάνωση των παραγωγών σε ομάδες και οργανώσεις παραγωγών.

Σοβαρές αδυναμίες παρουσιάζονται στις θεματικές προτεραιότητες 4 «Αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυση των οικοσυστημάτων που εξαρτώνται από την γεωργία και την δασοκομία» και 5 «Πρώθηση της αποδοτικότητας των πόρων και στήριξη της μεταστροφής προς μια χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα με ανθεκτικότητα στην αλλαγή του κλίματος» και ως αποτέλεσμα οι ανάγκες αυτές θα αντιμετωπιστούν λαμβάνοντας σημαντικό μερίδιο της χρηματοοικονομικής βαρύτητας του νέου ΠΑΑ. Οι δράσεις που θα τεθούν σε εφαρμογή θα επιδιώκουν την ταυτόχρονη επίτευξη των στόχων των επιμέρους περιοχών εστίασης. Οι παρεμβάσεις θα στοχεύουν από κοινού στην εξυπηρέτηση στόχων για διατήρηση της βιοποικιλότητας, βελτίωση της διαχείρισης των υδάτων και του εδάφους, την αποδοτικότερη ενεργειακή χρήση στη γεωργία και κτηνοτροφία καθώς και την προώθηση δέσμευσης διοξειδίου του άνθρακα στη γεωργία και τη δασοκομία.

Αναφορικά με την Θεματική Προτεραιότητα 6 «Πρώθηση της κοινωνικής ένταξης, της μείωσης της φτώχειας και της οικονομικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές», θα επιδιωχθεί η αντιμετώπιση της πληθυσμιακής αποψίλωσης των αγροτικών περιοχών μέσω της διευκόλυνσης της διαφοροποίησης, της δημιουργίας νέων μικρών επιχειρήσεων και θέσεων εργασίας». Τέλος, απαιτείται η περαιτέρω ενίσχυση της προσέγγισης LEADER ως μέσο για την προώθηση της τοπικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές.

Οι προτεραιότητες του ΠΑΑ, στους οποίους προστίθεται και ο οριζόντιος άξονας της τεχνικής υποστήριξης της εφαρμογής και αντίστοιχες χρηματοδοτικές βαρύτητες παρουσιάζεται στον ακόλουθο πίνακα. *Τα στοιχεία του πίνακα είναι προκαταρκτικού επιπέδου και δεν θα πρέπει να εκληφθούν ως οριστικά· η αξιοποίησή τους στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης εξαντλείται στην εξαγωγή εκτιμήσεων αναφορικά με τις τάξεις μεγέθους των εντάσεων που θα έχουν οι ενδεχόμενες επιπτώσεις στο περιβάλλον.* Καθώς το πρόγραμμα ωριμάζει, μικρές μεταβολές είναι αναμενόμενες, αλλά αυτό δεν αντιστρατεύεται τη δυνατότητα να εξαχθούν ποσοτικού τύπου διαπιστώσεις αναφορικά με τις τάξεις μεγέθους των παρεμβάσεων.

Πίνακας Π-1: Ενδεικτικός Προϋπολογισμός Π.Α.Α. 2014-2020

Προτεραιότητες	Περιοχές Εστίασης	Ενδεικτικός Προϋπολογισμός Ευρωπαϊκής Συμμετοχής (€)	Ποσοστό Κατανομής (%)
2 ^η Προτεραιότητα	2α - Εκμ/ευσεις με χαμηλό βαθμό συμμετοχής στην αγορά	8.437.600	6,34
	2β - Ανανέωσης γενεών	19.805.000	14,87
3 ^η Προτεραιότητα	3α - Συστήματα ποιότητας	7.844.000	5,89
	3β - Διαχείριση κινδύνου	0	0,00

Προτεραιότητες	Περιοχές Εστίασης	Ενδεικτικός Προϋπολογισμός Ευρωπαϊκής Συμμετοχής (€)	Ποσοστό Κατανομής (%)
4 ^η Προτεραιότητα	4α - Natura - Εκτάσεις ΥΦΑ	63.560.250	47,73
	4β - Διαχείριση υδάτων		
	4γ - Διαχείριση εδαφών		
5 ^η Προτεραιότητα	5α - Αποδοτική χρήση νερού	3.977.650	2,99
	5β - Αποδοτικότητα ενεργειακής χρήσης	1.166.000	0,88
	5γ - Χρήση ΑΠΕ & Βιοοικονομία	2.491.000	1,87
	5δ - Μείωση εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου	26.500	0,02
	5ε - Προώθηση δέσμευσης CO ₂	0	0,00
6 ^η Προτεραιότητα	6α - Νέες ΜΜΕ- θέσεις εργασίας	7.950.000	5,97
	6β - Τοπική ανάπτυξη αγρ. Περιοχές	13.992.000	10,51
	6γ - Προσβασιμότητα τεχνολογιών	318.000	0,24
Τεχνική Βοήθεια		3.600.000	2,70
Γενικό Σύνολο		133.168.000	100,0

Πριν από τη διενέργεια της αναλυτικής εκτίμησης των επιπτώσεων στο περιβάλλον, η ομάδα μελέτης διεξήγαγε μια *κατ' αρχήν αξιολόγηση του βαθμού ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής διάστασης στο ΠΑΑ 2014-2020*, στην τρέχουσα μορφή του, προ της διενέργειας της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης.

Ειδικότερα, από τη **διαμόρφωση των στόχων** που παρουσιάστηκε στις προηγούμενες ενότητες του παρόντος κεφαλαίου, μπορούν να συναχθούν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

- Κατά τη διάγνωση των σημερινών συνθηκών, εντοπίστηκε μια σειρά περιβαλλοντικών ζητημάτων στα οποία οι επιδόσεις της Κύπρου χρήζουν βελτίωσης.
 - Στον τομέα της γεωργίας, τα περιβαλλοντικά προβλήματα απορρέουν κυρίως από την εγκατάλειψη της γης και την εντατικοποίηση της παραγωγής. Το πρόβλημα της εγκατάλειψης παρουσιάζεται εντονότερο στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές, που σε συνδυασμό με τις έντονες βροχοπτώσεις, τις μεγάλες κλίσεις του εδάφους, το περιορισμένο βάθος, το μικρό ποσοστό της οργανικής ουσίας, την περιορισμένη βλάστηση και τις αυξημένες πυρκαγιές, οδηγεί στη διάβρωση του εδάφους. Η εντατικοποίηση της παραγωγής από την άλλη, οδηγεί σε περαιτέρω υποβάθμιση της ποιότητας, των ήδη φτωχών σε οργανική ουσία, εδαφών.
 - Σχετικά με τις ευαίσθητες περιοχές για την νιτρορύπανση, οι οποίες έχουν ήδη χαρακτηριστεί με ειδική μελέτη και έχουν κατοχυρωθεί με ειδικό διάταγμα, εφαρμόζεται πρόγραμμα δράσης το οποίο προνοεί τις υποχρεώσεις των γεωργών στις συγκεκριμένες περιοχές (ΚΔΠ 258/2013). Μέσα από την εφαρμογή του Προγράμματος Δράσης αναμένεται βελτίωση της υφιστάμενης κατάστασης καθώς και επίτευξη των στόχων του ΠΑΑ.
 - Επιπρόσθετα, στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές, λόγω του μικροτεμαχισμού και της δύσκολης πρόσβασης στα αγροτεμάχια, η συνήθης πρακτική που χρησιμοποιείται

είναι η εφαρμογή χημικής ζιζανιοκτονίας, η οποία έχει σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις σε ενδημικά είδη φυτών που φύονται στις παρυφές των καλλιεργούμενων εκτάσεων, καθώς και στην κατάρρευση των οικοσυστημάτων στις περιοχές αυτές, λόγω έλλειψης τροφής, καταφυγίου αλλά και έντονης παρουσίας χημικών ουσιών στα φυσικά και ημιφυσικά οικοσυστήματα.

2. Οι προοπτικές ανάπτυξης κατά την προγραμματική περίοδο είναι:

- Η μελέτη για τον καθορισμό των περιοχών Υψηλής Φυσικής Αξίας (High Nature Value Areas) αναμένεται να ολοκληρωθεί εντός του 2014. Η στρατηγική για τις περιοχές στοχεύει στη διατήρηση της φυσιογνωμίας του παραδοσιακού τοπίου και της βιοποικιλότητας των περιοχών αυτών, κάτι που αναμένεται να επιτευχθεί, μεταξύ άλλων, μέσω της απαγόρευσης χρήσης χημικών ζιζανιοκτόνων, της διατήρησης ακαλλιέργητων ζωνών ανάσχεσης, καθώς και της διατήρησης μέρους της συγκομιδής για σκοπούς τροφοληψίας από την άγρια πανίδα.
- Επίσης, η κατασκευή και συντήρηση ξερολιθιών, νεραύλακων και τοίχων αντιστήριξης, μπορούν να συμβάλουν τόσο στη διατήρηση των χαρακτηριστικών του φυσικού τοπίου όσο και στην αντιμετώπιση φαινομένων διάβρωσης σε επικλινή εδάφη, ενώ ταυτόχρονα θα αποτελούν και καταφύγια για πολλά είδη πανίδας (έντομα, ερπετά, πουλιά).
- Η στροφή προς την βιολογική γεωργία καθώς και η εκτατικοποίηση των καλλιεργητικών πρακτικών μειώνοντας την χρήση ζιζανιοκτόνων και άλλων φυτοπροστατευτικών προϊόντων μπορούν να συμβάλουν σημαντικά τόσο στην διατήρηση της υφής του εδάφους αλλά και στην αποτροπή φαινομένων διάβρωσης καθώς και ενδεχόμενων κατολισθήσεων. Η συμβολή τους έγκειται στη συγκράτηση των επιφανειακών στρωμάτων του εδάφους από τα ριζικά τριχίδια της αυτοφυούς βλάστησης σε συνδυασμό με την βελτίωση της οργανικής σύστασης του εδάφους λόγω παρουσίας και ανάπτυξης εδαφόβιων οργανισμών.

3. Εμπειρίες περιόδου 2007-2013:

- Η ανυπαρξία διαταγμάτων σχετικών με τις υποχρεώσεις στις περιοχές ΦΥΣΗ 2000 οδήγησε σε δυσκολίες στην εφαρμογή του σχετικού μέτρου για την παροχή αποζημιώσεων στους κάτοχους γεωργικών εκτάσεων στις περιοχές αυτές. Στην προγραμματική περίοδο 2014-2020 έχουν ληφθεί πρόνοιες για έγκαιρη έγκριση των σχετικών διαταγμάτων, έτσι ώστε το μέτρο να λειτουργήσει ομαλά.
- Επίσης, κατά την υλοποίηση του μέτρου για την παροχή εξισωτικής αποζημίωσης κατά την προγραμματική περίοδο 2007-2013, δεν είχαν ενταχθεί οι γεωργικές εκτάσεις που βρίσκονται στην γραμμή κατάπαυσης τους πυρός. Ως αποτέλεσμα, υπήρξε άνιση μεταχείριση εις βάρος των κατόχων των εν λόγω περιοχών, αλλά κυρίως υποβάθμιση του περιβάλλοντος και εγκατάλειψη της γεωργικής γης, λόγω της απουσίας κινήτρων για συνέχιση της γεωργικής δραστηριότητας. Στη νέα προγραμματική περίοδο αναμένεται να συμπεριληφθούν οι περιοχές αυτές στην κατηγορία «περιοχές που επηρεάζονται από ειδικά μειονεκτήματα», έτσι ώστε να αποφευχθούν αυτά τα προβλήματα.

4. Οι κυριότερες ανάγκες του αγροτικού τομέα για την βιωσιμότητα του περιβάλλοντος, όπως προκύπτουν από τους Κοινούς Δείκτες Πλαισίου¹ του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης περιόδου 2014-2020 παρατίθενται στην συνέχεια.
- Το Πρόγραμμα πρέπει να προτείνει κατάλληλα μέτρα διαχείρισης των περιοχών περιβαλλοντικής προτεραιότητας και υψηλής φυσικής αξίας. Οι περιοχές που εντάσσονται στο Δίκτυο Natura 2000² καλύπτουν το 28,4% της έκτασης της χώρας, έναντι 17,9% στην ΕΕ-27. Το 6% της ΧΓΕ ανήκει στο Δίκτυο έναντι 10,6% στην ΕΕ-27 ενώ το 50,4% της έκτασης των δασών εντάσσεται στο Δίκτυο και προστατεύεται βάσει των Οδηγιών 79/409 και 92/43 έναντι 22,9% στην ΕΕ-27.
 - Το Πρόγραμμα πρέπει να προτείνει κατάλληλα μέτρα για την παρακολούθηση της κατάστασης της εφαρμογής των οδηγιών NATURA 2000 σε γεωργικές/δασικές εκτάσεις. Στην παρούσα φάση, βρίσκεται υπό κατάρτιση η Εθνική Στρατηγική για την Βιοποικιλότητα. Ακριβή δεδομένα για την σχέση γεωργίας/δασοκομίας – βιοποικιλότητας δεν είναι σε παρούσα φάση γνωστά. Από τα δεδομένα που υπάρχουν για την παρακολούθηση των οικοτόπων³ το 50% εντάσσεται στην κατηγορία favourable, το 25% στην κατηγορία unfavourable – inadequate ενώ το 25% στην κατηγορία άγνωστο. Επομένως προκύπτει ανάγκη αποτελεσματικής και επαρκούς χρηματοδότηση για τη δημιουργία και εφαρμογή διαχειριστικών σχεδίων για τις περιοχές του δικτύου NATURA 2000 καθώς και επιτρόσθητη υποστήριξη σε γεωργούς και δασοκαλλιεργητές εντός περιοχών NATURA 2000, με προϋπόθεση την τήρηση διαχειριστικών απαιτήσεων που πηγάζουν από τα διαχειριστικά σχέδια των περιοχών NATURA 2000.
 - Η γεωργία αποτελεί τον μεγαλύτερο καταναλωτή ύδατος στην Κύπρο⁴ με 91,5 εκατομμύρια κυβικά μέτρα ετησίως (70% της συνολικής κατανάλωσης). Τα στοιχεία για την ποιότητα των υδάτων⁵ αναδεικνύουν την αναγκαιότητα λήψης μέτρων αφού παρατηρείται περίσσεια αζώτου (115,8 kgN/ha/y, ΕΕ-27: 50,8) και φωσφόρου (20.3 kgP/ha/y, ΕΕ-27: 1,8) στο 17,4% των δειγμάτων των υπογείων υδάτων τα οποία και κατατάσσονται στην κατηγορία χαμηλής ποιότητας (13,3% ΕΕ-27). Οι πρόσφατες θεσμικές ρυθμίσεις (ορισμός ενιαίας αρχής υδάτων αλλά και η πλήρης εφαρμογή της Οδηγίας για τα νερά) σε συνδυασμό με τις προβλέψεις της ΚΑΠ αλλά και την εφαρμογή των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων, αναμένεται να μειώσουν τις αρνητικές επιπτώσεις στην ποιότητα των υδάτων. Η προώθηση συλλογικών αρδευτικών έργων για την αξιοποίηση των επιφανειακών απορροών επίσης κρίνεται αναγκαία, έτσι ώστε να περιορισθούν οι πιέσεις στους υπόγειους υδροφορείς από τις γεωτρήσεις.
 - Η συνολική έκταση των ευπρόσβλητων ζωνών σε νιτρικά είναι 460 Km² (8,4 % της έκτασης της ελεύθερης Κύπρου). Προκύπτει ανάγκη προστασίας των νερών στις ευπρόσβλητες ζώνες, μέσω κατάλληλων μέτρων για τη μείωση της νιτρορύπανσης

¹ Οι δείκτες αυτοί αντικατοπτρίζουν την περιβαλλοντική κατάσταση στην Κύπρο. Παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες για την αποτίμηση των αδυναμιών και των πλεονεκτημάτων της Κύπρου και καλύπτουν τους παράγοντες που μπορεί να έχουν θετική ή αρνητική επίδραση στην επίτευξη των στόχων του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης περιόδου 2014-2020.

² ΔΚΠ 34 Natura 2000

³ ΔΚΠ 36 Biodiversity Conservation – Habitats related to grassland

⁴ ΔΚΠ 39 Water abstraction in Agriculture

⁵ ΔΚΠ 40 Water quality

από τη χρήση λιπασμάτων και κτηνοτροφικών αποβλήτων και την εισαγωγή αποδεκτών πρακτικών για τη χρήση επεξεργασμένου νερού και λάσπης στη γεωργία για προστασία της δημόσιας υγείας και του περιβάλλοντος.

- Από τους υπάρχοντες διαθέσιμους δείκτες δεν μπορούν να αντληθούν στοιχεία για τη διάβρωση. Ο δείκτης ποιότητας του εδάφους (ποσοστό οργανικής ουσίας) ο οποίος θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και ως δείκτης για την δέσμευση άνθρακα στο έδαφος, άρα και ως δείκτης για την κλιματική αλλαγή, δείχνει πολύ χαμηλές επιδόσεις της Κύπρου (χαμηλότερος στην ΕΕ). Διαφαίνεται πως δεν υπάρχει φορέας ή μεθοδολογία παρακολούθησης και αξιολόγησης της διάβρωσης των εδαφών. Το πρόβλημα διαχείρισης των εδαφικών πόρων εντοπίζεται κυρίως στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές. Οι κύριοι λόγοι που εντείνουν το πρόβλημα είναι η σύσταση του εδάφους, οι έντονες εκτός εποχής βροχοπτώσεις, οι μεγάλες κλίσεις, οι πυρκαγιές, η εγκατάλειψη της καλλιεργήσιμης γης, και σε μικρότερο βαθμό η υπερβόσκηση ή/και το είδος των φυτών που καλλιεργούνται.
- Η γεωργία αποτελεί σημαντική πηγή δύο ισχυρών αερίων GHG: Του οξειδίου του αζώτου (N₂O) και του μεθανίου (CH₄). Το N₂O απελευθερώνεται στην ατμόσφαιρα από τις γεωργικές εκτάσεις, κυρίως εξαιτίας του μικροβιακού μετασχηματισμού των αζωτούχων λιπασμάτων στο έδαφος. Οι εκπομπές N₂O αποτελούν περισσότερο από το ήμισυ των αγροτικών εκπομπών. Οι εκπομπές CH₄ οφείλονται σε ένα μεγάλο βαθμό από τις διαδικασίες πέψης των μηρυκαστικών ζώων (κυρίως αγελάδων και προβάτων). Οι εκπομπές CH₄ και N₂O παράγονται από τη φύλαξη και τη διασπορά της κοπριάς των ζώων. Σύμφωνα με τους υπάρχοντες διαθέσιμους δείκτες το ποσοστό εκπομπών του αερίου του θερμοκηπίου από την γεωργία⁶ κατά το 2010, αποτελεί το 6,3% των καθαρών εκπομπών από την γεωργία, έναντι του 7,6% στην ΕΕ-27, σημειώνοντας μείωση από τα αντίστοιχα ποσοστά της χρονοσειράς 2000-2005 και μικρή αύξηση από τα ποσοστά των ετών 2006-2009. Επομένως προκύπτει ανάγκη μείωσης της χρήσης λιπασμάτων αζώτου, ενίσχυση για τον εκσυγχρονισμό των αγροκτημάτων μέσω κτιρίων και εξοπλισμού χαμηλής ενεργειακής κατανάλωσης, εκπαιδευτικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες για την προώθηση της παραγωγής βιοαερίου.
- Αναφορικά με την κλιματική αλλαγή, η γεωργία μπορεί να είναι μέρος της προσπάθειας να αντιμετωπιστεί η αλλαγή του κλίματος με τρεις βασικούς τρόπους: α) Μειώνοντας τις δικές της εκπομπές αερίων, β) βελτιώνοντας τη λειτουργία αποθήκευσης διοξειδίου άνθρακα των γεωργικών εδαφών και γ) συμβάλλοντας στην παραγωγή ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και βιοδιασπώμενων προϊόντων.
- Ειδικότερα:
 - Η χρήση της ενέργειας στην γεωργία και την δασοκομία⁷ αυξήθηκε σε απόλυτους όρους την τελευταία δεκαετία από 41,0 χιλιοτόνους το 2011 έναντι 8,0 χιλιοτόνους το 2000. Μικρή αύξηση παρατηρείται και στην χρήση ενέργειας στην βιομηχανία τροφίμων από 16,0 χιλιοτόνους το 2011 έναντι 11,0 χιλιοτόνων που ήταν το 2000.

⁶ ΔΚΠ 45 GHG Emission Agriculture

⁷ ΔΚΠ 44 Energy use in agriculture, forest and food industry

Το 2011 η χρήση ενέργειας ανά εκτάριο στην γεωργία και την δασοκομία αντιστοιχεί σε 81,5 kg ισοδύναμου πετρελαίου έναντι 66,8 kg ισοδύναμου πετρελαίου στην ΕΕ-27. Και ενώ στην Ευρώπη παρατηρείται μια κλιμακούμενη μείωση της χρήσης ενέργειας ανά εκτάριο (από γεωργία και δασοκομία), στην Κύπρο παρατηρείται μια ανοδική τάση. Τα στοιχεία αυτά αναδεικνύουν την αναγκαιότητα λήψης μέτρων για την μείωση της χρήσης ενέργειας ανά εκτάριο.

- Η απορρόφηση του διοξειδίου του άνθρακα από τα γεωργικά εδάφη⁸ για το έτος 2010 στην Κύπρο εκτιμάται σε 669,7 ανά 1000 tn ισοδύναμου CO₂ σημειώνοντας μια μείωση της τάξεως του 7,3% από το 2000 έναντι του 8,7% στην ΕΕ-27. Επομένως προκύπτει ανάγκη να αφαιρεθούν σημαντικές ποσότητες CO₂ από την ατμόσφαιρα και να αποθηκευτούν στο έδαφος μέσα από μια σειρά γεωργικών πρακτικών, όπως η βιολογική γεωργία, η μηδενική ή μειωμένη χρήση συστημάτων οργώματος που αποφεύγουν ή μειώνουν τη διατάραξη του εδάφους, οι πρωτεϊνούχες καλλιέργειες, η φύτευση φρακτών από δενδρύλλια, η συντήρηση μόνιμων βοσκότοπων και η μετατροπή αρόσιμων εκτάσεων σε βοσκοτόπια. Επιπλέον προκύπτει ανάγκη να συσσωρευτούν μεγάλες ποσότητες διοξειδίου του άνθρακα μέσω της αναδάσωσης καθώς τα ξυλώδη φυτά απορροφούν περισσότερο διοξείδιο σε σχέση με τις περισσότερες αγροτικές καλλιέργειες. Τέλος στο Πρόγραμμα θα πρέπει περιληφθούν κατάλληλα μέτρα για τον έλεγχο των εκπομπών αμμωνίας από γεωργικές δραστηριότητες, όπως πρακτικές ορθολογικής διαχείρισης αζώτου, πρακτικές διατροφής των ζώων, τεχνικές εφαρμογής ανόργανων λιπασμάτων και λιπασμάτων ζωικής προέλευσης, κ.ά.
- Από το 2010 η παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας από τη γεωργία⁹ (6,3 χιλιοτόνοι) και τη δασοκομία (5,0 χιλιοτόνοι), μειώθηκε σε απόλυτους όρους, αντιστρέφοντας έτσι την ανοδική τάση που επικρατούσε μέχρι 2007-2008 όσον αφορά κυρίως την παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας από τη δασοκομία (12,0 και 11,0 χιλιοτόνοι αντίστοιχα). Αντίθετα στην ΕΕ των 27 παρατηρείται μια ανοδική τάση. Επομένως προκύπτει ανάγκη στο Πρόγραμμα να ενσωματωθούν κατάλληλα μέτρα για την χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και βιοδιασπώμενων προϊόντων, εφόσον παρατηρείται μια αναδυόμενη τάση που αφορά την εντονότερη χρήση ανανεώσιμων αγροτικών πόρων στη βιομηχανία, όπως τα αγροτικά υλικά, τα βιοχημικά υλικά.

Επομένως, στις κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Κύπρος περιλαμβάνονται η κλιματική αλλαγή και ο αντίκτυπός της, η υποβάθμιση του περιβάλλοντος, η απώλεια της βιοποικιλότητας και η μη βιώσιμη χρήση των φυσικών πόρων. Η άμβλυση της κλιματικής αλλαγής και η βελτίωση της απόδοσης των πόρων, κυρίως με τον περιορισμό των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και με την προσαρμογή στις συνέπειες, αποτελούν τις βασικές προτεραιότητες του αγροτικού τομέα για την βιωσιμότητα του περιβάλλοντος. Προσαρμοσμένο σε αυτές τις βασικές προτεραιότητες, οι παρεμβάσεις του Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Κύπρου, στοχεύουν από κοινού στην εξυπηρέτηση στόχων για διατήρηση της βιοποικιλότητας, βελτίωση της διαχείρισης των υδάτων και του εδάφους, την αποδοτικότερη ενεργειακή χρήση στη γεωργία και

⁸ ΔΚΠ 45 GHG Emissions Agriculture

⁹ ΔΚΠ 43 Production of renewable Energy from agriculture and forestry

κτηνοτροφία καθώς και την προώθηση δέσμευσης διοξειδίου του άνθρακα στη γεωργία και τη δασοκομία.

Επιπλέον της παραπάνω περιβαλλοντικής αξιολόγησης του πλέγματος στοχοθεσίας, η **κατανομή των πόρων** του ΠΑΑ, οδηγεί στα ακόλουθα συμπεράσματα αναφορικά με την περιβαλλοντική μέριμνα που έχει ενσωματωθεί στο πρόγραμμα:

1. Σημαντικό ποσοστό της συνολικής δαπάνης, περί το 53,48% ΠΑΑ, κατευθύνεται σε παρεμβάσεις για το περιβάλλον.
2. Επιπλέον, διαπιστώνεται ότι η επιλογή αφιέρωσης σημαντικών πόρων στο περιβάλλον προωθεί ουσιαστικά την επίτευξη των στόχων περιβαλλοντικής προστασίας και βελτίωσης στην Κύπρο.

Συμπυκνώνοντας τις δύο διαπιστώσεις από την περιβαλλοντική αξιολόγηση των στόχων του ΠΑΑ και από την αξιολόγηση της κατανομής των πόρων, προκύπτει το συμπέρασμα ότι η μέριμνα για το περιβάλλον έχει ενσωματωθεί με ουσιαστικό τρόπο στην κατάρτιση του ΠΑΑ. Οι θεματικοί στόχοι του προγράμματος, οι θεματικές προτεραιότητες και τα μέτρα στις οποίες εξειδικεύονται συντίθενται από επιλογές που έχουν ήδη λάβει υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες του περιβάλλοντος της Κύπρου. Συνεπώς, η παρούσα μελέτη προσανατολίζεται αφ' ενός στην περαιτέρω βελτίωση της ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής διάστασης στο ΠΑΑ και αφ' ετέρου στην ανάλυση επιμέρους ζητημάτων του προγράμματος που χρήζουν λεπτομερέστερης περιβαλλοντικής διασφάλισης.

Εναλλακτικές δυνατότητες

Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης αξιολογούνται συγκριτικά οι εναλλακτικές δυνατότητες διαμόρφωσης του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης της προγραμματικής περιόδου 2014-2020. Ειδικότερα εξετάζονται οι εξής δυνατότητες:

- Εναλλακτική Δυνατότητα 1 (ΕΔ-1):** η εν λόγω λύση αφορά στην υλοποίηση του ΠΑΑ όπως αυτό είχε παρουσιασθεί στο πρώτο σχέδιο της Συμφωνίας Εταιρικής Σχέσης 2014-2020
- Εναλλακτική Δυνατότητα 2 (ΕΔ-2):** η εν λόγω λύση αφορά στην υλοποίηση του ΠΠΑ, όπως αυτό περιγράφεται αναλυτικά στο Κεφάλαιο 4 της παρούσας μελέτης
- Μηδενική Λύση (do nothing scenario):** με βάση το σενάριο αυτό παραμένουν οι ισχύουσες σήμερα πρόνοιες, που αφορούν άμεσα ή έμμεσα στην προστασία και διαχείριση του αγροτικού χώρου, χωρίς την υιοθέτηση εφαρμογής ενός Προγράμματος.

Οι εναλλακτικές προσεγγίσεις για τον σχεδιασμό της προγραμματικής περιόδου 2014-2020, αφορούν το επίπεδο της στοχοθεσίας, το οποίο αντιπροσωπεύει την κλασσική top-to-bottom προσέγγιση στα ζητήματα σχεδιασμού.

Οι εναλλακτικές δυνατότητες ΕΔ-1 και η ΕΔ-2, αξιολογήθηκαν ως προς τις περιβαλλοντικές τους ιδιότητες μέσω μιας επαρκώς ποσοτικοποιημένης μεθοδολογίας. Η περιβαλλοντική αξιολόγηση ανέδειξε ως προτιμότερη τη δυνατότητα ΕΔ-2, η οποία και αποτελεί την τελική πρόταση του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020.

Επιπλέον, η λύση που προέκυψε ως βέλτιστη μέσα από την πιο πάνω διαδικασία, αξιολογήθηκε έναντι της μηδενικής λύσης. Η μη εφαρμογή του προγράμματος θα οδηγούσε σε μεγαλύτερη συγκέντρωση αγροτικής παραγωγής σε ορισμένες περιοχές της Κύπρου που παρουσιάζουν ιδιαίτερα ευνοϊκές συνθήκες, όπου χρησιμοποιούνται πιο εντατικές γεωργικές πρακτικές, ενώ οι λιγότερο ανταγωνιστικές περιοχές θα αντιμετώπιζαν την περιθωριοποίηση και την εγκατάλειψη της γης. Μια τέτοια εξέλιξη θα οδηγούσε σε αυξημένες περιβαλλοντικές πιέσεις και στην επιδείνωση ενδιατημάτων μεγάλης αξίας, κάτι που θα είχε σοβαρές οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες και θα επέφερε μη αντιστρέψιμη επιδείνωση της παραγωγικής ικανότητας της γεωργίας στην Κύπρο. Απ'την άλλη με την εφαρμογή ενός προγράμματος το οποίο έχει σχεδιαστεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο, σειρά στόχων αντιμετωπίζονται καλύτερα σε διακρατικό επίπεδο, π.χ. τα διασυννοριακά περιβαλλοντικά προβλήματα και παγκόσμια προβλήματα όπως είναι η κλιματική αλλαγή, η διαχείριση των υδάτων και η βιοποικιλότητα, η καλή υγεία και μεταχείριση των ζώων, η ασφάλεια των τροφίμων και των ζωοτροφών, η υγεία των φυτών και η δημόσια υγεία καθώς και τα συμφέροντα των καταναλωτών.

Από τα ανωτέρω, διαπιστώθηκε ότι,

1. από επιχειρησιακής πλευράς, η μηδενική λύση μεταφράζεται σε
 - παραίτηση από τους θεματικούς στόχους της Συμφωνίας Εταιρικής Σχέσης, που υιοθετήθηκαν σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και λειτουργεί ως σύνολο κατευθύνσεων για τις εθνικές πολιτικές και
 - παραίτηση από την επίτευξη των στόχων του πυλώνα Ι της νέας Κοινής Γεωργικής Πολιτικής για το 2020
2. από περιβαλλοντικής πλευράς, η μηδενική λύση είναι απευκταία, εφόσον σημαίνει:
 - παραίτηση από μια βιώσιμη περιβαλλοντικά ανάπτυξη του αγροτικού τομέα,
 - παραίτηση από μια ορθή διαχείριση και απόδοση των πόρων, του εδάφους, του νερού, της ενέργειας, της βιοποικιλότητας, των βοσκοτόπων, της άγριας χλωρίδας και πανίδας,
 - παραίτηση από μια πιο «πράσινη», πιο αειφόρος γεωργία και
 - παραίτηση από κάθε πιθανότητα προετοιμασίας για την αντιμετώπιση των επερχόμενων κλιματικών αλλαγών που επηρεάζουν σημαντικά την αγροτική παραγωγή και κατά συνέπεια το εισόδημα των αγροτών.

Εκ των προτέρων αξιολόγηση περιβαλλοντικών θεμάτων

Από την αξιολόγηση της SWOT ανάλυσης στις έξι θεματικές προτεραιότητες του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης, και το πως οι διάφορες περιοχές παρέμβασης επηρεάζουν τις περιβαλλοντικές παραμέτρους συμπεραίνουμε για κάθε περιβαλλοντική παράμετρο, ποια είναι τα πλεονεκτήματα της που θα πρέπει να ενισχυθούν, ποιες είναι οι ευκαιρίες που πρέπει να αξιοποιηθούν, ποιες είναι οι αδυναμίες που πρέπει να αμβλυνθούν και ποιες είναι οι απειλές και οι κίνδυνοι που πρέπει να εξαλειφθούν, ώστε τα μέτρα που θα προταθούν να επιτυγχάνουν στο μέγιστο βαθμό τους ειδικούς στόχους που έχουν τεθεί για την καινοτομία, το περιβάλλον και την κλιματική αλλαγή.

Ειδικότερα:

α) Για την **διατήρηση των βιοτόπων και της βιοποικιλότητας** στην Κύπρο, τα μέτρα που θα προταθούν :

- Θα πρέπει να συμβάλλουν στην αύξηση του ποσοστού των φυσικών εκτάσεων και δασών που τυγχάνουν προστασία, και στην αύξηση του ποσοστού των γεωργών που θα χρησιμοποιούν φιλικές προς το περιβάλλον γεωργικές πρακτικές.
- Θα πρέπει να αξιοποιούν τις ευκαιρίες που δίδονται μέσω της ολοκλήρωσης του θεσμικού πλαισίου για την διαχείριση των περιοχών του Δικτύου NATURA 2000, και την προώθηση του θεσμικού πλαισίου για τον προσδιορισμό των περιοχών Υψηλής Φυσικής Αξίας.
- Θα πρέπει να αμβλύνουν τις αδυναμίες που προκύπτουν από τη μη θεσμοθέτηση περιοχών υψηλής αξίας,
- Θα πρέπει να εξαλείφουν τους κινδύνους από την καθυστέρηση στην εφαρμογή των Διαχειριστικών Σχεδίων των περιοχών NATURA 2000, από την καθυστέρηση στον προσδιορισμό των περιοχών Υψηλής Φυσικής Αξίας, από τη μη λήψη μέτρων για την βοσκοφόρτωση και από τον περιορισμένο ενδιαφέρον σε αγροπεριβαλλοντικά μέτρα.

β) Για την **βελτίωση της ποιότητας των υδάτων και της ατμόσφαιρας** στην Κύπρο, τα μέτρα που θα προταθούν :

- Θα πρέπει να ενισχύσουν την εφαρμογή περιοριστικών μέτρων με στόχο τη βελτίωση των υπόγειων υδροφορέων στις ευαίσθητες από νιτρορύπανση περιοχές, την αύξηση του ποσοστού των γεωργών που θα χρησιμοποιούν φιλικές προς περιβάλλον γεωργικές πρακτικές, την αύξηση βελτιωμένων συστημάτων άρδευσης σε καλλιέργειες που απαιτούν ψηλές αρδευτικές ανάγκες, τη δυνατότητα αξιοποίησης υδάτων από σταθμούς επεξεργασίας λυμάτων για αρδευτικούς σκοπούς και τη χωροταξική συγκέντρωση κτηνοτροφικών μονάδων και θερμοκηπίων κατάλληλη για την πραγματοποίηση συλλογικών επενδύσεων.
- Θα πρέπει να αξιοποιηθούν οι ευκαιρίες από την αξιοποίηση της ηλιακής ενέργειας στις γεωργοκτηνοτροφικές μονάδες, από τη πλήρη εφαρμογή της οδηγίας για τα ύδατα και τη θέσπιση της τιμολόγησης, από τη δυνατότητα αξιοποίησης των επενδυτικών μέτρων για την υλοποίηση συλλογικών επενδύσεων για την αξιοποίηση των υδάτων, από τη διενέργεια συλλογικών επενδύσεων από κτηνοτροφικές μονάδες για την εγκατάσταση συστημάτων επεξεργασίας υδάτων, από την αξιοποίηση των εφαρμογών ΤΠΕ και της υιοθέτησης σύγχρονων τεχνικών άρδευσης, από τις κλιματικές συνθήκες που ευνοούν την χρήση ΑΠΕ, από τη χωροταξική συγκέντρωση κτηνοτροφικών μονάδων και θερμοκηπίων κατάλληλη για την πραγματοποίηση συλλογικών επενδύσεων, από την κάλυψη των βασικών αναγκών εκσυγχρονισμού των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στην Κύπρο μέσα από την εφαρμογή των ΠΑΑ 2004-2013 που επιτρέπει την καλύτερη στόχευση των επενδυτικών μέτρων για την μείωση εκπομπών υποξειδίου του αζώτου και μεθανίου από τη γεωργία.
- Θα πρέπει να αμβλύνουν τις αδυναμίες που προκύπτουν από τον αυξημένο αριθμό κτηνοτροφικών μονάδων με ελλείπουσες εγκαταστάσεις διαχείρισης λυμάτων, τη υψηλή κατανάλωση υπόγειων υδατικών πόρων που οδηγούν σε υποβάθμιση του εδάφους, τη πολύ περιορισμένη χρήση κλειστών συστημάτων υδροπονίας σε θερμοκηπιακές καλλιέργειες, τη περιορισμένη χρήση ολοκληρωμένων πληροφοριακών συστημάτων διαχείρισης υδάτων, τη περιορισμένη χρήση ηλιακής/αιολικής ενέργειας στην άντληση υπόγειων νερών για άρδευση λόγω του μεγάλου βάθους άντλησης, την αύξηση ενεργειακής κατανάλωσης στη γεωργία και

τη βιομηχανία τροφίμων και οι σημαντικές ελλείψεις σε αποτελέσματα Ε&Κ για την αξιοποίηση αειφορικών πόρων ενέργειας στον αγροτοδιατροφικό τομέα.

- Θα πρέπει να εξαλείφουν τους κινδύνους που αναμένονται από τη μη επάρκεια ικανοποιητικών ποσοτήτων άρδευσης νερού και από τη συνεχή μείωση των διαθέσιμων αποθεμάτων νερού, από την ένταση των φαινομένων λειψυδρίας λόγω των κλιματικών αλλαγών, από την συνέχιση της εγκατάλειψης γεωργικής γης από τη μη απαγόρευση των γεωτρήσεων, από το περιορισμένο ενδιαφέρον για την συμμετοχή σε αγροπεριβαλλοντικά μέτρα, από τη καθυστέρηση στην εφαρμογή του συνόλου των προβλεπόμενων μέτρων στα Διαχειριστικά σχέδια που προβλέπονται από την οδηγία για τα ύδατα και από την απουσία επενδυτικού ενδιαφέροντος για την υλοποίηση επενδύσεων.

γ) Για την **αποτροπή της υποβάθμισης της ποιότητας του εδάφους**, τα μέτρα που θα προταθούν:

- Θα πρέπει να αξιοποιήσουν τις ιδιαιτερότητες της περιοχής ως προς κλιματικές συνθήκες που ευνοούν τη χρήση ΑΠΕ, ως προς την χωροταξική συγκέντρωση των κτηνοτροφικών μονάδων και θερμοκηπίων που είναι κατάλληλη για την πραγματοποίηση συλλογικών επενδύσεων, και την βαθμιαία αύξηση του ποσοστού των γεωργών που χρησιμοποιούν φιλικές προς το περιβάλλον γεωργικές πρακτικές.
- Θα πρέπει να αξιοποιούν τη δυνατότητα επέκτασης της εφαρμογής καλλιεργητικών τεχνικών (π.χ. η εφαρμογή διαφόρων αγροπεριβαλλοντικών μέτρων όπως η αμειψισπορά) που αναμένεται να βελτιώσουν την ποιότητα του εδάφους, την εφαρμογή στοχευμένων αγροπεριβαλλοντικών μέτρων για την προστασία του εδάφους, και τη χωροταξική συγκέντρωση κτηνοτροφικών μονάδων και θερμοκηπίων που είναι κατάλληλα για τη πραγματοποίηση συλλογικών επενδύσεων.
- Θα πρέπει να αμβλύνουν τις αδυναμίες όπως ο σημαντικός αριθμός κτηνοτροφικών μονάδων με ελλείπουσες εγκαταστάσεις διαχείρισης λυμάτων, η υψηλή κατανάλωση υπόγειων υδατικών πόρων που οδηγούν στην υποβάθμιση της ποιότητας του εδάφους, η εγκατάλειψη γεωργικής γης στις ορεινές περιοχές και ειδικότερα εγκατάλειψη μεγάλων εγκαταστάσεων αμπελώνων, καθώς και η απουσία συστημάτων διαχείρισης και ανακύκλωσης γεωργικών αποβλήτων.
- Θα πρέπει να εξαλείφουν τους κινδύνους από τον περιορισμένο ενδιαφέρον για την συμμετοχή σε αγροπεριβαλλοντικά μέτρα και από την απουσία επενδυτικού ενδιαφέροντος για την υλοποίηση επενδύσεων.

δ) Για την **μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου (GHG)**, τα μέτρα που θα προταθούν:

- Θα πρέπει να αξιοποιούν την βαθμιαία αύξηση του ποσοστού γεωργών που χρησιμοποιούν φιλικές προς το περιβάλλον γεωργικές πρακτικές, τις αυξημένες δυνατότητες χρήσεις ΑΠΕ από γεωργούς και μεταποιητές, τις κλιματικές αλλαγές που ευνοούν την χρήση ΑΠΕ και τη χωροταξική συγκέντρωση κτηνοτροφικών μονάδων και θερμοκηπίων που είναι κατάλληλη για την πραγματοποίηση συλλογικών επενδύσεων.
- Θα πρέπει να αξιοποιούν τις ευκαιρίες που δίδονται από την αναγκαιότητα υιοθέτησης μέτρων για την επίτευξη των στόχων της Στρατηγικής Ευρώπης 2020, τη κάλυψη των βασικών αναγκών εκσυγχρονισμού των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στη Κύπρο μέσα από την

εφαρμογή των ΠΑΑ 2004-2013 που επιτρέπει την καλύτερη στόχευση των επενδυτικών μέτρων για την μείωση εκπομπών υποξειδίου του αζώτου και μεθανίου από τη γεωργία, καθώς και την εγκατάλειψη γεωργικών εκτάσεων που επιτρέπει την δάσωση γεωργικών γαιών.

- Θα πρέπει να αμβλύνουν τις αδυναμίες που προκύπτουν από τις συχνές πυρκαγιές που περιορίζουν τις δυνατότητες αύξησης του ρυθμού δέσμευσης, τη μη δημιουργία κανενός οργανωμένου συστήματος διαχείρισης και ανακύκλωσης γεωργικών αποβλήτων και τις σημαντικές ελλείψεις σε αποτελέσματα Ε&Κ για την αξιοποίηση αειφορικών πόρων ενέργειας στον αγροτοδιατροφικό τομέα,
- Θα πρέπει να εξαλείφουν τους κινδύνους από την έλλειψη καινοτομιών στον αγροτικό τομέα που ωθεί σε απώλεια ανταγωνιστικότητα του αγροτικού τομέα λόγω μη προσαρμογής της γεωργίας στην κλιματική αλλαγή, από την απουσία επενδυτικού ενδιαφέροντος για την υλοποίηση επενδύσεων, από τον περιορισμένο ενδιαφέρον για τα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα, από το περιορισμένο ενδιαφέρον στα αγρο-δασικά μέτρα και από την αύξηση των δασικών πυρκαγιών ως αποτέλεσμα της κλιματικής αλλαγής.

Εκτίμηση και αξιολόγηση των επιπτώσεων του ΠΑΑ στο περιβάλλον: σύνοψη βασικών στοιχείων και συμπερασμάτων

Για τη διασφάλιση της μεγαλύτερης δυνατής αξιοπιστίας των εκτιμήσεων της μελέτης, οι οποίες αναπόφευκτα συνοδεύονται από ποσοστά αβεβαιότητας, η ομάδα μελέτης επεξεργάστηκε μια συνεκτική μεθοδολογία, αξιοποιώντας τα προσφορότερα στοιχεία των προσεγγίσεων που χρησιμοποιούνται στα καθιερωμένα συγγράμματα του τομέα. Συνοπτικά, η μεθοδολογία αυτή οδηγεί την εκτίμηση και αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων διαμέσου τριών διαδοχικών βημάτων:

- Στο πρώτο βήμα, εκτιμάται η πιθανότητα μεταβολής καθενός μέλους από ένα σύνολο σαραντατεσσάρων πτυχών του περιβάλλοντος. Το σύνολο αυτό αποτελείται από τους περιβαλλοντικούς δείκτες και ορισμένους καθοριστικούς για το περιβάλλον παράγοντες που δεν αντιστοιχούν σε δείκτες.
- Στο δεύτερο βήμα, για κάθε μια από τις μεταβολές που εντοπίστηκαν ως πιθανές, προσδιορίζεται μια σειρά οκτώ ιδιοτήτων, η οποία αποτελεί την ταυτότητα της επίπτωσης.
- Στο τρίτο βήμα, για τις αρνητικές επιπτώσεις αξιολογείται η αναγκαιότητα και η δυνατότητα λήψης μέτρων αντιμετώπισης και αναζητείται το κατάλληλο στάδιο σχεδιασμού για τα μέτρα αυτά.

Τα συμπεράσματα αυτής της ανάλυσης, τροφοδοτούν το επόμενο στάδιο μελέτης, κατά το οποίο διαμορφώνονται λεπτομερείς προτάσεις για μέτρα αντιμετώπισης και παρακολούθησης των επιπτώσεων.

Ειδικότερα:

Με την ολοκλήρωση του πρώτου βήματος, διαπιστώθηκε ότι αναμένονται μεταβολές σε εικοσιοκτώ από τους σαραντατέσσερις περιβαλλοντικούς παράγοντες που συνθέτουν το «κόσκινο» του προσδιορισμού των πιθανών περιβαλλοντικών αλλαγών από την υλοποίηση του ΠΑΑ. Οι παράγοντες που αναμένονται να μεταβληθούν και το είδος της αντίστοιχης μεταβολής παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας Π-2: Σύνοψη των επηρεαζόμενων περιβαλλοντικών παραμέτρων και των αντίστοιχων μεταβολών που εκτιμάται ότι θα επέλθουν από την υλοποίηση του ΠΑΑ

α/α	Μεταβολές Περιβαλλοντικών Παραμέτρων	1 ^η ομάδα	2 ^η ομάδα	3 ^η ομάδα
		↑: αύξηση	↓: μείωση	↕: μικτή τάση
1	ο η ανάσχεση της απώλειας της βιοποικιλότητας και την αποκατάσταση των υπηρεσιών οικοσυστημάτων	↓	↕	
2	ο οι περιοχές Υψηλής Φυσικής Αξίας		↕	
3	ο παράγοντες που επηρεάζουν τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά της περιοχής (απασχόληση, εισόδημα, παραγωγικές δραστηριότητες)	↑	↑	↑
4	ο παράγοντες που επηρεάζουν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της περιοχής (προσβασιμότητας στις περιοχές υπαίθρου κ.ά)			↑
5	ο η έκθεση τμημάτων του πληθυσμού σε κίνδυνο		↑	
6	ο η ποιότητα ζωής μέσω της διαφοροποίησης της έκθεσης σε ρυπαντικά φορτία (ατμόσφαιρα, νερά, έδαφος)	↑	↑	
7	ο οι συνθήκες διαβίωσης των ζώων (συνθήκες σταυλισμού, διαθεσιμότητα νερού)	↑		
8	ο το ρυθμό ετήσιας μέσης μεταβολής στη δασοκάλυψη		↑	
9	ο η ποιοτική σύσταση του εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης από στερεά απόβλητα	↑	↑	
10	ο η ποιότητα σύστασης του εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης από υγρά απόβλητα	↑	↑	
11	ο η ποιότητα σύστασης του εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης λόγω γεωργικών δραστηριοτήτων (χρήση ζιζανιοκτόνων, φυτοφαρμάκων, λιπασμάτων, κ.λπ.)	↑	↕	
12	ο η ικανότητα αποθήκευσης άνθρακα στο έδαφος		↑	
13	ο η κατανάλωση και τα αποθέματα νερού, λόγω μεταβολής στην τομεακή ζήτηση νερού από τη γεωργία	↑	↑	
14	ο η ποιότητα των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, λόγω των επιπέδων ρύπανσης των επιφανειακών υδάτων	↑	↑	
15	ο η ποιότητα των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, λόγω των επιπέδων ρύπανσης των υπόγειων υδάτων συμπεριλαμβανομένης και της υφαλμύρισης	↑	↑	
16	ο η οικολογική κατάσταση των επιφανειακών υδατικών σωμάτων	↑	↑	
17	ο η συνολική κατανάλωση ενέργειας	↑	↑	
18	ο το ποσοστό συνεισφοράς στην παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ	↑	↑	
19	ο το σύνολο των εκπεμπόμενων αερίων του θερμοκηπίου (από μηρυκαστικά, απορρόφηση από τη δασοκομία κ.ά.)		↑	
20	ο η κλιματική αλλαγή και τη διαχείριση κινδύνων (πλημμύρες, διαθεσιμότητα νερού κ.ά.)	↑	↑	
21	ο η προώθηση και αγορά τοπικών παραδοσιακών προϊόντων	↑	↑	
22	ο η χρησιμοποιούμενη γεωργική γη	↑		
23	ο η διατήρηση της ποικιλομορφίας του αγροτικού τοπίου	↓		
24	ο τη διαχείριση των γεωργικών αποβλήτων	↑	↑	+
25	ο η εξασφάλιση ενέργειας από τις πρακτικές διαχείρισης των αποβλήτων	↑	↑	
26	ο η αποδοτικότητα των πόρων	↑	↑	
27	ο το επίπεδο καινοτομίας στους τομείς γεωργίας, κτηνοτροφίας και τροφίμων στις αγροτικές περιοχές	↑	↑	
28	ο το συνολικό οικολογικό αποτύπωμα της αγροτικής πολιτικής	↑	↑	

Οι μεταβολές αυτές αποτέλεσαν τα δεδομένα εισόδου στο δεύτερο βήμα της εκτίμησης, αυτό του χαρακτηρισμού των επιπτώσεων. Η ολοκλήρωση της σχετικής ανάλυσης κατέληξε στο συμπέρασμα ότι αρνητικές επιπτώσεις εντοπίζονται σε τέσσερις δείκτες, ενώ θετικές επιδράσεις δέχονται εισοτέσσερις περιβαλλοντικοί δείκτες, κυρίως στους τομείς περιβάλλοντος, προς τους οποίους το ΠΑΑ κατευθύνει δράσεις και πόρους. Οι διαπιστώσεις του δευτέρου βήματος συνοψίζονται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας Π-3: Σύνοψη των ιδιοτήτων των επιπτώσεων του ΠΑΑ

Αριθμός στήλης →	1	2	3	4	5 6 Χρονικός ορίζοντας		7	8	9
	Κατεύθυνση	Έκταση	Ένταση	Μηχανισμός	Εμφάνιση	Παραμονή	Αβροιστικότητα ή συνέργεια	Δυνατότητα πρόληψης	Δυνατότητα περιορισμού ή αντιστροφής
Μεταβολή									
Ανάσχεση της απώλειας της βιοποικιλότητας και την αποκατάσταση των υπηρεσιών οικοσυστημάτων	-	■	■	Δ	M	~	☑	■■■	■■■
Διατήρηση της ποικιλομορφίας του αγροτικού τοπίου	-	■	■■	Δ	A	~	☑	■■	■
Περιοχές Υψηλής Φυσικής Αξίας	-	■■■	■■	Δ	M	~	☑	■■■	■
Ποιότητα σύστασης του εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης λόγω γεωργικών δραστηριοτήτων	-	■	■	Δ	M	!	☑	■■	■
Παράγοντες που επηρεάζουν τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά	+	■■■	■■■	Π	A	~	☒	☒	☒
Παράγοντες που επηρεάζουν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά	+	■	■■	Δ	M	~	☒	☒	☒
Έκθεση τμημάτων του πληθυσμού σε κίνδυνο	+	■	■	Δ	M	~	☒	☒	☒
Ποιότητα ζωής μέσω της διαφοροποίησης της έκθεσης σε ρυπαντικά φορτία	+	■	■	Δ	M	~	☑	☒	☒
Συνθήκες διαβίωσης των ζώων	+	■	■	Π	A	~		☒	☒
Ρυθμός ετήσιας μέσης μεταβολής της δασοκάλυψης	+	■■	■■	Π	A	~	☑	☒	☒
Ποιότητα σύστασης εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης από στερεά απόβλητα	+	■■	■■	Δ	M	~	☑	☒	☒
Ποιότητα σύστασης εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης από υγρά απόβλητα	+	■■	■■	Δ	M	~	☑	☒	☒
Ικανότητα αποθήκευσης άνθρακα στο έδαφος	+	■■	■■	Δ	M	~	☑	☒	☒
Κατανάλωση και αποθέματα νερού, λόγω μεταβολής στην τομεακή ζήτηση νερού από τη γεωργία	+	■■	■■	Π	A	~	☑	☒	☒
Ποιότητα των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, λόγω των επιπέδων ρύπανσης των επιφανειακών υδάτων	+	■■	■■	Δ	M	~	☑	☒	☒
Ποιότητα των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, λόγω των επιπέδων ρύπανσης των υπόγειων υδάτων	+	■■	■■	Δ	M	~	☑	☒	☒
Οικολογική κατάσταση των επιφανειακών υδατικών σωμάτων	+	■	■	Δ	M	~	☑	☒	☒
Συνολική κατανάλωση ενέργειας	+	■	■	Π	M	~	☑	☒	☒

Αριθμός στήλης →	1	2	3	4	5		6	7	8	9
	Κατεύθυνση	Έκταση	Ένταση	Μηχανισμός	Εμφάνιση	Παραμονή	Χρονικός ορίζοντας	Αθροιστικότητα ή συνέργεια	Δυνατότητα πρόληψης	Δυνατότητα περιορισμού ή αντιστροφής
Μεταβολή										
Ποσοστό συνεισφοράς στην παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ	+	■ ■	■ ■	Π	M	~		☑	☒	☒
Σύνολο εκπεμπόμενων αερίων του θερμοκηπίου του θερμοκηπίου	+	■ ■	■ ■	Δ	M	~		☑	☒	☒
Κλιματική αλλαγή και διαχείριση κινδύνων	+	■ ■	■ ■	Δ	M	!		☑	☒	☒
Πρώθηση και αγορά τοπικών παραδοσιακών προϊόντων	+	■ ■ ■	■ ■	Π	A	~		☒	☒	☒
Χρησιμοποιούμενη γεωργική γη	+	■ ■ ■	■ ■	Π	A	~		☑	☒	☒
Διαχείριση των γεωργικών αποβλήτων	+	■ ■ ■	■ ■ ■	Π	A	~		☑	☒	☒
Εξασφάλιση ενέργειας από τις πρακτικές διαχείρισης των αποβλήτων	+	■	■ ■	Π	A	~		☑	☒	☒
Αποδοτικότητα των πόρων	+	■ ■	■ ■	Π	A	~		☑	☒	☒
Επίπεδο καινοτομίας στους τομείς γεωργίας, κτηνοτροφίας και τροφίμων στις αγροτικές περιοχές	+	■ ■ ■	■ ■ ■	Π	A	~		☑	☒	☒
Συνολικό οικολογικό αποτύπωμα της αγροτικής πολιτικής	+	■ ■	■ ■	Δ	M	~		☑	☒	☒

Στο τρίτο βήμα, οι αρνητικές επιπτώσεις του πιο πάνω πίνακα αξιολογούνται ως προς την αναγκαιότητα ή μη αντιμετώπισης, αλλά και ως προς τη δυνατότητα που παρέχει ο μηχανισμός εμφάνισης κάθε επίπτωσης αναφορικά με την πρόληψη ή την εκ των υστέρων αναστροφή της. Επίσης, διερευνάται το προσφορότερο στάδιο λήψης των μέτρων που απαιτούνται. Σημαντικό τμήμα της ανάλυσης στο βήμα αυτό, αφιερώνεται στη διάγνωση των αιτιών που προκαλούν κάθε επίπτωση, καθώς και στο κατά πόσον τα μέτρα για την πρόληψη μιας επίπτωσης θα έχουν θετικό αποτέλεσμα και για άλλες επιπτώσεις. Η αξιολόγηση των επιπτώσεων δομείται ανά περιβαλλοντική συνιστώσα, ώστε να λειτουργήσει και ως επανέλεγχος (crosscheck) των εκτιμήσεων των δύο πρώτων σταδίων.

Σύνοψη προτεινόμενων μέτρων

Η ολοκλήρωση της εκτίμησης και αξιολόγησης των επιπτώσεων του ΠΑΑ στο περιβάλλον, ακολουθείται από τη διαμόρφωση προτάσεων για την αντιμετώπιση και παρακολούθηση των επιπτώσεων.

Τα προτεινόμενα μέτρα αντιμετώπισης εστιάζονται στην εκ των προτέρων αποτροπή των επιπτώσεων, συμμορφούμενα πλήρως με την αρχή της πρόληψης, και στοχεύουν κυρίως στην πρόληψη των αιτιών της ενδεχόμενης περιβαλλοντικής επιδείνωσης, παρά στα αποτελέσματα, δηλαδή τις επιπτώσεις καθαυτές. Η αναδρομή στα αίτια των επιπτώσεων ανέδειξε ότι το σύνολο

των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του ΠΑΑ μπορεί να αντιμετωπισθεί με την ανάληψη μέριμνας προς πέντε κατευθύνσεις, τις εξής:

1. Προστασία και διατήρηση της βιοποικιλότητας.
2. Διατήρηση της ποικιλομορφίας του αγροτικού τοπίου
3. Προστασία της ποιότητα σύστασης του εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης λόγω γεωργικών δραστηριοτήτων
4. Περαιτέρω αντιμετώπιση και μετριασμός των επιπτώσεων του ΠΑΑ στην κλιματική αλλαγή
5. Συγκράτηση πολυτροπικών πιέσεων στο περιβάλλον.

Κατά την αναζήτηση του καταλληλότερου επιπέδου για τη λήψη μέτρων, διαπιστώθηκε ότι τα προτεινόμενα μέτρα είναι σκόπιμο να ενσωματωθεί στο τελικό έγγραφο προγραμματισμού, μετά την αξιολόγησή τους κατά τη διαδικασία του Ν. 102(Ι)-2005, εφόσον αφορούν την υλοποίηση του Προγράμματος και άπτονται σε ευρύτερο επίπεδο περιβαλλοντικής πολιτικής.

Πίνακας Π-4: Σύνοψη προτάσεων για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών επιπτώσεων

Πτυχή	Πρόταση
Βιοποικιλότητα	<p>Για την διαχείριση των περιοχών περιβαλλοντικής προτεραιότητας και υψηλής φυσικής αξίας μέτρα που είναι σκόπιμο να ενσωματωθεί στο τελικό έγγραφο προγραμματισμού είναι ενδεικτικά:</p> <ul style="list-style-type: none"> • η καλλιέργεια φυτειών με μειωμένο αρνητικό περιβαλλοντικό αντίκτυπο. • η ολοκληρωμένη προστασία και αποκατάσταση των χορτολιβαδικών εκτάσεων με πλήρη ταυτοποίηση και χαρτογράφηση των εκτάσεων αυτών, με την διαφοροποίηση σε τύπους, ποιότητες και διαχείριση όπου απαιτείται. • λεπτομερείς μελέτες εκτιμήσεις των πιθανών επιπτώσεων των γεωργικών, δασοπονικών αλλά και άλλων πρακτικών χρήσης βιολογικών πόρων σε περιοχές ιδιαίτερης περιβαλλοντικής σημασίας για την Κύπρο. • ειδική μελέτη για τον καθορισμό ενός νομικού πλαισίου μέσω του οποίου θα παρακολουθούνται τα αποτελέσματα στην βιοποικιλότητα, ώστε να αξιολογείται η αποτελεσματικότητα της γεωργικής πολιτικής έναντι των στόχων που έχουν τεθεί στην Ε.Ε. • αποτελεσματική και επαρκής χρηματοδότηση για τη δημιουργία και εφαρμογή διαχειριστικών σχεδίων για τις περιοχές του δικτύου NATURA 2000 καθώς και επιπρόσθετη υποστήριξη σε γεωργούς και δασοκαλλιεργητές εντός περιοχών NATURA 2000, με προϋπόθεση την τήρηση διαχειριστικών απαιτήσεων που πηγάζουν από τα διαχειριστικά σχέδια των περιοχών NATURA 2000. <p>Κατά τα αρχικά στάδια υλοποίησης των δράσεων του προγράμματος πρόκειται να θεσπιστούν κριτήρια για την επιλογή των σχεδίων που θα ενισχυθούν. Τέτοια είναι:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Η εισαγωγή, στα κριτήρια επιλεξιμότητας, της περιβαλλοντικής συμβατότητας του σχεδίου που προτείνεται για ένταξη στο πρόγραμμα.</i> 2. <i>Καθιέρωση ειδικών κριτηρίων περιβαλλοντικής συμβατότητας, τα οποία μπορούν να αναζητηθούν στην κατεύθυνση διασφάλισης επαρκούς απόστασης των περιβαλλοντικά εντατικών νέων εγκαταστάσεων από τα όρια περιοχών που προτείνονται προς ένταξη στο δίκτυο Natura 2000 ή περιοχών που προστατεύονται για το φυσικό τους περιβάλλον με άλλες διατάξεις.</i>
Έδαφος	<p>Τα μέτρα που είναι σκόπιμο να ενσωματωθεί στο τελικό έγγραφο προγραμματισμού, μετά την αξιολόγησή τους κατά τη διαδικασία του Ν. 102(Ι)-2005, είναι ενδεικτικά</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Να περιληφθούν στις ενημερωτικές ενέργειες του ΠΑΑ εκστρατείες ενημέρωσης προς την κατεύθυνση συγκράτησης της χρήσης λιπασμάτων.</i> 2. <i>Να γίνει λεπτομερής αξιολόγηση των επιλέξιμων δαπανών του ΠΑΑ που κατευθύνονται προς ενίσχυση της ποιότητας του εδάφους, υπό το πρίσμα της αειφορικής αγροτικής ανάπτυξης. Δαπάνες με χαμηλό βαθμό ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής διάστασης στο συνολικό μίγμα των δράσεων που σκοπεύουν να ενισχύσουν θα πρέπει να τοποθετούνται σε αρκετά χαμηλότερη προτεραιότητα</i>

Πτυχή	Πρόταση
	<p>από κονδύλια που προορίζονται για την ενίσχυση δράσεων με περιβαλλοντικά συμβατότερα αποτελέσματα.</p> <p>3. Να προταθεί ως μέτρο η ειδική μελέτη για τον καθορισμό ενός φορέα και μιας μεθοδολογίας παρακολούθησης και αξιολόγησης της διάθρωσης των εδαφών σε σχέση με τα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα του ΠΑΑ</p>
Κλιματικοί Παράγοντες	<p>Τα μέτρα που είναι σκόπιμο να ενσωματωθεί στο τελικό έγγραφο προγραμματισμού, μετά την αξιολόγησή τους κατά τη διαδικασία του Ν. 102(Ι)-2005, είναι ενδεικτικά</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Για την μείωση του ποσοστού εκπομπών του αερίου του θερμοκηπίου από την γεωργία προκύπτει ανάγκη μείωσης της χρήσης λιπασμάτων αζώτου, ενίσχυση για τον εκσυγχρονισμό των αγροκτημάτων μέσω κτιρίων και εξοπλισμού χαμηλής ενεργειακής κατανάλωσης, εκπαιδευτικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες για την προώθηση της παραγωγής βιοαερίου. 2. Για την μείωση της χρήσης ενέργειας ανά εκτάριο θα πρέπει περιληφθούν κατάλληλα μέτρα για τον έλεγχο των εκπομπών αμμωνίας από γεωργικές δραστηριότητες, όπως πρακτικές ορθολογικής διαχείρισης αζώτου, πρακτικές διατροφής των ζώων, τεχνικές εφαρμογής ανόργανων λιπασμάτων και λιπασμάτων ζωικής προέλευσης, κ.ά. 3. Για την αύξηση της παραγωγής ανανεώσιμης ενέργειας από τη γεωργία και τη δασοκομία να ενσωματωθούν κατάλληλα μέτρα χρήσης βιοδιασπώμενων προϊόντων, εφόσον παρατηρείται μια αναδυόμενη τάση που αφορά την εντονότερη χρήση ανανεώσιμων αγροτικών πόρων στη βιομηχανία, όπως τα αγροτικά υλικά, τα βιοπλαστικά ή τα βιοχημικά υλικά.
Τοπίο	<p>Τα μέτρα που είναι σκόπιμο να ενσωματωθεί στο τελικό έγγραφο προγραμματισμού, μετά την αξιολόγησή τους κατά τη διαδικασία του Ν. 102(Ι)-2005, είναι ενδεικτικά:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Να ενσωματωθεί στο ΠΑΑ, η ολοκληρωμένη προστασία και αποκατάσταση των χορτολιβαδικών εκτάσεων με πλήρη ταυτοποίηση και χαρτογράφηση των εκτάσεων αυτών, με την διαφοροποίηση σε τύπους, ποιότητες και διαχείριση όπου απαιτείται. 2. Να ενσωματωθούν στο ΠΑΑ, λεπτομερείς μελέτες εκτιμήσεις των πιθανών επιπτώσεων των γεωργικών, δασοπονικών (πχ δημιουργία αντιπυρικών ζωνών, δασικών δρόμων κλπ), αλλά και άλλων πρακτικών χρήσης βιολογικών πόρων (π.χ. συλλογές κλπ) σε περιοχές ιδιαίτερης περιβαλλοντικής σημασίας για την Κύπρο.

Πτυχή	Πρόταση
Μεταβολές πολυτροπικών πιέσεων	<p>Εντοπίσθηκε η αναγκαιότητα λήψης ορισμένων μέτρων στο τρέχον επίπεδο σχεδιασμού για την βελτίωση του οικολογικού αποτυπώματος του ΠΑΑ.</p> <p>Ειδικότερα</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Θα πρέπει ενταχθούν όσο το δυνατόν περισσότερες εκτάσεις σε μέτρα με περιβαλλοντικό αντίκτυπο με απώτερο στόχο την περαιτέρω προστασία του περιβάλλοντος από τη γεωργική δραστηριότητα και τη διαφύλαξη της αειφορίας των παραγωγικών πόρων, και την επίτευξη των στόχων του πρώτου πυλώνα της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής¹⁰. Για τον σκοπό αυτό, οι δράσεις που θα ενταχθούν στο ΠΑΑ συνιστάται <ul style="list-style-type: none"> • να μην επικαλύπτουν δράσεις που προνοούνται από το «πρασίνισμα» του πρώτου πυλώνα, • να είναι όντως επωφελείς για το περιβάλλον και ειδικότερα για την υποστήριξη της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημικών υπηρεσιών αλλά ταυτόχρονα • να είναι ελκυστικές για τους γεωργούς να ενταχθούν. 2. Έμφαση να δοθεί στο γεγονός ότι η όποια δραστηριότητα με άμεση επίδραση στο περιβάλλον όπως είναι ο πρωτογενής τομέας να γίνεται με απόλυτο σεβασμό προς το περιβάλλον και τους παραγωγικούς πόρους, ενώ παράλληλα να προστατεύονται τα διάφορα οικοσυστήματα που εξαρτώνται και επηρεάζονται άμεσα από την άσκηση γεωργίας. Η ορθή αξιοποίηση του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης και η απόδοση αντισταθμιστικής αποζημίωσης προς τους αγρότες αποτελεί κίνητρο ένταξής τους σε αυτό και άσκησης της γεωργίας κατά τρόπο που να μην είναι ζημιόγonos για το περιβάλλον και να προστατεύει τα οικοσυστήματα. Για τον σκοπό αυτό προτείνεται να διατεθεί επαρκή χρηματοδότηση στο κρατικό σύστημα παροχής γεωργικών συμβούλων για την κάλυψη των λειτουργικών τους εξόδων (υλικοτεχνική υποδομή, ανανέωσης ανθρώπινου δυναμικού κ.λπ.), ώστε να συνεχίζεται η παροχή οικολογικής τεχνογνωσίας στους αγρότες, χωρίς οικονομική επιβάρυνση για τους τελευταίους, ενόψει και του δημοσιονομικού προβλήματος της χώρας.

¹⁰ Με το «πρασίνισμα», είναι υποχρεωτικό οι αγρότες στα κράτη μέλη της ΕΕ για να εισπράξουν το 30% των άμεσων ενισχύσεων, να ακολουθήσουν τα 3 βασικά μέτρα που είναι:

1. διατήρηση μόνιμων βοσκοτόπων
2. διαφοροποίηση καλλιεργειών (ένας γεωργός πρέπει να καλλιεργεί τουλάχιστον 2 καλλιεργείες όταν η καλλιεργήσιμη γη του υπερβαίνει τα 10 εκτάρια και τουλάχιστον 3 καλλιεργείες όταν η καλλιεργήσιμη γη του υπερβαίνει τα 30 εκτάρια. Η κύρια καλλιεργεία μπορεί να καλύπτει το πολύ το 75% της καλλιεργήσιμης γης. Εξαιρούνται οι δενδρώδεις καλλιεργείες.
3. διατήρηση μιας «περιοχής οικολογικής εστίασης», τουλάχιστον 5% της αρόσιμης έκτασης της εκμετάλλευσης, για εκμεταλλεύσεις με έκταση μεγαλύτερη από 15 εκτάρια (εξαιρουμένων των μόνιμων λειμώνων). Το ποσοστό αυτό θα ανέλθει στο 7%, μετά την έκθεση της Επιτροπής για μια νέα νομοθετική πρόταση το 2017.

Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να αξιολογηθεί η χρησιμότητα του μέτρου διαφοροποίησης των καλλιεργειών, και αντίστοιχα να ενταχθεί η όποια τροποποίηση αυτό υποστεί στο ΠΑΑ του 2014-2020.

Τέλος, για την παρακολούθηση των επιπτώσεων, μετά από ανάλυση των δυνατοτήτων του διοικητικού μηχανισμού της Χώρας, της κατάλληλης περιοδικότητας, καθώς και των μεγεθών που θα πρέπει να παρακολουθούνται, προτείνεται ένα σύστημα περιοδικών εκθέσεων, τα χαρακτηριστικά του οποίου συνοψίζονται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας Π-5: Σύνοψη προτάσεων για την παρακολούθηση

Πτυχή	Πρόταση
Υπεύθυνος παρακολούθησης	Η Διαχειριστική Αρχή του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης
Μορφή της παρακολούθησης	Περιοδικές εκθέσεις <ul style="list-style-type: none"> • τρεις διετείς εκθέσεις για τις διετίες 2014-2015, 2016-2017 και 2018-2019, • μια απολογιστική έκθεση για το εναπομείναν διάστημα και για το σύνολο της προγραμματικής περιόδου, στο τέλος του καταληκτικού έτους.
Περιεχόμενο της παρακολούθησης	Η παρακολούθηση καταγράφει στοιχεία των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, με όρους μεταβολής στην τιμή ορισμένων δεικτών της παρούσας μελέτης, καθώς και στοιχεία σχετικά με την υλοποίηση του προγράμματος, κυρίως σε ότι αφορά τα ενταγμένα έργα και δραστηριότητες. <ul style="list-style-type: none"> • Για τα περιβαλλοντικά δεδομένα, στις τρεις διετίες εκθέσεις καταγράφονται οι μεταβολές στους είκοσι δείκτες που περιέχει ο Πίνακας 7-5, για τους οποίους η παρούσα μελέτη εκτιμά ότι θα μεταβληθούν. Στην απολογιστική τελική καταγράφονται οι μεταβολές των σαραντατεσσάρων δεικτών που περιέχει ο Πίνακας 7-1 και χρησιμοποιήθηκαν για τον προσδιορισμό των επιπτώσεων. • Για τα σχετικά με την υλοποίηση στοιχεία, καταγράφονται δεδομένα των έργων και δραστηριοτήτων με συνοπτική μορφή, ώστε να καθίσταται δυνατός ο συσχετισμός του προγράμματος με τις περιβαλλοντικές μεταβολές.
Πηγές δεδομένων	Για τις μεταβολές των περιβαλλοντικών δεικτών: <ul style="list-style-type: none"> • Στατιστική Υπηρεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας, • Yale Center for Environmental Law and Policy¹¹, • Μελέτες εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των έργων και δραστηριοτήτων, • Πρωτοβουλίες καταγραφών και μετρήσεων που μπορούν να αναληφθούν κατά την υλοποίηση του ΠΑΑ, εφόσον οι προηγούμενες πηγές δεν προσφέρουν επαρκή πληρότητα στοιχείων. • Για την πορεία υλοποίησης, οι καταγραφές του Φορέα Υλοποίησης.

¹¹ http://epi.yale.edu/files/2014epi_backcasted_scores_0.xls

ΣΥΜΒΑΣΗ: ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΡΩΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 2014-2020

ΣΤΑΔΙΟ: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ (ΣΜΕΕΠ) - 3^ο ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ

ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

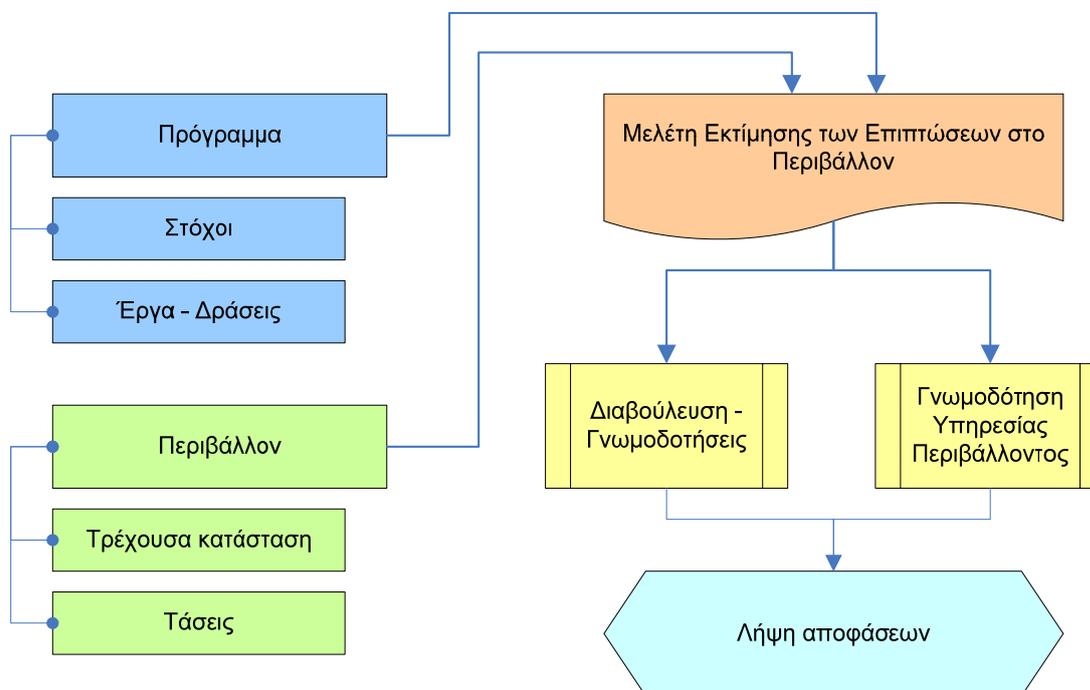
2 ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η παρούσα **Στρατηγική Μελέτη Εκτίμησης Επιπτώσεων στο Περιβάλλον (ΣΜΕΕΠ)** εκπονείται στο πλαίσιο της διαδικασίας Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης που προβλέπει ο Ν. 102(Ι)-2005 «περί της Εκτίμησης των Επιπτώσεων στο Περιβάλλον από Ορισμένα Σχέδια και/ή Προγράμματα».

2.1 ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ – ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Το πλαίσιο εντός του οποίου διαδραματίζεται το ρόλο της η παρούσα μελέτη, είναι η διαδικασία εκτίμησης των επιπτώσεων στο περιβάλλον από σχέδια και προγράμματα, ή η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση (ΣΠΕ), όπως έχει καθιερωθεί να αποκαλείται. Η ΣΠΕ έχει προσφάτως ενταχθεί στο ευρωπαϊκό περιβαλλοντικό κεκτημένο με την Οδηγία 2001/42/ΕΚ, ενώ το περιβαλλοντικό δίκαιο της Κυπριακής Δημοκρατίας έχει εναρμονισθεί με την Οδηγία αυτή δια του Ν. 102(Ι)-2005. Ο στόχος της διαδικασίας ΣΠΕ εστιάζεται στον εντοπισμό και την πρόληψη ή αντιμετώπιση ενδεχόμενων επιπτώσεων στο περιβάλλον στο πρωϊμότερο δυνατό στάδιο προγραμματισμού, αυτό της κατάρτισης των προγραμμάτων. Οι επιπτώσεις στο περιβάλλον δεν περιλαμβάνουν μόνο αυτές που προέρχονται από τα μεμονωμένα έργα και δραστηριότητες, αλλά και αυτές που ενδέχεται να προκύψουν από συσσωρευτικά ή συνεργιστικά αποτελέσματα ομάδων παρεμβάσεων, καθώς και τις διάχυτες τάσεις που ενδέχεται να αναδυθούν ως έμμεσα αποτελέσματα της εφαρμογής του προγράμματος.

Η διαδικασία ΣΠΕ, σύμφωνα με το Ν. 102(Ι)-2005, παρουσιάζεται στο ακόλουθο σχήμα.

Διάγραμμα 2-1: Η διαδοχή των σταδίων και η θέση της μελέτης στη διαδικασία ΣΠΕ της Κύπρου

Η διαδικασία της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης (ΣΠΕ) βάσει του Ν. 102(Ι)/2005, αποτελεί το μέσο για την **ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης πριν την υιοθέτηση ενός σχεδίου ή προγράμματος**, εξασφαλίζοντας ότι λαμβάνονται υπόψη οι ενδεχόμενες περιβαλλοντικές επιπτώσεις κατά το στάδιο του σχεδιασμού και προγραμματισμού, με απώτερο

σκοπό την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης και την υψηλού επιπέδου προστασία του περιβάλλοντος.

Ως «Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση» (ΣΠΕ) νοείται η διαδικασία περιβαλλοντικής αξιολόγησης Σχεδίου ή Προγράμματος, μέσω της Στρατηγικής Μελέτης Εκτίμησης Επιπτώσεων στο Περιβάλλον (ΣΜΕΕΠ), της διεξαγωγής διαβουλεύσεων με τους εμπλεκόμενους φορείς (αρμόδιες Αρχές, κοινωνικούς και οικονομικούς εταίρους και ενδιαφερόμενο κοινό), της συνεκτίμησης της ΣΜΕΕΠ και των αποτελεσμάτων των διαβουλεύσεων και, τέλος, της λήψης αποφάσεων και της ενημέρωσης σχετικά με την απόφαση.

Με βάση τα παραπάνω η ΣΠΕ μπορεί να χωρισθεί σε δύο βασικά στάδια:

Πρώτο στάδιο: Το πρώτο στάδιο αποτελείται από την εκπόνηση της Στρατηγικής Μελέτης Εκτίμησης Επιπτώσεων στο Περιβάλλον, σύμφωνα με το Νόμο 102(Ι)/2005. Στην προκειμένη περίπτωση βασικός στόχος της ΣΜΕΕΠ είναι η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από τα έργα, που προβλέπονται στο Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) 2014-2020, καθώς επίσης και των εναλλακτικών λύσεων που θα μπορούσαν να αναληφθούν, λαμβάνοντας υπόψη τους στόχους του ΠΑΑ. Η θεώρηση αναδεικνύει την πλέον αποδεκτή περιβαλλοντικά λύση, ενδυναμώνοντας έτσι την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στο τελικό ΠΑΑ.

Δεύτερο στάδιο: Το δεύτερο στάδιο αφορά στη διαδικασία ολοκλήρωσης της ΣΠΕ. Αυτή περιλαμβάνει τη διαβούλευση με τους εμπλεκόμενους φορείς (αρμόδιες Αρχές, κοινωνικοί και οικονομικοί εταίροι, ενδιαφερόμενο κοινό) με βασικό κείμενο την ΣΜΕΕΠ, καθώς και την εισήγηση στο αρμόδιο όργανο (Τμήμα Περιβάλλοντος του Υπουργείου Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος) για την αποδοχή και έγκριση των συμπερασμάτων, που προέκυψαν από τη διαδικασία ΣΠΕ.

2.2 ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΝΑΘΕΣΗΣ, ΟΜΑΔΑ ΜΕΛΕΤΗΣ, ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Το Τμήμα Γεωργίας της Κυβέρνησης της Κυπριακής Δημοκρατίας, με την από 17-04-2013 σύμβαση, ανέθεσε στην «Κοινοπραξία ΑΚΝ Ανάλυσις ΕΠΕ, Φιλαγροτική Συμβουλευτική, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών και Enviroplan Α.Ε. Μελετητική – Σύμβουλοι Αναπτυξιακών και Τεχνικών Έργων» **την παροχή υπηρεσιών για την Εκ των Προτέρων Αξιολόγηση και Μελέτη των Επιπτώσεων στο Περιβάλλον του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020.**

Σύμφωνα με τη σύμβαση αυτή:

1. Αρμόδια Αρχή είναι η
Τμήμα Γεωργίας
που εδρεύει στη διεύθυνση
Λεωφόρος Λουκή Ακρίτα,
1412 Λευκωσία, Κύπρος
2. Ανάδοχος της μελέτης είναι η
Κοινοπραξία ΑΚΝ Ανάλυσις ΕΠΕ, Φιλαγροτική Συμβουλευτική, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών και Enviroplan Α.Ε. Μελετητική – Σύμβουλοι Αναπτυξιακών και Τεχνικών Έργων
με έδρα στη διεύθυνση
Αριστοτέλους 11-15,
10432, Αθήνα, Ελλάδα.
τηλ: **+32105201460**

Τα παραδοτέα της ΣΜΕΕΠ, αποτελούν διαφορετικό παραδοτέο (τεύχος) από την εκ των προτέρων αξιολόγηση του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020.

Ειδικότερα:

1^ο Παραδοτέο ΣΜΕΕΠ

Στο 1ο παραδοτέο ο Σύμβουλος πραγματοποίησε τα καθήκοντα που σχετίζονται με την αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης του περιβάλλοντος και την εκτίμηση των αποτελεσμάτων της SWOT ανάλυσης και της εκτίμησης των αναγκών σε σχέση με το περιβάλλον, καθώς και το πλάνο διαβουλεύσεων.

Επιπλέον, ο Σύμβουλος συνέταξε μια ενδιάμεση αναφορά πριν το 1ο παραδοτέο με βάση τα στοιχεία που μας προσκόμισε η Αναθέτουσα Αρχή. Στην αναφορά αυτή περιλήφθησαν οι έως τότε εκτιμήσεις μας για τη SWOT ανάλυση και την εκτίμηση των αναγκών του Προγράμματος με αντίστοιχες συστάσεις / προτάσεις.

Το 1ο παραδοτέο παραδόθηκε δύο εβδομάδες μετά την οριστικοποίηση της SWOT ανάλυσης και της εκτίμησης των αναγκών του Προγράμματος.

2^ο Παραδοτέο ΣΜΕΕΠ

Στο 2ο παραδοτέο ο Σύμβουλος πραγματοποίησε τα καθήκοντα που σχετίζονται με την εκτίμηση των στόχων, των προτεραιοτήτων και τη στρατηγική του Προγράμματος σε σχέση με το περιβάλλον.

Το 2ο παραδοτέο παραδόθηκε δύο μήνες μετά την οριστική παραλαβή του 1ου παραδοτέου.

3^ο Παραδοτέο ΣΜΕΕΠ

Στο 3ο παραδοτέο ο Σύμβουλος εκτελούνται τα ακόλουθα καθήκοντα:

- Θα εκτιμήσει τις άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις στο περιβάλλον, των προτεινόμενων Μέτρων και Δράσεων του Προγράμματος, μεμονωμένα και αθροιστικά και ειδικότερα:
 - θα καθορίσει, θα περιγράψει και θα αναλύσει τις πιθανές σημαντικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις από την εφαρμογή του Προγράμματος όσον αφορά στη βιοποικιλότητα, στη χλωρίδα, στην πανίδα, στο έδαφος, στο νερό, στον αέρα και στο κλίμα, στον πληθυσμό, στην ανθρώπινη υγεία, στα υλικά περιουσιακά στοιχεία, στην πολιτιστική κληρονομιά (αρχιτεκτονική, αρχαιολογική), στο τοπίο,
 - θα καθορίσει, θα περιγράψει και θα αναλύσει τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ τους,
 - θα προτείνει βέλτιστες πρακτικές των Μέτρων για την πρόληψη, τον περιορισμό ή την εξουδετέρωση τυχόν δυσμενών επιπτώσεων στο περιβάλλον από την υλοποίηση του Προγράμματος.
- Θα αναλύσει και τεκμηριώσει εναλλακτικά σενάρια διαμόρφωσης του Προγράμματος λαμβάνοντας υπόψη τους στόχους και το γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής του, συμπεριλαμβανομένου και του σεναρίου της εξέλιξης του περιβάλλοντος χωρίς την εφαρμογή του Προγράμματος,
- Θα εξετάσει σε γενικές γραμμές, τη σχέση του Προγράμματος αγροτικής ανάπτυξης με άλλα προγράμματα (π.χ. προγράμματα διαρθρωτικών ταμείων, εθνικά αναπτυξιακά προγράμματα, διαχειριστικά σχέδια, χωροταξικά κ.λ.π.),

- θα εξετάσει τις επιπτώσεις σε περιοχές που υπόκεινται σε αναγνωρισμένο καθεστώς προστασίας, σε εθνικό, κοινοτικό ή διεθνές επίπεδο,
- θα εξετάσει τις μεθόδους παρακολούθησης των επιπτώσεων στο περιβάλλον από την εφαρμογή του Προγράμματος,
- θα εκτιμήσει το προτεινόμενο σύστημα διαχείρισης, παρακολούθησης και αξιολόγησης για την παρακολούθηση και αξιολόγηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον,
- θα εξετάσει τους υφιστάμενους περιβαλλοντικούς δείκτες εάν είναι κατάλληλοι και μετρήσιμοι και να προτείνει ενδεχομένως πρόσθετους δείκτες,
- στην περίπτωση που στο Πρόγραμμα περιλαμβάνονται θεματικά υπο – Προγράμματα θα πραγματοποιηθεί ομοίως η ανάλυση και εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και γι' αυτά.

Το 3ο παραδοτέο στο σύνολο του θα παραδοθεί τέσσερις μήνες μετά την οριστική παραλαβή του 2ου παραδοτέου.

4^ο Παραδοτέο ΣΜΕΕΠ

Το 4ο παραδοτέο θα αποτελεί την τελική έκθεση της ΣΜΕΕΠ, η οποία θα διαβιβασθεί για τελική έγκριση από την Αρμόδια Υπηρεσία.

Η υποβολή του 4ου παραδοτέου θα πραγματοποιηθεί δύο εβδομάδες μετά την οριστική παραλαβή του 3ου παραδοτέου. Στο χρονικό διάστημα αυτό θα πραγματοποιηθούν οι τελικές προσαρμογές της έκθεσης ταυτόχρονα με αυτές του Προγράμματος.

5^ο Παραδοτέο ΣΜΕΕΠ

Στο σχέδιο του 5ου παραδοτέου θα ενσωματωθούν τυχόν επισημάνσεις της Αρμόδιας Υπηρεσίας υπεύθυνης για την έγκριση της ΣΜΕΕΠ, καθώς και τα αποτελέσματα των διαβουλεύσεων.

Το ανωτέρω σχέδιο θα παραδοθεί δύο εβδομάδες μετά τις παρατηρήσεις της Αρμόδιας Υπηρεσίας.

Στο σχέδιο του 5ου παραδοτέου θα περιλαμβάνονται σε μορφή πίνακα, οι συστάσεις / προτάσεις του Συμβούλου και της Αρμόδιας Υπηρεσίας, σχετικά με τα αντικείμενα του 4ου παραδοτέου αλλά και συνολικά, με όλα τα καθήκοντα του έργου από την αρχή του με την επισήμανση τι από αυτά υιοθετήθηκε από την Αναθέτουσα Αρχή.

Η τελική εγκεκριμένη έκθεση της ΣΜΕΕΠ από την Αρμόδια Υπηρεσία αποτελεί το οριστικό 5ο παραδοτέο.

Το συντονισμό για την σύνταξη της παρούσας μελέτης ΣΜΕΕΠ είχε το γραφείο μελετών **Enviroplan A.E. Μελετητική – Σύμβουλοι Αναπτυξιακών και Τεχνικών Έργων** με έδρα στη διεύθυνση **Περικλέους 23 & Ήρας, 15344. Γέρακα, Αθήνα**, τηλεφωνικό κέντρο: **+302106105127-8**, αριθμός fax: **+302106105138** και με την ακόλουθη ομάδα μελέτης

- ΛΩΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ,
Περιβαλλοντολόγος και Γεωπόνος,
M.Sc. in Environmental Management
- ΛΩΛΟΣ ΘΕΟΦΑΝΗΣ,
Χημικός Μηχανικός Ε.Μ.Π.

ΣΥΜΒΑΣΗ: ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΡΩΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 2014-2020

ΣΤΑΔΙΟ: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ (ΣΜΕΕΠ) - 3^ο ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ

- ΤΣΟΜΠΑΝΙΔΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ,
Χημικός Μηχανικός Ε.Μ.Π.
- ΠΑΣΧΑΛΗ-ΜΑΝΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΑ,
Πολιτικός Μηχανικός Ε.Μ.Π.
- ΚΙΚΑΪΡΕ ΣΠΥΡΙΔΟΥΛΑ,
Περιβαλλοντολόγος Πανεπιστημίου Αιγαίου
- ΠΑΝΑΓΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ ΑΛΕΞΗΣ,
Περιβαλλοντολόγος,
MSc in Environmental Pollution Science,
MSc in Water Environmental Engineering
PhD in Environmental Engineering
- ΦΡΑΓΚΑΚΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
Περιβαλλοντολόγος Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
- ΧΑΛΙΚΙΑ ΑΡΤΕΜΗ,
Γεωλόγος, Ε.Κ.Π.Α.
- ΒΛΑΧΑΝΤΩΝΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ
Γεωλόγος Ε.Κ.Π.Α.
- ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ,
Τοπογράφος Μηχανικός

ΣΥΜΒΑΣΗ: ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΡΩΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 2014-2020

ΣΤΑΔΙΟ: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ (ΣΜΕΕΠ) - 3^ο ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ

ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑ & ΣΤΟΧΟΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

3 ΣΤΟΧΟΙ, ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ & ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

3.1 ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑ & ΣΤΟΧΟΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

3.1.1 Σκοπιμότητα

Το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Κύπρου κατά την προγραμματική περίοδο 2014-2020, διαρθρώνεται σε έξι προτεραιότητες:

- **Προτεραιότητα 1:** Προώθηση της μεταφοράς γνώσεων και της καινοτομίας στη γεωργία, δασοπονία και τις αγροτικές περιοχές.
- **Προτεραιότητα 2:** Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας όλων των τύπων γεωργίας και ενίσχυση της βιωσιμότητας των εκμεταλλεύσεων
- **Προτεραιότητα 3:** Προώθηση της οργάνωσης της αλυσίδας τροφίμων και της διαχείρισης κινδύνων στη γεωργία
- **Προτεραιότητα 4:** Αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυση των οικοσυστημάτων που εξαρτώνται από την γεωργία και τη δασοκομία.
- **Προτεραιότητα 5:** Προώθηση της αποδοτικότητας των πόρων και στήριξη της μεταστροφής προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα με ανθεκτικότητα στην αλλαγή του κλίματος
- **Προτεραιότητα 6:** Προώθηση της κοινωνικής ένταξης, της μείωσης της φτώχειας και της οικονομικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές

Μέσα από την SWOT Ανάλυση που έχει ετοιμαστεί έχουν εντοπιστεί τα δυνατά και αδύνατα σημεία καθώς και οι ευκαιρίες και οι κίνδυνοι για κάθε μια από τις έξι θεματικές προτεραιότητες. Μέσα από αυτή την διαδικασία έχουν εντοπιστεί και ιεραρχηθεί οι βασικές ανάγκες οι οποίες και θα επιδιωχθεί η αντιμετώπιση τους μέσα από τις δυνατότητες που προσφέρει το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης.

Σοβαρές αδυναμίες παρουσιάζονται στις θεματικές προτεραιότητες 4 «Αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυση των οικοσυστημάτων που εξαρτώνται από την γεωργία και την δασοκομία» και 5 «Προώθηση της αποδοτικότητας των πόρων και στήριξη της μεταστροφής προς μια χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα με ανθεκτικότητα στην αλλαγή του κλίματος» και ως αποτέλεσμα οι ανάγκες αυτές θα αντιμετωπιστούν λαμβάνοντας σημαντικό μερίδιο της χρηματοοικονομικής βαρύτητας του νέου ΠΑΑ. Οι δράσεις που θα τεθούν σε εφαρμογή θα επιδιώκουν την ταυτόχρονη επίτευξη των στόχων των επιμέρους περιοχών εστίασης. Οι παρεμβάσεις θα στοχεύουν από κοινού στην εξυπηρέτηση στόχων για διατήρηση της βιοποικιλότητας, βελτίωση της διαχείρισης των υδάτων και του εδάφους, την αποδοτικότερη ενεργειακή χρήση στη γεωργία και κτηνοτροφία καθώς και την προώθηση δέσμευσης διοξειδίου του άνθρακα στη γεωργία και τη δασοκομία.

Εξίσου σημαντικές αδυναμίες και ανάγκες εντοπίζονται στην θεματική προτεραιότητα 2 «Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας όλων των τύπων γεωργίας και ενίσχυση της βιωσιμότητας των εκμεταλλεύσεων» όπου η προσπάθεια θα καλύψει εξίσου και τις δύο περιοχές εστίασης: την

διευκόλυνση της αναδιάρθρωσης γεωργικών εκμεταλλεύσεων που αντιμετωπίζουν προβλήματα και την διευκόλυνση της ανανέωσης γενεών στον γεωργικό τομέα.

Σε ότι αφορά την θεματική προτεραιότητα 3 «Πρώθηση της οργάνωσης της αλυσίδας τροφίμων και της διαχείρισης κινδύνων στη γεωργία» η προσπάθεια θα εστιαστεί στην πρώτη περιοχή εστίασης εντάσσοντας μέτρα και δράσεις που στοχεύουν στην ενσωμάτωση των γεωργικών προϊόντων στην διατροφική αλυσίδα, στην διαφοροποίηση των προϊόντων μέσω της προώθησης συστημάτων ποιότητας καθώς και την καλύτερη οργάνωση των παραγωγών σε ομάδες και οργανώσεις παραγωγών.

Αναφορικά με την Θεματική Προτεραιότητα 6 «Πρώθηση της κοινωνικής ένταξης, της μείωσης της φτώχειας και της οικονομικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές», θα επιδιωχθεί η αντιμετώπιση της πληθυσμιακής αποψίλωσης των αγροτικών περιοχών μέσω της διευκόλυνσης της διαφοροποίησης, της δημιουργίας νέων μικρών επιχειρήσεων και θέσεων εργασίας». Τέλος, απαιτείται η περαιτέρω ενίσχυση της προσέγγισης LEADER ως μέσο για την προώθηση της τοπικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές.

Τέλος μέσα από την Θεματική Προτεραιότητα 1 «Πρώθηση της μεταφοράς γνώσεων και της καινοτομίας στη γεωργία, δασοπονία και τις αγροτικές περιοχές» θα επιδιωχθεί να αντιμετωπιστεί κυρίως η ανάγκη για ενίσχυση των δεσμών μεταξύ γεωργίας, έρευνας και καινοτομίας.

Ειδικότερα:

Προτεραιότητα 1: *Πρώθηση της μεταφοράς γνώσεων και της καινοτομίας στη γεωργία, δασοπονία και τις αγροτικές περιοχές.* Η Κύπρος δαπανά το 0,5% του ΑΕΠ για την Έρευνα και Καινοτομία ποσοστό πολύ χαμηλότερο του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μια από τις κύριες αδυναμίες που καταγράφονται στην SWOT είναι η έλλειψη μηχανισμών διασύνδεσης έρευνας με τις ανάγκες της παραγωγής καθώς και η διάχυση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Πρωταρχικός στόχος του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020 θα είναι η θεμελίωση εργαλείου στήριξης για επίλυση της αδυναμίας μεταφοράς γνώσης και καινοτομίας αλλά και δικτύωσης και σύζευξης του πρωτογενούς τομέα με την έρευνα και την αγορά. Ιδιαίτερο βάρος θα δοθεί στην δημιουργία συνεργασιών τόσο μεταξύ έρευνας – παραγωγής όσο και σε συνεργασίες προώθησης και αύξησης της προστιθέμενης αξίας προϊόντων. Όσον αφορά την εκπαίδευση καταγράφεται πολύ χαμηλό ποσοστό συμμετοχής των γεωργών σε προγράμματα κατάρτισης καθώς και απουσία μηχανισμού πιστοποίησης γνώσεων. Προς αυτή τη κατεύθυνση θα εστιαστεί το νέο Πρόγραμμα παρέχοντας περισσότερα μέσα κατάρτιση καθώς και την καθιέρωση δια βίου συστήματος εκπαίδευσης. Η παροχή των συμβουλευτικών υπηρεσιών δεν εμπίπτει στις προτεραιότητες του ΠΑΑ 2014-2020 γιατί ο Κλάδος Γεωργικών Εφαρμογών του Τμήματος Γεωργίας επιτελεί αυτό το ρόλο άψογα.

Προτεραιότητα 2: *Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας όλων των τύπων γεωργίας και ενίσχυση της βιωσιμότητας των εκμεταλλεύσεων.* Αδυναμίες που καταδεικνύει η SWOT ανάλυση και σχετίζονται με την προτεραιότητα αυτή είναι πολλές και πολυποίκιλες. Οι κυριότερες αφορούν στο μικρό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων, στη χαμηλή παραγωγικότητα της εργασίας, στο ψηλό κόστος παραγωγής καθώς και στη γήρανση του αγροτικού πληθυσμού κ.α. Στοχεύοντας στην άμβλυνση των πιο πάνω προβλημάτων κρίνονται καταλληλότερες οι περιοχές εστίασης που αφορούν στη βελτίωση της οικονομικής αποδοτικότητας όλων των εκμεταλλεύσεων και διευκόλυνση της αναδιάρθρωσης και του εκσυγχρονισμού τους με απώτερο στόχο την αύξηση

της αποδοτικότητας και τη συμμετοχή στην αγορά αλλά και τη διαφοροποίηση της γεωργίας. Ακόμη, για αντιμετώπιση του φαινομένου της γήρανσης του αγροτικού δυναμικού, κρίνεται απαραίτητη και η συμβολή της περιοχής εστίασης που αφορά στη διευκόλυνση της εισόδου εξειδικευμένων γεωργών στον τομέα της πρωτογενούς παραγωγής με έμφαση και στην ανανέωση των γενεών. Ο πρωτογενής τομέας της Κύπρου παρέχει γεωργικά προϊόντα ποιότητας τα οποία εντάσσονται στη μεσογειακή διατροφή που αποτελεί ισχυρό παγκόσμιο πρότυπο ποιότητας, κάτι το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί στην προώθησή τους στο εξωτερικό, ενώ ταυτόχρονα η απόσταση του νησιού από τις αγορές επιβάλλει την ντόπια παραγωγή για διασφάλιση της ασφάλειας τροφίμων στην εσωτερική αγορά, ιδιαίτερα όσον αφορά νωπά φρούτα και λαχανικά, παρά το ότι εισάγονται και γεωργικά προϊόντα σε πολύ ανταγωνιστικές τιμές.

Προτεραιότητα 3: Προώθηση της οργάνωσης της αλυσίδας τροφίμων και της διαχείρισης κινδύνων στη γεωργία. Σύμφωνα με τη SWOT ανάλυση, παρουσιάζονται σημαντικές αδυναμίες που σχετίζονται με την παρούσα προτεραιότητα όπως για παράδειγμα, παρατηρείται μικρός βαθμός ενσωμάτωσης των παραγωγών στην αγορά, υπάρχει μεγάλο κενό στην αναγνώριση της ποιότητας των προϊόντων και χαμηλό επίπεδο διαφοροποίησης της παραγωγής, περιορισμένη κάλυψη του εύρους των ζημιών. Από τα πιο πάνω γίνεται εμφανής η ανάγκη το ΠΑΑ 2014-2020 να στοχεύσει στην άμβλυση των πιο πάνω αξιοποιώντας την προτεραιότητα. Το ΠΑΑ 2014-2020 θα πρέπει να εστιαστεί στις περιοχές εστίασης της 3ης προτεραιότητας αφού αυτές σχετίζονται με τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των παραγωγών και την καλύτερη ένταξή τους στη γεωργική αλυσίδα τροφίμων εισάγοντας και ενθαρρύνοντας τη συμμετοχή σε συστήματα ποιότητας, προσθέτοντας αξία στα γεωργικά προϊόντα, προώθησή τους μέσω τοπικών αγορών αλλά και βραχείες αλυσίδες εφοδιασμού. Ακόμη, στη συγκεκριμένη προτεραιότητα εμπύπτουν και η ενθάρρυνση και στήριξη των ομάδων και οργανώσεων παραγωγών.

Προτεραιότητα 4: Αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυση των οικοσυστημάτων που εξαρτώνται από την γεωργία και τη δασοκομία. Κρίνεται απαραίτητη η ένταξη δράσεων οι οποίες θα προσβλέπουν στην αποτελεσματικότερη διαχείριση των υδάτινων πόρων και των υπόγειων υδροφορέων, οι όποιοι έχουν ήδη υποβαθμιστεί λόγω των γεωργικών πρακτικών που εφαρμόζονται. Για αυτό το σκοπό θα περιληφθούν δράσεις εκτατικοποίησης της γεωργίας και κτηνοτροφίας, μείωση εισροών σε χημικά και φυτοφάρμακα για τις καλλιέργειες αλλά και ορθή διαχείριση των αποβλήτων από κτηνοτροφικές μονάδες, ιδιαίτερα στις περιοχές που έχουν χαρακτηριστεί ως ευαίσθητες για νιτρορύπανση. Το φαινόμενο εγκατάλειψης της γεωργικής γης, ειδικότερα στις ορεινές περιοχές και η υποβάθμιση των εδαφών αποτελούν επίσης ένα σημαντικό παράγοντα ο οποίος χρήζει ιδιαίτερης σημασίας. Η στροφή σε πιο φιλικές προς το περιβάλλον γεωργικές πρακτικές, σε συνδυασμό με την ένταξη αγροπεριβαλλοντικών μέτρων υποβοηθητικών για την διατήρηση και επέκταση ξηρικών καλλιεργειών και αμπελώνων, μη υδροβόρων καλλιεργειών και εμπλουτισμό των εδαφών με οργανική ύλη αναμένεται ότι θα ανατρέψουν το φαινόμενο εγκατάλειψης καλλιεργούμενων εκτάσεων στα ορεινά και το αρνητικό σκηνικό το οποίο έχει δημιουργηθεί. Η Κύπρος χαρακτηρίζεται από μεγάλες εκτάσεις φυσικής βλάστησης και δασών, τα οποία αποτελούν πυρήνες διατήρησης αλλά και προστασίας της βιοποικιλότητας. Η δημιουργία του νομικού πλαισίου που θα διέπει τις περιοχές του δικτύου "Natura 2000" σε συνδυασμό με τον καθορισμό των Περιοχών Υψηλής Φυσικής Αξίας μπορούν να συμβάλουν ουσιαστικά στον άξονα αυτό. Ο χαρακτηρισμός της καλλιέργειας αμπέλου και των φυλλοβόλων ως παραδοσιακές καλλιέργειες χαμηλών εισροών μπορεί να συμβάλει σημαντικά

στη διατήρηση χαρακτηριστικών του τοπίου, αλλά και της βιοποικιλότητας στις περιοχές αυτές. Η δυνατότητα ένταξης στοχευμένων αγροπεριβαλλοντικών μέτρων, σχετικά με την διατήρηση, εκτατικοποίηση και μείωση εισροών στις περιοχές αυτές, μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στην επίτευξη του συγκεκριμένου στόχου.

Προτεραιότητα 5: *Προώθηση της αποδοτικότητας των πόρων και στήριξη της μεταστροφής προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα με ανθεκτικότητα στην αλλαγή του κλίματος* Η ένταξη διαφόρων τύπων συστημάτων για ΑΠΕ όπως η εγκατάσταση φωτοβολταϊκών πλαισίων και η προώθηση κατασκευής συστημάτων αναερόβιας επεξεργασίας κτηνοτροφικών αποβλήτων συλλογικά αλλά και σε ατομικό επίπεδο, αναμένεται ότι θα συμβάλει ουσιαστικά στην αύξηση αποδοτικότητας της ενεργειακής χρήσης στη γεωργία καθώς και στη μείωση εκπομπών υποξειδίου του αζώτου και μεθανίου. Η προώθηση της χρήσης ανακυκλωμένου νερού με ταυτόχρονη κατασκευή δικτύων διανομής αναμένεται ότι θα μειώσει τις απαιτήσεις σε νερό το οποίο αντλείται από γεωτρήσεις. Επίσης η υιοθέτηση καινοτόμου τεχνολογίας σε θέματα παρακολούθησης κατανάλωσης νερού άρδευσης αναμένεται να συμβάλει στην αποδοτικότερη χρήση του διαθέσιμου νερού για άρδευση. Επίσης η ένταξη μέτρων που θα προωθούν την επέκταση και δημιουργία νέων δασικών εκτάσεων, η αναβάθμιση των υφιστάμενων συστημάτων παρακολούθησης και έγκαιρης διάγνωσης πυρκαγιών, όπως και η υιοθέτηση γεωργικών πρακτικών που θα προσβλέπουν στον εμπλουτισμό εδαφών με οργανική ύλη αναμένεται ότι θα συμβάλουν θετικά στην δέσμευση διοξειδίου του άνθρακα σε γεωργία και δασοκομία.

Προτεραιότητα 6: *Προώθηση της κοινωνικής ένταξης, της μείωσης της φτώχειας και της οικονομικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές.* Έχουν εντοπιστεί αδυναμίες στην αξιοποίηση των υποδομών και στην προσέλκυση τουριστών στην ύπαιθρο. Αναφέρεται ενδεικτικά ότι η μέση ετήσια πληρότητα των κλινών στις αγροτικές περιοχές κυμαίνεται στο 22%. Ως αποτέλεσμα θα πρέπει να αναληφθούν κατάλληλες δράσεις κυρίως μέσω της διαφοροποίησης και της καλύτερης δικτύωσης εντός των αγροτικών περιοχών. Παράλληλα, θα επιδιωχθεί η αντιμετώπιση της πληθυσμιακής αποψίλωσης των αγροτικών περιοχών μέσω της διευκόλυνσης της διαφοροποίησης, της δημιουργίας νέων μικρών επιχειρήσεων και θέσεων εργασίας. Τέλος, απαιτείται η περαιτέρω ενίσχυση της προσέγγισης LEADER ως μέσο για την προώθηση της τοπικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές.

3.1.2 Στόχοι

3.1.2.1 Καινοτομία

Το Πρόγραμμα λαμβάνει υπόψη τον εγκάρσιο στόχο σχετικά με την καινοτομία μέσα από μέτρα που έχουν άμεσο αντίκτυπο στην καινοτομία αλλά και μέσα από άλλα μέτρα τα οποία διασυνδέονται σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό με την προώθηση της. Παράλληλα η συμμετοχή στην Ευρωπαϊκή Σύμπραξη Καινοτομίας παρέχει την δυνατότητα για ανταλλαγή γνώσης και την υιοθέτηση πρακτικών οι οποίες έχουν προκύψει κατόπιν επιστημονικής έρευνας.

Η κυπριακή Γεωργία αλλά και ο αγροδιατροφικός τομέας γενικότερα, έχει μελετηθεί και αποτυπωθεί πολύ πρόσφατα, στην SWOT ανάλυση για την εκ των προτέρων αξιολόγηση του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης, στην μελέτη για την έξυπνη εξειδίκευση στα πλαίσια των προγραμμάτων για την Ευρώπη 2020 αλλά και στο Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης μεταξύ Κύπρου και Ε. Επιτροπής.

Τα συμπεράσματα των μελετών αυτών καταδεικνύουν, μεταξύ άλλων τα χαμηλά ποσοστά εφαρμοσμένης έρευνας, την έλλειψη καινοτομίας, τη μειωμένη ανταγωνιστικότητα και την ανάγκη εντοπισμού και ανάδειξης των τοπικών προϊόντων, τη μικρή διαπραγματευτική ικανότητα των παραγωγών, τη μικρή προσαρμοστική ικανότητα στις κλιματικές αλλαγές, τη περιορισμένη προσαρμογή και υιοθέτηση συστημάτων διαφοροποίησης της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων. Ως αποτέλεσμα μέσω του νέου Προγράμματος προβλέπεται η εισαγωγή νέων προσεγγίσεων και μεθόδων τόσο στην παραγωγική διαδικασία αλλά και σε θέματα συνεργασίας, δικτύωσης αλλά και εισαγωγής της κουλτούρας της καινοτομίας σε όλο το φάσμα των κυπριακών επιχειρήσεων γεωργικού και αγροδιατροφικού τομέα. Πρόσθετα η ανάγκη για συνεχή κατάρτιση και ενημέρωση των παραγωγών, η ανάπτυξη και η ενίσχυση των δεξιοτήτων τους αποτελεί επίσης μία από τις διαρθρωτικές αλλαγές που χρειάζεται ο τομέας.

Το γεγονός της μειωμένης συμμετοχής των επιχειρήσεων του πρωτογενούς τομέα σε προγράμματα καινοτομίας αποτελεί σημαντικό μειονέκτημα το οποίο πλέον επιχειρεί με σημαντικές παρεμβάσεις να αντιμετωπίσει το ΠΑΑ. Η ετοιμασία των μέτρων βασίστηκε στην αναγκαιότητα σύζευξης της γεωργικής έρευνας με τις ανάγκες του αγροδιατροφικού τομέα αλλά και την ανάγκη ανάπτυξης και ενίσχυσης των φορέων σύζευξης και διάχυσης των αποτελεσμάτων της έρευνας στην παραγωγή καθώς και προώθησης της καινοτομίας στη γεωργία και τη βιομηχανία τροφίμων. Πρόσθετα είναι η κατάλληλη χρονικά περίοδος στην ανάπτυξη κουλτούρας συνεργασίας οριζόντιας και κάθετης ώστε η ανταγωνιστικότητα των προϊόντων να είναι πιο ενδυναμωμένη.

Σε ότι αφορά την κλιματική αλλαγή και την ανάγκη προσαρμογής στις νέες συνθήκες που δημιουργούνται, έχει καταγραφεί και αναδειχτεί η άμεση ανάγκη αναδιάρθρωσης των καλλιεργειών τόσο υπό το πρίσμα των υδατικών αναγκών των φυτειών αλλά και σε ότι αφορά την παραγωγικότητά τους κάτω από ξηροθερμικές συνθήκες και έλλειψη νερού. Η προσαρμογή αυτή στο κλίμα αποτελεί ύψιστη προτεραιότητα καθώς οι ρυθμοί αλλαγής των κλιματολογικών συνθηκών στην Κύπρο είναι ορατοί από τις συχνές ξηρασίες και όλα τα αρνητικά συνεπακόλουθα που παρατηρούνται σε τέτοιες χρονιές. Η έρευνα σε ότι αφορά νέες ποικιλίες ή τροποποίηση γηγενών ποικιλιών με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά θα βοηθήσει στην αντιμετώπιση του προβλήματος και στην προσαρμογή στις αλλαγές αυτές. Πρόσθετα η υιοθέτηση νέων συστημάτων καλλιέργειας και η ανάπτυξη μεθόδων και τεχνολογίας γεωργικής δραστηριότητας σε ορεινές περιοχές θα έχουν θετικά αποτελέσματα στην όλη προσπάθεια.

Τέλος σημειώνεται ότι τα επενδυτικά μέτρα του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης αποδίδουν μεγάλη σημασία στην υποστήριξη επενδύσεων που βασίζονται στην καινοτομία και σε προηγμένη τεχνολογία.

3.1.2.2 Περιβάλλον

Η αποκατάσταση και διατήρηση της βιοποικιλότητας και κατ' επέκταση των οικοσυστημάτων αποτελεί πρωταρχικό στόχο των βασικών περιβαλλοντικών μέτρων M8, M10 & M12, ενώ σημαντικό ρόλο στην επίτευξη αυτών των στόχων διαδραματίζουν και τα Μέτρα M01 & M16.

Η ετοιμασία του Νομικού Πλαισίου που προβλέπει τις υποχρεώσεις των γεωργών σχετικά με την γεωργική δραστηριότητα εντός των περιοχών του Δικτύου «Φύση 2000», δίνει την δυνατότητα επιδότησης τους (M12) μέσα από το ΠΑΑ 2014-2020 για πρώτη φορά. Αυτό αναμένεται ότι θα συμβάλει σημαντικά στην επίτευξη των στόχων αυτών με δράσεις όπως η διατήρηση μέρους της

σοδιάς για σκοπούς τροφοληψίας από την άγρια πανίδα και η διατήρηση αθέριστων τεμαχίων από σιτηρά κατά την περίοδο φωλεοποίησης.

Η υλοποίηση των αγροπεριβαλλοντικών δράσεων του μέτρου M10 θα συμβάλει σημαντικά στην δημιουργία μικροενδιαιτημάτων εντός αλλά και περιμετρικά των γεωργικών εκμεταλλεύσεων ενώ θα δίνει την δυνατότητα εμφάνισης μεγαλύτερης ποικιλότητας όσον αφορά τον αριθμό ειδών αυτοφυούς χλωρίδας. Ως συνέπεια της ποικιλότητας σε χλωριδικά είδη, έχουμε μεγαλύτερη ποικιλομορφία σε τύπους οικοτόπων και αριθμούς ειδών πανίδας τα οποία βρίσκουν πιο εύκολα τροφή και κάλυψη. Ταυτόχρονα, οι δράσεις του M08 όπως η δημιουργία υποστηρικτικών έργων για δημιουργία καταφυγίων αλλά και ο έλεγχος των χωροκατακτητικών αλλόχθονων ειδών θα συμβάλει θετικά στην εγκατάσταση ζωικών και φυτικών οργανισμών.

Επιπλέον μέσα από τις δράσεις του M16, δίνεται η δυνατότητα εφαρμογής πιλοτικών ερευνητικών εφαρμογών για επίλυση προβλημάτων σε θέματα βιοποικιλότητας, συμβάλλοντας στην αρμονικότερη συνύπαρξη γεωργίας και βιοποικιλότητας.

Μέσα από τα μέτρα του Π.Α.Α 2014-2020 γίνεται μια προσπάθεια προστασίας αλλά και σωστής διαχείρισης των διαθέσιμων ποσοτήτων νερού, αποσκοπώντας στην μείωση των επιπτώσεων του φαινομένου των χαμηλών βροχοπτώσεων στη γεωργία καθώς δημιουργούνται μείζονα προβλήματα λειψυδρίας και έχουν αντίκτυπο τόσο στην παραγωγή όσο και στην διατήρηση των καλλιεργειών.

Στα πλαίσια της μηχανικής αντιμετώπισης των ζιζανίων αντί της χημικής ζιζανιοκτονίας (M10) σε όλες τις κύριες καλλιέργειες περιλαμβάνεται και η συνήθης πρακτική της ενσωμάτωσης στο έδαφος ή της επιφανειακής κάλυψης του εδάφους. Αυτό μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην μείωση της εξάτμισης ενώ ταυτόχρονα βελτιώνει και την ικανότητα συγκράτησης υγρασίας από τα εδάφη.

Οι δράσεις του M08 οι οποίες έχουν σημαντική συμβολή στην αύξηση της εδαφοκάλυψης μέσω της προώθησης και σωστής διαχείρισης των δασικών εκτάσεων, έχουν καθοριστικό ρόλο στην απορρόφηση και συγκράτηση μετεωρικών κατακρημνισμάτων από το έδαφος. Αυτό οφείλεται στη μείωση της ταχύτητας ροής της βροχής από την κόμη των δένδρων, δίνοντας περισσότερο χρόνο στο έδαφος για να δεσμεύσει την υγρασία.

Σημαντικό ρόλο όμως για την ευαισθητοποίηση και ενημέρωση των γεωργών όσον αφορά την σωστή και ενδεδειγμένη χρήση των λιπασμάτων και φυτοπροστατευτικών προϊόντων, αναμένεται να διαδραματίσουν οι δράσεις μεταφοράς δράσεων και ενημέρωσης (M01).

Επιπλέον μέσα από τις δράσεις του M16, δίνεται η δυνατότητα εφαρμογής πιλοτικών ερευνητικών εφαρμογών για επίλυση προβλημάτων σε θέματα εξοικονόμησης και σωστής διαχείρισης των Υδάτινων Πόρων.

3.1.2.3 Κλιματική Αλλαγή

Η διάβρωση των εδαφών αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα υποβάθμισης της παραγωγικότητας και λειτουργικότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και των φυσικών εκτάσεων γης ενώ έχει προκαλέσει ιδιαίτερους προβληματισμούς ως φαινόμενο και στα πλαίσια αντιμετώπισης της Κλιματικής Αλλαγής.

Η βελτίωση στη διαχείριση των εδαφών προωθείται με την χρήση εκτατικότερων καλλιεργητικών μεθόδων αντιμετώπισης των ζιζανίων όπως η μηχανική κατεργασία και ενσωμάτωση στο

έδαφος. Η μείωση εφαρμογής φυτοπροστατευτικών σκευασμάτων βελτιώνει την οργανική και χημική σύσταση του εδάφους ενώ ταυτόχρονα μειώνει και τις ανάγκες λίπανσης και άρδευσης.

Η προώθηση της μηχανικής αντιμετώπισης των ζιζανίων αντί της χημικής ζιζανιοκτονίας (M10) σε όλες τις κύριες καλλιέργειες, αναμένεται να συμβάλει σημαντικά στην μείωση απορροών από τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις συμβάλλοντας ταυτόχρονα και στην καλή οικολογική κατάσταση διατήρησης των επιφανειακών υδάτων.

Η σωστή ενημέρωση και η εκπαίδευση των για εφαρμογή εξειδικευμένων καλλιεργητικών πρακτικών σε εδάφη με υψηλό κίνδυνο διάβρωσης, μπορεί επίσης να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην πρόληψη και αντιμετώπιση της διάβρωσης.

Οι δράσεις μεταφοράς δράσεων και ενημέρωσης (M01), αναμένεται συμβάλουν σημαντικά σε αυτό τον τομέα.

Μέσα από τα μέτρα του Π.Α.Α 2014-2020 γίνεται μια προσπάθεια προστασίας αλλά και σωστής διαχείρισης των διαθέσιμων ποσοτήτων νερού, αποσκοπώντας στην μείωση των επιπτώσεων του φαινομένου των χαμηλών βροχοπτώσεων στη γεωργία καθώς δημιουργούνται μείζονα προβλήματα λειψυδρίας και έχουν αντίκτυπο τόσο στην παραγωγή όσο και στην διατήρηση των καλλιεργειών.

Στα πλαίσια της μηχανικής αντιμετώπισης των ζιζανίων αντί της χημικής ζιζανιοκτονίας (M10) σε όλες τις κύριες καλλιέργειες περιλαμβάνεται και η συνήθης πρακτική της ενσωμάτωσης στο έδαφος ή της επιφανειακής κάλυψης του εδάφους. Αυτό μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην μείωση της εξάτμισης ενώ ταυτόχρονα βελτιώνει και την ικανότητα συγκράτησης υγρασίας από τα εδάφη.

Στο μέτρο των επενδύσεων (M04), έχουν περιληφθεί αρκετές επιλέξιμες δράσεις, οι οποίες έχουν χρήση σε θέματα σωστής διαχείρισης και εξοικονόμησης νερού, όπως π.χ. οι υδατοδεξαμενές συλλογής όμβριων υδάτων. Πέραν αυτών, έχει σχεδιαστεί η κατασκευή αγωγών διακλάδωσης ανακυκλωμένου νερού καθώς και άλλων έργων βελτίωσης της χρήσης νερού σε συγκεκριμένες γεωργικές περιοχές, επιτυγχάνοντας έτσι εξοικονόμηση όσον αφορά τις ποσότητες νερού στους υπογείους υδροφορείς.

Σημαντικό ρόλο όμως για την ευαισθητοποίηση και ενημέρωση των γεωργών όσον αφορά την σωστή και ενδεδειγμένη χρήση νερού, αναμένεται να διαδραματίσουν οι δράσεις μεταφοράς δράσεων και ενημέρωσης (M04). Μέσα από αυτές τις δράσεις θα γίνεται πλήρης ενημέρωση των ενδιαφερόμενων για τις υποχρεώσεις και τα πλεονεκτήματα που προκύπτουν από την ορθολογική χρήση, βοηθώντας έτσι σημαντικά στην απόκτηση περιβαλλοντικής συνείδησης και ευαισθητοποίησης γύρω από το θέμα. Επιπλέον μέσα από τις δράσεις του M16, δίνεται η δυνατότητα εφαρμογής πιλοτικών ερευνητικών εφαρμογών για επίλυση προβλημάτων σε θέματα εξοικονόμησης και σωστής διαχείρισης των Υδάτινων Πόρων.

Η μείωση των εκπομπών αμμωνίας και αερίων Θερμοκηπίου είναι ένας παράγοντας ο οποίος έχει ληφθεί σοβαρά υπόψη κατά τους σχεδιασμούς του Π.Α.Α 2014-2020. Στα πλαίσια της νέας προγραμματικής περιόδου έχει γίνει σημαντική προσπάθεια περιορισμού και τροποποίησης των δραστηριοτήτων που έχουν σημαντική συμβολή στην παραγωγή των αερίων αυτών.

Σχετικά με τον τομέα των επενδύσεων (M04), γίνεται προώθηση της κατασκευής υποδομών διαχείρισης, εκμετάλλευσης ή/ και ανακύκλωσης των γεωργικών και κτηνοτροφικών αποβλήτων

μειώνοντας την έκλυση αμμωνίας και αερίων Θερμοκηπίου και επαναχρησιμοποίηση τους ως βελτιωτικά εδάφους.

Σημαντικό ρόλο όμως για την ευαισθητοποίηση και ενημέρωση των γεωργών όσον αφορά την σωστή και ενδεδειγμένη διαχείριση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, αποσκοπώντας στην μείωση έκλυσης σε αμμωνίας και αέρια Θερμοκηπίου αναμένεται να διαδραματίσουν οι δράσεις μεταφοράς γνώσεων και ενημέρωσης (M01). Μέσα από αυτές τις δράσεις θα γίνεται πλήρης ενημέρωση των γεωργών για τις δυνατότητες μείωσης εκπομπών που προκύπτουν από την ορθολογική διαχείριση των καλλιεργειών τους, βοηθώντας έτσι σημαντικά στην απόκτηση περιβαλλοντικής συνείδησης και ευαισθητοποίησης γύρω από το θέμα.

3.2 ΔΙΕΘΝΕΙΣ, ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

3.2.1 Κοινή Γεωργική Πολιτική & Περιβάλλον

3.2.1.1 Συνολική εικόνα

Η ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών προβληματισμών στην κοινή γεωργική πολιτική έχει ως στόχο να αποτρέψει τους κινδύνους υποβάθμισης του περιβάλλοντος και την ενίσχυση της αειφορίας των αγροτικών οικοσυστημάτων.

Οι δεσμοί μεταξύ του πλούτου του φυσικού περιβάλλοντος και των γεωργικών πρακτικών είναι πολύπλοκοι. Πολλά πολύτιμα ενδιαιτήματα στην Ευρώπη διατηρούνται με την εκτατική γεωργία, καθώς και ένα ευρύ φάσμα των άγριων ειδών βασίζονται σε αυτή για την επιβίωσή τους. Αλλά ακατάλληλες γεωργικές πρακτικές και χρήσεις γης μπορεί επίσης να έχουν αρνητικές επιπτώσεις στους φυσικούς πόρους, όπως ρύπανσης του εδάφους, του νερού και του αέρα, κατακερματισμός των οικοτόπων και απώλεια της άγριας ζωής.

Για το λόγο αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση αποδίδει ιδιαίτερη προσοχή στα περιβαλλοντικά θέματα κατά τη χάραξη της κοινής γεωργικής πολιτικής (ΚΓΠ) και ενθαρρύνει την αειφόρο γεωργία και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Η μεταρρύθμιση της ΚΓΠ το 2003 αποτέλεσε ένα σημαντικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση, διότι προϋπόθεση για τη χορήγηση των κοινοτικών χρηματοδοτήσεων υπήρξε η τήρηση των περιβαλλοντικών κανόνων. Οι κοινοτικές δράσεις αποσκοπούν επίσης στον περιορισμό κάθε είδους ρύπανσης γεωργικής προέλευσης, στην ενθάρρυνση της ανάπτυξης της παραγωγής και της χρήσης βιοκαυσίμων και στην προστασία της βιοποικιλότητας. Επιπλέον, η Ένωση αποδίδει μεγάλη σημασία στα δάση και στηρίζει τις πρωτοβουλίες που αποσκοπούν στην πρόληψη των πυρκαγιών και στη διαφύλαξη του φυσικού περιβάλλοντος, των φυσικών οικοτόπων και των πτηνών.

Η νέα πρόταση μεταρρύθμισης της ΚΓΠ αποσκοπεί στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του γεωργικού τομέα, στην προώθηση της καινοτομίας, στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής και στη στήριξη της απασχόλησης και της ανάπτυξης σε αγροτικές περιοχές. Για την επίτευξη του στόχου αυτού, η νέα ΚΓΠ περιέχει ένα πιο «πράσινο» και πιο δίκαια κατανομημένο πρώτο πυλώνα, και έναν δεύτερο πυλώνα ο οποίος θα επικεντρώνεται περισσότερο στην ανταγωνιστικότητα και στην καινοτομία, στην κλιματική αλλαγή και στο περιβάλλον.

Η νέα δέσμη μέτρων της ΚΓΠ 2014-2020 διατηρεί τους δύο πυλώνες, αλλά αυξάνει τους δεσμούς μεταξύ τους, προσφέροντας με τον τρόπο αυτό μια πιο ολιστική και ολοκληρωμένη προσέγγιση στην στήριξη της πολιτικής. Ειδικότερα, εισάγει μια νέα αρχιτεκτονική για τις άμεσες ενισχύσεις

που είναι καλύτερα στοχοθετημένη, πιο δίκαιη και πιο οικολογική, καθώς και ένα βελτιωμένο δίκτυο ασφάλειας και ενισχυμένη αγροτική ανάπτυξη.

Όσον αφορά τους μηχανισμούς άμεσης στήριξης, υπάρχει μεταστροφή από την «πλήρη αποσύνδεση» στην «στοχοθέτηση». Το σύστημα αποσύνδεσης των γεωργικών ενισχύσεων και της παροχής γενικής στήριξης των εισοδημάτων, το οποίο ξεκίνησε το 2003, θα παραδώσει τη σκυτάλη σε σύστημα με το οποίο κάθε συνιστώσα συνδέεται με ειδικούς στόχους ή λειτουργίες, και οι περίοδοι ιστορικών αναφορών δεν θα διαδραματίζουν πλέον ρόλο, εκτός από ορισμένες περιπτώσεις σε μερικά κράτη μέλη. Το καθεστώς ενιαίας ενίσχυσης αντικαθίσταται από ένα πολυλειτουργικό σύστημα ενισχύσεων, με επτά συνιστώσες:

- μια βασική ενίσχυση ανά εκτάριο, το επίπεδο της οποίας πρέπει να εναρμονισθεί σύμφωνα με εθνικά ή περιφερειακά οικονομικά ή διοικητικά κριτήρια και η οποία υπόκειται σε μια διαδικασία σύγκλισης·
- μια συνιστώσα «οικολογικής μέριμνας», υπό μορφή συμπληρωματικής στήριξης ως αποζημίωση για τις δαπάνες που σχετίζονται με την παροχή περιβαλλοντικών δημόσιων αγαθών τα οποία δεν αμείβονται από την αγορά·
- μια συμπληρωματική ενίσχυση στους νέους γεωργούς επί 5 έτη·
- μια αναδιανεμητική ενίσχυση με την οποία οι γεωργοί μπορούν να λάβουν πρόσθετη στήριξη για τα πρώτα εκτάριά τους·
- μια πρόσθετη στήριξη των εισοδημάτων σε περιοχές με συγκεκριμένους φυσικούς περιορισμούς·
- συνδεδεμένη στήριξη για την παραγωγή υπέρ ορισμένων περιοχών ή τύπων καλλιεργειών για οικονομικούς και/ή κοινωνικούς λόγους·
- απλοποιημένο σύστημα διαθέσιμο στους μικροκαλλιεργητές, με ενισχύσεις έως 1 250 ευρώ.

Οι τρεις πρώτες συνιστώσες θα είναι υποχρεωτικές για τα κράτη μέλη και οι τέσσερις τελευταίες προαιρετικές. Τα κράτη μέλη θα διαθέσουν το 30% των εθνικών τους κονδυλίων για τις άμεσες ενισχύσεις για τη χρηματοδότηση της συνιστώσας «οικολογικής μέριμνας». Το υπόλοιπο 70% θα διατεθεί για την συνιστώσα βασικής ενίσχυσης, αφού αφαιρεθούν όλα τα ποσά που δεσμεύονται για τα εθνικά αποθέματα δικαιωμάτων (υποχρεωτικά μέχρι 3% των εθνικών κονδυλίων) καθώς και για τις συμπληρωματικές ενισχύσεις με τη μορφή αναδιανεμητικών πληρωμών (μέχρι 30%), υπέρ των νέων γεωργών (υποχρεωτικά μέχρι 2%), μειονεκτικών περιοχών (μέχρι 5%) ή ενισχύσεων συνδεδεμένων με την παραγωγή (μέχρι 15%). Οι νέες βασικές ενισχύσεις ανά εκτάριο προορίζονται μόνο για τους ενεργούς γεωργούς (οι οποίοι ορίζονται με βάση «αρνητικό κατάλογο» που πρέπει να συντάξει κάθε κράτος). Μέχρι το 2020, οι ενισχύσεις αυτές θα υπόκεινται επίσης σε μερική διαδικασία σύγκλισης μεταξύ των κρατών μελών, χωρίς να εξαλείφονται εντελώς οι διαφορές στο σύνολο της ΕΕ (αντικατοπτρίζοντας τα διαφορετικά εθνικά κονδύλια και τις επιλέξιμες περιοχές που κατανέμονται σε κάθε κράτος μέλος το 2015).

3.2.1.2 Μέτρα

3.2.1.2.1 Το καθεστώς βασικής ενίσχυσης: Μέθοδοι εφαρμογής

Τα κράτη μέλη θα διαθέσουν το 70% του εθνικού κονδυλίου τους για τις άμεσες ενισχύσεις στο νέο **Καθεστώς βασικής ενίσχυσης**, μετά την αφαίρεση ποσών που δεσμεύθηκαν για

συμπληρωματικές ενισχύσεις υπέρ των γεωργών νεαρής ηλικίας και για άλλες επιλογές όπως συμπληρωματικές ενισχύσεις στις μειονεκτικές περιοχές, το καθεστώς μικροκαλλιεργητών, την αναδιανεμητική ενίσχυση και τις «συνδεδεμένες» ενισχύσεις. Για την ΕΕ των 12, η ημερομηνία λήξης του απλούστερου, εφόσον είναι κατ' αποκοπή, καθεστώτος ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης θα παραταθεί έως το 2020. Σχετικά με την **εσωτερική σύγκλιση**, εκείνα τα κράτη μέλη που διατηρούν επί του παρόντος επιδοτήσεις με βάση ιστορικές αναφορές πρέπει να κινηθούν προς πιο παρεμφερή επίπεδα ενισχύσεων ανά εκτάριο. Για να το πράξουν έχουν διάφορες επιλογές: μπορούν να υιοθετήσουν μια εθνική ή περιφερειακή προσέγγιση (που βασίζεται σε διοικητικά ή αγρονομικά κριτήρια), να επιτύχουν ένα περιφερειακό/εθνικό ποσοστό έως το 2019, ή να μεριμνήσουν ώστε οι εκμεταλλεύσεις εκείνες που λαμβάνουν λιγότερο από το 90% του περιφερειακού/εθνικού μέσου όρου θα έχουν σταδιακή αύξηση των ενισχύσεων, με την πρόσθετη εγγύηση ότι κάθε γεωργός θα φθάσει να λαμβάνει μια ελάχιστη ενίσχυση της τάξης του 60% του εθνικού/περιφερειακού μέσου όρου έως το 2019. Τα διαθέσιμα ποσά στους γεωργούς οι οποίοι λαμβάνουν περισσότερα από το περιφερειακό/εθνικό μέσο όρο προσαρμόζονται ανάλογα, με δυνατότητα για τα κράτη μέλη να περιορίσουν τυχόν «απώλειες» στο 30%.

Τα κράτη μέλη έχουν επίσης το δικαίωμα να χρησιμοποιούν την **αναδιανεμητική ενίσχυση** για τα πρώτα εκτάρια με την οποία μπορούν να χρησιμοποιήσουν έως το 30% του εθνικού κονδυλίου και να το αναδιανείμουν σε γεωργούς για τα πρώτα 30 εκτάρια τους (ή έως το μέσο μέγεθος της εκμετάλλευσης εάν είναι μεγαλύτερη από 30 εκτάρια). Αυτό θα έχει μεγάλο αναδιανεμητικό αποτέλεσμα. Μια άλλη δυνατότητα είναι να εφαρμοσθεί ανώτατη ενίσχυση ανά εκτάριο.

3.2.1.2.2 Καθεστώς στήριξης για γεωργούς νεαρής ηλικίας

Προκειμένου να ενθαρρυνθεί η ανανέωση των γενεών, η βασική ενίσχυση που παρέχεται σε **γεωργούς ηλικίας μικρότερης των 40 ετών**, νεοεισερχόμενους στον τομέα ή σε εκμεταλλεύσεις που δημιουργήθηκαν κατά τα προηγούμενα πέντε έτη, θα πρέπει να συμπληρωθεί με πρόσθετη ενίσχυση έως το 25% της αξίας των δικαιωμάτων για τα πρώτα πέντε έτη εγκατάστασης. Αυτή θα χρηματοδοτηθεί με το 2% το πολύ του εθνικού κονδυλίου και θα είναι υποχρεωτική για όλα τα κράτη μέλη. Αυτό το μέτρο προστίθεται σε άλλα διαθέσιμα μέτρα για γεωργούς νεαρής ηλικίας στα πλαίσια των προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης.

3.2.1.2.3 Οικολογική μέριμνα

Παράλληλα με το καθεστώς βασικής ενίσχυσης ή το καθεστώς ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης, κάθε εκμετάλλευση θα λάβει ενίσχυση ανά εκτάριο για την τήρηση ορισμένων γεωργικών πρακτικών που ωφελούν το κλίμα και το περιβάλλον. Τα κράτη μέλη πρέπει να χρησιμοποιήσουν το 30% του εθνικού τους κονδυλίου για να την καταβάλλουν. Αυτό είναι υποχρεωτικό, και η μη τήρηση των απαιτήσεων οικολογικής μέριμνας θα έχει ως αποτέλεσμα την επιβολή προστίμων που θα υπερβαίνουν κατά πολύ το κόστος της οικολογικής μέριμνας: μετά από μεταβατική περίοδο, οι παραβάτες χάνουν έως το 125% των ενισχύσεών τους οικολογικής μέριμνας. Τα τρία βασικά μέτρα που προβλέπονται είναι:

- **διαφοροποίηση των καλλιεργειών:** ένας γεωργός πρέπει να καλλιεργεί τουλάχιστον δύο καλλιέργειες όταν η αρόσιμη γη του υπερβαίνει τα 10 εκτάρια και τουλάχιστον τρεις καλλιέργειες όταν η αρόσιμη γη του υπερβαίνει τα 30 εκτάρια· η κύρια καλλιέργεια

μπορεί να καλύπτει το πολύ το 75% της αρόσιμης γης, και οι δύο κύριες καλλιέργειες το πολύ το 95% της αρόσιμης γης·

- **διατήρηση των μόνιμων βοσκοτόπων·**
- **διατήρηση «περιοχής οικολογικής εστίασης» που θα καταλαμβάνει τουλάχιστον το 5% της αρόσιμης περιοχής της εκμετάλλευσης** για εκμεταλλεύσεις με αρόσιμη γη μεγαλύτερη των 15 εκταρίων (εκτός των μόνιμων βοσκοτόπων και των μόνιμων καλλιεργειών) — δηλ. παρυφές αγρών, φράκτες, δένδρα, χέρσα γη, χαρακτηριστικά του τοπίου, βιότοποι, ζώνες ανάσχεσης, αναδασωμένες περιοχές, καλλιέργειες που δεσμεύουν το άζωτο· το ποσοστό αυτό μπορεί να **φθάσει το 7%** μετά την έκθεση της Επιτροπής το 2017 και νομοθετική πρόταση.

Προκειμένου να αποτραπεί το ενδεχόμενο να τιμωρηθούν αγρότες που ήδη ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις για το περιβάλλον και την βιωσιμότητα, το κείμενο προβλέπει σύστημα «**ισοδυναμίας οικολογικής μέριμνας**» με το οποίο η ήδη εφαρμοζόμενη εφαρμογή πρακτικών ωφέλιμων για το περιβάλλον θεωρείται ότι πληροί στις βασικές αυτές απαιτήσεις. Για παράδειγμα, δεν επιβάλλονται συμπληρωματικές απαιτήσεις σε παραγωγούς βιολογικών προϊόντων εφόσον οι πρακτικές τους έχει αποδειχθεί ότι προσφέρουν καθαρό οικολογικό όφελος. Για άλλους, τα γεωργο-περιβαλλοντικά προγράμματα μπορεί να ενσωματώνουν μέτρα που θεωρούνται ισοδύναμα. Ο νέος κανονισμός περιέχει κατάλογο τέτοιων ισοδύναμων μέτρων. Για να αποφευχθεί το ενδεχόμενο «διπλής χρηματοδότησης» τέτοιων μέτρων, στις ενισχύσεις μέσω προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι βασικές απαιτήσεις οικολογικής μέριμνας.

3.2.1.2.4 Συνδεδεμένες ενισχύσεις

Για την αντιμετώπιση των πιθανών αρνητικών συνεπειών της εσωτερικής σύγκλισης για **ειδικούς τομείς σε ορισμένες περιοχές**, και για να ληφθούν υπόψη οι υφιστάμενες συνθήκες, τα κράτη μέλη θα έχουν τη δυνατότητα να παρέχουν περιορισμένα ποσά «συνδεδεμένων» ενισχύσεων, δηλ. ενισχύσεις που συνδέονται με ειδικά προϊόντα. Αυτό θα περιορίζεται στο 8% του εθνικού κονδυλίου εάν το κράτος μέλος παρέχει ήδη συνδεδεμένη ενίσχυση, ή έως το 13% εάν το τρέχον επίπεδο της συνδεδεμένης ενίσχυσης είναι υψηλότερο του 5%. Η Επιτροπή διαθέτει την ευελιξία να εγκρίνει υψηλότερο ποσοστό όπου αυτό δικαιολογείται. Επιπλέον, υπάρχει η δυνατότητα παροχής ενός 2% «συνδεδεμένης» στήριξης για τις πρωτεϊνούχες καλλιέργειες.

3.2.1.2.5 Περιοχές με Φυσικούς Περιορισμούς / Μειονεκτικές περιοχές

Στα πλαίσια των δύο πυλώνων, τα κράτη μέλη (ή οι περιφέρειες) μπορούν να χορηγήσουν πρόσθετη ενίσχυση για περιοχές με φυσικούς περιορισμούς (όπως ορίζεται από τους κανόνες για την αγροτική ανάπτυξη) έως 5% του εθνικού κονδυλίου. Αυτό είναι προαιρετικό και δεν επηρεάζει τις διαθέσιμες εναλλακτικές λύσεις για τις περιοχές με φυσικούς περιορισμούς/τις μειονεκτικές περιοχές στα πλαίσια των κανόνων για την αγροτική ανάπτυξη.

3.2.1.2.6 Ενεργοί γεωργοί

Προκειμένου να επιλυθεί το πρόβλημα των αποκαλούμενων «**γεωργών του καναπέ**» και να διευθετηθούν ορισμένα νομικά κενά που έχουν δώσει τη δυνατότητα σε περιορισμένο αριθμό εταιρειών να διεκδικήσουν άμεσες ενισχύσεις, μολονότι η κύρια επιχειρηματική τους δραστηριότητα δεν είναι γεωργική, η μεταρρύθμιση αυστηροποιεί τον κανόνα για τους ενεργούς

γεωργούς. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να συμμορφωθούν με νέο αρνητικό κατάλογο δραστηριοτήτων που πρέπει να αποκλεισθούν από την χορήγηση άμεσων ενισχύσεων, εκτός εάν οι ενδιαφερόμενες μεμονωμένες επιχειρήσεις μπορούν να αποδείξουν ότι ασχολούνται με πραγματικές γεωργικές δραστηριότητες. Τα κράτη μέλη θα είναι σε θέση να επεκτείνουν τον αρνητικό κατάλογο και να συμπεριλάβουν και άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες.

3.2.1.2.7 Επιλέξιμα εκτάρια

Οι κανόνες ορίζουν το **2015** ως το νέο έτος αναφοράς για τις δηλώσεις εκτάσεων γης, αλλά θα υπάρχει μια σύνδεση με τους δικαιούχους του συστήματος άμεσων ενισχύσεων το 2013 ώστε να αποφεύγεται η κερδοσκοπία. Τα κράτη μέλη που προβλέπουν μεγάλη αύξηση στις δηλώσεις επιλέξιμων εκτάσεων θα έχουν το δικαίωμα να περιορίσουν τον αριθμό των δικαιωμάτων ενίσχυσης που θα διατεθούν το 2015 στο 135% ή 145% του αριθμού των εκταρίων που δηλώθηκαν το 2009.

3.2.1.2.8 Καθεστώς μικροκαλλιεργητών

Ένα προαιρετικό καθεστώς για τα κράτη μέλη προβλέπει ότι κάθε γεωργός που διεκδικεί στήριξη μπορεί να επιλέξει να συμμετάσχει στο **καθεστώς μικροκαλλιεργητών**, και να λάβει ως εκ τούτου ετήσια ενίσχυση, η οποία θα καθορισθεί από το κράτος μέλος, έως **1 250 ευρώ**, ανεξάρτητα από το μέγεθος της εκμετάλλευσης. Τα κράτη μέλη μπορούν να επιλέξουν μεταξύ διαφόρων μεθόδων να υπολογίσουν την ετήσια ενίσχυση, συμπεριλαμβανόμενης μιας δυνατότητας με την οποία οι γεωργοί λαμβάνουν απλώς το ποσό το οποίο θα ελάμβαναν ούτως ή άλλως. Αυτό απλοποιεί σε μεγάλο βαθμό τη διαδικασία για τους ενδιαφερόμενους γεωργούς και για τις εθνικές διοικήσεις. Οι συμμετέχοντες αντιμετωπίζουν λιγότερο αυστηρές απαιτήσεις πολλαπλούς συμμόρφωσης, και εξαιρούνται από την «οικολογική μέριμνα». Το συνολικό κόστος του καθεστώτος των μικροκαλλιεργητών μπορεί να μην υπερβαίνει το 10% του εθνικού κονδυλίου, εκτός από την περίπτωση που κράτος μέλος επιλέγει να εξασφαλίσει ότι οι μικροκαλλιεργητές λαμβάνουν ότι θα ελάμβαναν χωρίς το καθεστώς.

3.2.1.2.9 Πολλαπλή συμμόρφωση

Οι διατάξεις για την πολλαπλή συμμόρφωση επιβεβαιώνονται και απλοποιούνται, θέτοντας ως προϋπόθεση για τις άμεσες ενισχύσεις την συμμόρφωση των γεωργών με: α) τα πρότυπα που έχουν ορίσει τα κράτη μέλη σχετικά με τις περιβαλλοντικές και γεωργικές συνθήκες με σκοπό τον περιορισμό της διάβρωσης των εδαφών, τη διατήρηση της δομής και των ποσοστών οργανικών ουσιών των εδαφών και τη διασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου συντήρησης· και β) τα κοινοτικά πρότυπα που ισχύουν σχετικά με την δημόσια υγεία, την υγεία των ζώων, το περιβάλλον και την ορθή μεταχείριση των ζώων. Εάν οι κανόνες πολλαπλής συμμόρφωσης δεν τηρηθούν από έναν γεωργό, οι άμεσες ενισχύσεις τις οποίες δικαιούται να διεκδικήσει θα μειωθούν εν μέρει ή θα ακυρωθούν πλήρως. Το κείμενο επιβεβαιώνει ότι η οδηγία πλαίσιο για τα ύδατα και η οδηγία για την αειφόρο χρήση των φυτοφαρμάκων θα ενσωματωθούν στο σύστημα της πολλαπλούς συμμόρφωσης μόλις αποδειχθεί ότι έχουν εφαρμοσθεί σωστά από όλα τα κράτη μέλη, και έχουν προσδιορισθεί με σαφήνεια οι υποχρεώσεις των γεωργών.

3.2.1.2.10 Νέα χρηματοδοτικά εργαλεία: Ο μηχανισμός δημοσιονομικής και χρηματοοικονομικής πειθαρχίας

Εφαρμόζεται ένας **μηχανισμός δημοσιονομικής πειθαρχίας** για να διατηρηθούν οι δαπάνες του πρώτου πυλώνα της ΚΓΠ σε επίπεδο κατώτερο των ετήσιων ανώτατων ορίων του

προϋπολογισμού που καθορίζονται στο πλαίσιο των πολυετών δημοσιονομικών προοπτικών. Όταν οι προβλέψεις δείχνουν υπέρβαση του συνόλου των προβλεπόμενων δαπανών κατά τη διάρκεια ενός συγκεκριμένου οικονομικού έτους, προτείνεται προσαρμογή των άμεσων ενισχύσεων. Για οιαδήποτε μελλοντική μείωση της **δημοσιονομικής πειθαρχίας** στις ετήσιες άμεσες ενισχύσεις (δηλ. όταν οι εκτιμήσεις πληρωμών είναι υψηλότερες από τον διαθέσιμο προϋπολογισμό για τον πρώτο πυλώνα) εφαρμόζεται κατώφλι που αντιστοιχεί στις **2 000 ευρώ**. Με άλλα λόγια, η μείωση δεν θα ισχύσει για τις πρώτες 2 000 ευρώ των άμεσων ενισχύσεων κάθε γεωργού. Αυτό θα χρησιμεύσει επίσης για να τροφοδοτήσει το απόθεμα για την κρίση στην αγορά όταν χρειασθεί.

3.2.1.2.11 Ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης και ελέγχου

Το ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης και ελέγχου επιβεβαιώνεται και ενισχύεται, και τώρα περιλαμβάνει τουλάχιστον τα ακόλουθα σημεία: μια ηλεκτρονική βάση δεδομένων, ένα σύστημα αναγνώρισης αγροτεμαχίων, ένα σύστημα προσδιορισμού και καταγραφής των δικαιωμάτων βασικής ενίσχυσης, ένα ολοκληρωμένο σύστημα ελέγχου και ένα ενιαίο σύστημα καταγραφής της ταυτότητας κάθε γεωργού που υποβάλλει αίτηση για παροχή ενίσχυσης.

3.2.2 Κοινωνικό Επίπεδο

Τα προγράμματα δράσης για το περιβάλλον (ΠΔΠ) κατευθύνουν τη χάραξη της περιβαλλοντικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) από τις αρχές της δεκαετίας του '70. Σύμφωνα με τη Συνθήκη, τα ΠΔΠ θεσπίζονται με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία. Το 6ο ΠΔΠ έληξε τον Ιούλιο του 2012. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει ένα διάδοχο πρόγραμμα, ανταποκρινόμενη σε αίτημα των ενδιαφερόμενων μερών, στα οποία συμπεριλαμβάνονται το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Το πλαίσιο του 7^{ου} ΠΔΠ είναι τετραπλό:

- Πρώτον, παρά την πρόοδο που έχει επιτευχθεί σε ορισμένα πεδία, παραμένουν σημαντικά περιβαλλοντικά προβλήματα, καθώς και ευκαιρίες για να γίνει το περιβάλλον ανθεκτικότερο σε συστημικούς κινδύνους και αλλαγές.
- Δεύτερον, η ΕΕ ενέκρινε τη στρατηγική «Ευρώπη 2020» για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, η οποία κατευθύνει τη χάραξη πολιτικής για την περίοδο έως το 2020.
- Τρίτον, ενώ πολλά κράτη μέλη προσπαθούν να αντεπεξέλθουν στην οικονομική κρίση, η ανάγκη διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων προσφέρει νέες ευκαιρίες για να προχωρήσει η ΕΕ προς μια «πράσινη» οικονομία χωρίς αποκλεισμούς.
- Τέλος, στη σύνοδο κορυφής Ρίο+20 τονίστηκε η σημασία της παγκόσμιας διάστασης.

Το 7^ο ΠΔΠ αποσκοπεί στην ενίσχυση της συμβολής της περιβαλλοντικής πολιτικής στη μετάβαση σε μια οικονομία με αποδοτική χρήση των πόρων και χαμηλά επίπεδα ανθρακούχων εκπομπών, στην οποία θα προστατεύεται και θα ενισχύεται το φυσικό κεφάλαιο και θα διασφαλίζονται η υγεία και η ευημερία των πολιτών. Το πρόγραμμα παρέχει ένα γενικό πλαίσιο για την περιβαλλοντική πολιτική έως το 2020, καθορίζοντας εννέα στόχους προτεραιότητας προς επίτευξη από την ΕΕ και τα κράτη μέλη της, ως ακολούθως:

α) προστασία, διατήρηση και ενίσχυση του φυσικού κεφαλαίου της Ένωσης·

- β) μετατροπή της Ένωσης σε μια πράσινη και ανταγωνιστική οικονομία χαμηλών επιπέδων ανθρακούχων εκπομπών και αποδοτικής χρήσης των πόρων·
- γ) προστασία των πολιτών της Ένωσης από περιβαλλοντικές πιέσεις και κινδύνους για την υγεία και την ευημερία·
- δ) μεγιστοποίηση των οφελών της περιβαλλοντικής νομοθεσίας της Ένωσης·
- ε) βελτίωση της βάσης αποδεικτικών στοιχείων για την περιβαλλοντική πολιτική·
- στ) διασφάλιση των επενδύσεων στην περιβαλλοντική και την κλιματική πολιτική και διαμόρφωση σωστών τιμών·
- ζ) βελτίωση της ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής διάστασης και της συνοχής των πολιτικών·
- η) ενίσχυση της αειφορίας των πόλεων της Ένωσης·
- θ) αύξηση της αποτελεσματικότητας της ΕΕ όσον αφορά την αντιμετώπιση των περιφερειακών και παγκόσμιων περιβαλλοντικών προκλήσεων.

Στη διάρκεια των τελευταίων 40 ετών θεσπίστηκε ευρύ φάσμα περιβαλλοντικών νομοθετημάτων τα οποία συγκροτούν το πληρέστερο σύνολο σύγχρονων προτύπων παγκοσμίως. Αυτό συνέβαλε στην αντιμετώπιση ορισμένων από τις σοβαρότερες περιβαλλοντικές ανησυχίες των πολιτών και των επιχειρήσεων της Ένωσης.

Τις τελευταίες δεκαετίες μειώθηκαν σημαντικά οι εκπομπές ρύπων στον ατμοσφαιρικό αέρα, στα ύδατα και στο έδαφος, όπως και των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά τα τελευταία έτη. Η ενωσιακή νομοθεσία περί χημικών ουσιών έχει εκσυγχρονιστεί και έχουν επιβληθεί περιορισμοί στη χρήση πολλών τοξικών ή επικίνδυνων ουσιών, όπως ο μόλυβδος, το κάδμιο και ο υδράργυρος, σε προϊόντα που συναντώνται στα περισσότερα νοικοκυριά. Οι πολίτες της ΕΕ απολαμβάνουν ορισμένα από τα ύδατα με την καλύτερη ποιότητα παγκοσμίως, ενώ πάνω από το 18% του εδάφους της ΕΕ και 4% των θαλασσών της έχουν χαρακτηριστεί προστατευόμενες φυσικές περιοχές.

Η ενωσιακή πολιτική στον τομέα του περιβάλλοντος έχει τονώσει την καινοτομία και τις επενδύσεις σε περιβαλλοντικά προϊόντα και υπηρεσίες, με αποτέλεσμα τη δημιουργία θέσεων εργασίας και ευκαιριών για εξαγωγές. Αυστηρά πρότυπα προστασίας του περιβάλλοντος επεκτάθηκαν με τις διαδοχικές διευρύνσεις σε μεγάλο τμήμα της ευρωπαϊκής ηπείρου, ενώ οι προσπάθειες της Ένωσης έχουν συμβάλει σε μια αυξανόμενη διεθνή δέσμευση για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και της απώλειας βιοποικιλότητας, καθώς και στην επιτυχία των παγκόσμιων προσπαθειών για την εξάλειψη των ουσιών που καταστρέφουν τη στιβάδα του όζοντος και των μολυβδούχων καυσίμων.

Σημαντική πρόοδος έχει επίσης σημειωθεί όσον αφορά την ενσωμάτωση περιβαλλοντικών στόχων σε άλλες πολιτικές και δραστηριότητες της Ένωσης. Ως αποτέλεσμα της μεταρρύθμισης της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής (ΚΓΠ), οι άμεσες ενισχύσεις συνδέονται από το 2003 με απαιτήσεις για τους γεωργούς, οι οποίοι οφείλουν να διατηρούν τη γη σε καλή γεωργική και περιβαλλοντική κατάσταση και να συμμορφώνονται με τη σχετική περιβαλλοντική νομοθεσία. Η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής έχει καταστεί αναπόσπαστο μέρος της ενεργειακής πολιτικής, ενώ συντελείται πρόοδος στην ενσωμάτωση των προβληματισμών που αφορούν την αποδοτική χρήση των πόρων, την κλιματική αλλαγή και την ενεργειακή απόδοση.

Ωστόσο, πολλές περιβαλλοντικές τάσεις στην ΕΕ παραμένουν ανησυχητικές, για τον πρόσθετο λόγο ότι οφείλονται στην ανεπαρκή εφαρμογή της ισχύουσας ενωσιακής νομοθεσίας στον τομέα του περιβάλλοντος. Μόλις το 17% των ειδών και ενδιαιτημάτων που αξιολογήθηκαν βάσει της οδηγίας περί οικοτόπων βρίσκονται σε καλή κατάσταση, ενώ η υποβάθμιση και η απώλεια του φυσικού κεφαλαίου θέτει σε κίνδυνο τις προσπάθειες για την επίτευξη των στόχων της ΕΕ που αφορούν τη βιοποικιλότητα και την κλιματική αλλαγή. Αυτό έχει υψηλό παρεπόμενο κόστος που δεν αποτιμάται δεόντως στο οικονομικό ή κοινωνικό μας σύστημα. Το 30% του εδάφους της ΕΕ είναι εξαιρετικά κατακερματισμένο, επηρεάζοντας τη συνδετικότητα των οικοσυστημάτων, την υγεία τους και την ικανότητά τους να παρέχουν υπηρεσίες, καθώς και βιώσιμα ενδιαιτήματα για τα είδη. Αν και η ΕΕ έχει σημειώσει πρόοδο όσον αφορά την αποσύνδεση της οικονομικής μεγέθυνσης από τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, τη χρήση των πόρων και τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις, η χρήση των πόρων εξακολουθεί σε μεγάλο βαθμό να μην είναι αειφόρος και αποδοτική, ενώ δεν έχει ακόμη εξασφαλιστεί η ορθή διαχείριση των αποβλήτων. Ως αποτέλεσμα, οι επιχειρήσεις της ΕΕ αφήνουν ανεκμετάλλευτες τις σημαντικές ευκαιρίες που προσφέρει η αποδοτική χρήση των πόρων ως προς την ανταγωνιστικότητα, τη μείωση του κόστους και τη βελτίωση της παραγωγικότητας και της ασφάλειας του εφοδιασμού. Η ποιότητα των υδάτων και τα επίπεδα της ατμοσφαιρικής ρύπανσης είναι ακόμη προβληματικά σε πολλές περιοχές της Ευρώπης και οι πολίτες της ΕΕ εξακολουθούν να εκτίθενται σε επικίνδυνες ουσίες, με αποτέλεσμα να διακυβεύονται δυνητικά η υγεία και η ευημερία τους. Οι αντίθετες προς την αειφορία χρήσεις γης αναλώνουν γόνιμα εδάφη, με συνέπειες για την επισιτιστική ασφάλεια και την επίτευξη των σχετικών με τη βιοποικιλότητα στόχων. Η υποβάθμιση του εδάφους συνεχίζεται, σε μεγάλο βαθμό ανεξέλεγκτη.

Οι μεταβολές του περιβάλλοντος της ΕΕ προκαλούνται ολοένα περισσότερο από εξελίξεις που συντελούνται σε παγκόσμιο επίπεδο, μεταξύ των οποίων η δημογραφία, τα πρότυπα κατανάλωσης και εμπορίου και η ταχεία τεχνολογική πρόοδος. Οι εξελίξεις αυτές μπορεί να προσφέρουν σημαντικές ευκαιρίες για οικονομική μεγέθυνση και κοινωνική ευημερία, αλλά αποτελούν επίσης προκλήσεις και πηγές αβεβαιότητας για την οικονομία και την κοινωνία της ΕΕ και προκαλούν υποβάθμιση του περιβάλλοντος σε παγκόσμια κλίμακα.

Η αυξανόμενη παγκόσμια ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών και η εξάντληση των πόρων, σε συνδυασμό με τα σημερινά σπάταλα συστήματα παραγωγής και κατανάλωσης στην παγκόσμια οικονομία, αυξάνουν το κόστος των βασικών πρώτων υλών, ορυκτών και ενέργειας, προκαλώντας μεγαλύτερη ρύπανση και περισσότερα απόβλητα, αυξάνοντας τις παγκόσμιες εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου και οδηγώντας σε υποβάθμιση της γης, αποδάσωση και απώλεια βιοποικιλότητας. Τα δύο τρίτα σχεδόν των παγκόσμιων οικοσυστημάτων βρίσκονται σε παρακμή, ενώ υπάρχουν στοιχεία που αποδεικνύουν ότι η ανθρωπότητα έχει ήδη υπερβεί τα πλανητικά όρια για τη βιοποικιλότητα, την κλιματική αλλαγή και τον κύκλο του αζώτου. Υπάρχει πιθανότητα πλανητικού ελλείμματος νερού 40% έως το 2030, εκτός αν επιτευχθεί σημαντική πρόοδος όσον αφορά τη βελτίωση της αποδοτικότητας της χρήσης των πόρων. Υπάρχει επίσης ο κίνδυνος να επιδεινώσει η κλιματική αλλαγή τα προβλήματα αυτά, με υψηλό κόστος. Το 2011 οι καταστροφές που οφείλονταν εν μέρει στην κλιματική αλλαγή επέφεραν παγκόσμιες οικονομικές ζημιές άνω των 300 δισ. ευρώ. Ο ΟΟΣΑ έχει προειδοποιήσει ότι η συνεχιζόμενη υποβάθμιση και διάβρωση του φυσικού κεφαλαίου κινδυνεύει να προκαλέσει μη αναστρέψιμες αλλαγές που θα μπορούσαν να διακυβεύσουν δύο αιώνες ανόδου του βιοτικού επιπέδου και συνεπάγονται σημαντικές δαπάνες.

Για την αντιμετώπιση ορισμένων από αυτά τα πολύπλοκα ζητήματα επιβάλλεται να αξιοποιηθεί το πλήρες δυναμικό της υφιστάμενης περιβαλλοντικής τεχνολογίας και να εξασφαλιστεί η συνεχής ανάπτυξη και υιοθέτηση από τη βιομηχανία των βέλτιστων διαθέσιμων τεχνικών και των αναδύομενων καινοτομιών. Χρειάζεται επίσης ταχεία πρόοδος σε ελπιδοφόρους τομείς της επιστήμης και της τεχνολογίας, η οποία θα πρέπει να καταστεί εφικτή με την προώθηση της έρευνας και τη δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών για ιδιωτικές επενδύσεις στην έρευνα. Ταυτόχρονα, χρειαζόμαστε πληρέστερη αντίληψη των δυνητικών κινδύνων που ενέχουν οι νέες τεχνολογίες για το περιβάλλον και την ανθρώπινη υγεία και πρέπει να βελτιώσουμε την εκτίμηση και τη διαχείριση των κινδύνων αυτών. Αυτό αποτελεί προϋπόθεση για τη δημόσια αποδοχή των νέων τεχνολογιών και για την ικανότητα της ΕΕ να εντοπίζει τους πιθανούς κινδύνους που συνδέονται με τις τεχνολογικές εξελίξεις και να αντιδρά κατά τρόπο αποτελεσματικό και έγκαιρο.

Για τη μελλοντική ευζωία θα πρέπει να αναληφθεί επειγόντως συντονισμένη δράση με σκοπό τη βελτίωση της οικολογικής ανθεκτικότητας και τη μεγιστοποίηση των οφελών που μπορεί να αποφέρει η περιβαλλοντική πολιτική για την οικονομία και την κοινωνία, χωρίς υπέρβαση των οικολογικών ορίων του πλανήτη. Το 7^ο πρόγραμμα αντικατοπτρίζει τη δέσμευση της ΕΕ να μετατραπεί σε μια πράσινη οικονομία χωρίς αποκλεισμούς που θα διασφαλίζει την οικονομική μεγέθυνση και την ανάπτυξη, θα προστατεύει την υγεία και την ευημερία του ανθρώπου, θα προσφέρει αξιοπρεπή απασχόληση, θα μειώνει τις ανισότητες και θα επενδύει στο φυσικό κεφάλαιο, το οποίο και θα διατηρεί.

Στην καθοδήγηση της δράσης έως το 2020 και μετέπειτα πρόκειται να συμβάλει το ακόλουθο όραμα για το 2050: *Το 2050 ζούμε καλά, εντός των οικολογικών ορίων του πλανήτη. Η ευμάρεια και το υγιεινό περιβάλλον μας απορρέουν από μια καινοτόμο, κυκλική οικονομία, όπου τίποτε δεν σπαταλιέται και όπου οι τρόποι διαχείρισης των φυσικών πόρων ενισχύουν την ανθεκτικότητα της κοινωνίας μας. Η οικονομική μας μεγέθυνση με χαμηλά επίπεδα ανθρακούχων εκπομπών έχει προ πολλού αποσυνδεθεί από τη χρήση των πόρων, προηγούμενη στην πορεία προς μια παγκόσμια αειφόρο οικονομία.*

Για τον εν λόγω μετασχηματισμό απαιτείται πλήρης ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών ζητημάτων στις άλλες πολιτικές, όπως οι πολιτικές στους τομείς της ενέργειας, των μεταφορών, της γεωργίας, της αλιείας, της οικονομίας και βιομηχανίας, της έρευνας και καινοτομίας και της απασχόλησης και η κοινωνική πολιτική, ώστε να προκύψει μια συνεκτική συστρατευμένη προσέγγιση. Η δράση στην ΕΕ θα πρέπει επίσης να συμπληρωθεί με ενισχυμένη δράση σε παγκόσμια κλίμακα και συνεργασία με τις γειτονικές χώρες για την αντιμετώπιση των κοινών προκλήσεων.

Η ΕΕ έχει δρομολογήσει τον ανωτέρω μετασχηματισμό με μακροπρόθεσμες ολοκληρωμένες στρατηγικές:

- ↗ για την ανάσχεση της απώλειας βιοποικιλότητας,
- ↗ τη βελτίωση της αποδοτικότητας της χρήσης των πόρων και
- ↗ την επιτάχυνση της μετάβασης σε μια οικονομία χαμηλών επιπέδων ανθρακούχων εκπομπών.

Η Επιτροπή ενσωμάτωσε επίσης περιβαλλοντικούς προβληματισμούς και στόχους σε πρωτοβουλίες που ανελήφθησαν πρόσφατα σε άλλους βασικούς τομείς άσκησης πολιτικής, μεταξύ των οποίων η ενέργεια και οι μεταφορές, και επιδίωξε να ενισχύσει την παροχή

περιβαλλοντικών οφελών μέσω μεταρρυθμίσεων των πολιτικών της ΕΕ για τη γεωργία και την αγροτική ανάπτυξη, την αλιεία και τη συνοχή, χρησιμοποιώντας ως βάση τα μέχρι σήμερα επιτεύγματα.

Η ΕΕ έχει αναλάβει πολλές περιβαλλοντικές δεσμεύσεις βάσει διεθνών συμφωνιών, μεταξύ άλλων στη διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την αειφόρο ανάπτυξη (Ρίο+20), όπου υποστήριξε την πράσινη οικονομία χωρίς αποκλεισμούς ως κεντρικό άξονα μιας ευρύτερης στρατηγικής για αειφόρο ανάπτυξη.

Το 7ο πρόγραμμα συμπληρώνει τις προσπάθειες αυτές καθορίζοντας στόχους προτεραιότητας προς επίτευξη από την ΕΕ κατά την περίοδο έως το 2020.

Ειδικότερα:

Για την **προστασία, τη διατήρηση και την ενίσχυση του φυσικού κεφαλαίου** της ΕΕ το πρόγραμμα εξασφαλίζει τα εξής, το αργότερο το 2020:

- α) Ανάσχεση της απώλειας βιοποικιλότητας και της υποβάθμισης των οικοσυστημικών υπηρεσιών και διατήρηση και ενίσχυση των οικοσυστημάτων και των υπηρεσιών που αυτά παρέχουν.
- β) Σημαντική μείωση των επιπτώσεων των πιέσεων που ασκούνται στα γλυκά, τα μεταβατικά και τα παράκτια ύδατα ώστε να επιτευχθεί, να διατηρηθεί ή να ενισχυθεί η καλή κατάσταση, όπως ορίζεται στην οδηγία-πλαίσιο για τα ύδατα.
- γ) Μείωση των επιπτώσεων των πιέσεων που ασκούνται στα θαλάσσια ύδατα ώστε να επιτευχθεί ή να διατηρηθεί η καλή περιβαλλοντική κατάσταση, όπως απαιτείται βάσει της οδηγίας-πλαισίου για τη θαλάσσια στρατηγική.
- δ) Περαιτέρω μείωση των επιπτώσεων της ατμοσφαιρικής ρύπανσης στα οικοσυστήματα και στη βιοποικιλότητα.
- ε) Αειφόρο διαχείριση της γης στην ΕΕ, επαρκή προστασία του εδάφους και σημαντική πρόοδος όσον αφορά την αποκατάσταση μολυσμένων τοποθεσιών.
- στ) Διαχείριση του κύκλου των θρεπτικών στοιχείων (άζωτο και φωσφόρος) με πιο αειφόρο και αποδοτικό ως προς τους πόρους τρόπο.
- ζ) Προστασία των δασών και των υπηρεσιών που παρέχουν και βελτίωση της ανθεκτικότητάς τους στην κλιματική αλλαγή και στις πυρκαγιές.

Προς τούτο απαιτούνται ιδίως τα εξής:

- α) Πλήρης εφαρμογή της στρατηγικής της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα.
- β) Πλήρης εφαρμογή του προσχεδίου για τη διαφύλαξη των υδατικών πόρων της Ευρώπης.
- γ) Αύξηση των προσπαθειών, μεταξύ άλλων, για να εξασφαλιστεί η επίτευξη υγιών ιχθυοποθεμάτων το αργότερο το 2020, με πρώτο βήμα την αλίευση στα επίπεδα της μέγιστης βιώσιμης απόδοσης και κάτω, από το 2015, σε όλους τους τύπους αλιείας, και για να καθοριστεί ενωσιακός ποσοτικός στόχος μείωσης των απορριμμάτων στη θάλασσα.
- δ) Ένταση των προσπαθειών για να επιτευχθεί πλήρης συμμόρφωση με την ενωσιακή νομοθεσία για την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα και καθορισμός στρατηγικών στόχων και δράσεων για τη μετά το 2020 περίοδο.

- ε) Αύξηση των προσπαθειών για τον περιορισμό της διάβρωσης του εδάφους και την αύξηση της οργανικής ύλης του, για την αποκατάσταση μολυσμένων τοποθεσιών και για την ενίσχυση της ενσωμάτωσης των σχετικών με τις χρήσεις γης πτυχών σε συντονισμένες διαδικασίες λήψης αποφάσεων με τη συμμετοχή όλων των σχετικών επιπέδων διακυβέρνησης, υποστηριζόμενη από την έγκριση στόχων για το έδαφος και για τη γη ως πόρο, καθώς και χωροταξικών στόχων.
- στ) Λήψη περαιτέρω μέτρων για τη μείωση των εκπομπών αζώτου και φωσφόρου, συμπεριλαμβανομένων όσων προέρχονται από αστικά και βιομηχανικά λύματα και από τη χρήση λιπασμάτων.
- ζ) Κατάστρωση και εφαρμογή νέας δασικής στρατηγικής της ΕΕ, η οποία θα καλύπτει τις πολλαπλές ανάγκες που ικανοποιούν τα δάση και τα πολλαπλά οφέλη τους και θα συμβάλλει σε μια πιο στρατηγική προσέγγιση της προστασίας και της ενίσχυσης των δασών

Για τη μετατροπή της ΕΕ σε μια **πράσινη και ανταγωνιστική οικονομία χαμηλών επιπέδων ανθρακούχων εκπομπών και αποδοτικής χρήσης των πόρων**, το πρόγραμμα εξασφαλίζει τα εξής, το αργότερο το 2020:

- α) Επίτευξη των στόχων που έχει θέσει η ΕΕ για το 2020 όσον αφορά το κλίμα και την ενέργεια και καταβολή προσπαθειών προς την κατεύθυνση της μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου έως το 2050 κατά 80-95% σε σύγκριση με το 1990, στο πλαίσιο της παγκόσμιας προσπάθειας για τη συγκράτηση της αύξησης της μέσης θερμοκρασίας του πλανήτη σε λιγότερο από 2 °C.
- β) Σημαντική μείωση των συνολικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων της βιομηχανίας της ΕΕ και αύξηση της αποδοτικότητας κατά τη χρήση των πόρων, σε όλους τους μεγάλους βιομηχανικούς κλάδους.
- γ) Μείωση των συνολικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων της παραγωγής και κατανάλωσης, ιδίως στους τομείς της διατροφής, της στέγασης και της κινητικότητας.
- δ) Ασφαλή διαχείριση των αποβλήτων ως πόρου, πτώση, σε απόλυτες τιμές, της κατά κεφαλή παραγωγής αποβλήτων, περιορισμό της ανάκτησης ενέργειας στα μη ανακυκλώσιμα υλικά και πραγματική εξάλειψη της υγειονομικής ταφής ανακυκλώσιμων και λιπασματοποιήσιμων υλικών.
- ε) Πρόληψη ή σημαντική μείωση της καταπόνησης των υδάτων στην ΕΕ.

Προς τούτο απαιτούνται ιδίως τα εξής:

- α) Πλήρης εφαρμογή της δέσμης μέτρων για το κλίμα και την ενέργεια και επίτευξη συμφωνίας σχετικά με το πλαίσιο άσκησης πολιτικής της ΕΕ στους τομείς του κλίματος και της ενέργειας για τη μετά το 2020 περίοδο.
- β) Γενίκευση της εφαρμογής των «βέλτιστων διαθέσιμων τεχνικών» και ένταξη των προσπαθειών για την προώθηση της υιοθέτησης αναδυόμενων καινοτόμων τεχνολογιών, διεργασιών και υπηρεσιών.
- γ) Ώθηση στις δημόσιες και ιδιωτικές προσπάθειες έρευνας και καινοτομίας που απαιτούνται για την ευρεία εκμετάλλευση καινοτόμων τεχνολογιών, συστημάτων και επιχειρηματικών

μοντέλων, τα οποία θα επιταχύνουν τη μετάβαση σε μια οικονομία χαμηλών ανθρακούχων εκπομπών και αποδοτικής χρήσης των πόρων και θα μειώσουν το κόστος της.

- δ) Διαμόρφωση συνεκτικότερου πλαισίου για την αειφόρο παραγωγή και κατανάλωση. Επανεξέταση της νομοθεσίας περί των προϊόντων με σκοπό τη βελτίωση των περιβαλλοντικών επιδόσεων τους και της αποδοτικότητάς τους από πλευράς χρήσης των πόρων, σε όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής τους. Καθορισμός στόχων μείωσης των συνολικών επιπτώσεων της κατανάλωσης.
- ε) Πλήρης εφαρμογή της νομοθεσίας της ΕΕ για τα απόβλητα. Αυτό θα περιλαμβάνει την εφαρμογή της ιεράρχησης των αποβλήτων και την αποτελεσματική χρήση αγορακεντρικών μέσων και μέτρων που να εξασφαλίζουν την πραγματική σταδιακή κατάργηση της υγειονομικής ταφής, τον περιορισμό της ανάκτησης ενέργειας στα μη ανακυκλώσιμα υλικά, τη χρήση των ανακυκλωμένων αποβλήτων ως μείζονος αξιόπιστης πηγής πρώτων υλών για την ΕΕ, την ασφαλή διαχείριση των επικίνδυνων αποβλήτων και τη μείωση της παραγωγής τους, την εξάλειψη της παράνομης διακίνησης αποβλήτων και την άρση των εμποδίων της εσωτερικής αγοράς στα οποία προσκρούουν οι αβλαβείς για το περιβάλλον δραστηριότητες ανακύκλωσης στην ΕΕ.
- στ) Βελτίωση της αποδοτικότητας κατά τη χρήση του νερού, με τον καθορισμό στόχων σε επίπεδο λεκάνης απορροής ποταμού και την αξιοποίηση μηχανισμών της αγοράς, όπως η τιμολόγηση του νερού.

Για την **προστασία των πολιτών της ΕΕ από περιβαλλοντικές πιέσεις και κινδύνους για την υγεία και την ευημερία**, το πρόγραμμα εξασφαλίζει τα εξής, το αργότερο το 2020:

- α) Σημαντική βελτίωση της ποιότητας του ατμοσφαιρικού αέρα στην ΕΕ.
- β) Σημαντική μείωση της ηχορύπανσης στην ΕΕ.
- γ) Οι πολίτες ολόκληρης της ΕΕ επωφελούνται από αυστηρά πρότυπα για ασφαλές πόσιμο νερό και ασφαλή ύδατα κολύμβησης.
- δ) Αποτελεσματική αντιμετώπιση των συνδυασμένων επιδράσεων των χημικών ουσιών και των ανησυχιών για την ασφάλεια που σχετίζονται με τους ενδοκρινικούς διαταράκτες και εκτίμηση και ελαχιστοποίηση των κινδύνων για το περιβάλλον και την υγεία που συνδέονται με τη χρήση επικίνδυνων ουσιών, συμπεριλαμβανομένων των χημικών ουσιών που περιέχονται σε προϊόντα.
- ε) Αποτελεσματική αντιμετώπιση των ανησυχιών για την ασφάλεια που σχετίζονται με τα ναυούλικά, στο πλαίσιο συνεκτικής προσέγγισης των διαφόρων νομοθετικών πράξεων.
- στ) Καθοριστική πρόοδος όσον αφορά την προσαρμογή στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής.

Προς τούτο απαιτούνται ιδίως τα εξής:

- α) Εφαρμογή της επικαιροποιημένης πολιτικής της ΕΕ για την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα, σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες επιστημονικές γνώσεις, καθώς και μέτρων για την καταπολέμηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης στην πηγή.
- β) Εφαρμογή της επικαιροποιημένης πολιτικής της ΕΕ για τον θόρυβο, με βάση τις πλέον πρόσφατες επιστημονικές γνώσεις, καθώς και μέτρων για τη μείωση του θορύβου στην πηγή.

- γ) Ώθηση στις προσπάθειες εφαρμογής της οδηγίας για το πόσιμο νερό, ιδίως για τους μικρούς προμηθευτές πόσιμου νερού, καθώς και της οδηγίας για τα ύδατα κολύμβησης.
- δ) Κατάστρωση ενωσιακής στρατηγικής για μη τοξικό περιβάλλον, η οποία υποστηρίζεται από εκτενή γνωσιακή βάση σχετικά με την έκθεση σε χημικές ουσίες και την τοξικότητά τους και ευνοεί την καινοτομία για αειφόρα υποκατάστατα.
- ε) Έγκριση και εφαρμογή ενωσιακής στρατηγικής για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, η οποία περιλαμβάνει την ενσωμάτωση των παραμέτρων της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή και της διαχείρισης φυσικών καταστροφών στις βασικές πρωτοβουλίες και τομείς άσκησης πολιτικής της ΕΕ.

3.2.3 Εθνικό Επίπεδο

Στα πλαίσια των Προτεραιοτήτων Χρηματοδότησης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ), θα εφαρμοστεί με κατάλληλο μίγμα πολιτικής στην επίτευξη των Στόχων της Στρατηγικής της Ένωσης Ευρώπη 2020. Για την προστασία και αποδοτική χρήση των πόρων, μέσω της Αγροτικής Πολιτικής της Κύπρου προωθούνται οι ακόλουθες θεματικοί στόχοι:

3.2.3.1 ΘΣ 4: Υποστήριξη της μετάβασης σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα σε όλους τους τομείς

Οι παρεμβάσεις στα πλαίσια του εν λόγω Θεματικού Στόχου θα εστιαστούν στο τομέα της **ενέργειας** και στοχεύουν στη διασφάλιση προμήθειας της ενέργειας και την ικανοποίηση των ενεργειακών αναγκών της χώρας, με όσο το δυνατό μικρότερη επιβάρυνση στην οικονομία και το περιβάλλον συμβάλλοντας στην επίτευξη των εθνικών στόχων της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020».

Οι στοχευμένες παρεμβάσεις στα πλαίσια αυτού του Στόχου θα επικεντρωθούν στην προώθηση ενεργειών μείωσης των εκπομπών υποξειδίου του αζώτου, αμμωνίας και μεθανίου από την γεωργία. Ειδικότερα, η μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στον τομέα της γεωργίας θα επιτευχθεί μέσω της μείωσης των ρυπογόνων εισροών (η μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου θα επιτευχθεί μέσω της προώθησης ενεργειών μείωσης των εκπομπών υποξειδίου του αζώτου, αμμωνίας και μεθανίου από την γεωργία με μείωση της χρήσης αζωτούχων λιπασμάτων και με βελτίωση των μεθόδων διαχείρισης της κτηνοτροφίας για την επεξεργασία των ζωικών αποβλήτων) καθώς και μέσω της αύξησης της δέσμευσης διοξειδίου του άνθρακα με ενισχύσεις στη δασοκομία (ενέργειες αύξησης της δέσμευσης άνθρακα από τα δάση μέσω στοχευμένων μέτρων αναδάσωσης και βιώσιμης διαχείρισης και πρόληψης των δασικών πυρκαγιών). Μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου (και ειδικότερα μεθανίου) αναμένονται από τις δράσεις στους τομείς της διαχείρισης των στερεών και υγρών αποβλήτων που εντάσσονται στον ΘΣ6.

Η παροχή κινήτρων για μηχανική καλλιέργεια ζιζανίων αντί της χρήσης χημικών λιπασμάτων έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των εκπομπών ρύπων από την παρασκευή των ζιζανιοκτόνων ενώ η μηχανική καλλιέργεια απαιτεί λιγότερη ενέργεια (και συνεπώς αποδίδει λιγότερους ρύπους) σε σχέση με την εφαρμογή χημικών ζιζανιοκτόνων.

Οι παρεμβάσεις του ΕΓΤΑΑ θα εστιαστούν στην προώθηση της ενεργειακής απόδοσης και της χρήσης ΑΠΕ στο γεωργικό τομέα καθώς και στη μείωση των ρυπογόνων εισροών στον τομέα της γεωργίας και στην αύξηση της δέσμευσης διοξειδίου του άνθρακα μέσω της δασοκομίας.

Ειδικότερα:

- Μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από τον τομέα της γεωργίας, συμβάλλοντας στον εθνικό στόχο του ΕΜΠ (5% για τους τομείς εκτός του συστήματος εμπορίας).
- Αύξηση της αποδοτικότητας της ενεργειακής χρήσης στη γεωργία και τη μεταποίηση τροφίμων μέσω του εκμοντερνισμού των μηχανημάτων
- Βελτίωση των μεθόδων διαχείρισης -επεξεργασίας ζωικών αποβλήτων
- Αύξηση της χρήσης ΑΠΕ στο γεωργικό και κτηνοτροφικό τομέα, μέσω της εγκατάστασης φωτοβολταϊκών πλαισίων, συμβάλλοντας στην επίτευξη του σχετικού στόχου του ΕΜΠ (13%)
- Υλοποίηση αγροπεριβαλλοντικών και κλιματικών δεσμεύσεων στις γεωργικές εκτάσεις

3.2.3.2 ΘΣ 5: Προώθηση της προσαρμογής της κλιματικής αλλαγής και της πρόληψης των κινδύνων

Οι παρεμβάσεις του εν λόγω Θεματικού Στόχου θα επικεντρωθούν σε συγκεκριμένες δράσεις προσαρμογής, στα πλαίσια υλοποίησης της Εθνικής Στρατηγικής της Κύπρου για την **Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή**. Οι βασικές θεματικές επενδυτικές ενότητες που προωθούνται στο πλαίσιο του θεματικού στόχου είναι:

1. Εφαρμογή Δασικών Μέτρων

Η εφαρμογή δασικών μέτρων (δασώσεις – δημιουργία νέων δασικών εκτάσεων, πρόληψη και αποκατάσταση ζημιών στα δάση, επενδύσεις που βελτιώνουν την ανθεκτικότητα και την αξία των δασών) αποτελούν επενδύσεις που θα συμβάλουν στην αύξηση της αποθήκευσης άνθρακα, συμβάλλοντας στους στόχους για την καταπολέμηση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής.

Η εγκατάσταση ή/και βελτίωση συστημάτων έγκαιρης προειδοποίησης και ανάπτυξης μηχανισμών άμεσης διάσωσης, η προστασία της εγχώριας γεωργοκτηνοτροφικής παραγωγής - ειδικά με τεχνικές βελτίωσης της γονιμότητας των εδαφών και συγκράτησης σε αυτά του οργανικού άνθρακα -, η ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων σε συνδυασμό με την επέκταση της εφαρμογής τεχνολογιών πράσινης ανάπτυξης και την αξιοποίηση της ηλιακής ενέργειας, είναι επίσης ανάμεσα στις προτεραιότητες που θα μελετηθούν διεξοδικά. Παράλληλα, μέσα από τη συνεργασία των γεωργικών μονάδων με ακαδημαϊκά ιδρύματα/ερευνητικά κέντρα θα επιδιωχθεί και η διεξαγωγή εφαρμοσμένης έρευνας με στόχο την εξεύρεση νέων τεχνολογιών και προϊόντων, που θα συμβάλουν στην πρόληψη και διαχείριση κινδύνων που προκύπτουν από την κλιματική αλλαγή για τον τομέα της γεωργίας.

2. Μέτρα για την προώθηση της προσαρμογής και την πρόληψη κινδύνων

Θα επιδιωχθεί η ανάπτυξη συστημάτων πρόληψης και διαχείρισης κινδύνων που προκύπτουν από την κλιματική αλλαγή και τα ακραία καιρικά φαινόμενα, γι' αυτό και είναι αναγκαία η ετοιμασία σχετικής μελέτης αξιολόγησης και χαρτογράφησης των συγκεκριμένων κινδύνων. Οι προτεραιότητες αυτές αναμένεται να συμβάλουν τόσο στην επίτευξη των στόχων της Στρατηγικής Ευρώπη 2020, όσο και στην επίτευξη στόχων διεθνών συμβάσεων για την κλιματική αλλαγή τις οποίες έχει συνυπογράψει η Κύπρος (Πρωτόκολλο του Κιότο, Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών).

Οι δράσεις μέσω του ΕΓΤΑΑ θα αφορούν κυρίως τον τομέα της γεωργίας, το έδαφος και τα δάση.

Ειδικότερα:

- Αύξηση της δασοκάλυψης και της δέσμευσης άνθρακα από τα δάση.
- Μείωση των εκπομπών αερίου του θερμοκηπίου από τον τομέα της γεωργίας, συμβάλλοντας στον εθνικό στόχο του ΕΜΠ (5% για τους τομείς εκτός του συστήματος εμπορίας).
- Καταπολέμηση της απερήμωσης των εδαφών.
- Στήριξη της διάδοσης πληροφοριών σχετικά με την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, μέσω παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών σε γεωργούς και άλλων ενεργειών.
- Προστασία του εδάφους από τη διάβρωση, ενίσχυση της προστατευτικής λειτουργίας των δασών για τα ύδατα και το έδαφος και δημιουργία νέων δασικών περιοχών.
- Βελτίωση της διαχείρισης του εδάφους με τη στήριξη πρακτικών πρόληψης της υποβάθμισης του εδάφους και των κατολισθήσεων και με την αύξηση της φυσικής παγίδευσης διοξειδίου του άνθρακα.

3.2.3.3 ΘΣ 6: Προστασία του περιβάλλοντος και προώθηση της αποδοτικής χρήσης των πόρων

Στα πλαίσια αυτού του Θεματικού Στόχου, οι στοχευμένες παρεμβάσεις θα αποσκοπούν στην πλήρη συμμόρφωσή της χώρας με το **κοινοτικό κекητημένο στον τομέα του περιβάλλοντος**, άλλα και στην προώθηση παρεμβάσεων που στοχεύουν στην αειφόρο ανάπτυξη, (περιλαμβανομένης της πράσινης και γαλάζιας ανάπτυξης), συμβάλλοντας και στην αναδιάρθρωση της οικονομίας.

Ειδικότερα, οι βασικές θεματικές επενδυτικές ενότητες που επιλέγονται είναι οι ακόλουθες:

1. Διαχείριση υδάτινων πόρων και εδάφους

Στο γεωργικό τομέα, επιδιώκεται η εφαρμογή μέτρων τόσο για μείωση της κατανάλωσης ύδατος όσο και για διατήρηση της δομής των υδάτινων οικοσυστημάτων, των επιφανειακών υδάτων και των υπόγειων υδροφορέων. Στα πλαίσια αυτά, στοχεύεται η μεταφορά τεχνογνωσίας για την υιοθέτηση εφαρμογών ΤΠΕ (π.χ. τηλεμετρητές, μέθοδοι γεωργίας ακριβείας) και η λήψη αγροπεριβαλλοντικών μέτρων, τα οποία περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την εφαρμογή κύκλων αμειψισποράς στις ετήσιες καλλιέργειες, τη μηχανική καλλιέργεια ζιζανίων και τη μείωση στη χρήση φυτοπροστατευτικών προϊόντων και χημικών λιπασμάτων. Η προώθηση της βιολογικής γεωργίας συμβάλει επίσης στην βελτίωση της ποιότητας των υδάτων και του εδάφους.

Επίσης, επιδιώκεται η μεγιστοποίηση της εκμετάλλευσης του ανακυκλωμένου νερού και η ενίσχυση του υδατικού ισοζυγίου με την παροχή ικανοποιητικών ποσοτήτων νερού για άρδευση καλλιεργειών, γηπέδων, χώρων πρασίνου, κ.λπ., καθώς και η εξοικονόμηση ενέργειας και η μείωση των ρύπων από τις αφαλατώσεις, αφού η επαναχρησιμοποίηση των επεξεργασμένων λυμάτων για σκοπούς άρδευσης αυξάνει τις διαθέσιμες ποσότητες νερού των φραγμάτων για ύδρευση και μειώνει αντίστοιχα τις απαιτήσεις παραγωγής αφαλατωμένου νερού.

2. Προστασία και αποκατάσταση της βιοποικιλότητας

Στον αγροτικό τομέα είναι αναγκαία η αντιμετώπιση των φαινομένων εγκατάλειψης της γεωργικής γης, ιδιαίτερα στις ορεινές περιοχές, και της υποβάθμισης των εδαφών, με την εφαρμογή αγροπεριβαλλοντικών μέτρων. Η δημιουργία του αναγκαίου θεσμικού πλαισίου για τον καθορισμό περιοχών Υψηλής Φυσικής Αξίας, σε συνδυασμό με τον χαρακτηρισμό

καλλιεργειών ως παραδοσιακές (άμπελος, φυλλοβόλα), θα συμβάλουν στη διατήρηση των χαρακτηριστικών του τοπίου και της βιοποικιλότητας στις περιοχές αυτές.

Οι δράσεις που θα προωθηθούν κάτω από τον συγκεκριμένο Θεματικό Στόχο, με την στήριξη των Ταμείων, αναμένεται να συμβάλουν ουσιαστικά στη δημιουργία συνθηκών αειφόρου ανάπτυξης της οικονομίας, καθώς και στη βελτίωση του επιπέδου και ποιότητας ζωής των κατοίκων της χώρας, όπως επιδιώκεται και μέσα από την Στρατηγική Ευρώπη 2020. Το ΕΓΤΑΑ θα υλοποιήσει έργα που αφορούν οικοτουριστικές αναπτύξεις εκτός των περιοχών προστασίας των NATURA 2000 ενώ εντός του δικτύου NATURA 2000 θα προωθήσει την εφαρμογή πρακτικών μέσα από κίνητρα στους γεωργούς, τα οποία συμβάλουν στη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Για τον τομέα των Υδάτων, μέσω του ΕΓΤΑΑ θα προωθηθεί η επίλυση προβλημάτων που αφορούν την άρδευση (εξοικονόμηση νερού, βελτίωση της αποδοτικότητας στη χρήση ύδατος και υποδομές μεταφοράς και αποθήκευσης νερού για κάλυψη των αναγκών άρδευσης). Η επιλογή των παρεμβάσεων στοχεύει στην επίτευξη των ακόλουθων αποτελεσμάτων:

- Αύξηση της αποδοτικότητας στη χρήση ύδατος στη γεωργία, για παράδειγμα, μέσω εφαρμογής έξυπνων συστημάτων καταγραφής και διαχείρισης αρδευτικών δικτύων, βελτιωμένων συστημάτων άρδευσης, κ.λπ..
- Αύξηση της χρήσης ανακυκλωμένου νερού για σκοπούς άρδευσης.
- Διατήρηση της δομής των υδάτινων οικοσυστημάτων, των επιφανειακών υδάτων και των υπόγειων υδροφορέων.
- Μείωση της εγκατάλειψης γεωργικής γης και αποτροπή της υποβάθμισης του εδάφους στις ορεινές περιοχές
- Βελτίωση της επισκεψιμότητας σε επιλεγμένους πολιτιστικούς πόρους σε περιοχές της υπαίθρου.
- Βελτίωση της διαχείρισης των εδαφών, αποτροπή της διάβρωσης, μείωση νιτρικών, παρασιτοκτόνων στα εδάφη και στους υδάτινους πόρους
- Προστασία και βελτίωση της βιοποικιλότητας και αναβάθμιση των Περιοχών Υψηλής Φυσικής Αξίας και ΦΥΣΗ 2000 στις αγροτικές και δασικές περιοχές.

3.3 ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΜΕ ΆΛΛΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

3.3.1 Προγράμματα Διαρθρωτικών Ταμείων

Για την επίτευξη του στρατηγικού στόχου για αναδιάρθρωση της κυπριακής οικονομίας και διατήρηση/δημιουργία νέων θέσεων εργασίας θα επιδιωχθεί η μεγιστοποίηση των αποτελεσμάτων από την αξιοποίηση όλων των κοινοτικών πόρων, μέσω της υιοθέτησης μίας συντονισμένης και ολοκληρωμένης προσέγγισης. Στην προγραμματική περίοδο 2014-2020 τα Επιχειρησιακά προγράμματα θα είναι πολυταμειακά και συνεπώς οι στόχοι και τα αναμενόμενα αποτελέσματα τους θα επιτευχθούν με χρήση παρεμβάσεων και εργαλείων, τα οποία είναι θεματικά εστιασμένα.

Συνακόλουθα, είναι απαραίτητος ο ενισχυμένος συντονισμός μεταξύ των Διαρθρωτικών Ταμείων (ΕΤΠΑ, ΕΚΤ), του Ταμείου Συνοχής (ΤΣ), του ΕΓΤΑΑ, του ΕΤΘΑ αλλά και άλλων κοινοτικών και εθνικών χρηματοδοτικών μέσων. Για την επίτευξη του βέλτιστου συντονισμού απαιτείται η ύπαρξη ισχυρής θεματικής συνεργασίας κατά τη φάση του σχεδιασμού των παρεμβάσεων. Αυτό

έχει καταστεί δυνατόν μέσα από τη συνεχή συνεργασία και διαβούλευση που υπάρχει μεταξύ της ΓΔ ΕΠΣΑ και του Υπουργείου Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος (Διαχειριστικές Αρχές για τα Ταμεία Πολιτικής Συνοχής/ ΕΤΘΑ, και ΕΓΤΑΑ, αντίστοιχα), έτσι ώστε να αποφευχθούν επικαλύψεις σε δράσεις κοινών Θεματικών Στόχων των πέντε Ταμείων.

Ειδικότερα, για θεματικές προτεραιότητες που περιλαμβάνονται σε περισσότερα τους ενός ταμεία, όπως είναι οι περιοχές NATURA 2000, η αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής και η διαχείριση των υδάτινων πόρων, έχουν καθοριστεί κάποια κριτήρια βάσει των οποίων θα γίνει ο διαχωρισμός των δράσεων ανά Ταμείο, ως ακολούθως:

- (α) Περιοχές NATURA 2000: Το ΕΤΠΑ μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητας και Αειφόρου Ανάπτυξης 2014-2020 θα συμβάλει στην εφαρμογή έργων εντός των πλείστων περιοχών NATURA, για την ανάδειξη των περιοχών και τη βελτίωση της βιοποικιλότητας των οικοσυστημάτων, εκτός από έργα στις περιοχές που αφορούν θαλάσσιες NATURA, τα οποία θα υλοποιηθούν από το ΕΤΘΑ μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος Αλιείας και Υδατοκαλλιέργειας 2014-2020. Από την άλλη, το ΕΓΤΑΑ μέσω του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020 θα υλοποιήσει έργα που αφορούν οικοτουριστικές αναπτύξεις εκτός των περιοχών προστασίας των NATURA.
- (β) Κλιματική Αλλαγή: Με τη συμβολή του Ταμείου Συνοχής μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητας και Αειφόρου Ανάπτυξης 2014-2020, θα επιδιωχθεί η βελτίωση της παρακολούθησης των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, η εκτίμηση και διαχείριση των κινδύνων από την κλιματική αλλαγή, καθώς και δράσεις προσαρμογής που σχετίζονται με τον τομέα του τουρισμού, της βιοποικιλότητας, της υγείας, της ενέργειας και τις υποδομές. Οι δράσεις μέσω του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020 θα αφορούν κυρίως τον τομέα της γεωργίας, το έδαφος και τα δάση. Οι δράσεις που αφορούν την προστασία των δασών και την πρόληψη πυρκαγιών θα καλύπτονται μόνο από το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020.
- (γ) Ύδατα: Μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητας και Αειφόρου Ανάπτυξης 2014-2020 θα επιδιωχθεί η δημιουργία υποδομών για υγρά απόβλητα, η μείωση απωλειών από τα συστήματα μεταφοράς νερού για σκοπούς ύδρευσης και η αξιοποίηση του ανακυκλωμένου νερού για ενίσχυση του υδατικού ισοζυγίου και εμπλουτισμό των υδροφορέων, ενώ μέσω του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020 θα προωθηθεί η επίλυση προβλημάτων που αφορούν την άρδευση (εξοικονόμηση νερού, βελτίωση της αποδοτικότητας στη χρήση ύδατος και υποδομές μεταφοράς και αποθήκευσης νερού για κάλυψη των αναγκών άρδευσης).

Για την προώθηση της ενεργειακής απόδοσης και της χρήσης ΑΠΕ σε ΜΜΕ, το ΕΤΠΑ μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητας και Αειφόρου Ανάπτυξης 2014-2020 θα συγχρηματοδοτήσει επενδύσεις σε ΜΜΕ που δραστηριοποιούνται σε όλους τους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με εξαίρεση το γεωργικό τομέα τον οποίο θα καλύψει το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020. Η προώθηση χρήσης ΑΠΕ σε ότι αφορά την ηλιακή ενέργεια στον γεωργικό τομέα θα καλύπτεται μόνο από το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020. Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αλιείας και Υδατοκαλλιέργειας 2014-2020 θα στηρίξει παρεμβάσεις εξοικονόμησης ενέργειας στα αλιευτικά σκάφη και την υδατοκαλλιέργεια.

3.3.2 Εθνικά Αναπτυξιακά Προγράμματα

3.3.2.1 Πρόγραμμα Εφαρμογής για την Επεξεργασίας των Αστικών Λυμάτων, Σχέδιο Διαχείρισης Λεκάνης Απορροής Ποταμού, Προγράμματος Μέτρων και Σχεδίου Διαχείρισης Ξηρασίας

Το Πρόγραμμα Εφαρμογής της Κύπρου είναι η πρώτη έκθεση σχετική με την Οδηγία 92/271/ΕΟΚ που υποβλήθηκε στις αρχές του 2005 στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή μετά τη προσχώρηση της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση και σκοπό έχει να περιγράψει πως η Κύπρος προτίθεται να εφαρμόσει την Οδηγία. Στις αρχές του 2009 η Κύπρος υπέβαλε προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το Αναθεωρημένο Εθνικό Πρόγραμμα Εφαρμογής του 2008 (ΠΕ-2008), το οποίο αντανακλά τον αναθεωρημένο κατάλογο των οικισμών με ισοδύναμο πληθυσμό μεγαλύτερο των 2.000 ατόμων. Στο ΠΕ-2008 συμπεριλαμβάνονταν συνολικά 57 οικισμοί, 7 Αστικοί οικισμοί (630.000 ι.π.) και 50 Αγροτικοί οικισμοί (230.000 ι.π.), με σύνολο ισοδύναμου πληθυσμού 860.000. Το ΠΕ-2008 παρουσιάζει αύξηση σε ισοδύναμο πληθυσμό 21,5%

Λαμβάνοντας υπόψη την Υδατική Πολιτική της Κύπρου, είναι αναγκαία η μείωση του φορτίου θρεπτικών ουσιών στα εδάφη και στα ύδατα, σύμφωνα με την οδηγία-πλαίσιο για τα ύδατα (2000/60/ΕΚ), την οδηγία για τα αστικά λύματα (92/271/ΕΟΚ) και την οδηγία για τα νιτρικά άλατα (91/676/ΕΟΚ), με στόχο να διασφαλιστεί η ασφαλής οικολογική, χημική και ποσοτική κατάσταση των σπάνιων υδάτινων πόρων.

Η Οδηγία 2000/60/ΕΚ θεσπίζει ένα πλαίσιο για την προστασία όλων των υδάτων, το οποίο προστατεύει την κατάσταση των υδάτινων πόρων και προωθεί τη βιώσιμη χρήση ύδατος.

Μέσω του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020 θα προωθηθεί η επίλυση προβλημάτων που αφορούν την άρδευση (εξοικονόμηση νερού, βελτίωση της αποδοτικότητας στη χρήση ύδατος και υποδομές μεταφοράς και αποθήκευσης νερού για κάλυψη των αναγκών άρδευσης). Οι παρεμβάσεις του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020 στοχεύουν τόσο στη βελτίωση της διαχείρισης των υδάτινων πόρων όσο και στον εμπλουτισμό των υδροφορέων και την ενίσχυση του υδατικού ισοζυγίου. Πρόσθετα, οι παρεμβάσεις θα συμβάλουν και στην επίτευξη των στόχων για αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής που αφορούν στο σοβαρό πρόβλημα της λειψυδρίας και της ξηρασίας.

3.3.2.2 Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ανανεώσιμη Ενέργεια για την περίοδο 2010-2020, Σχέδιο Δράσης Προώθησης ΑΠΕ και Εξοικονόμησης Ενέργειας

Ο σκοπός του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ανανεώσιμη Ενέργεια με βάση την Οδηγία 2009/28/ΕΚ, είναι να ορίσει τους εθνικούς στόχους της Κύπρου για το μερίδιο ενέργειας από τις ανανεώσιμες πηγές που θα καταναλώνεται στις μεταφορές, στην ηλεκτροπαραγωγή και στη θέρμανση και ψύξη το έτος 2020, λαμβανομένων υπόψη των επιπτώσεων άλλων μέτρων πολιτικής που αφορούν την ενεργειακή απόδοση στην τελική κατανάλωση ενέργειας καιώς και τα κατάλληλα μέτρα για την επίτευξη αυτών των εθνικών στόχων.

Το Σχέδιο Δράσης για προώθηση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και προώθησης της λήψης μέτρων εξοικονόμησης ενέργειας έχει ως πρωταρχικό στόχο τον περιορισμό της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και κατ' επέκταση τη μείωση των παραγόμενων αερίων του φαινομένου του θερμοκηπίου.

Οι εθνικοί στόχοι είναι έως το 2020, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας να αντιπροσωπεύουν το 13% της συνολικής ενεργειακής κατανάλωσης και να υπάρξει εξοικονόμηση ενέργειας κατά 14,3% στην πρωτογενή ενεργειακή κατανάλωση. Στο πλαίσιο του Σχεδίου Δράσης για Προώθηση

των ΑΠΕ περιλαμβάνονται ενέργειες, όπως είναι η παροχή χορηγιών σε ιδιώτες, με στόχο τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, ενώ παράλληλα γίνεται προσπάθεια προώθησης της δημιουργίας μονάδων παραγωγής ενέργειας από ΑΠΕ, με στόχο τη σύνδεσή τους με το δίκτυο της Αρχής Ηλεκτρισμού Κύπρου (ΑΗΚ).

Στο πλαίσιο του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020, θα επιδιωχθεί η προώθηση χρήσης ΑΠΕ σε ότι αφορά την ηλιακή ενέργεια στον γεωργικό και με τον τρόπο αυτό επιδιώκεται η βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης και της εξοικονόμησης ενέργειας, με αντίστοιχο αποτέλεσμα την αύξηση της εξοικονόμησης ενέργειας στην πρωτογενή κατανάλωση, συμβάλλοντας στον αντίστοιχο ποσοτικό στόχο που έχει θέσει η χώρα στο Εθνικό Μεταρρυθμιστικό Πρόγραμμα.

3.3.2.3 Εθνικό Σχέδιο Κατανομής Δικαιωμάτων Εκπομπής Αερίων Θερμοκηπίου

Το Εθνικό Σχέδιο Κατανομής Δικαιωμάτων Εκπομπής Αερίων Θερμοκηπίου για την περίοδο 2008 - 2012 στοχεύει στην εκπλήρωση των απαιτήσεων που απορρέουν από την Οδηγία 2003/87/ΕΕ η οποία θεσπίζει ένα πλαίσιο εμπορίας αερίων του θερμοκηπίου.

Λαμβάνοντας υπόψη:

- (α) τους στόχους για μείωση των εκπομπών που έχουν αναληφθεί από την Κυπριακή Δημοκρατία σε ευρωπαϊκό επίπεδο (Οδηγία 2009/29/ΕΚ, Απόφαση 406/2009, Οδηγία 2009/28/ΕΚ για τις ΑΠΕ)
- (β) τις υποχρεώσεις της Κύπρου με βάση την Ευρωπαϊκή νομοθεσία (Απόφαση 280/2004/ΕΚ) και ειδικά το άρθρο 3(2) για υποβολή στοιχείων σχετικά με τις προβλέψεις των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου
- (γ) τις ραγδαίες εξελίξεις στην Κύπρο στο τομέα της ενέργειας και άλλους τομείς που σχετίζονται με τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου

το Τμήμα Περιβάλλοντος είναι στο στάδιο αναθεώρησης του στρατηγικού σχεδίου μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου.

Οι παρεμβάσεις του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020 που θα ενισχυθούν συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων του ΕΜΠ της Κύπρου όσον αφορά τη μείωση κατά 5% των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου σε σχέση με το 2005 για τους τομείς εκτός του συστήματος εμπορίας (Απόφαση 406/209/ΕΚ), την αύξηση της κατανάλωσης ενέργειας που προέρχεται από ΑΠΕ στο 13% της συνολικής κατανάλωσης ενέργειας και την αύξηση της εξοικονόμησης ενέργειας κατά 14,3% στην πρωτογενή κατανάλωση ενέργειας, μέχρι το 2020 καθώς και των λοιπών διεθνών δεσμεύσεων που έχει αναλάβει η χώρα (Πρωτόκολλο του Κιότο, Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών).

3.3.2.4 Ολοκληρωμένη προσέγγιση και ανάπτυξη του Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου Προσαρμογής στην Αλλαγή του Κλίματος (ΕΣΣΠΑΚ)

Για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της αλλαγής του κλίματος προγραμματίζεται η ανάπτυξη της Εθνικής Στρατηγικής Προσαρμογής. Στο πλαίσιο αυτό θα υποστηριχθούν οι στρατηγικοί στόχοι της Κύπρου σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη.

- Η 1η Φάση (2011-2012) θα εστιαστεί σε τέσσερις πυλώνες δράσης:
 - (α) δημιουργία μιας γνωστικής βάσης σχετικά με τις επιπτώσεις της αλλαγής του κλίματος,
 - (β) ενσωμάτωση της προσαρμογής στους στρατηγικούς τομείς πολιτικής,

(γ) χρήση συνδυασμού μέσων πολιτικής (μέσων που βασίζονται στην αγορά, κατευθυντηρίων γραμμών, συμπράξεις δημοσίου και ιδιωτικού τομέα) ώστε να διασφαλιστεί η προσαρμογή και

(δ) αναβάθμιση της διεθνούς συνεργασίας όσον αφορά την προσαρμογή.

- Η 2η Φάση που είναι η εφαρμογή θα αρχίσει το 2013.

Στο πλαίσιο του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020 θα εφαρμοστούν μέτρα που θα προταθούν από την Εθνική Στρατηγική για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, καθώς και η ανάπτυξη συστημάτων πρόληψης και διαχείρισης κινδύνων που προκύπτουν από την κλιματική αλλαγή και τα ακραία καιρικά φαινόμενα.

Αναφορικά με την αντιμετώπιση της ξηρασίας και λειψυδρίας, που είναι ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η χώρα από την κλιματική αλλαγή, θα οι προωθηθούν παρεμβάσεις του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020. Οι δράσεις αυτές θα αφορούν κυρίως τον τομέα της γεωργίας, το έδαφος και τα δάση (προστασία των δασών και την πρόληψη πυρκαγιών).

Μέσω των παρεμβάσεων αυτών θα ενισχυθεί η επίτευξη των στόχων της Στρατηγικής Ευρώπη 2020 καθώς και των λοιπών διεθνών συμβάσεων για την κλιματική αλλαγή τις οποίες έχει συνυπογράψει η Κύπρος (Πρωτόκολλο του Κιότο, Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών) και θα βελτιωθεί η δυνατότητα παρακολούθησης των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής και της διαχείρισης κινδύνων.

3.3.2.5 Στρατηγική για την Βιοποικιλότητα στην Κύπρο

Η Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα στην Κύπρο αποτελεί υποχρέωση της Κυπριακής Δημοκρατίας, τόσο ως χώρα μέλος της ΕΕ, όσο και ως συμβαλλόμενο μέλος της Σύμβασης για τη Βιοποικιλότητα (Άρθρο 6). Η Σύμβαση προνοεί την ανάπτυξη εθνικής στρατηγικής, σχεδίου ή προγράμματος για τη διατήρηση και βιώσιμη χρήση της βιολογικής ποικιλομορφίας ή την προσαρμογή για το σκοπό αυτό σε υπάρχουσες στρατηγικές, σχέδια ή προγράμματα, τα οποία αντικατοπτρίζουν μέτρα που προβλέπονται στη Σύμβαση. Παράλληλα, προνοεί την ενσωμάτωση μέτρων για τη διατήρηση/προστασία και βιώσιμη εκμετάλλευση της βιοποικιλότητας σε σχετικά τομεακά σχέδια, προγράμματα και πολιτικές.

Σύμφωνα με την Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα στην Κύπρο, πρέπει να επιταχυνθεί η εφαρμογή σχεδίων διαχείρισης για τους περισσότερους τόπους του δικτύου «Natura 2000» για να επιτευχθούν τα ορόσημα της στρατηγικής για τη βιοποικιλότητα της ΕΕ για το 2020, δηλ. να αναχαιτισθούν η απώλεια βιοποικιλότητας και η υποβάθμιση των υπηρεσιών οικοσυστημάτων έως το 2020 και, εφόσον είναι εφικτό, να αποκατασταθεί η βιοποικιλότητα.

Μεσω του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020 θα υλοποιήσει έργα που αφορούν οικοτουριστικές αναπτύξεις εκτός των περιοχών προστασίας των NATURA.

3.4 ΒΑΘΜΟΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής μέριμνας αποτελεί καταστατική δέσμευση του Συμφώνου Εταιρικής Σχέσης της προγραμματικής περιόδου 2014-2020.

Ειδικότερα:

- Επιδιώκεται η κάλυψη της ανάγκης προώθησης όλων των απαραίτητων παρεμβάσεων για την ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων, την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή και την μετάβαση σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα.
- Παράλληλα, θα επιχειρηθεί η αξιοποίηση των δυνατοτήτων που παρέχει η πράσινη οικονομία και η γαλάζια οικονομία για την προώθηση ενός βιώσιμου αναπτυξιακού προτύπου που θα ενσωματώνει την περιβαλλοντική προστασία εξυπηρετώντας ταυτόχρονα την αναθέρμανση της οικονομίας. Η επιδίωξη αυτή θα προωθηθεί μέσω της προσαρμογής της γεωργίας, της μόχλευσης ιδιωτικών πόρων για την επιτάχυνση της εναρμόνισης με το Κοινωνικό Κεκτημένο στους τομείς της διαχείρισης υγρών και στερεών αποβλήτων αλλά και της ανάδειξης του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς ως βασικών πυλώνων στην προσπάθεια εμπλουτισμού του τουριστικού προϊόντος.

Πράγματι οι δράσεις που προβλέπονται ως τελικά εργαλεία επίτευξης των εγκάρσιων στόχων του Προγράμματος, διακρίνονται από σημαντικό βαθμό ενσωμάτωσης των περιβαλλοντικών ζητημάτων.

- Η πολιτική που θα χρηματοδοτηθεί κατά την νέα προγραμματική περίοδο αποδίδει έμφαση στην αύξηση της αποδοτικότητας της ενεργειακής χρήσης στη γεωργία καθώς και στη μείωση εκπομπών υποξειδίου του αζώτου και μεθανίου. Η προώθηση συστημάτων Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας αποτελεί μέσω για τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης στον πρωτογενή τομέα.
- Η ενίσχυση της ανθεκτικότητας βασικών τομέων της κυπριακής οικονομίας στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής θεωρείται σημαντική, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η δημιουργία συνθηκών και προοπτικών βιώσιμης ανάπτυξης. Ως εκ τούτου, η προώθηση δράσεων για αντιμετώπιση αυτών των επιπτώσεων και για προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, στα πλαίσια υλοποίησης της Εθνικής Στρατηγικής Προσαρμογής, είναι καίριας σημασίας. Οι πυρκαγιές, ο κίνδυνος εγκατάλειψη της γης, η προσαρμογή των καλλιεργειών σε συνθήκες ανομβρίας, η ποιότητα του εδάφους, η διάβρωση, ερημοποίησης και η δέσμευση άνθρακα στο έδαφος αποτελούν ζητήματα που αναμένεται να αντιμετωπιστούν στα πλαίσια των παρεμβάσεων. Οι αναδασώσεις, η πρόληψη των πυρκαγιών, η βιώσιμη διαχείριση αποτελούν δράσεις που συμβάλουν στην αντιμετώπιση των κινδύνων που προαναφέρονται. Επιδιώκεται παράλληλα μέσα από μια σειρά παρεμβάσεων η μείωση των εκπομπών GHG από την γεωργία (αμμωνία, μεθάνιο).
- Η ολοκλήρωση των παρεμβάσεων στους τομείς διαχείρισης των υγρών και στερεών αποβλήτων, με στόχο την πλήρη συμμόρφωση της Κύπρου με το Κοινωνικό Κεκτημένο στους εν λόγω τομείς, καθώς και την επίτευξη συνθηκών αειφόρου ανάπτυξης, αποτελεί καίρια προτεραιότητα για την προγραμματική περίοδο 2014-20. Μέσα από τις παρεμβάσεις που αφορούν στη διαχείριση των αποβλήτων, θα επιδιωχθεί παράλληλα η ανάπτυξη της πράσινης οικονομίας με στόχο την ανάδειξη και αξιοποίηση του σχετικού ιδιωτικού επενδυτικού ενδιαφέροντος, καθώς και τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης.
- Έμφαση, παράλληλα, αποδίδεται στην αποτελεσματικότερη διαχείριση των υδάτινων πόρων και των υπόγειων υδροφορέων, που έχουν υποβαθμιστεί λόγω των εφαρμοζόμενων γεωργικών πρακτικών. Προτεραιότητες στον τομέα των υδάτων αποτελούν η βελτίωση της ποιότητάς τους, και ιδιαίτερα αυτών που χρησιμοποιούνται για αρδευτικούς σκοπούς με

στόχο την αντιμετώπιση των επιπτώσεων που μπορεί να επιφέρει η υψηλή περιεκτικότητα αλάτων στην ποιότητα του εδάφους και στη γονιμότητα της γεωργικής γης και η περαιτέρω διαμόρφωση υποδομών που ενισχύουν τις δυνατότητες αξιοποίησης υδάτων από σταθμούς επεξεργασίας λυμάτων για αρδευτικούς σκοπούς.. Η βελτίωση της ποιότητας των υδάτων και των εδαφών επιτυγχάνεται μέσω της μείωσης της χρήσης νιτρικών και παρασιτοκτόνων. Οι φιλικές προς το περιβάλλον μέθοδοι άσκησης της γεωργίας όπως η γεωργία χαμηλών εισροών και η βιολογική γεωργία συμβάλουν σημαντικά.

Ειδικότερα, από τη **διαμόρφωση των στόχων** που παρουσιάστηκε στις προηγούμενες ενότητες του παρόντος κεφαλαίου, μπορούν να συναχθούν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

1. Κατά τη διάγνωση των σημερινών συνθηκών, εντοπίστηκε μια σειρά περιβαλλοντικών ζητημάτων στα οποία οι επιδόσεις της Κύπρου χρήζουν βελτίωσης.
 - Στον τομέα της γεωργίας, τα περιβαλλοντικά προβλήματα απορρέουν κυρίως από την εγκατάλειψη της γης και την εντατικοποίηση της παραγωγής. Το πρόβλημα της εγκατάλειψης παρουσιάζεται εντονότερο στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές, που σε συνδυασμό με τις έντονες βροχοπτώσεις, τις μεγάλες κλίσεις του εδάφους, το περιορισμένο βάθος, το μικρό ποσοστό της οργανικής ουσίας, την περιορισμένη βλάστηση και τις αυξημένες πυρκαγιές, οδηγεί στη διάβρωση του εδάφους. Η εντατικοποίηση της παραγωγής από την άλλη, οδηγεί σε περαιτέρω υποβάθμιση της ποιότητας, των ήδη φτωχών σε οργανική ουσία, εδαφών.
 - Σχετικά με τις ευαίσθητες περιοχές για την νιτρορύπανση, οι οποίες έχουν ήδη χαρακτηριστεί με ειδική μελέτη και έχουν κατοχυρωθεί με ειδικό διάταγμα, εφαρμόζεται πρόγραμμα δράσης το οποίο προνοεί τις υποχρεώσεις των γεωργών στις συγκεκριμένες περιοχές (ΚΔΠ 258/2013). Μέσα από την εφαρμογή του Προγράμματος Δράσης αναμένεται βελτίωση της υφιστάμενης κατάστασης καθώς και επίτευξη των στόχων του ΠΑΑ.
 - Επιπρόσθετα, στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές, λόγω του μικροτεμαχισμού και της δύσκολης πρόσβασης στα αγροτεμάχια, η συνήθης πρακτική που χρησιμοποιείται είναι η εφαρμογή χημικής ζιζανιοκτονίας, η οποία έχει σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις σε ενδημικά είδη φυτών που φύονται στις παρυφές των καλλιεργούμενων εκτάσεων, καθώς και στην κατάρρευση των οικοσυστημάτων στις περιοχές αυτές, λόγω έλλειψης τροφής, καταφυγίου αλλά και έντονης παρουσίας χημικών ουσιών στα φυσικά και ημιφυσικά οικοσυστήματα.
2. Οι προοπτικές ανάπτυξης κατά την προγραμματική περίοδο είναι:
 - Η μελέτη για τον καθορισμό των περιοχών Υψηλής Φυσικής Αξίας (High Nature Value Areas) αναμένεται να ολοκληρωθεί εντός του 2014. Η στρατηγική για τις περιοχές στοχεύει στη διατήρηση της φυσιογνωμίας του παραδοσιακού τοπίου και της βιοποικιλότητας των περιοχών αυτών, κάτι που αναμένεται να επιτευχθεί, μεταξύ άλλων, μέσω της απαγόρευσης χρήσης χημικών ζιζανιοκτόνων, της διατήρησης ακαλλιέργητων ζωνών ανάσχεσης, καθώς και της διατήρησης μέρους της συγκομιδής για σκοπούς τροφοληψίας από την άγρια πανίδα.
 - Επίσης, η κατασκευή και συντήρηση ξερολιθιών, νεραύλακων και τοίχων αντιστήριξης, μπορούν να συμβάλουν τόσο στη διατήρηση των χαρακτηριστικών του

φυσικού τοπίου όσο και στην αντιμετώπιση φαινομένων διάβρωσης σε επικλινή εδάφη, ενώ ταυτόχρονα θα αποτελούν και καταφύγια για πολλά είδη πανίδας (έντομα, ερπετά, πουλιά).

- Η στροφή προς την βιολογική γεωργία καθώς και η εκτατικοποίηση των καλλιεργητικών πρακτικών μειώνοντας την χρήση ζιζανιοκτόνων και άλλων φυτοπροστατευτικών προϊόντων μπορούν να συμβάλουν σημαντικά τόσο στην διατήρηση της υφής του εδάφους αλλά και στην αποτροπή φαινομένων διάβρωσης καθώς και ενδεχόμενων κατολισθήσεων. Η συμβολή τους έγκειται στη συγκράτηση των επιφανειακών στρωμάτων του εδάφους από τα ριζικά τριχίδια της αυτοφυούς βλάστησης σε συνδυασμό με την βελτίωση της οργανικής σύστασης του εδάφους λόγω παρουσίας και ανάπτυξης εδαφόβιων οργανισμών.
3. Εμπειρίες περιόδου 2007-2013:
- Η ανυπαρξία διαταγμάτων σχετικών με τις υποχρεώσεις στις περιοχές ΦΥΣΗ 2000 οδήγησε σε δυσκολίες στην εφαρμογή του σχετικού μέτρου για την παροχή αποζημιώσεων στους κάτοχους γεωργικών εκτάσεων στις περιοχές αυτές. Στην προγραμματική περίοδο 2014-2020 έχουν ληφθεί πρόνοιες για έγκαιρη έγκριση των σχετικών διαταγμάτων, έτσι ώστε το μέτρο να λειτουργήσει ομαλά.
 - Επίσης, κατά την υλοποίηση του μέτρου για την παροχή εξισωτικής αποζημίωσης κατά την προγραμματική περίοδο 2007-2013, δεν είχαν ενταχθεί οι γεωργικές εκτάσεις που βρίσκονται στην γραμμή κατάπαυσης τους πυρός. Ως αποτέλεσμα, υπήρξε άνιση μεταχείριση εις βάρος των κατόχων των εν λόγω περιοχών, αλλά κυρίως υποβάθμιση του περιβάλλοντος και εγκατάλειψη της γεωργικής γης, λόγω της απουσίας κινήτρων για συνέχιση της γεωργικής δραστηριότητας. Στη νέα προγραμματική περίοδο αναμένεται να συμπεριληφθούν οι περιοχές αυτές στην κατηγορία «περιοχές που επηρεάζονται από ειδικά μειονεκτήματα», έτσι ώστε να αποφευχθούν αυτά τα προβλήματα.
4. Οι κυριότερες ανάγκες του αγροτικού τομέα για την βιωσιμότητα του περιβάλλοντος, όπως προκύπτουν από τους Κοινούς Δείκτες Πλαισίου¹ του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης περιόδου 2014-2020 παρατίθενται στην συνέχεια.
- Το Πρόγραμμα πρέπει να προτείνει κατάλληλα μέτρα διαχείρισης των περιοχών περιβαλλοντικής προτεραιότητας και υψηλής φυσικής αξίας. Οι περιοχές που εντάσσονται στο Δίκτυο Natura 2000² καλύπτουν το 28,4% της έκτασης της χώρας, έναντι 17,9% στην ΕΕ-27. Το 6% της ΧΓΕ ανήκει στο Δίκτυο έναντι 10,6% στην ΕΕ-27 ενώ το 50,4% της έκτασης των δασών εντάσσεται στο Δίκτυο και προστατεύεται βάσει των Οδηγιών 79/409 και 92/43 έναντι 22,9% στην ΕΕ-27.
 - Το Πρόγραμμα πρέπει να προτείνει κατάλληλα μέτρα για την παρακολούθηση της κατάστασης της εφαρμογής των οδηγιών NATYRA 2000 σε γεωργικές/δασικές εκτάσεις. Στην παρούσα φάση, βρίσκεται υπό κατάρτιση η Εθνική Στρατηγική για την

¹ Οι δείκτες αυτοί αντικατοπτρίζουν την περιβαλλοντική κατάσταση στην Κύπρο. Παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες για την αποτίμηση των αδυναμιών και των πλεονεκτημάτων της Κύπρου και καλύπτουν τους παράγοντες που μπορεί να έχουν θετική ή αρνητική επίδραση στην επίτευξη των στόχων του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης περιόδου 2014-2020.

² ΔΚΠ 34 Natura 2000

Βιοποικιλότητα. Ακριβή δεδομένα για την σχέση γεωργίας/δασοκομίας – βιοποικιλότητας δεν είναι σε παρούσα φάση γνωστά. Από τα δεδομένα που υπάρχουν για την παρακολούθηση των οικοτόπων³ το 50% εντάσσεται στην κατηγορία favourable, το 25% στην κατηγορία unfavourable – inadequate ενώ το 25% στην κατηγορία άγνωστο. Επομένως προκύπτει ανάγκη αποτελεσματικής και επαρκούς χρηματοδότηση για τη δημιουργία και εφαρμογή διαχειριστικών σχεδίων για τις περιοχές του δικτύου NATURA 2000 καθώς και επιπρόσθετη υποστήριξη σε γεωργούς και δασοκαλλιεργητές εντός περιοχών NATURA 2000, με προϋπόθεση την τήρηση διαχειριστικών απαιτήσεων που πηγάζουν από τα διαχειριστικά σχέδια των περιοχών NATURA 2000.

- Η γεωργία αποτελεί τον μεγαλύτερο καταναλωτή ύδατος στην Κύπρο⁴ με 91,5 εκατομμύρια κυβικά μέτρα ετησίως (70% της συνολικής κατανάλωσης). Τα στοιχεία για την ποιότητα των υδάτων⁵ αναδεικνύουν την αναγκαιότητα λήψης μέτρων αφού παρατηρείται περίσσεια αζώτου (115,8 kgN/ha/y, ΕΕ-27: 50,8) και φωσφόρου (20.3 kgP/ha/y, ΕΕ-27: 1,8) στο 17,4% των δειγμάτων των υπογείων υδάτων τα οποία και κατατάσσονται στην κατηγορία χαμηλής ποιότητας (13,3% ΕΕ-27). Οι πρόσφατες θεσμικές ρυθμίσεις (ορισμός ενιαίας αρχής υδάτων αλλά και η πλήρης εφαρμογή της Οδηγίας για τα νερά) σε συνδυασμό με τις προβλέψεις της ΚΑΠ αλλά και την εφαρμογή των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων, αναμένεται να μειώσουν τις αρνητικές επιπτώσεις στην ποιότητα των υδάτων. Η προώθηση συλλογικών αρδευτικών έργων για την αξιοποίηση των επιφανειακών απορροών επίσης κρίνεται αναγκαία, έτσι ώστε να περιορισθούν οι πιέσεις στους υπόγειους υδροφορείς από τις γεωτρήσεις.
- Η συνολική έκταση των ευπρόσβλητων ζωνών σε νιτρικά είναι 460 Km² (8,4 % της έκτασης της ελεύθερης Κύπρου). Προκύπτει ανάγκη προστασίας των νερών στις ευπρόσβλητες ζώνες, μέσω κατάλληλων μέτρων για τη μείωση της νιτρορύπανσης από τη χρήση λιπασμάτων και κτηνοτροφικών αποβλήτων και την εισαγωγή αποδεκτών πρακτικών για τη χρήση επεξεργασμένου νερού και λάσπης στη γεωργία για προστασία της δημόσιας υγείας και του περιβάλλοντος.
- Από τους υπάρχοντες διαθέσιμους δείκτες δεν μπορούν να αντληθούν στοιχεία για τη διάβρωση. Ο δείκτης ποιότητας του εδάφους (ποσοστό οργανικής ουσίας) ο οποίος θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και ως δείκτης για την δέσμευση άνθρακα στο έδαφος, άρα και ως δείκτης για την κλιματική αλλαγή, δείχνει πολύ χαμηλές επιδόσεις της Κύπρου (χαμηλότερος στην ΕΕ). Διαφαίνεται πως δεν υπάρχει φορέας ή μεθοδολογία παρακολούθησης και αξιολόγησης της διάβρωσης των εδαφών. Το πρόβλημα διαχείρισης των εδαφικών πόρων εντοπίζεται κυρίως στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές. Οι κύριοι λόγοι που εντείνουν το πρόβλημα είναι η σύσταση του εδάφους, οι έντονες εκτός εποχής βροχοπτώσεις, οι μεγάλες κλίσεις, οι πυρκαγιές, η εγκατάλειψη της καλλιεργήσιμης γης, και σε μικρότερο βαθμό η υπερβόσκηση ή/και το είδος των φυτών που καλλιεργούνται.

³ ΔΚΠ 36 Biodiversity Conservation – Habitats related to grassland

⁴ ΔΚΠ 39 Water abstraction in Agriculture

⁵ ΔΚΠ 40 Water quality

- Η γεωργία αποτελεί σημαντική πηγή δύο ισχυρών αερίων GHG: Του οξειδίου του αζώτου (N₂O) και του μεθανίου (CH₄). Το N₂O απελευθερώνεται στην ατμόσφαιρα από τις γεωργικές εκτάσεις, κυρίως εξαιτίας του μικροβιακού μετασχηματισμού των αζωτούχων λιπασμάτων στο έδαφος. Οι εκπομπές N₂O αποτελούν περισσότερο από το ήμισυ των αγροτικών εκπομπών. Οι εκπομπές CH₄ οφείλονται σε ένα μεγάλο βαθμό από τις διαδικασίες πέψης των μηρυκαστικών ζώων (κυρίως αγελάδων και προβάτων). Οι εκπομπές CH₄ και N₂O παράγονται από τη φύλαξη και τη διασπορά της κοπριάς των ζώων. Σύμφωνα με τους υπάρχοντες διαθέσιμους δείκτες το ποσοστό εκπομπών του αερίου του θερμοκηπίου από την γεωργία⁶ κατά το 2010, αποτελεί το 6,3% των καθαρών εκπομπών από την γεωργία, έναντι του 7,6% στην ΕΕ-27, σημειώνοντας μείωση από τα αντίστοιχα ποσοστά της χρονοσειράς 2000-2005 και μικρή αύξηση από τα ποσοστά των ετών 2006-2009. Επομένως προκύπτει ανάγκη μείωσης της χρήσης λιπασμάτων αζώτου, ενίσχυση για τον εκσυγχρονισμό των αγροκτημάτων μέσω κτιρίων και εξοπλισμού χαμηλής ενεργειακής κατανάλωσης, εκπαιδευτικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες για την προώθηση της παραγωγής βιοαερίου.
- Αναφορικά με την κλιματική αλλαγή, η γεωργία μπορεί να είναι μέρος της προσπάθειας να αντιμετωπιστεί η αλλαγή του κλίματος με τρεις βασικούς τρόπους: α) Μειώνοντας τις δικές της εκπομπές αερίων, β) βελτιώνοντας τη λειτουργία αποθήκευσης διοξειδίου άνθρακα των γεωργικών εδαφών και γ) συμβάλλοντας στην παραγωγή ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και βιοδιασπώμενων προϊόντων.
- Ειδικότερα:
 - Η χρήση της ενέργειας στην γεωργία και την δασοκομία⁷ αυξήθηκε σε απόλυτους όρους την τελευταία δεκαετία από 41,0 χιλιοτόνους το 2011 έναντι 8,0 χιλιοτόνους το 2000. Μικρή αύξηση παρατηρείται και στην χρήση ενέργειας στην βιομηχανία τροφίμων από 16,0 χιλιοτόνους το 2011 έναντι 11,0 χιλιοτόνων που ήταν το 2000. Το 2011 η χρήση ενέργειας ανά εκτάριο στην γεωργία και την δασοκομία αντιστοιχεί σε 81,5 kg ισοδύναμου πετρελαίου έναντι 66,8 kg ισοδύναμου πετρελαίου στην ΕΕ-27. Και ενώ στην Ευρώπη παρατηρείται μια κλιμακούμενη μείωση της χρήσης ενέργειας ανά εκτάριο (από γεωργία και δασοκομία), στην Κύπρο παρατηρείται μια ανοδική τάση. Τα στοιχεία αυτά αναδεικνύουν την αναγκαιότητα λήξης μέτρων για την μείωση της χρήσης ενέργειας ανά εκτάριο.
 - Η απορρόφηση του διοξειδίου του άνθρακα από τα γεωργικά εδάφη⁸ για το έτος 2010 στην Κύπρο εκτιμάται σε 669,7 ανά 1000 tn ισοδύναμου CO₂ σημειώνοντας μια μείωση της τάξεως του 7,3% από το 2000 έναντι του 8,7% στην ΕΕ-27. Επομένως προκύπτει ανάγκη να αφαιρεθούν σημαντικές ποσότητες CO₂ από την ατμόσφαιρα και να αποθηκευτούν στο έδαφος μέσα από μια σειρά γεωργικών πρακτικών, όπως η βιολογική γεωργία, η μηδενική ή μειωμένη χρήση συστημάτων οργώματος που αποφεύγουν ή μειώνουν τη διατάραξη του εδάφους, οι πρωτεϊνούχες καλλιέργειες, η φύτευση φρακτών από δενδρύλλια, η συντήρηση μόνιμων βοσκότοπων και η

⁶ ΔΚΠ 45 GHG Emission Agriculture

⁷ ΔΚΠ 44 Energy use un agriculture, forest and food industry

⁸ ΔΚΠ 45 GHG Emissions Agriculture

μετατροπή αρόσιμων εκτάσεων σε βοσκοτόπια. Επιπλέον προκύπτει ανάγκη να συσσωρευτούν μεγάλες ποσότητες διοξειδίου του άνθρακα μέσω της αναδάσωσης καθώς τα ξυλώδη φυτά απορροφούν περισσότερο διοξείδιο σε σχέση με τις περισσότερες αγροτικές καλλιέργειες. Τέλος στο Πρόγραμμα θα πρέπει περιληφθούν κατάλληλα μέτρα για τον έλεγχο των εκπομπών αμμωνίας από γεωργικές δραστηριότητες, όπως πρακτικές ορθολογικής διαχείρισης αζώτου, πρακτικές διατροφής των ζώων, τεχνικές εφαρμογής ανόργανων λιπασμάτων και λιπασμάτων ζωικής προέλευσης, κ.ά.

- Από το 2010 η παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας από τη γεωργία⁹ (6,3 χιλιοτόνοι) και τη δασοκομία (5,0 χιλιοτόνοι), μειώθηκε σε απόλυτους όρους, αντιστρέφοντας έτσι την ανοδική τάση που επικρατούσε μέχρι 2007-2008 όσον αφορά κυρίως την παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας από τη δασοκομία (12,0 και 11,0 χιλιοτόνοι αντίστοιχα). Αντίθετα στην ΕΕ των 27 παρατηρείται μια ανοδική τάση. Επομένως προκύπτει ανάγκη στο Πρόγραμμα να ενσωματωθούν κατάλληλα μέτρα για την χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και βιοδιασπώμενων προϊόντων, εφόσον παρατηρείται μια αναδυόμενη τάση που αφορά την εντονότερη χρήση ανανεώσιμων αγροτικών πόρων στη βιομηχανία, όπως τα αγροτικά υλικά, τα βιοχημικά υλικά.

Επομένως, στις κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Κύπρος περιλαμβάνονται η κλιματική αλλαγή και ο αντίκτυπός της, η υποβάθμιση του περιβάλλοντος, η απώλεια της βιοποικιλότητας και η μη βιώσιμη χρήση των φυσικών πόρων. Η άμβλυση της κλιματικής αλλαγής και η βελτίωση της απόδοσης των πόρων, κυρίως με τον περιορισμό των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και με την προσαρμογή στις συνέπειες, αποτελούν τις βασικές προτεραιότητες του αγροτικού τομέα για την βιωσιμότητα του περιβάλλοντος. Προσαρμοσμένο σε αυτές τις βασικές προτεραιότητες, οι παρεμβάσεις του Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Κύπρου, στοχεύουν από κοινού στην εξυπηρέτηση στόχων για διατήρηση της βιοποικιλότητας, βελτίωση της διαχείρισης των υδάτων και του εδάφους, την αποδοτικότερη ενεργειακή χρήση στη γεωργία και κτηνοτροφία καθώς και την προώθηση δέσμευσης διοξειδίου του άνθρακα στη γεωργία και τη δασοκομία.

Επιπλέον της παραπάνω περιβαλλοντικής αξιολόγησης του πλέγματος στοχοθεσίας, η **κατανομή των πόρων** του ΠΑΑ, οδηγεί στα ακόλουθα συμπεράσματα αναφορικά με την περιβαλλοντική μέριμνα που έχει ενσωματωθεί στο πρόγραμμα:

1. Σημαντικό ποσοστό της συνολικής δαπάνης, περί το 53,48% ΠΑΑ, κατευθύνεται σε παρεμβάσεις για το περιβάλλον.
2. Επιπλέον, διαπιστώνεται ότι η επιλογή αφιέρωσης σημαντικών πόρων στο περιβάλλον προωθεί ουσιαστικά την επίτευξη των στόχων περιβαλλοντικής προστασίας και βελτίωσης στην Κύπρο.

Συμπυκνώνοντας τις δύο διαπιστώσεις από την περιβαλλοντική αξιολόγηση των στόχων του ΠΑΑ και από την αξιολόγηση της κατανομής των πόρων, προκύπτει το συμπέρασμα ότι η μέριμνα για το περιβάλλον έχει ενσωματωθεί με ουσιαστικό τρόπο στην κατάρτιση του ΠΑΑ. Οι θεματικοί στόχοι του προγράμματος, οι θεματικές προτεραιότητες και τα μέτρα στις οποίες εξειδικεύονται συντίθενται από επιλογές που έχουν ήδη λάβει υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις

⁹ ΔΚΠ 43 Production of renewable Energy from agriculture and forestry

ΣΥΜΒΑΣΗ: ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΡΩΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 2014-2020

ΣΤΑΔΙΟ: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ (ΣΜΕΕΠ) - 3^ο ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

4 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

4.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Το γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής του Προγράμματος είναι το σύνολο της Χώρας.

Σύμφωνα με την τυπολογία των αγροτικών – αστικών περιοχών η οποία χρησιμοποιείται σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, το σύνολο της επικράτειας της Κύπρου εντάσσεται στην κατηγορία των Ενδιάμεσων Περιοχών, οι οποίες γειτνιάζουν με κάποιο αστικό κέντρο (intermediate rural areas). Η ένταξη του συνόλου της χώρας σε ένα μοναδικό τύπο περιφερειών, δεν διευκολύνει την περιγραφή της πολιτικής η οποία θα ακολουθηθεί στα πλαίσια της εδαφικής ανάπτυξης, αφού δεν επιτρέπει την αναγκαία διάκριση σε επιμέρους χωρικές ενότητες.

Για την άσκηση πολιτικής στον τομέα της εδαφικής ανάπτυξης στην Κύπρο, θα χρησιμοποιηθούν ορισμοί των αστικών και αγροτικών περιοχών, όπως ορίζονται από το εθνικό θεσμικό πλαίσιο. Συγκεκριμένα, οι περιοχές αυτές καθορίζονται με βάση τα Τοπικά Σχέδια τα οποία έχουν εγκριθεί από το Πολεοδομικό Συμβούλιο της χώρας, σύμφωνα με τις πρόνοιες του Νόμου περί Πολεοδομίας και Χωροταξίας. Οι περιοχές ορίζονται ως εξής:

A. Ως Αστικές Περιοχές θεωρούνται οι περιοχές που καλύπτονται από τα Τοπικά Σχέδια των Πόλεων.

B. Ως Δευτερεύουσες Αστικές Περιοχές, συμπεριλαμβανομένων και των περιαστικών περιοχών (περιοχές που έχουν δεχθεί έντονες πιέσεις για ανάπτυξη) θεωρούνται οι περιοχές που καλύπτονται από τα Τοπικά Σχέδια των: Παραλιμνίου, Πόλεως Χρυσοχού, Αγ. Νάπας, Νότιας Λευκωσίας, Τσερίου και Δερύνειας

Γ. Ως Αγροτικές περιοχές για τις οποίες έχει εκπονηθεί Τοπικό Σχέδιο οι περιοχές Αθηνού και Λεύκαρα. Ως Άλλες Αγροτικές Περιοχές θεωρούνται οι υπόλοιπες περιοχές της Κύπρου.

Για σκοπούς εφαρμογής των μέτρων του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης, πέραν της γενικής εφαρμογής σε όλη την επικράτεια, καθίσταται αναγκαία σε κάποιες περιπτώσεις η εστίαση σε συγκεκριμένες περιοχές ώστε οι παρεμβάσεις να έχουν πιο ουσιαστικά αποτελέσματα. Ως εκ τούτου εντός του κάθε μέτρου περιγράφεται η περιοχή εφαρμογής του κάθε μέτρου με βάση τον σκοπό που επιδιώκει το μέτρο να επιτύχει.

Οι αναφορές στα επιμέρους μέτρα, όπου γίνονται βασίζονται στον πιο πάνω διαχωρισμό. Επιπρόσθετα, ιδιαίτερα για την υλοποίηση των στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης υπάρχει επιπρόσθετη επικέντρωση σε συγκεκριμένες περιοχές που παρουσιάζουν ειδικά μειονεκτήματα.

4.2 ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020, διαρθρώνεται στις έξι (6) ακόλουθες Προτεραιότητες:

Προτεραιότητα 1: Προώθηση της μεταφοράς γνώσεων και της καινοτομίας στη γεωργία, τη δασοκομία και τις αγροτικές περιοχές

α) Προώθηση καινοτομίας και βάσης γνώσεων στις αγροτικές περιοχές

- Η ύπαρξη δομών για την γεωργική έρευνα στο Ινστιτούτο Γεωργικών Ερευνών με 40ετή παρουσία στο χώρο της εφαρμοσμένης έρευνας στις ιδιαίτερες κλιματολογικές και αγρονομικές συνθήκες της Κύπρου. Παράλληλα, η σύσταση τα τελευταία χρόνια, Σχολής

Γεωπονικών Επιστημών στο Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου, μπορεί να δώσει πρόσθετη στήριξη σε δράσεις Ε&Κ, σε συνεργασία με επιχειρήσεις τόσο στον πρωτογενή όσο και στον μεταποιητικό τομέα.

- Η ύπαρξη έστω και σε περιορισμένο αριθμό αγροδιατροφικών επιχειρήσεων με υψηλό τεχνολογικό επίπεδο και καταρτισμένο προσωπικό που μπορούν να υιοθετήσουν με σχετική ευκολία δράσεις Ε&Κ.

β) Ενίσχυση των δεσμών μεταξύ γεωργίας δασοκομίας έρευνας και καινοτομίας

- Η λειτουργία του κλάδου Γεωργικών Εφαρμογών και των Επαρχιακών Γεωργικών Γραφείων μπορεί να παρέχει την βάση για τη διάχυση δράσεων Ε&Κ.

γ) Προώθηση της Διά βίου Μάθησης και επαγγελματικής κατάρτισης

- Η μακρόχρονη λειτουργία, εντός του Τμήματος Γεωργίας, του Κλάδου Γεωργικών Εφαρμογών, μέσω του οποίου υλοποιούνται δράσεις εκπαίδευσης και κατάρτισης στα περιφερειακά Κέντρα Γεωργικής Εκπαίδευση (ΚΕΓΕ) και η άμεση επικοινωνία με τους παραγωγούς.

Προτεραιότητα 2: Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας όλων των τύπων γεωργίας και ενίσχυση της βιωσιμότητας των εκμεταλλεύσεων

(α) Διευκόλυνση αναδιάρθρωσης γεωργικών εκμεταλλεύσεων που αντιμετωπίζουν προβλήματα, κυρίως εκμ/σεις με χαμηλό βαθμό συμμετοχής στην αγορά, εκμ/σεις με προσανατολισμό σε συγκεκριμένους τομείς και εκμ/σεις με ανάγκη διαφοροποίησης ως προς τη γεωργία

- Εξειδίκευση στην παραγωγή γεωργικών προϊόντων ποιότητας που εντάσσονται στη Μεσογειακή Διατροφή, η οποία αποτελεί ένα ισχυρό παγκόσμιο πρότυπο δίαιτας.
- Σημαντική συμβολή της γεωργίας και ιδίως της φυτικής παραγωγής (πατάτες, εσπεριδοειδή, λαχανικά) στις εξαγωγές της χώρας (1/3 της συνολικής αξίας των εξαγωγών).
- Σημαντική αύξηση της συνολικής παραγωγικότητας στη γεωργία.
- Η βιομηχανία τροφίμων αποτελεί τον σημαντικότερο κλάδο της κυπριακής βιομηχανίας και τα τελευταία χρόνια έχει αναβαθμίσει τις υποδομές σε επίπεδα δυναμικότητας, ασφάλεια και υγιεινής στην παραγωγή. Αξιοσημείωτη είναι επίσης η συμμετοχή του αγροδιατροφικού τομέα στην απασχόληση (4.84% της συνολικής απασχόλησης).
- Ευνοϊκές εδαφοκλιματικές συνθήκες για βιολογική παραγωγή και για τη παραγωγή φυτικών προϊόντων υψηλής ποιότητας με χαμηλές αρδευτικές ανάγκες (π.χ. αρωματικά φυτά, ελαιοκομία, αμπέλι, χαρουπιά) και δυνατότητα δημιουργίας υψηλής προστιθέμενης αξίας για τα εν λόγω προϊόντα.
- Κλιματολογικές συνθήκες που ευνοούν την πρώιμη παραγωγή και παράλληλα προσδίδουν ιδιαίτερα γευστολογικά χαρακτηριστικά στα προϊόντα.
- Σταδιακή αύξηση του μεγέθους και βελτίωση της παραγωγικότητας των ζώων στην αγελαδοτροφία. Αξιοποίηση φυλών υψηλής παραγωγικότητας, προσαρμοσμένων στις κλιματολογικές συνθήκες (Χίου και Δαμασκού) στην αιγοπροβατοτροφία.

(β) Διευκόλυνση ανανέωσης γενεών στο γεωργικό τομέα

- Αυξημένο ενδιαφέρον για την εγκατάσταση νέων γεωργών (πρώτη εγκατάσταση) τις προηγούμενες προγραμματικές περιόδους ενώ η ψηλή ανεργία στους νέους αναμένεται να ευνοήσει περισσότερο την ένταξη νέων στην γεωργία.

Προτεραιότητα 3: Προώθηση της οργάνωσης της αλυσίδας τροφίμων και της διαχείρισης κινδύνων στη γεωργία

α) Καλύτερη ενσωμάτωση των πρωτογενών παραγωγών στην αλυσίδα τροφίμων μέσω συστημάτων ποιότητας, προώθησης σε τοπικές αγορές και μικρές αλυσίδες εφοδιασμού, ομάδες παραγωγών και διεπαγγελματικών οργανώσεων

- Η ύπαρξη σημαντικού αριθμού Ομάδων κα Οργανώσεων Παραγωγών μπορούν να στηρίξουν τη λειτουργία και διαχείριση των βραχέων αλυσίδων υπό την μορφή τοπικών λαϊκών αγορών.
- Η δυνατή παρουσία των ΟΤΔ σε περιοχές της υπαίθρου παρέχει άλλη μια δυνατότητα οργανωμένης δομής που να υποστηρίζει την λειτουργία λαϊκών αγορών και άλλων συστημάτων διασφάλισης της βραχείας αλυσίδας πχ τοπικά καταστήματα λιανικής
- Η αύξηση των εκτάσεων βιολογικής παραγωγής, η ύπαρξη πολλών αυθεντικών τοπικών προϊόντων καθώς και γηγενών ποικιλιών που παραμένουν αναξιοποίητα ως προς τον εντοπισμό των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους ώστε να ταυτιστούν περισσότερες με τις διατροφικές και γαστρονομικές επιδιώξεις των καταναλωτών.
- Σε ορισμένους κλάδους οι παραγωγοί είναι καλά οργανωμένοι, συμμετέχοντας με υψηλό ποσοστό σε Ομάδες Παραγωγών. Ομοίως για κάποια προϊόντα υπάρχει και λειτουργεί πλήρης οργανωτική δομή, με επάρκεια μετασυλλεκτικών υποδομών και δυνατά δίκτυα εξαγωγών, εκμεταλλεζόμενα τη φήμη των κυπριακών προϊόντων στις διεθνείς αγορές (π.χ.πατάτα, εσπεριδοειδή).

(β) Στήριξη διαχείρισης κινδύνων στη γεωργική εκμετάλλευση

- Η διαχείριση των κινδύνων στην γεωργία αντιμετωπίζεται μερικώς μέσω του Οργανισμού Γεωργικής Ασφάλισης (ΟΓΑ), ενός θεσμοθετημένου φορέα που λειτουργεί από το 1978. Παρέχεται μέσω του ΟΓΑ ασφάλιση των πιο σημαντικών καλλιεργειών που αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος της αξίας και της έκτασης της γεωργικής παραγωγής. Επιπρόσθετα από το ασφαλιστικό σχέδιο του ΟΓΑ που είναι υποχρεωτικό, εφαρμόζεται και Σχέδιο παροχής αποζημιώσεων για καλλιέργειες/κινδύνους που δεν καλύπτονται από τον ΟΓΑ , μέσα στο εθνικό πλαίσιο των κρατικών ενισχύσεων.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 4: Αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυση των οικοσυστημάτων που εξαρτώνται από την γεωργία και τη δασοκομία

(α) Αποκατάσταση και διατήρηση της βιοποικιλότητας

- Αυξημένο ποσοστό φυσικών εκτάσεων και δασών που τυγχάνουν προστασίας
- Ύπαρξη παραδοσιακών φυλών (βοοειδή της ντόπιας φυλής που μπορούν να τύχουν προστασίας
- Σε σημαντικό ποσοστό της ΧΓΕ ασκείται γεωργία χαμηλής έντασης ενώ, σε περιοχές όπου έχουν διατηρηθεί παραδοσιακές καλλιέργειες (φυλλοβόλα, αμπέλια), ενισχύεται η διαμόρφωση του αγροτικού τοπίου

- Για τους Τόπους Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ) για τους Οικοτόπους και Είδη έχουν γίνει διαχειριστικά σχέδια, εκτός από τη περιοχή των Αλυκών Λάρνακας. Μέσω των διαχειριστικών σχεδίων ρυθμίζεται η άσκηση της γεωργίας –κτηνοτροφίας στις περιοχές αυτές. Έχουν κηρυχθεί επίσης Ζώνες Ειδικής Προστασίας(ΖΕΠ) για τα Πτηνά. Συνολικά 62 περιοχές που είναι ΤΚΣ και ΖΕΠ έχουν περιληφθεί στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο NATURA 2000

(β) Βελτίωση της διαχείρισης υδάτων

- Καθορισμός και παρακολούθηση των ευαίσθητων από την νιτρορίπανση περιοχών και εφαρμογή περιοριστικών μέτρων με στόχο την βελτίωση των υπογείων υδροφορέων στις περιοχές αυτές.

(γ) Βελτίωση της διαχείρισης εδάφους

- Βαθμιαία αύξηση του ποσοστού γεωργών που χρησιμοποιούν φιλικές προς το περιβάλλον γεωργικές πρακτικές .

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 5: Προώθηση της αποδοτικότητας των πόρων και στήριξη της μεταστροφής προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα με ανθεκτικότητα στην αλλαγή του κλίματος

(α) Αύξηση της αποδοτικότητας της χρήσης νερού στη γεωργία

- Την παρούσα προγραμματική περίοδο εγκαταστάθηκαν βελτιωμένα συστήματα άρδευσης σε πλείστες καλλιέργειες υψηλών αρδευτικών αναγκών
- Έχουν διαμορφωθεί υποδομές που ενισχύουν τις δυνατότητες αξιοποίησης υδάτων από σταθμούς επεξεργασίας λυμάτων για αρδευτικούς σκοπούς.

(β) Αύξηση της αποδοτικότητας της ενεργειακής χρήσης στη γεωργία και τη μεταποίηση τροφίμων

- Το πολύ ψηλό ενεργειακό κόστος σε αντιδιαστολή με τις δυνατότητες χρήσης ΑΠΕ κρίνεται ως ένας καθοριστικός παράγοντας για να ωθήσει τους γεωργούς και μεταποιητές στην επιδίωξη για την μέγιστη δυνατή αποδοτικότητα της ενεργειακής χρήσης

(γ) Διευκόλυνση της χρήσης ΑΠΕ, υποπροϊόντων αποβλήτων υπολειμμάτων και λοιπών πρώτων υλών εκτός τροφίμων για σκοπούς βιοοικονομίας

- Κλιματικές συνθήκες που ευνοούν την χρήση ΑΠΕ
- Ύπαρξη μεγάλου μεγέθους κτηνοτροφικών μονάδων χωροταξικά συγκεντρωμένων, καθώς επίσης και ύπαρξη περιοχών με ψηλή συγκέντρωση θερμοκηπίων που ευνοούν την πραγματοποίηση συλλογικών επενδύσεων

(δ) Προώθηση δέσμευσης διοξειδίου του άνθρακα στη γεωργία και τη δασοκομία

- Ο οικολογικός χαρακτήρας της δασοκομίας στην Κύπρο και η σταθερά αυξανόμενη δασοκαλυμμένη έκταση ευνοεί έστω οριακά την αύξηση του ποσοστού δέσμευσης διοξειδίου του άνθρακα

- Η εξειδίκευση της Κυπριακής γεωργίας σε διαφοροποιημένα γεωργικά προϊόντα μικρής κατά βάση κλίμακας παραγωγής ευνοεί την προώθηση καλλιεργητικών πρακτικών χαμηλών εκπομπών άνθρακα

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 6: Προώθηση της κοινωνικής ένταξης, της μείωσης της φτώχειας και της οικονομικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές

(α) Διευκόλυνση της διαφοροποίησης, δημιουργίας νέων μικρών επιχειρήσεων και θέσεων εργασίας

- Η δυνατότητα πολυαπασχόλησης στην ύπαιθρο μπορεί να λειτουργήσει ως επαγγελματική διέξοδος στον διογκούμενο αριθμό νέων ανέργων
- Η δημιουργία αγροτουριστικών υποδομών και το ελκυστικό φυσικό και ανθρωπογενές αγροτικό περιβάλλον για ενίσχυση εναλλακτικών μορφών τουρισμού
- Τα παραδοσιακά προϊόντα και τέχνες που μπορούν να αποτελέσουν στοιχεία δημιουργίας νέων επιχειρήσεων στην ύπαιθρο

(β) Προώθηση της τοπικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές

- Η ενεργοποίηση της προσέγγισης LEADER και η σημαντική εμπειρία που αποκτήθηκε
- Η ανάσχεση της αστυφιλίας και η παραμονή νέων στην ύπαιθρο

(γ) Ενίσχυση της προσβασιμότητας , χρήσης ΤΠΕ στις αγροτικές περιοχές

- Κάλυψη του συνόλου των αγροτικών περιοχών από ευρυζωνικά δίκτυα

**Προτεραιότητες
Αγροτικής Ανάπτυξης****Περιοχές Εστίασης****Καινοτομία, Κλιματική Αλλαγή και Περιβάλλον ως εγκάρσιοι στόχοι****Διάγραμμα 4-1: Εποπτική παρουσίαση των 6 Προτεραιοτήτων του ΠΑΑ 2014-2020**

4.3 ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

4.3.1 Μέτρο 1: «Δράσεις μεταφοράς γνώσεων και ενημέρωσης»

Ενδεικτική Δημόσια Δαπάνη	€2.000.000	
Μονάδα Εφαρμογής	Τμήμα Γεωργίας- Κλάδος Εξουσιοδότησης Πληρωμών	
Καθεστώα	1.1 «Δράσεις Επαγγελματικής κατάρτισης και ανάπτυξης δεξιοτήτων»	<u>Προϋπολογισμός</u> €1.700.000
	1.3.«Βραχυπρόθεσμες ανταλλαγές για διαχείριση γεωργικών και δασικών εκμεταλλεύσεων και δασών, καθώς και επισκέψεις σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις και δάση»	<u>Προϋπολογισμός</u> €300.000
Περιγραφή	<p><u>Καθεστώς 1.1:</u> Διαμόρφωση προγραμμάτων εκπαίδευσης στα οποία θα συμμετέχουν υποχρεωτικά ή εθελοντικά δικαιούχοι του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020.</p> <p>Μεταξύ άλλων τα προγράμματα εκπαίδευσης θα έχουν θέματα όπως την διαχείριση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, την γεωργική λογιστική, τον προγραμματισμό παραγωγής, στο μάρκετινγκ, στους τρόπους μείωσης του κόστους παραγωγής, στη συσκευασία, τυποποίηση και εμπορία γεωργικών προϊόντων, στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, καθώς και σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος.</p>	
	<p><u>Καθεστώς 1.3:</u> Ανταλλαγές και επισκέψεις γεωργών σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις του εξωτερικού για εμπλουτισμό των εμπειριών τους για τεχνικές καλλιέργειας και για καλές πρακτικές που χρησιμοποιούνται σε άλλες χώρες.</p>	
Δικαιούχοι	<p><u>Καθεστώς 1.1:</u> Ο πάροχος της εκπαίδευσης. Ο πάροχος θα πρέπει να καλύπτει κάποιες προκαθορισμένες απαιτήσεις που ορίζονται στο Πρόγραμμα μέσω του Προγράμματος που θα σταλεί στην Ε.Ε γίνεται εισήγηση όπως το Τμήμα Γεωργίας να είναι ο μοναδικός δικαιούχος και να μην πραγματοποιηθεί πρόσκληση εκδήλωση ενδιαφέροντος συμμετοχής στο Μέτρο.</p>	
	<p><u>Καθεστώς 1.3:</u> Οργανισμοί με νομική υπόσταση που υποβάλλουν αίτηση σύμφωνα με τους όρους της προκήρυξης του Καθεστώτος, οι οποίοι έχουν σαν πεδίο ενασχόλησης τους το γεωργικό ή/και δασοκομικό τομέα και αναλαμβάνουν την ευθύνη της υλοποίησης του.</p>	
Ύψος ενίσχυσης	100% των επιλέξιμων δράσεων	
Άλλη σημαντική πληροφόρηση/Διαφορές με ΠΑΑ 2007-2013	<ul style="list-style-type: none"> - Η κύρια διαφορά με το υφιστάμενο Μέτρο του ΠΑΑ 2007-2013 είναι ότι δεν θα καλύπτεται ημερήσιο επίδομα στους συμμετέχοντες. Θα καλύπτονται οδοιπορικά, διατροφή - Το Μέτρο θα καλύπτει έξοδα βελτίωσης των υφιστάμενων δομών του δικαιούχου (Τμήμα Γεωργίας) για της εκπαιδεύσεις επίδειξης. 	

4.3.2 Μέτρο 3: « Συστήματα ποιότητας γεωργικών προϊόντων και τροφίμων »

Ενδεικτική Δημόσια Δαπάνη	€1.000.000	
Μονάδα Εφαρμογής	Τμήμα Γεωργίας- Κλάδος Εξουσιοδότησης Πληρωμών	
Καθεστώς	3.1 «Ενίσχυση για νέες συμμετοχές σε συστήματα ποιότητας»	<u>Προϋπολογισμός</u> €800.000
	3.2 «Ενίσχυση για δραστηριότητες ενημέρωσης και προώθησης που εφαρμόζονται από ομάδες παραγωγών στην εσωτερική αγορά»	<u>Προϋπολογισμός</u> €200.000
Περιγραφή	<u>Καθεστώς 3.1:</u> Το Καθεστώς αυτό καλύπτει δαπάνες ελέγχου και πιστοποίησης γεωργών και ομάδων γεωργών που είναι νέοι συμμετέχοντες στα συστήματα ποιότητας/πιστοποίησης που καθορίζονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 16 του Καν. (ΕΚ) 1305/2013.	
	<u>Καθεστώς 3.2:</u> Το Καθεστώς αυτό καλύπτει δαπάνες που προκύπτουν από δραστηριότητες πληροφόρησης και προώθησης που πραγματοποιούνται από ομάδες παραγωγών στην εσωτερική αγορά, οι οποίες αφορούν προϊόντα καλυπτόμενα από τα συστήματα ποιότητας που καθορίζονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 16 του Καν. (ΕΚ) 1305/2013 (εξαιρουμένων των εθελοντικών συστημάτων πιστοποίησης γεωργικών προϊόντων τα οποία αναγνωρίζονται από αρμόδιο Τμήμα ή Υπηρεσία ως συστήματα που τηρούν τις κατευθυντήριες γραμμές περί βέλτιστης πρακτικής της Ένωσης για τη λειτουργία των εθελοντικών συστημάτων πιστοποίησης για γεωργικά προϊόντα και τρόφιμα)	
Δικαιούχοι	<u>Καθεστώς 3.1:</u> Γεωργοί και ομάδες γεωργών που είναι νέοι συμμετέχοντες στα συστήματα ποιότητας/πιστοποίησης που καθορίζονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 16 του Καν. (ΕΚ) 1305/2013. Όσον αφορά στους γεωργούς, αυτοί θα πρέπει να είναι φυσικά ή νομικά πρόσωπα. Οι ομάδες γεωργών είναι οντότητες, ανεξαρτήτως νομικής υπόστασης, οι οποίες φέρουν μαζί επιχειρηματίες που συμμετέχουν ενεργά σε ένα σύστημα ποιότητας γεωργικών προϊόντων, βαμβακιού ή τροφίμων όπως περιλαμβάνονται στο άρθρο 16(1) του Κανονισμού (ΕΕ) 1305/2013, για ένα συγκεκριμένο προϊόν που καλύπτεται από ένα από τα εν λόγω συστήματα ποιότητας.	
	<u>Καθεστώς 3.2:</u> Δικαιούχοι είναι οι ομάδες παραγωγών, δηλαδή νομικές οντότητες οι οποίες φέρουν μαζί επιχειρηματίες σε ένα σύστημα ποιότητας γεωργικών προϊόντων, βαμβακιού ή τροφίμων. Αυτές μπορεί να είναι ομάδα παραγωγών, οργάνωση παραγωγών, ένωση οργανώσεων παραγωγών, διεπαγγελματική οργάνωση αναγνωρισμένες από την αρμόδια εθνική αρχή με βάση την ευρωπαϊκή και εθνική νομοθεσία (Νόμος 164(Ι)/2002, Νόμος 160(ΙΙ)/2004, Καν. (ΕΕ) 1308/2013, Καν. (ΕΕ) 543/2011) ως αυτή ήθελε εκάστοτε	

	τροποποιηθεί ή αντικατασταθεί, ή ομάδα με άλλης μορφής νομική υπόσταση.
Ύψος ενίσχυσης	<p><u>Καθεστώς 3.1:</u> Το ανώτατο ποσό ενίσχυσης είναι 3000 ευρώ ανά γεωργική εκμετάλλευση ετησίως ανά σύστημα ποιότητας για μέγιστη διάρκεια πέντε ετών.</p> <p>- Όσον αφορά τη συμμετοχή στο σύστημα ελέγχου της βιολογικής γεωργίας:</p> <p>Θα καλύπτονται τα έξοδα ελέγχου και πιστοποίησης με μέγιστο ύψος ενίσχυσης για τη φυτική παραγωγή τα 17€/ δεκάριο ετησίως.</p> <p>Όσον αφορά τη ζωική παραγωγή το μέγιστο ύψος ενίσχυσης ετησίως ανά ζώο, για τις αίγες είναι 3,5€, για τα πρόβατα 3,5€, για τις χοιρομητέρες 35€, για τα βοοειδή 30€, για τις όρνιθες αυγοπαραγωγής 0,5€, για τις όρνιθες κρεατοπαραγωγής 0,25€, κυψέλες 3,5€.</p> <p><u>Καθεστώς 3.2:</u> Η στήριξη περιορίζεται μέχρι το 70% του επιλέξιμου κόστους της δράσης με μέγιστο ύψος επιδότησης τα 100 000 ευρώ ανά δικαιούχο ανά τριετία.</p>
Άλλη σημαντική πληροφόρηση/Διαφορές με ΠΑΑ 2007-2013	<p>Οι κύριες διαφορές με το υφιστάμενο Μέτρο 1.8 είναι ότι:</p> <p>α) Στο Καθεστώς 3.1 θα καλύπτονται μόνο οι ΝΕΕΣ συμμετοχές γεωργών και ομάδων γεωργών στα συστήματα ποιότητας που καθορίζονται στο άρθρο 16 (1) του Καν. (ΕΕ) 1305/2013.</p> <p>β) Στο Μέτρο περιλαμβάνονται τα συστήματα πιστοποίησης γεωργικών εκμεταλλεύσεων που αναγνωρίζονται από τα Κράτη Μέλη</p> <p>γ) Στο Μέτρο περιλαμβάνονται τα αλκοολούχα ποτά με γεωγραφική ένδειξη καθώς και οι αρωματισμένοι οίνοι με ονομασία προέλευσης και γεωγραφική ένδειξη.</p> <p>δ) Στο Μέτρο περιλαμβάνονται οι Προαιρετικές Ενδείξεις Ποιότητας (π.χ., προϊόν ορεινής περιοχής) που προνοούνται στον Κανονισμό (ΕΕ) 1151/2012.</p> <p>Σημ. Αναμένεται απάντηση της ΕΕ επί συγκεκριμένων ερωτημάτων μας σε σχέση π.χ., με τον ορισμό του 'γεωργού' και τον ορισμό της 'νέας συμμετοχής'.</p>

4.3.3 Μέτρο 4: Επενδύσεις σε υλικά στοιχεία του ενεργητικού

Το Μέτρο καλύπτει όλους τους τύπους επενδύσεων που μπορεί να υλοποιηθούν στον τομέα τόσο της γεωργικής παραγωγής όσο και των γεωργικών τροφίμων καθώς και επενδύσεις σε υποδομές σχετικές με τον πρωτογενή τομέα. Εντάσσονται σε αυτό τα εξής καθεστώτα με τον ακόλουθο προϋπολογισμό:

	Καθεστώς	Προϋπολογισμός
4.1.	Επενδύσεις που βελτιώνουν τις συνολικές επιδόσεις και τη βιωσιμότητα γεωργοκτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων	€33.700.000
4.2.	Επενδύσεις που αφορούν στη μεταποίηση, εμπορία και ανάπτυξη γεωργικών και δασικών προϊόντων	€12.000.000
4.3	Επενδύσεις σε υποδομές (χωροταξική και κτηνοτροφική ανάπτυξη) και υποδομές σχετικές με διαχείριση υδάτων	€5.000.000

4.3.3.1 Επενδύσεις που βελτιώνουν τις συνολικές επιδόσεις και τη βιωσιμότητα των γεωργοκτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων

Το συγκεκριμένο καθεστώς αφορά επενδύσεις που υλοποιούνται σε γεωργοκτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις με στόχο της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας και τη μείωση του περιβαλλοντικού κόστους. Καλύπτει όλους τους κλάδους παραγωγής και το φάσμα των επιλέξιμων δράσεων είναι πολύ ευρύ, καλύπτοντας τόσο κτίρια και υποστατικά όσο και μηχανήματα και εξοπλισμό.

Έχουν δημιουργηθεί δύο κατηγορίες αιτήσεων όπου η α' κατηγορία αφορά επενδύσεις αμιγώς περιβαλλοντικού χαρακτήρα ή καινοτόμες. Στην κατηγορία αυτή εμπίπτουν δράσεις περιβαλλοντικού χαρακτήρα οι οποίες συνδράμουν στην εξοικονόμηση των υδάτων, στην εισαγωγή ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, διαχείριση αποβλήτων κλπ. Το κατώτατο ύψος επένδυσης ορίστηκε στις €5.000 και το ανώτατο ύψος στις €70.000 με εξαίρεση τις περιπτώσεις όπου η επένδυση αφορά υποδομή στη διαχείριση αποβλήτων. Η αίτηση που θα υποβληθεί στην πρώτη κατηγορία πρέπει να περιλαμβάνει υποχρεωτικά και Απλοποιημένο Σχέδιο Βελτίωσης.

Η δεύτερη κατηγορία αιτήσεων περιλαμβάνει όλους τους τύπους επενδύσεων, με εξαίρεση αυτές που αφορούν υποδομές στη διαχείριση αποβλήτων. Το κατώτατο ύψος επένδυσης αρχίζει από €15.000 για ορεινές περιοχές (υψόμετρο πάνω από 800 μέτρα ή 500 μέτρα με 15% κλίση). Το ανώτατο ύψος ενίσχυσης φτάνει τις €300.000 με εξαίρεση τους νέους γεωργούς πρώτης εγκατάστασης που φτάνει τις €450.000. Η αίτηση που θα υποβληθεί στη δεύτερη κατηγορία πρέπει να περιλαμβάνει υποχρεωτικά και Ολοκληρωμένη Μελέτη Οικονομικής Βιωσιμότητας.

Τα ποσοστά στήριξης περιγράφονται στον ακόλουθο πίνακα:

Δικαιούχος	Περιοχή επένδυσης	
	Ορεινές Περιοχές	Λοιπές Περιοχές
Νέος Γεωργός κάτω των 40 με συμμετοχή στο Μέτρο 6.1	70%	60%
Νέος Γεωργός κάτω των 40 χωρίς συμμετοχή στο Μέτρο 6.1	60%	50%
Λοιποί Δικαιούχοι	50%	40%

Το ανώτατο όριο ενίσχυσης ανά εκμετάλλευση, για όλη την περίοδο εφαρμογής του Καθεστώτος στο Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020 ορίζεται στις €400.000 (€600.000 για νέους γεωργούς με συμμετοχή στο Μέτρο 6.1).

Σύγκριση με αντίστοιχο μέτρο στο ΠΑΑ 2007-2013

ΠΑΑ 2014-2020	ΠΑΑ 2007-2013
Βιωσιμότητα επένδυσης	Βιωσιμότητα επένδυση

ΠΑΑ 2014-2020	ΠΑΑ 2007-2013
<p>Πρέπει να επιβεβαιώνεται σε κάθε περίπτωση όσο χαμηλό και να είναι το ύψος της επένδυσης ή της επιδότησης βάσει του Κανονισμού</p>	<p>Επιβεβαιωνόταν μόνο στην περίπτωση αιτήσεων Β' κατηγορίας όπου η ελάχιστη ενίσχυση της επένδυση ήταν €9.000. (με μέσο όρο επένδυσης τις €15.000) Το κατώτατο ύψος επένδυσης εξαρτιόταν από το ποσοστό στήριξης του δικαιούχου</p>
<p>Πρόσθετη στήριξη ορεινών περιοχών (τοποθεσία εκμετάλλευσης) +10%</p>	<p>Πρόσθετη στήριξη μειονεκτικών περιοχών όπου περιλαμβανόταν όλη σχεδόν η Κύπρος: +10%, λαμβανόταν υπόψη ο τόπος μόνιμης διαμονής του αιτητή</p>
<p>Πρόσθετη στήριξη νέων γεωργών +10% όλοι οι κάτω των 40 ετών +10% όσοι συμμετέχουν και στο Μέτρο της πρώτης εγκατάστασης νέων γεωργών</p>	<p>Πρόσθετη στήριξη νέων γεωργών +10% όλοι οι κάτω των 40 ετών Καμία περαιτέρω στήριξη σε όσους μετέχουν και στο Μέτρο της πρώτης εγκατάστασης νέων γεωργών</p>
<p>Κατώτατο ύψος επένδυσης <u>Α' κατηγορία:</u> €5.000 για αιτήσεις αμιγώς περιβαλλοντικού χαρακτήρα, καινοτομίας και διαχείρισης αποβλήτων (με στόχο την κάλυψη ακόμη και χαμηλού κόστους επενδύσεων σε βελτιωμένο σύστημα άρδευσης) <u>Β' κατηγορία:</u> €15.000 για ορεινές περιοχές €30.000 για τις υπόλοιπες περιοχές</p>	<p>Κατώτατο ύψος ενίσχυσης Υπήρχαν δύο κατηγορίες αιτήσεων οριζόντιας εφαρμογής. Οι αιτήσεις στην Α' κατηγορία είχαν ως κατώτατο ύψος ενίσχυσης τις €3.000 και στη Β' κατηγορία είχαν ως κατώτατο ύψος ενίσχυσης τις €9.000.</p>
<p>Ανώτατο ύψος επένδυσης €70.000 για αιτήσεις αμιγώς περιβαλλοντικού χαρακτήρα, καινοτομίας και διαχείρισης αποβλήτων (με εξαίρεση τις αιτήσεις που αφορούν στη διαχείριση αποβλήτων όπου μπορεί να ξεπεράσει το συγκεκριμένο ανώτατο) Ανώτατο ύψος ενίσχυσης €300.000 για αιτήσεις του δεύτερου τύπου και για νέους γεωργούς που συμμετέχουν στο Μέτρο ενίσχυσης πρώτης εγκατάστασης νέων γεωργών €450.000</p>	<p>Ανώτατο ύψος ενίσχυσης €400.000 και για γεωργούς που μετέχουν και στο Μέτρο ενίσχυσης πρώτης εγκατάστασης νέων γεωργών €600.000</p>

4.3.3.2 Επενδύσεις που αφορούν στη μεταποίηση, εμπορία και ανάπτυξη γεωργικών και δασικών προϊόντων

Το Καθεστώς προβλέπει την παροχή χρηματοδοτικών ενισχύσεων σε επιχειρήσεις που ασχολούνται ή θα ασχοληθούν με τη μεταποίηση και εμπορία γεωργικών προϊόντων που περιλαμβάνονται στο Παράρτημα Ι της Συνθήκης, εξαιρουμένων των αλιευτικών, του κρασιού και του ξυδιού. Επιπρόσθετα, το Καθεστώς θα καλύπτει και μεταποίηση δασοκομικών προϊόντων.

Δικαιούχοι είναι μικρές, μεσαίες και μεγάλες επιχειρήσεις καθώς και πολύ μικρές επιχειρήσεις, αναγνωρισμένες Οργανώσεις και Ομάδες Παραγωγών. Οι επιλέξιμες δράσεις αφορούν κτίρια και εξοπλισμό μεταποιητικών μονάδων και στις περιπτώσεις των αναγνωρισμένων οργανώσεων παραγωγών και δράσεις λιανικού εμπορίου. Το ποσοστό ενίσχυσης ανέρχεται στο 40% (για όλες τις κατηγορίες δικαιούχων) με μόνη εξαίρεση τις περιπτώσεις συγχωνεύσεων Εγκεκριμένων Οργανώσεων Παραγωγών όπου το ποσοστό ενίσχυσης μπορεί να ανέλθει στο 60%. Το μέγιστο ποσό επιδότησης για δικαιούχους που είναι μικρές, μεσαίες, μεγάλες επιχειρήσεις είναι €500.000 και €200.000 για τις πολύ μικρές επιχειρήσεις. Για τις πολύ μικρές επιχειρήσεις που είναι εγκατεστημένες σε ορεινές περιοχές το ποσό της επιδότησης θα μπορεί να ανέλθει σε €300.000.

Σύγκριση με αντίστοιχο μέτρο στο ΠΑΑ 2007-2013

ΠΑΑ 2014-2020	ΠΑΑ 2007-2013
<p>Επιλέξιμα προϊόντα</p> <p>Καλύπτει όλα τα προϊόντα του παραρτήματος Ι. Με τον τρόπο αυτό μπορεί να γίνεται και μεταποίηση υποπροϊόντων όπως ποκαλάμη, σκάρτα από σφαιαία, κλαδιά κλαδέματος κλπ. Επιδοτούνται και εταιρείες που αξιοποιούν γεωργικά προϊόντα που δεν παράγονται εγχώρια αλλά συνεισφέρουν στην ανάπτυξη του τόπου. Θα υπάρχει κριτήριο μοριοδότησης με το οποίο θα δίνεται προτεραιότητα σε προϊόντα ντόπιας παραγωγής γιατί παραμένει πρωταρχικός στόχος η στήριξη ντόπιων παραγωγών γεωργικών προϊόντων</p>	<p>Επιλέξιμα προϊόντα</p> <p>Καλύπτονταν επιλεκτικά προϊόντα του παραρτήματος Ι που παράγονται εγχώρια δημιουργώντας πολλά προβλήματα στις περιπτώσεις όπου υπήρχε ζήτηση στην αγορά για το μεταποιημένο προϊόν αλλά όχι επαρκής ντόπια παραγωγή της πρώτης ύλης</p>
<p>Ανώτατο ύψος ενίσχυσης κατά την προγραμματική περίοδο</p> <p>Μικρές, μεσαίες και μεγάλες επιχειρήσεις €500.000 και €200.000 για πολύ μικρές επιχειρήσεις, €300.000 για πολύ μικρές επιχειρήσεις που εγκαθίστανται σε ορεινές περιοχές</p>	<p>Ανώτατο ύψος ενίσχυσης κατά την προγραμματική περίοδο</p> <p>Μικρές, μεσαίες και μεγάλες επιχειρήσεις €400.000 και €170.000 για πολύ μικρές επιχειρήσεις</p>

4.3.3.3 Επενδύσεις σε υποδομές (χωροταξική και κτηνοτροφική ανάπτυξη και υποδομές σχετικές με τη διαχείριση των υδάτων)

Το συγκεκριμένο καθεστώς καλύπτει τις εξής δράσεις:

1. Χωροταξική και κτηνοτροφική ανάπτυξη η οποία έχει ως μοναδικό δικαιούχο το Τμήμα Γεωργίας το οποίο λειτουργεί ως αρμόδια υπηρεσία που αποφασίζει τη δημιουργία κτηνοτροφικών περιοχών και ζωνών, την αναβάθμισή τους κλπ. Η ενίσχυση καλύπτει το 100% της δαπάνης συμπεριλαμβανομένου και του ΦΠΑ για περιπτώσεις δημιουργίας υποδομής κτηνοτροφικής ζώνης ή περιοχής, 70% σε περιπτώσεις όπου αφορά δράσεις εξωραϊσμού και περιβαλλοντικής αναβάθμισης.
2. Αξιοποίηση του ανακυκλωμένου νερού για ενίσχυση του υδατικού ισοζυγίου και ανάπτυξη της γεωργίας. Ο τύπος της επένδυσης που αφορά το ανακυκλωμένο νερό, σκοπεύει στην επίλυση των προβλημάτων, που παρουσιάζονται από την έλλειψη υποδομής και την ορθότερη διαχείριση του ανακυκλωμένου νερού. Για την αξιοποίηση των ολοένα αυξανόμενων ποσοτήτων του ανακυκλωμένου νερού είναι απαραίτητη η δημιουργία υποδομής για άρδευση νέων καλλιεργειών πέραν των υφιστάμενων καλλιεργειών που αρδεύονται σήμερα. Το ΤΑΥ θα τοποθετήσει κεντρικούς αγωγούς και δευτερεύοντες αγωγούς στους οποίους οι γεωργοί κατόπιν άδειας από το ΤΑΥ και με δικά τους έξοδα θα τοποθετήσουν το δίκτυο διανομής στα αγροτεμάχια τους. Στην υποδομή παρέχεται η δυνατότητα να συμπεριληφθεί και η κατασκευή δεξαμενής χειμερινής αποθήκευσης όπου θα αποθηκεύεται η περίσσεια ανακυκλωμένου νερού που παρατηρείται τη χειμερινή περίοδο για χρήση στη γεωργία την καλοκαιρινή περίοδο.

Σημαντικότητα της Δράσης

Είναι πια αδιαμφισβήτητο το γεγονός της έλλειψης νερού και της επιδείνωσης του προβλήματος λόγω και της κλιματικής αλλαγής με τις συνεχώς αυξανόμενες θερμοκρασίες σε συνδυασμό με την αλλαγή της περιόδου αλλά και της έντασης των βροχοπτώσεων. Ωστόσο, υπάρχει η υποχρέωση για επεξεργασία αστικών λυμάτων και ήδη λειτουργούν στον τόπο μας σταθμοί επεξεργασίας. Σήμερα, το ανακυκλωμένο νερό τριτοβάθμιας επεξεργασίας που προκύπτει από δύο σταθμούς, στην πλειονότητά του απορρίπτεται σε κοίτη ποταμού ή στη θάλασσα, πράγμα το οποίο είναι επιζήμιο για το περιβάλλον αλλά ταυτόχρονα και προκλητικό για τους γεωργοκτηνοτρόφους στους οποίους διατίθεται όλο και λιγότερη ποσότητα νερού άρδευσης. Το νερό αυτό είναι κατάλληλο για παραγωγή σχεδόν όλων των φυτών με εξαίρεση τα φυλλώδη λαχανικά όπου θα πρέπει να λαμβάνεται πρόνοια ώστε να μην έρχεται σε επαφή με τα φύλλα. Είναι πολύ κατάλληλο και συνήθως αξιοποιείται για παραγωγή κτηνοτροφικών φυτών τομέας στον οποίο παρατηρείται μεγάλη έλλειψη ενώ η εισαγωγή τους εκτοξεύει το κόστος παραγωγής των κτηνοτροφικών κλάδων στα ύψη ζημιώνοντας την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων. Παράλληλα, θα μπορούσαν να αρδευτούν με τέτοιο νερό και σιτηρά, βλέπουμε ότι πολύ συχνά τα φυτά μεγάλης καλλιέργειας δεν καταφέρνουν καν να βλαστήσουν πόσο μάλλον να δώσουν έστω και ελάχιστη παραγωγή. Ακόμη, αξίζει να αναφερθεί ότι το κόστος αγοράς αυτού του νερού είναι στις πλείστες περιπτώσεις πολύ χαμηλότερο του κόστους άντλησης νερού από γεωτρήσεις και προτιμάται από τους γεωργούς αφού επιφέρει μείωση στο κόστος παραγωγής.

Αξιοποιώντας το νερό τριτοβάθμιας επεξεργασίας, μπορούμε να προχωρήσουμε σε παραγωγή πολλών προϊόντων μειώνοντας τις ανάγκες μας για εισαγωγές και διασφαλίζοντας τη συνέχιση του επαγγέλματος του γεωργού αφού θα αμβλυνθεί το κυριότερο πρόβλημα που είναι η έλλειψη νερού άρδευσης αλλά και βρόχινου. Επίσης, θα βελτιωθεί και το εμπορικό ισοζύγιο του τόπου μας με τη μείωση των εισαγωγών γεωργικών προϊόντων.

Προτείνονται δύο έργα από το ΤΑΥ, ένα στην επαρχία Λευκωσίας και ένα στην Επαρχία Λάρνακας. Η ουσία όμως είναι πως τα έργα αυτά κοστίζουν πολύ παραπάνω από τους πόρους που προτείνονται να διατεθούν μέσα από το Πρόγραμμα. Συγκεκριμένα, για ολοκλήρωση των έργων απαιτούνται γύρω στα €25 εκ. ενώ στη συγκεκριμένη δράση έχουν διατεθεί μόλις €3 εκ., ποσό που αρκεί για ολοκλήρωση του έργου στην Επαρχία Λευκωσίας και κάλυψη μόνο πολύ μικρού τμήματος του έργου στη Λάρνακα.

Προς υλοποίηση μεγαλύτερου μέρους στο έργο της Λάρνακας και χωρίς να αυξηθεί ο προϋπολογισμός της δράσης από το Πρόγραμμα τα έργα θα μπορούσαν να επιδοτηθούν σε χαμηλότερο ποσοστό από αυτό που προτείνεται σήμερα που είναι το 100% των επιλέξιμων δράσεων, αν βέβαια επιλυθεί το πρόβλημα εξεύρεσης εθνικών πόρων. Ακόμη, να σημειωθεί ότι για έργα που υλοποιούνται από δημόσιες υπηρεσίες μπορεί να καλυφθεί ακόμη και η δαπάνη του Φ.Π.Α., κάτι που επίσης μπορεί να μην ισχύσει σε αυτή την περίπτωση.

Το σημαντικότερο είναι πως με αυτή τη μικρή δαπάνη των €3 εκ., το όφελος για τον πρωτογενή τομέα θα είναι τεράστιο.

Επενδύσεις σε υποδομές αυτού του τύπου αποτελούν ξεκάθαρη επιλεξιμότητα του Κανονισμού ενώ ενδεχόμενη μη εξεύρεση πόρων για υλοποίηση των επενδύσεων αυτών είτε από άλλα ταμεία είτε από εθνικούς πόρους θα είναι ζημιογόνα για τους γεωργοκτηνοτρόφους. Παράλληλα, και η Επιτροπή επιμένει ότι πρέπει να προχωρήσουμε σε αξιοποίηση του ανακυκλωμένου νερού αφού έτσι κι αλλιώς παρατηρούνται τόσο συχνά ανομβρίες αλλά και γενικότερα το θέμα της έλλειψης είναι νερού υφίσταται πάντοτε. Με την αξιοποίηση του νερού τριτοβάθμιας επεξεργασίας πέραν του ότι μετατρέπονται πολλές ξηρικές εκτάσεις και καλλιεργούνται πιο επικερδείς καλλιέργειες, σε αρκετές περιπτώσεις σημειώνεται και εξοικονόμηση φρέσκου νερού το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί για άλλες φυτείες ή μειώνεται η άντληση νερού από τον υδροφορέα και η επιβάρυνση της λεκάνης απορροής.

3. Εφαρμογή καινοτόμων τεχνολογιών. Η δράση σχετίζεται και πάλι με τη διαχείριση των υδάτων και έχει στόχο αφενός τη διατήρηση της αγροτικής γης και αφετέρου την περιβαλλοντική προστασία, με την ορθολογική διαχείριση και εξοικονόμηση του νερού, ως σπάνιου, πολύτιμου αγαθού εν ανεπαρκεία δίνεται έμφαση στη προώθηση καινοτόμων τεχνολογιών και στη σύζευξη των πολλαπλών οφελών (οικονομικών, περιβαλλοντικών, κοινωνικών) που προκύπτουν μέσω τους. Η δράση αυτή θα εφαρμοστεί πιλοτικά στην περιοχή των κοκκινοχωριών όπου η ποιότητα του υδροφορέα έχει πληγεί πολύ τα τελευταία χρόνια κυρίως λόγω της μείωσης του νερού, της εισδοχής θαλασσινού νερού στον υδροφορέα και της ζημιάς που έχει προκαλέσει η υπερβολική χρήση λιπασμάτων και νιτρικών καθώς και η ανεξέλεγκτη υπεράντληση νερού για γεωργική χρήση. Το έργο θα κοστίζει λιγότερο από €1 εκ. αλλά αναμένεται να επιτευχθεί καλύτερα ο στόχος της αειφορίας του υδροφορέα καθώς επίσης εξυπηρετεί και στον στόχο της υιοθέτησης καινοτόμων πρακτικών.

Γενικά, μόνο η πρώτη δράση συμπεριλαμβανόταν και στο προηγούμενο Πρόγραμμα ενώ οι δράσεις που προτείνει το Τμήμα Αναπτύξεως Υδάτων πρώτη φορά γίνεται εισήγηση για χρηματοδότησή τους από πόρους Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης.

4.3.4 Μέτρο 6: «Ανάπτυξη γεωργικών εκμεταλλεύσεων και επιχειρήσεων»

Ενδεικτική Δημόσια Δαπάνη	€7.500.000
Μονάδα Εφαρμογής	Τμήμα Γεωργίας- Κλάδος Εξουσιοδότησης Πληρωμών
Καθεστώς	6.1 «Ενίσχυση πρώτης εγκατάστασης νέων γεωργών»
Περιγραφή	<p>Το Μέτρο παρέχει οικονομική στήριξη για την πρώτη εγκατάσταση νέων, άνω των 18 και κάτω των 40 ετών, στον τομέα της γεωργίας, ενθαρρύνοντας νέους που επιθυμούν να δραστηριοποιηθούν στον τομέα διευκολύνοντας την είσοδό τους. Θα πρέπει να εγκατασταθούν στη γεωργία ως επικεφαλείς γεωργικής εκμετάλλευσης χωρίς άλλη μόνιμη εξωγεωργική απασχόληση, αποδεικνύοντας την οικονομική βιωσιμότητα της εκμετάλλευσης που προτίθενται να δημιουργήσουν.</p> <p>Στην προσπάθεια αντιμετώπισης της γήρανσης του γεωργικού δυναμικού η οικονομική στήριξη της πρώτης εγκατάστασης νέων γεωργών αφενός διασφαλίζει μακροπρόθεσμα το μέλλον του επαγγέλματος με την είσοδο νέων ως επικεφαλείς/αρχηγοί εκμεταλλεύσεων και αφετέρου τη δημιουργία βιώσιμων, ανταγωνιστικών γεωργικών εκμεταλλεύσεων με διαχειριστές νέους ανθρώπους, περισσότερο επιδεκτικούς στη χρήση της νέας τεχνολογίας και τη δημιουργία «κουλτούρας» για τη δια βίου μάθηση.</p>
Δικαιούχοι	Γεωργοί/κτηνοτρόφοι οι οποίοι είναι άνω των 18 και μέχρι 40 ετών οι οποίοι εγκαθίστανται για πρώτη φορά ως επικεφαλείς/αρχηγοί γεωργικής εκμετάλλευσης. Δικαιούχος μπορεί να είναι και νομικό πρόσωπο. Στην περίπτωση του νομικού προσώπου, ο αιτητής πρέπει να είναι ο κύριος μέτοχος της εταιρείας, με ελάχιστο μετοχικό κεφάλαιο σε ποσοστό 95%, όπου για τους σκοπούς του Μέρους θα πρέπει να πληροί τους όρους και τις προϋποθέσεις που ισχύουν για το φυσικό πρόσωπο.
Ύψος ενίσχυσης	€15.000 εφάπαξ ποσό
Άλλη σημαντική πληροφόρηση/Διαφορές με ΠΑΑ 2007-2013	<ul style="list-style-type: none"> - Η στήριξη που προτείνεται ανέρχεται στις €15.000 ενώ στο Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013 το ύψος της στήριξης διαφοροποιείται ανάλογα με τη μόνιμη διαμονή του δικαιούχου και την περιοχή στην οποία βρισκόταν η εκμετάλλευση (μειονεκτικές/υπόλοιπες περιοχές) και το ύψος των επιλέξιμων δαπανών που προβλέπονταν στο επιχειρησιακό σχέδιο. Τώρα δίνεται ενίσχυση σε όλους η ίδια αλλά οι συμμετέχοντες στο Μέτρο θα αντλούν τη μέγιστη στήριξη που μπορεί να δοθεί βάσει του κανονισμού στο επενδυτικό Μέτρο. - Αποσυνδέεται εντελώς η συμμετοχή στο μέτρο από την υποχρέωση ο δικαιούχος να μένει στην ευρύτερη περιοχή κοντά της εκμετάλλευσης αφού αυτό το κριτήριο προκαλούσε προβλήματα στην εφαρμογή του μέτρου ενώ παράλληλα οι αποστάσεις στην Κύπρο είναι τόσο μικρές που δεν υπάρχει λόγος να προστίθεται τέτοιος περιορισμός - Δικαιούχοι του Μέρους στο ΠΑΑ 2007-2013, ήταν τα φυσικά πρόσωπα μόνο ενώ στο ΠΑΑ 2014-2020 δικαιούχοι θα είναι τόσο φυσικά πρόσωπα όσο και νομικά

4.3.5 Μέτρο 7: «Βασικές Υπηρεσίες και ανάπλαση χωριών σε αγροτικές περιοχές»

Ενδεικτική Δημόσια Δαπάνη	€10.000.000	
Μονάδα Εφαρμογής	Υπουργείο Εσωτερικών – Μονάδα Διαχείρισης Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων	
Καθεστώς	7.2 «Δημιουργία, βελτίωση ή επέκταση όλων των τύπων υποδομών μικρής κλίμακας»	<u>Προϋπολογισμός</u> €4.000.000
	7.3 «Ευρυζωνική υποδομή, συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας, βελτίωσης και επέκτασής της, την παθητική ευρυζωνική υποδομή και την πρόβλεψη πρόσβασης στις ευρυζωνικές και δημόσιες λύσεις ηλεκτρονικής διακυβέρνησης»	<u>Προϋπολογισμός</u> €600.000
	7.4 «Επενδύσεις για τη δημιουργία, βελτίωση ή επέκταση τοπικών βασικών υπηρεσιών για τον αγροτικό πληθυσμό, συμπεριλαμβανομένης της αναψυχής και του πολιτισμού»	<u>Προϋπολογισμός</u> €3.400.000
	7.5 «Επενδύσεις για δημόσια χρήση σε υποδομή αναψυχής, τουριστικές πληροφορίες και τουριστικές υποδομές μικρής κλίμακας»	<u>Προϋπολογισμός</u> €2.000.000
Περιγραφή	<u>Καθεστώς 7.2:</u> Στο πλαίσιο του Καθεστώτος θα χρηματοδοτείται η δημιουργία, βελτίωση ή και επέκταση υποδομών μικρής κλίμακας όπως: <ul style="list-style-type: none"> • Ανέγερση, βελτίωση, και ανακαίνιση δημόσιων χώρων • Ανέγερση, βελτίωση Κέντρων Κοινωνικών Υπηρεσιών/Παροχών • Ανέγερση, βελτίωση Κέντρων Φροντίδας και Εκπαίδευσης 	
	<u>Καθεστώς 7.3:</u> Μέσω του Καθεστώτος θα δημιουργηθούν οι υποδομές για ασύρματη σύνδεση στο διαδίκτυο (wi-fi internet) σε όλα τα κεντρικά σημεία των αγροτικών περιοχών και δήμων.	
	<u>Καθεστώς 7.4:</u> Το Καθεστώς αυτό θα καλύπτει επενδύσεις για την δημιουργία, βελτίωση ή και επέκταση υποδομής για στέγαση βασικών υπηρεσιών για τον αγροτικό πληθυσμό, συμπεριλαμβανομένων επενδύσεων για πολιτισμό και αναψυχή: <ul style="list-style-type: none"> • Εγκατάσταση επέκταση, αναβάθμιση κτιρίων/υποδομής για στέγαση βασικών υπηρεσιών (π.χ. κοινοτικές αγορές, κέντρα για κοινωνικές δραστηριότητες) • Καινοτόμες δράσεις κοινωνικής προσφοράς (π.χ κέντρα ένταξης /κινητοποιήσεις άνεργου πληθυσμού) 	
<u>Καθεστώς 7.5:</u> Στο Καθεστώς αυτό μπορούν να υλοποιηθούν κατηγορίες έργων ή συνδυασμός τους όπως: <ul style="list-style-type: none"> • Σημάνσεις/ Θεματικές Διαδρομές • Ανέγερση και Αναβάθμιση Κέντρων Τουριστικής Ενημέρωσης και εκθετηρίων 		

	<ul style="list-style-type: none"> • Ανέγερση τουριστικών Καταφυγίων /Ενημερωτικών Κέντρων
Δικαιούχοι	Αρχές τοπικής αυτοδιοίκησης, Επαρχιακές Διοικήσεις, Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως, Άλλες κυβερνητικές Υπηρεσίες
Ύψος ενίσχυσης	Θα δίνεται επιδότηση από € 200.000 μέχρι €1.000.000 και θα αφορά το 100% των επιλέξιμων δράσεων
Άλλη σημαντική πληροφόρηση/Διαφορές με ΠΑΑ 2007-2013	<ul style="list-style-type: none"> • Για την οριστικοποίηση του ύψους του προϋπολογισμού του Μέτρου θα πρέπει να υπάρξει συμφωνία μεταξύ των Υπουργών Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος και Εσωτερικών. • Εκκρεμεί επίσης η απόφαση σε ποιες περιοχές θα υλοποιηθούν τα έργα υποδομής. Για την καλύτερη στόχευση λόγω και των περιορισμένων πόρων το Μέτρο αυτό θα πρέπει να εφαρμοστεί μόνο στις αγροτικές περιοχές και στους αγροτικούς δήμους με βάση την κατάταξη του Τμήματος Πολεοδομίας και Οικήσεως. Τονίζεται ότι τα Διαρθρωτικά Ταμεία δεν εντάξει συναφείς δράσεις για τις περιαστικές περιοχές με αποτέλεσμα οι συγκεκριμένες περιοχές να εξαιρούνται από την δυνατότητα χρηματοδότησης.

4.3.6 Μέτρο 8: «Επενδύσεις στην ανάπτυξη δασικών περιοχών και στη βελτίωση της βιωσιμότητας των δασών»

Ενδεικτική Δημόσια Δαπάνη	€6.500.000	
Μονάδα Εφαρμογής	Τμήμα Δασών – Μονάδα Εφαρμογής Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης	
Καθεστώς	8.1 «Δάσωση και δημιουργία δασωδών εκτάσεων»	<u>Προϋπολογισμός</u> €1.000.000
	8.3 «Πρόληψη ζημιών σε δάση εξαιτίας δασικών πυρκαγιών, φυσικών καταστροφών και καταστροφικών συμβάντων»	<u>Προϋπολογισμός</u> €2.000.000
	8.4 «Αποκατάσταση ζημιών σε δάση εξαιτίας δασικών πυρκαγιών, φυσικών καταστροφών και καταστροφικών συμβάντων»	<u>Προϋπολογισμός</u> €500.000
	8.5 «Επενδύσεις οι οποίες βελτιώνουν την ανθεκτικότητα και την περιβαλλοντική αξία των δασικών οικοσυστημάτων»	<u>Προϋπολογισμός</u> €3.000.000
Περιγραφή	<u>Καθεστώς 8.1</u> Αποσκοπεί στη δημιουργία δασών και άλλων δασωδών εκτάσεων σε γεωργικές και μη γεωργικές γαίες σε αγροτικές περιοχές και αναμένεται να συμβάλει στην βελτίωση/προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, στην αύξηση των δασικών εκτάσεων και στη διατήρηση/ενίσχυση της βιοποικιλότητας. Θα συμβάλει στην προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή καθώς και στη δέσμευση του άνθρακα στις νεοϊδρυθείσες δασοσυστάδες. Το Καθεστώς καλύπτει την εγκατάσταση και συντήρηση δασοσυστάδων ή/και θαμνώνων καθώς και την ετήσια πριμοδότηση, ως αντιστάθμισμα της απώλειας γεωργικού εισοδήματος, στις περιπτώσεις που η δασική φυτεία αντικαθιστά καθορισμένα είδη γεωργικής καλλιέργειας.	
	<u>Καθεστώς 8.3</u> Βασικός σκοπός του Καθεστώτος είναι η ενίσχυση και κατ' επέκταση η βελτίωση του υφιστάμενου συστήματος προστασίας των δασών και των άλλων δασωδών εκτάσεων από τις πυρκαγιές, έτσι ώστε να αντιμετωπισθεί ο αυξανόμενος κίνδυνος.	
	<u>Καθεστώς 8.4</u> Το Καθεστώς στοχεύει στην αποκατάσταση ζημιών σε δάση και δασώδεις εκτάσεις λόγω δασικών πυρκαγιών και στην επανεγκατάσταση της δασικής βλάστησης μέσω αναδασωτικών εργασιών στις καμένες περιοχές. Επιπλέον αποτελεί κίνητρο και προσφέρει υποστήριξη στις τοπικές αρχές και σε ιδιοκτήτες καμένων ιδιωτικών εκτάσεων για αποκατάσταση ζημιών και αναδάσωση σε ιδιωτικές καμένες περιοχές αλλά και σε κρατικούς φορείς για αναδάσωση των κρατικών καμένων εκτάσεων.	
	<u>Καθεστώς 8.5</u> Το Καθεστώς 8.5 περιλαμβάνει τις τρεις ακόλουθες Δράσεις:	

	<p><u>Δράση Α: Επενδύσεις βελτίωσης της αξίας των δασών ως δημοσίου αγαθού.</u></p> <p>Η Δράση Α περιλαμβάνει επενδύσεις σε υποδομές για αναψυχικές δραστηριότητες και για βελτίωση των εμπειριών του κοινού στα δάση.</p> <p><u>Δράση Β: Δράσεις και έργα για τη διατήρηση και ενίσχυση της βιοποικιλότητας στα δάση.</u></p> <p>Η Δράση Β περιλαμβάνει δραστηριότητες απομάκρυνσης χωροκατακτητικών ειδών στα δάση και έργα ενίσχυσης/διατήρησης της βιοποικιλότητας.</p> <p><u>Δράση Γ: Αραιώσεις σε πυκνές συστάδες δασώσεων/αναδασώσεων για βελτίωση της ανθεκτικότητας των δασών</u></p> <p>Η Δράση Γ περιλαμβάνει αραιώσεις που αποσκοπούν στη βελτίωση της δομής των δασών που δημιουργήθηκαν από δασώσεις ή και/ αναδασώσεις, στην αύξηση των ποσοτήτων άνθρακα που βρίσκεται αποθηκευμένος σε αυτά και στη βελτίωση της ανθεκτικότητάς τους στην αλλαγή του κλίματος.</p>
Δικαιούχοι	<p><u>Καθεστώς 8.1:</u> Είναι τα φυσικά και νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου ή οι ενώσεις τους, (συμπεριλαμβανομένων των εκκλησιαστικών, μοναστηριακών και άλλων θρησκευτικών αρχών). Δικαίωμα συμμετοχής έχουν και οι δημόσιες αρχές (Αρχές Τοπικής Αυτοδιοίκησης ή ενώσεις τους, οργανισμοί δημοσίου δικαίου) αλλά με περιορισμούς στις ενισχύσεις</p>
	<p><u>Καθεστώς 8.3:</u></p> <p>Είναι οι ιδιώτες και δημόσιοι δασοκαλλιεργητές καθώς και άλλοι φορείς ιδιωτικού δικαίου συμπεριλαμβανομένων των Εκκλησιαστικών, Μοναστηριακών και άλλων θρησκευτικών αρχών και κρατικοί φορείς.</p>
	<p><u>Καθεστώς 8.4:</u></p> <p>Είναι οι ιδιώτες και δημόσιοι δασοκαλλιεργητές καθώς και άλλοι φορείς ιδιωτικού δικαίου συμπεριλαμβανομένων των Εκκλησιαστικών, Μοναστηριακών και άλλων θρησκευτικών αρχών και κρατικοί φορείς.</p>
	<p><u>Καθεστώς 8.5:</u></p> <p>Στη Δράση Α είναι οι Κρατικές Αρχές, οι Οργανισμοί Δημοσίου Δικαίου, οι Αρχές Τοπικής Αυτοδιοίκησης ή ενώσεις τους, οι Μη Κυβερνητικές Μη Κερδοσκοπικές Οργανώσεις και οι Εκκλησιαστικές, Μοναστηριακές και άλλες Θρησκευτικές Αρχές.</p> <p>Στη Δράση Β είναι όλα τα φυσικά και νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου ή ενώσεις τους (συμπεριλαμβανομένων των Εκκλησιαστικών, Μοναστηριακών και άλλων Θρησκευτικών Αρχών), οι Αρχές Τοπικής Αυτοδιοίκησης ή ενώσεις τους, οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, οι Οργανισμοί Δημοσίου Δικαίου και οι Κρατικές Αρχές.</p> <p>Στη Δράση Γ είναι οι Κρατικές Αρχές, οι Οργανισμοί Δημοσίου Δικαίου, οι Αρχές Τοπικής Αυτοδιοίκησης ή ενώσεις τους, οι Μη Κυβερνητικές Μη Κερδοσκοπικές Οργανώσεις και οι Εκκλησιαστικές, Μοναστηριακές και άλλες Θρησκευτικές Αρχές καθώς επίσης και τα φυσικά πρόσωπα.</p>
	<p><u>Καθεστώς 8.1:</u> Το ύψος της οικονομικής ενίσχυσης θα ανέρχεται στο 100% των επιλέξιμων δαπανών για τα έργα εγκατάστασης και συντήρησης/περιποίησης της δασικής φυτείας. Η ετήσια πριμοδότηση ως αντιστάθμισμα της απώλειας του γεωργικού εισοδήματος θα καταβάλλεται για 12 χρόνια.</p>
Ύψος ενίσχυσης	

	<p><u>Καθεστώς 8.3:</u> Το ύψος της οικονομικής ενίσχυσης θα ανέρχεται στο 100% των επιλέξιμων δαπανών.</p> <p><u>Καθεστώς 8.4:</u> Θα εφαρμόζονται οι αντίστοιχες πρόνοιες σύμφωνα με τα Καθεστώτα 8.1 και 8.3.</p> <p><u>Καθεστώς 8.5:</u> Το ύψος της οικονομικής ενίσχυσης θα ανέρχεται στο 100% των επιλέξιμων δαπανών των Έργων.</p>
<p>Άλλη σημαντική πληροφόρηση/Διαφορές με ΠΑΑ 2007-2013</p>	<p><u>Για όλα τα Καθεστώτα του Μέτρου, θα απαιτείται η ύπαρξη δασικού Διαχειριστικού Σχεδίου ή άλλου ισοδύναμου μέσου στη περίπτωση που η επιλέξιμη έκταση είναι μεγαλύτερη των 100 εκταρίων.</u></p> <p><u>Καθεστώς 8.1:</u> Σε σχέση με το ΠΑΑ 2007-2013 για τη δάσωση μιας έκτασης δεν υπάρχει διάκριση σε γεωργική και μη γεωργική γη. Η ετήσια πριμοδότηση ως αντιστάθμισμα της απώλειας του γεωργικού εισοδήματος θα καταβάλλεται για 12 χρόνια αντί για 15 που ήταν προηγούμενα. Επίσης, η καταβολή οικονομικής ενίσχυσης για τη συντήρηση των νεοϊδρυθεισών συστάδων αυξήθηκε από τα 3 χρόνια στα 6.</p> <p><u>Καθεστώς 8.3:</u> Το Καθεστώς θα εφαρμόζεται στις περιοχές που ταξινομούνται από μέτριο έως υψηλού κινδύνου έναρξης πυρκαγιάς με βάση το χάρτη κινδύνου πυρκαγιάς - "Cyrpus Fire Risk Index". Οι δράσεις που θα επιδοτούνται πρέπει να προνοούνται στα σχέδια πυροπροστασίας.</p> <p><u>Καθεστώς 8.4:</u> Καλύπτει εκτός από τις δαπάνες αποκατάστασης των ζημιών σε δάση και δασώδεις εκτάσεις λόγω δασικών πυρκαγιών και τις δαπάνες για αποκατάσταση εγκαταστάσεων που συμβάλλουν στην πρόληψη δασικών πυρκαγιών που έχουν πληγεί από δασική πυρκαγιά</p> <p><u>Καθεστώς 8.5:</u> Οι Δράσεις Β και Γ θα εφαρμοστούν για πρώτη φορά και αποσκοπούν στην περαιτέρω ενίσχυση των δασών για αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προκλήσεων.</p>

4.3.7 Μέτρο 9: «Σύσταση Ομάδων και Οργανώσεων Παραγωγών»

Ενδεικτική Δημόσια Δαπάνη	€2.500.000
Μονάδα Εφαρμογής	Τμήμα Γεωργίας- Κλάδος Εξουσιοδότησης Πληρωμών
Περιγραφή	<p>Το Μέτρο διευκολύνει τη σύσταση και τη διοικητική λειτουργία Ομάδων και Οργανώσεων Παραγωγών (Ομ.Π. και Ορ.Π.) στον τομέα της γεωργίας μέσω της κατ' αποκοπή παροχής οικονομικής ενίσχυσης σε ετήσιες δόσεις για πέντε έτη, κατ' ανώτατο όριο, από την ημερομηνία κατά την οποία αναγνωρίσθηκε η Ομ.Π. ή η Ορ.Π. από την αρμόδια αρχή του κράτους μέλους, με βάση το επιχειρηματικό της σχέδιο και είναι φθίνουσα. Η εν λόγω ενίσχυση υπολογίζεται με βάση την ετήσια διατεθείσα στο εμπόριο παραγωγή της Ομάδας ή της Οργάνωσης. Στόχοι των εν λόγω Ομ.Π. και Ορ.Π. θα πρέπει να είναι η προσαρμογή της παραγωγής και των προϊόντων των παραγωγών που είναι μέλη αυτών στις απαιτήσεις της αγοράς, η από κοινού διάθεση εμπορευμάτων στην αγορά, συμπεριλαμβανομένης της προετοιμασίας προς πώληση, της συγκέντρωσης των πωλήσεων και του εφοδιασμού χονδρεμπόρων, η θέσπιση κοινών κανόνων για πληροφορίες που αφορούν την παραγωγή, και ιδίως σε σχέση με τη συγκομιδή και τη διαθεσιμότητα, και άλλες δραστηριότητες που μπορούν να διεξάγονται από Ομ.Π. και Ορ.Π., όπως η ανάπτυξη δεξιοτήτων οργάνωσης επιχειρήσεων και εμπορίας και η διευκόλυνση διαδικασιών καινοτομίας.</p>
Δικαιούχοι	Ομάδες και Οργανώσεις Παραγωγών αναγνωρισμένες από την Αρμόδια Αρχή
Ύψος ενίσχυσης	<p>Η ενίσχυση είναι ετήσια για 5 έτη. Η ποσοστιαία ενίσχυση είναι μειούμενη κατά μία μονάδα ανά έτος ξεκινώντας από 10% το πρώτο έτος και καταλήγοντας στο 6% κατά το πέμπτο έτος. Η ετήσια ενίσχυση δεν υπερβαίνει τις €100.000 και υπολογίζεται με βάση την αξία παραγωγής που διατίθεται ετησίως στην αγορά.</p>
Άλλη σημαντική πληροφόρηση / Διαφορές με ΠΑΑ 2007-2013	<ul style="list-style-type: none"> - Καλύπτεται και η σύσταση των Οργανώσεων Παραγωγών όλων των γεωργικών τομέων συμπεριλαμβανομένων των Φρούτων και Λαχανικών. Εξαιρούνται οι περιπτώσεις όπου προβλέπεται παρόμοια στήριξη από την αντίστοιχη Κ.Ο.Α., ενώ προηγουμένως καλυπτόταν μόνο η σύσταση Ομάδων Παραγωγών εξαιρουμένων των προϊόντων του τομέα των Οπωροκηπευτικών - Το Μέτρο περιορίζεται στην ενίσχυση των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων (δεν υπήρξε μέχρι σήμερα ομάδα ή οργάνωση παραγωγών μεγαλύτερου μεγέθους και δεν αναμένεται να δημιουργηθεί), προηγουμένως δεν υπήρχε αντίστοιχος περιορισμός - Η ενίσχυση του πέμπτου έτους καταβάλλεται μόνο μετά τον έλεγχο για την ορθή υλοποίηση του επιχειρηματικού σχεδίου, δεν υπήρχε παρόμοια πρόνοια στον κανονισμό για την περίοδο 2007-2013 και δεν εφαρμοζόταν - Η ποσοστιαία ενίσχυση έφτανε μέχρι 5% και έπρεπε να είναι φθίνουσα από έτος σε έτος δίνοντας πολύ χαμηλότερη συνολική ενίσχυση στην κάθε ομάδα και κάνοντας πιο πολύπλοκη τη διαδικασία υπολογισμού της

4.3.8 Μέτρο 10.1: «Αγροπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις για την αποτροπή της υποβάθμισης της ποιότητας των υδάτων και του εδάφους και μείωσης των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου (NO₂, CH₄) και εκπομπών CO₂ μέσω του πλήρους αποκλεισμού της χρήσης χημικών ζιζανιοκτόνων»

Ενδεικτική Δημόσια Δαπάνη	€39.608.100	
Μονάδα Εφαρμογής	Κυπριακός Οργανισμός Αγροτικών Πληρωμών	
Καθεστώτα	1.1 «Πλήρης αποκλεισμός της χρήσης ζιζανιοκτόνων και μηχανική αντιμετώπιση των ζιζανίων στις καλλιέργειες ελιάς, εσπεριδοειδών, φυλλοβόλων δέντρων, μπανάνας, αμπέλου και παραδοσιακών φυτειών αμυγδαλιάς, χαρουπιάς, φουντουκιάς, πολεμιδιάς και εντατικές καλλιέργειες αγριοτριανταφυλλιάς (Rosa damaskena)».	<u>Προϋπολογισμός</u> €38.408.100
	1.2 «Προστασία από τις πυρκαγιές – πυροπροστατευτικοί χειρισμοί στην καλλιέργεια της αμπέλου»	<u>Προϋπολογισμός</u> €1.200.000
Περιγραφή	<u>Καθεστώτ 1.1:</u> Πλήρης αντικατάσταση της χημικής αντιμετώπισης των ζιζανίων με μηχανικές μεθόδους. Οι μέθοδοι και πρακτικές που περιλαμβάνονται, είναι προσαρμοσμένες και στοχεύουν στις ανάγκες και στα χαρακτηριστικά της κάθε καλλιέργειας (π.χ. ενσωμάτωση στο έδαφος με γεωργικό ελκυστήρα, μηχανήμα κοπής με μισίνα, βοτάνισμα με το χέρι).	
	<u>Καθεστώτ 1.2:</u> Κλαδοκάθαρος, απομάκρυνση ή μηχανική καταστροφή ερπόντων κληματίδων περιμετρικά του αμπελώνα και καλλιέργεια εδάφους περιμετρικά του τεμαχίου ως μέτρο πυροπροστασίας.	
Δικαιούχοι	Δικαιούχοι του Μέτρου είναι γεωργοί (φυσικά ή νομικά πρόσωπα) και άλλοι διαχειριστές της γης που αναλαμβάνουν να τηρούν τις υποχρεώσεις του Μέτρου. Για την μέγιστη δυνατή αποδοτικότητα του Μέτρου και την μεγιστοποίηση των περιβαλλοντικών ωφελειών από την εφαρμογή του στους δικαιούχους του μέτρου εντάχθηκαν και «άλλοι διαχειριστές γης» (κατόπιν σχετικής αιτιολόγησης).	
Ύψος ενίσχυσης	βλέπε Παράρτημα III	
Άλλη σημαντική πληροφόρηση/Διαφορές με ΠΑΑ 2007-2013	Για το ΠΑΑ 07-13 υπήρχαν οι εν λόγω δράσεις μόνο για εσπεριδοειδή, αμπέλι και παραδοσιακές φυτείες. Οι υπόλοιπες καλλιέργειες στηρίζονταν από εθνικούς πόρους. Στο ΠΑΑ 14-20 έχουν ενταχθεί ΕΠΙΠΕΛΟΝ και οι καλλιέργειες της ελιάς, των φυλλοβόλων δέντρων, της μπανάνας και εντατικές καλλιέργειες αγριοτριανταφυλλιάς (Rosa damaskena)».	

4.3.9 Μέτρο 10.2: «Αγροπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις για την αποτροπή της υποβάθμισης της ποιότητας των υδάτων και του εδάφους και μείωσης των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου (NO₂, CH₄) και εκπομπών CO₂ μέσω της εφαρμογής τριετούς κύκλου αμειψισποράς»

Ενδεικτική Δημόσια Δαπάνη	€18.434.000	
Μονάδα Εφαρμογής	Κυπριακός Οργανισμός Αγροτικών Πληρωμών	
Καθεστώς	1.1 «Εφαρμογή Κύκλου Τριετούς Αμειψισποράς στις καλλιέργειες της πατάτας και των σιτηρών».	<u>Προϋπολογισμός</u> €13.500.000 σιτηρά €3.270.000 πατάτα <hr/> €16.770.000 σύνολο
Περιγραφή	Προστασία του περιβάλλοντος και προώθηση της εκτατικοποίησης στη γεωργία, μέσω της εφαρμογής παραδοσιακού καλλιεργητικού συστήματος τριετούς αμειψισποράς με υποχρεωτική εφαρμογή χλωρής λίπανσης στις καλλιέργειες σιτηρών και πατάτας.	
Δικαιούχοι	Δικαιούχοι του Μέτρου είναι γεωργοί (φυσικά ή νομικά πρόσωπα) και άλλοι διαχειριστές της γης που αναλαμβάνουν να τηρούν τις υποχρεώσεις του Μέτρου. Για την μέγιστη δυνατή αποδοτικότητα του Μέτρου και την μεγιστοποίηση των περιβαλλοντικών ωφελειών από την εφαρμογή του στους δικαιούχους του μέτρου εντάχθηκαν και «άλλοι διαχειριστές γης» (κατόπιν σχετικής αιτιολόγησης).	
Άλλη σημαντική πληροφόρηση/Διαφορές με ΠΑΑ 2007-2013	Για το ΠΑΑ 07-13 υπήρχαν οι εν λόγω δράσεις και για τις δύο καλλιέργειες. Για τα σιτηρά η συμμετοχή ήταν μηδαμινή. Έχουν γίνει βελτιώσεις στο περιεχόμενο των μέτρων για να γίνουν πιο ελκυστικά για τους ενδιαφερόμενους και πιο αποδοτικά για το περιβάλλον.	

4.3.10 Μέτρο 10.3: «Αγροπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις για την αποτροπή της υποβάθμισης της ποιότητας των υδάτων και του εδάφους και μείωσης των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου (NO₂, CH₄) και εκπομπών CO₂ μέσω της Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Παραγωγής»

Ενδεικτική Δημόσια Δαπάνη	€12.075.000	
Μονάδα Εφαρμογής	Κυπριακός Οργανισμός Αγροτικών Πληρωμών	
Καθεστώς	«Εφαρμογή συστήματος Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Παραγωγής (Ο.Δ.Π. – ICM) στις καλλιέργειες πατάτας και εσπεριδοειδών».	<u>Προϋπολογισμός</u> €6.120.000 πατάτα €5.250.000 εσπεριδοειδή <hr/> €12.075.000 σύνολο
Περιγραφή	Προστασία του περιβάλλοντος και προώθηση της εκτατικοποίησης στη γεωργία, με σκοπό τη μείωση της χρήσης χημικών φυτοπροστατευτικών ουσιών και λιπασμάτων, αλλά και την προώθηση της ορθολογικής χρήσης των διαθέσιμων φυσικών πόρων.	
Δικαιούχοι	Δικαιούχοι του Μέτρου είναι γεωργοί (φυσικά ή νομικά πρόσωπα) και άλλοι διαχειριστές της γης που αναλαμβάνουν να τηρούν τις υποχρεώσεις του Μέτρου. Για την μέγιστη δυνατή αποδοτικότητα του Μέτρου και την μεγιστοποίηση των περιβαλλοντικών ωφελειών από την εφαρμογή του στους δικαιούχους του μέτρου εντάχθηκαν και «άλλοι διαχειριστές γης» (κατόπιν σχετικής αιτιολόγησης).	
Ύψος ενίσχυσης	βλέπε Παράρτημα III	
Άλλη σημαντική πληροφόρηση/Διαφορές με ΠΑΑ 2007-2013	<p>Η εφαρμογή συστήματος Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Παραγωγής (ΟΔΠ) καταλήγει στην πιστοποίηση των προϊόντων με εμπορικά σήματα, απαραίτητα για την εξαγωγή των προϊόντων.</p> <p>Κατά την περίοδο 2007-2013 είχαν γίνει συστάσεις από την Ε. Επιτροπή ότι δεν μπορεί να χρηματοδοτείται μια ενέργεια που καταλήγει στην απόκτηση εμπορικού σήματος το οποίο ο παραγωγός θα προσπαθούσε να εξασφαλίσει ούτος ή άλλως για να εμπορευθεί τα προϊόντα του.</p> <p>Για το νέο ΠΑΑ έγινε προσπάθεια να διατηρηθεί η δράση για την ΟΔΠ αλλά εμπλουτισμένη και με άλλες υποχρεώσεις για να εγκριθεί από την Ε. Επιτροπή.</p>	

4.3.11 Μέτρο 10.4: «Αγροπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις για τη διατήρηση και τη βιώσιμη χρήση και ανάπτυξη των γενετικών πόρων στη γεωργία»

Ενδεικτική Δημόσια Δαπάνη	€2.400.000	
Μονάδα Εφαρμογής	Κυπριακός Οργανισμός Αγροτικών Πληρωμών	
Καθεστώς	1.1 «Διατήρηση παραδοσιακών ποικιλιών αμπέλου χαμηλής παραγωγικότητας που κινδυνεύουν με εξαφάνιση. Αφορούν τις ποικιλίες Μαραθεύτικο (ή Βαμβακάδα), Λευκάδα, Πρωμάρα, Σπούρτικο, Μωροκανέλλα, Γιαννούδι, Φλούρικο, Κανέλλα και Όμοιο».	<u>Προϋπολογισμός</u> €100.000
	1.2 «Διατήρηση της αυτόχθονης (ντόπιας) φυλής βοοειδών, της ντόπιας φυλής προβάτου (κυπριακού παχύουρου) και της ντόπιας φυλής αίγας (αίγα Μαχαιρά)».	<u>Προϋπολογισμός</u> €300.000
Περιγραφή	<u>Καθεστώς 1.1</u> Προστασία και διατήρηση της βιοποικιλότητας και γενετικής ποικιλομορφίας του φυτικού κεφαλαίου, διατήρηση σε καλή κατάσταση των παραδοσιακών ποικιλιών οινοποιήσιμων αμπελιών χαμηλής παραγωγικότητας, η διατήρηση της φυσικής αξίας του γεωργικού περιβάλλοντος και της διάσωσης παραδοσιακών οινοποιήσιμων ποικιλιών αμπελιών υπό εξαφάνιση.	
	<u>Καθεστώς 1.2</u> Προστασία και διατήρηση των ντόπιων φυλών προκειμένου να διασωθεί το γενετικό τους υλικό αλλά και να αυξηθεί η γενετική ποικιλομορφία με τις προστατευμένες αυτές φυλές οι οποίες αποτελούν ιστορικό/ γενετικό κεφάλαιο στο περιβάλλον της Κύπρου.	
Δικαιούχοι	Δικαιούχοι του Μέτρου είναι γεωργοί (φυσικά ή νομικά πρόσωπα) και άλλοι διαχειριστές της γης που αναλαμβάνουν να τηρούν τις υποχρεώσεις του Μέτρου. Για την μέγιστη δυνατή αποδοτικότητα του Μέτρου και την μεγιστοποίηση των περιβαλλοντικών ωφελειών από την εφαρμογή του στους δικαιούχους του μέτρου εντάχθηκαν και «άλλοι διαχειριστές γης» (κατόπιν σχετικής αιτιολόγησης).	
Ύψος ενίσχυσης	βλέπε Παράρτημα III	

4.3.12 Μέτρο 11: «Ανάπτυξη Βιολογικής Παραγωγής, συμπεριλαμβανομένης της περιόδου μετατροπής αλλά και της διατήρησης των πρακτικών της βιολογικής γεωργίας μετά την μεταβατική περίοδο»

Ενδεικτική Δημόσια Δαπάνη	€16.000.000
Μονάδα Εφαρμογής	Τμήμα Γεωργίας- Κλάδος Εξουσιοδότησης Πληρωμών
Καθεστώς	Στροφή σε πρακτικές και μεθόδους βιολογικής γεωργίας ή τη διατήρησή τους, όπως ορίζεται στον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 834/2007
Περιγραφή	Το Μέτρο προβλέπει στήριξη η οποία παρέχεται ανά εκτάριο γεωργικής έκτασης, στους γεωργούς ή σε ομάδες γεωργών που αναλαμβάνουν σε εθελοντική βάση, τη στροφή σε πρακτικές και μεθόδους βιολογικής γεωργίας ή τη διατήρησή τους, όπως ορίζεται στον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 834/2007 του Συμβουλίου και οι οποίοι ανταποκρίνονται στον ορισμό των ενεργών αγροτών.
Δικαιούχοι	Γεωργοί (φυσικά ή νομικά πρόσωπα) οι οποίοι πληρούν τον όρο του «ενεργού γεωργού», όπως καθορίζεται στον Κανονισμός (ΕΚ) 1307/2013.
Ύψος ενίσχυσης	<p>Το ύψος ενίσχυσης για τη φυτική παραγωγή κατά ομαδοποιημένη κατηγορία έχει ως ακολούθως:</p> <p>(α) αμπέλια (επιτραπέζια και οινοποιήσιμα), πολυετή αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά, μούρα και αρδευόμενες δενδρώδεις και θαμνώδεις καλλιέργειες (με εξαίρεση τις χαρουπιές και φοινικιές) 900 Ευρώ το εκτάριο.</p> <p>(β) ξηρικές δενδρώδεις και θαμνώδεις καλλιέργειες, χαρουπιές, φοινικιές 600 Ευρώ το εκτάριο.</p> <p>(γ) λαχανικά, πατάτες, αρδευόμενα όσπρια, αράπικα φιστίκια, μονοετή αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά, στέβια, 600 Ευρώ το εκτάριο.</p> <p>(δ) ετήσιες ξηρικές καλλιέργειες (σιτηρά, κτηνοτροφικά φυτά, ψυχανθή για χλωρή λίπανση και άλλες ετήσιες ξηρικές καλλιέργειες) 380 Ευρώ το εκτάριο.</p> <p>Το ύψος της ενίσχυσης στη ζωική παραγωγή καθορίζεται στα 450 Ευρώ το εκτάριο βοσκότοπου τόσο για τις αίγες όσο και για τα πρόβατα</p>

4.3.13 Μέτρο 12: «Ενίσχυση στο πλαίσιο Natura 2000 και της Οδηγίας Πλαίσιο για τα Ύδατα»

Ενδεικτική Δημόσια Δαπάνη	€1.000.000
Μονάδα Εφαρμογής	Κυπριακός Οργανισμός Αγροτικών Πληρωμών
Καθεστώς	12.1 «Εξισωτικές πληρωμές για γεωργικές εκτάσεις που εμπίπτουν εντός των οριοθετημένων περιοχών του Δικτύου Natura 2000»
Περιγραφή	<p>Το μέτρο προβλέπει την εφαρμογή δύο ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΩΝ δράσεων για την τήρηση των όσων προβλέπει το οριζόντιο διάταγμα για τις περιοχές του Δικτύου Natura 2000.</p> <p>Η πρώτη δράση αφορά στην διατήρηση του 10% της παραγωγής σε ετήσιες και πολυετείς καλλιεργειών ανά εκμετάλλευση, ως ασυγκόμιστο για σκοπούς ανάπτυξης, φωλεοποίησης αλλά και τροφοληψίας στα είδη χλωρίδας και πανίδας των περιοχών αυτών, ανάπτυξη της μικροπανίδας, βελτίωση της βιοποικιλότητας κτλ.</p> <p>Η δεύτερη δράση αφορά την ορθή διαχείριση των βοσκοτόπων καθώς και την αποτροπή της υπερβόσκησης σε 2 περιοχές του δικτύου Natura 2000 (Χερσόνησος Ακάμα και Κουλάδα Διαρίζου), στην οποία θα συμμετέχουν υποχρεωτικά οι γεωργοκτηνοτρόφοι.</p> <p>Και στις δύο περιπτώσεις παρέχεται αντισταθμιστική ενίσχυση ανά εκτάριο για την απώλεια εισοδήματος των γεωργών και κτηνοτρόφων ου δραστηριοποιούνται στις περιοχές αυτές.</p>
Δικαιούχοι	Δικαιούχοι του Μέτρου είναι γεωργοί (φυσικά ή νομικά πρόσωπα) και άλλοι διαχειριστές της γης που αναλαμβάνουν να τηρούν τις υποχρεώσεις του Μέτρου. Για την μέγιστη δυνατή αποδοτικότητα του Μέτρου και την μεγιστοποίηση των περιβαλλοντικών ωφελειών από την εφαρμογή του στους δικαιούχους του μέτρου εντάχθηκαν και «άλλοι διαχειριστές γης» (κατόπιν σχετικής αιτιολόγησης).
Ύψος ενίσχυσης	<p>Δράση 1, ετήσιες καλλιέργειες: €80/ha ετησίως</p> <p>Δράση 1, πολυετείς καλλιέργειες: €162,41 / ha ετησίως</p> <p>Δράση 2, βοσκοτόποι: €145/ ha ετησίως</p>

4.3.14 Μέτρο 13: «Πληρωμές σε Περιοχές με Φυσικά ή άλλα Μειονεκτήματα»

Ενδεικτική Δημόσια Δαπάνη	€38.000.000
Μονάδα Εφαρμογής	Κυπριακός Οργανισμός Αγροτικών Πληρωμών
Καθεστώς	Υποβάλλεται ένα μέτρο το οποίο περιλαμβάνει από κοινού τα τρία καθεστώτα του μέτρου (ορεινές περιοχές, φυσικά μειονεκτήματα, ειδικά μειονεκτήματα)
Περιγραφή	<p>Με το μέτρο καθιερώνεται η παροχή εξισωτικής αποζημίωσης για αντιστάθμιση της απώλειας εισοδήματος και του επιπρόσθετου κόστους που προκύπτει από την άσκηση της γεωργικής δραστηριότητας σε περιοχές που παρουσιάζουν φυσικά ή άλλα μειονεκτήματα.</p> <p>Στο μέτρο καθορίζονται 3 κατηγορίες περιοχών:</p> <p>A) <u>Ορεινές Περιοχές (9.500 εκτάρια)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - υψόμετρο ≥ 800 μέτρα (4.000 εκτάρια) - υψόμετρο ≥ 500 μέτρα έως ≤ 800 μέτρα και κλίση εδάφους $\geq 15\%$ (5.500 εκτάρια) <p>B) <u>Περιοχές με Φυσικά μειονεκτήματα (75.000 εκτάρια)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Υφιστάμενος κατάλογος ΠΑΑ 2007-2013 (μέχρι το 2018) <p>Γ) <u>Περιοχές με Ειδικά μειονεκτήματα (6.729 εκτάρια)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Περιοχές Νεκρής Ζώνης (3.235 εκτάρια) - Ορεινές Περιοχές που αφαιρούνται από την κατηγορία Α λόγω της νέας μεθοδολογίας υπολογισμού (3.300 εκτάρια) - Διαμέρισμα Πύργου Τηλλυρίας (194 εκτάρια)
Δικαιούχοι	<p>Δικαιούχοι του Μέτρου είναι φυσικά ή νομικά πρόσωπα τα οποία πληρούν την έννοια του ενεργού αγρότη -σύμφωνα με το άρθρο 9 (1307/2013) οι οποίοι ασκούν γεωργική δραστηριότητα σε γεωργική γη που βρίσκεται εντός των ορίων των επιλέξιμων περιοχών.</p> <p>Οι Δικαιούχοι του μέτρου μπορεί να είναι γεωργοί πλήρους απασχόλησης (φυσικά ή νομικά πρόσωπα) καθώς και άλλοι διαχειριστές της γης (φυσικά ή νομικά πρόσωπα).</p>
Ύψος ενίσχυσης	<p>A) <u>Ορεινές Περιοχές</u></p> <p>€ 200 / εκτάριο (€140/ εκτάριο για γεωργική γη / εκμετάλλευση που ξεπερνά τα 10 εκτάρια)</p> <p>B), Γ) <u>Περιοχές με Φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα</u></p> <p>€100 / εκτάριο (€70 / εκτάριο για γεωργική γη / εκμετάλλευση που ξεπερνά τα 10 εκτάρια)</p>
Άλλη σημαντική πληροφόρηση/Διαφορές με ΠΑΑ 2007-2013	<ul style="list-style-type: none"> - Το αργότερο μέχρι το 2018 θα πρέπει να ισχύσει η νέα μελέτη οριοθέτησης των περιοχών με φυσικούς περιορισμούς (κατηγορία Β) η οποία βασίζεται σε βιοφυσικά κριτήρια. - Στο νέο ΠΑΑ 2014-2020 δεν υπάρχει πλέον η υποχρέωση για μόνιμη διαμονή σε

	<p>μειονεκτική περιοχή.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Το ποσό ενίσχυσης αυξάνεται στις Ορεινές Περιοχές σε €200 από €150 στις αροτραίες και €120 στις λουιές καλλιέργειες. - Στην Κατηγορία Β το ποσό ενίσχυσης καθορίζεται στα €100 για όλες τις καλλιέργειες. Στο ΠΑΑ 2007-2013 οι λοιπές καλλιέργειες λάμβαναν € 70.
--	--

4.3.15 Μέτρο 14: «Καλή μεταχείριση των ζώων μέσω της βελτίωσης της πυκνότητας του ζωικού κεφαλαίου και συνεχούς παροχής τροφής και νερού στην Αιγοπροβατοτροφία»

Ενδεικτική Δημόσια Δαπάνη	€9.000.000
Μονάδα Εφαρμογής	Τμήμα Γεωργίας- Κλάδος Εξουσιοδότησης Πληρωμών
Περιγραφή	<p>Βασική επιδίωξη του Μέτρου αποτελεί η βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης του πληθυσμού των αιγών και των προβάτων πέραν των συνήθων συνθηκών διαβίωσης.</p> <p>Οι δύο βασικές δράσεις του Μέτρου εστιάζονται στη βελτίωση των συνθηκών σταβλισμού και παροχής νερού και τροφής.</p> <p>Με την εφαρμογή του Μέτρου θα παρέχεται αντισταθμιστική ενίσχυση για τη συνεχή και απρόσκοπτη χορήγηση νερού και τροφής καθ' όλη τη διάρκεια του 24ώρου ενώ θα τίθεται ως βασική προϋπόθεση για συμμετοχή στο Μέτρο η μείωση της πυκνότητας των ζώων ανά τετραγωνικό μέτρο σκιασμένου χώρου.</p>
Δικαιούχοι	<p><u>Φυσικά πρόσωπα:</u> Όλοι οι κάτοχοι αιγοπροβάτων, οι οποίοι αναλαμβάνουν, σε εθελοντική βάση, να εκτελούν πράξεις, οι οποίες συνίστανται στην ανάληψη δεσμεύσεων για την ευημερία και καλή μεταχείριση των ζώων και οι οποίοι ανταποκρίνονται στον ορισμό των ενεργών γεωργών, στο πλαίσιο του άρθρου 9 του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1307/2013.</p> <p><u>Νομικά πρόσωπα:</u> Νομικά πρόσωπα όπου ο κύριος μέτοχος πληροί τις πιο πάνω πρόνοιες</p> <p>Και στις δύο περιπτώσεις τα δικαιούχα υποστατικά πρέπει να διαθέτουν όλες τις απαιτούμενες άδειες που απαιτεί η Εθνική Νομοθεσία.</p>
Ύψος ενίσχυσης	€15/ ενήλικο ζώο
Άλλη σημαντική πληροφόρηση	<ul style="list-style-type: none"> - Επιλέξιμη δαπάνη αποτελεί το επιπλέον κόστος κατά κεφαλή ενήλικου ζώου που προκύπτει. - Ελάχιστος ζωικός πληθυσμός εκμετάλλευσης: 101 ενήλικα ζώα και άνω. - Σε περίπτωση που οι διαθέσιμες πιστώσεις δεν είναι επαρκείς, η Διαχειριστική Αρχή διατηρεί το δικαίωμα να επιβάλει κριτήρια μοριοδότησης με βάση τα οποία θα δίνεται προτεραιότητα σε (α) εκμεταλλεύσεις σε μειονεκτικές περιοχές και (β) εκμεταλλεύσεις που ο αρχηγός βρίσκεται υπό καθεστώς νέου γεωργού.

4.3.16 Μέτρο 16 «Συνεργασία»

Ενδεικτική Δημόσια Δαπάνη	€3.000.000	
Μονάδα Εφαρμογής	Τμήμα Γεωργίας	
Καθεστώς	16.2 «Πρώθηση έρευνας και καινοτομίας, Διερεύνηση ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τοπικών/ παραδοσιακών προϊόντων και δημιουργία νέων συστημάτων ποιότητας»	<u>Προϋπολογισμός</u> €2.000.000
	16.4 «Βραχείες αλυσίδες και τοπικές Αγορές»	<u>Προϋπολογισμός</u> €1.000.000
Περιγραφή	<p><u>Καθεστώς 16.2:</u> Στο Καθεστώς αυτό θα περιληφθούν τρεις δράσεις</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <u>Πρώθησης Έρευνας και Καινοτομίας:</u> Χρηματοδότηση πιλοτικών έργων που θα συμβάλλουν μέσα από εφαρμοσμένη έρευνα στην βελτίωση μεταξύ άλλων της ανταγωνιστικότητας των παραγόμενων προϊόντων καθώς και στην άμβλυση των προβλημάτων που προκύπτουν εξαιτίας των κλιματικών αλλαγών. 2) <u>Διερεύνηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τοπικών/παραδοσιακών προϊόντων:</u> Θα χρηματοδοτούνται έρευνες για τον προσδιορισμό και την ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των τοπικών ή/και παραδοσιακών προϊόντων στοιχείων που θα υποβοηθούν την ένταξη των εν λόγω προϊόντων σε Ευρωπαϊκά Συστήματα Ποιότητας (ΠΟΠ/ΠΓΕ/ΕΠΙΠ) για γεωργικά προϊόντα και τρόφιμα. 3) <u>Δημιουργία νέων συστημάτων ποιότητας:</u> Ενίσχυση συνεργασιών οι οποίες πραγματοποιούνται τη δημιουργία νέων εθελοντικών συστημάτων ποιότητας (δημιουργία νέων προτύπων) που σχετίζονται με γεωργικές δραστηριότητες και συστήματα γεωργίας από τα οποία παράγονται προϊόντα υψηλής ποιότητας. 	
	<p><u>Καθεστώς 16.4:</u> Θα επιδοτούνται συνεργασίες για τη δημιουργία και την ανάπτυξη Βραχείων Αλυσίδων εφοδιασμού και Τοπικών Αγορών καθώς και δραστηριότητες προώθησης σε τοπικό επίπεδο που σχετίζονται με την ανάπτυξη των Βραχείων Αλυσίδων Εφοδιασμού και των Τοπικών Αγορών.</p>	
Δικαιούχοι	Συνεργασίες στις οποίες συμμετέχουν ως συνεργαζόμενοι φορείς τουλάχιστον παραγωγί ή/και οργανώσεις τους και τουλάχιστον ένας από τους πιο κάτω φορείς: πάροχοι συμβουλευτικών υπηρεσιών συμπεριλαμβανομένων τεχνικών εμπειρογνομόνων, εμπυχωτών, φορείς πιστοποίησης, τοπικοί παράγοντες ή άλλοι φορείς που συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων του μέτρου.	
Ύψος ενίσχυσης	Η ενίσχυση θα ανέρχεται από €100.000 μέχρι €20.000 και το ποσοστό ενίσχυσης στο 70%	

4.3.17 Μέτρο 19: «Τοπική Ανάπτυξη LEADER»

Ενδεικτική Δημόσια Δαπάνη	€12.000.000	
Μονάδα Εφαρμογής	ΟΤΔ Τμήμα Γεωργίας	
Καθεστώς	19.2 «Στήριξη για την υλοποίηση των δράσεων στο πλαίσιο της Στρατηγικής Τοπικής Ανάπτυξης»	<u>Προϋπολογισμός</u> €9.000.000
	19.3 «Προετοιμασία και υλοποίηση Έργων συνεργασίας των ΟΤΔ»	<u>Προϋπολογισμός</u> €500.000
	19.4 «Έξοδα Λειτουργίας - Συντονισμός της Στρατηγικής Τοπικής Ανάπτυξης»	<u>Προϋπολογισμός</u> €2.500.000
Περιγραφή	<u>Καθεστώς 19.2:</u> Το Καθεστώς αυτό χρηματοδοτείται η υλοποίηση των Στρατηγικών των ΟΤΔ. Για την ετοιμασία της στρατηγικής θα μπορούν να επιλέξουν τα Άρθρα, από το Κανονισμό 1305/2013, «Δράσεις εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης για μη γεωργικές δραστηριότητες» (Άρθρο 14), «Δράσεις ενίσχυσης επενδύσεων για μη γεωργικές δραστηριότητες» (Άρθρο 19), «Δημόσιες υποδομές μικρής κλίμακας» (Άρθρο 20) και «Συνεργασία» (Άρθρο 35)	
	<u>Καθεστώς 19.3:</u> Στο Καθεστώς αυτό οι ΟΤΔ έχουν τη δυνατότητα να υλοποιήσουν δράσεις οι οποίες αφορούν την προετοιμασία και την υλοποίηση Έργων Διατοπικής και Διακρατικής Συνεργασίας.	
	<u>Καθεστώς 19.4:</u> Το Καθεστώς αυτό καλύπτει δράσεις οι οποίες αφορούν την ενίσχυση της λειτουργίας τους , την απόκτηση δεξιοτήτων και την εμπύχωση στην περιοχή παρέμβασης. Συγκεκριμένα χρηματοδοτούνται Έξοδα λειτουργίας και ενισχύεται ο συντονισμός, προκειμένου να υλοποιηθεί η Στρατηγική Τοπικής Ανάπτυξης από την εγκεκριμένη ΟΤΔ.	
Δικαιούχοι	<u>Καθεστώς 19.2:</u> Δικαιούχοι είναι οι ΟΤΔ και στο πλαίσιο της υλοποίησης της στρατηγικής τους σε κάθε Μέτρο που θα προκηρύσσουν οι δικαιούχοι θα ορίζονται από τις ΟΤΔ	
	<u>Καθεστώς 19.3:</u> ΟΤΔ και οποιοδήποτε οικονομικοί φορείς επιλεγούν από την ΟΤΔ	
	<u>Καθεστώς 19.4:</u> ΟΤΔ	
Ύψος ενίσχυσης	<u>Καθεστώς 19.2:</u> Το ύψος ενίσχυσης είναι διαφορετικό για κάθε Άρθρο το οποίο θα υλοποιηθεί στο πλαίσιο της στρατηγικής των ΟΤΔ . Άρθρο 14: 100% των επιλέξιμων δαπανών Άρθρο 19: 50% των επιλέξιμων δαπανών. Το ανώτατο ύψος χορηγίας θα είναι €200,000.	

	Άρθρο 20: 100% των επιλέξιμων δαπανών. Το ανώτατο ύψος χορηγίας θα είναι €200,000.
	Άρθρο 35: 70% των επιλέξιμων δαπανών. Το ανώτατο ύψος χορηγίας θα είναι €50,000
	<u>Καθεστώς 19.3:</u> 100%
	<u>Καθεστώς 19.4:</u> 100%
Άλλη σημαντική πληροφόρηση /Διαφορές με ΠΑΑ 2007-2013	<ul style="list-style-type: none"> - Η κύρια διαφορά κατά τη νέα προγραμματική περίοδο είναι ότι απλοποιούνται οι χρονοβόρες διαδικασίες έγκρισης των έργων, της υφιστάμενης περιόδου, με τον ορισμό των ΟΤΔ ως Μονάδες Εφαρμογής του Καθεστώτος 19.2. - Σημαντικό θέμα προκύπτει από την στοχοθέτηση των παρεμβάσεων στις περιοχές της υπαίθρου που παρουσιάζουν τα μεγαλύτερα προβλήματα με βάση κριτήριων όπως η πληθυσμιακή αποψίλωση. Η τεχνοκρατική προσέγγιση για στοχοθέτηση των περιοχών παρέμβασης βρίσκει αντίθετες τις υφιστάμενες ΟΤΔ που επιθυμούν να μην οριστεί η περιοχή που θα επιλέξουν για να υλοποιήσουν τις δράσεις τους.

4.4 ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Το Προγραμματικό Έγγραφο Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020 της Κυπριακής Δημοκρατίας θα αποτελεί το τρίτο κατά σειρά ΠΑΑ, που εφαρμόζει η Κύπρος σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το πρώτο Πρόγραμμα εφαρμόστηκε την περίοδο 2004-2006 και έκλεισε με πλήρη επιτυχία δίδοντας πέραν των €170 εκ., δημόσια δαπάνη, στο γεωργικό κόσμο. Στην παρούσα φάση εφαρμόζεται το ΠΑΑ 2007-2013 με συνολικό προϋπολογισμό €329 εκ. Η συγχρηματοδότησή του προέρχεται αποκλειστικά από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης.

Πίνακας 4-1: Ενδεικτικός Προϋπολογισμός Π.Α.Α. 2014-2020

Προτεραιότητες	Περιοχές Εστίασης	Ενδεικτικός Προϋπολογισμός Ευρωπαϊκής Συμμετοχής (€)	Ποσοστό Κατανομής (%)
2 ^η Προτεραιότητα	2α - Εκμ/ευσεις με χαμηλό βαθμό συμμετοχής στην αγορά	8.437.600	6,34
	2β - Ανανέωσης γενεών	19.805.000	14,87
3 ^η Προτεραιότητα	3α - Συστήματα ποιότητας	7.844.000	5,89
	3β - Διαχείριση κινδύνου	0	0,00
4 ^η Προτεραιότητα	4α - Natura - Εκτάσεις ΥΦΑ	63.560.250	47,73
	4β - Διαχείριση υδάτων		
	4γ - Διαχείριση εδαφών		
5 ^η Προτεραιότητα	5α - Αποδοτική χρήση νερού	3.977.650	2,99
	5β - Αποδοτικότητα ενεργειακής χρήσης	1.166.000	0,88
	5γ - Χρήση ΑΠΕ & Βιοοικονομία	2.491.000	1,87
	5δ - Μείωση εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου	26.500	0,02
	5ε - Προώθηση δέσμευσης CO ₂	0	0,00
6 ^η Προτεραιότητα	6α - Νέες ΜΜΕ- θέσεις εργασίας	7.950.000	5,97

Προτεραιότητες	Περιοχές Εστίασης	Ενδεικτικός Προϋπολογισμός Ευρωπαϊκής Συμμετοχής (€)	Ποσοστό Κατανομής (%)
	6β - Τοπική ανάπτυξη αγρ. Περιοχές	13.992.000	10,51
	6γ - Προσβασιμότητα τεχνολογιών	318.000	0,24
Τεχνική Βοήθεια		3.600.000	2,70
Γενικό Σύνολο		133.168.000	100,0

Η **κατανομή των πόρων** του ΠΑΑ 2014-2020, οδηγεί στα ακόλουθα συμπεράσματα αναφορικά με την περιβαλλοντική μέριμνα που έχει ενσωματωθεί στο πρόγραμμα:

1. Σημαντικό ποσοστό της συνολικής δαπάνης, περί το 53,48% ΠΑΑ, κατευθύνεται σε παρεμβάσεις για το περιβάλλον. Το ποσοστό αυτό, που ενδεικτικά αντιστοιχεί:
 - κατά 47,73% στην Προτεραιότητα 4 «Αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυση των οικοσυστημάτων που εξαρτώνται από την γεωργία και τη δασοκομία», και
 - κατά 5,75% στην Προτεραιότητα 5 «Πρώθηση της αποδοτικότητας των πόρων και στήριξη της μεταστροφής προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα με ανθεκτικότητα στην αλλαγή του κλίματος»
2. Με βάση το σκεπτικό αυτό, συνάγεται ότι ποσοστό άνω του 50% των πόρων του ΠΑΑ κατευθύνεται σε μέτρα με κύριο σκοπό την προστασία και αποδοτική χρήση των πόρων.

Επομένως, εκ πρώτης όψευς, διαπιστώνεται ότι η επιλογή αφιέρωσης σημαντικών πόρων στο περιβάλλον προωθεί ουσιαστικά την επίτευξη των στόχων περιβαλλοντικής προστασίας και βελτίωσης στην Κύπρο.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ

5 ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ

5.1 ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΩΝ

Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης αξιολογούνται συγκριτικά οι εναλλακτικές δυνατότητες διαμόρφωσης του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης της προγραμματικής περιόδου 2014-2020. Ειδικότερα εξετάζονται οι εξής δυνατότητες:

Εναλλακτική Δυνατότητα 1 (ΕΔ-1): η εν λόγω λύση αφορά στην υλοποίηση του ΠΑΑ όπως αυτό είχε παρουσιασθεί στο πρώτο σχέδιο της Συμφωνίας Εταιρικής Σχέσης 2014-2020

Εναλλακτική Δυνατότητα 2 (ΕΔ-2): η εν λόγω λύση αφορά στην υλοποίηση του ΠΠΑ, όπως αυτό περιγράφεται αναλυτικά στο Κεφάλαιο 4 της παρούσας μελέτης

Μηδενική Λύση (do nothing scenario): με βάση το σενάριο αυτό παραμένουν οι ισχύουσες σήμερα πρόνοιες, που αφορούν άμεσα ή έμμεσα στην προστασία και διαχείριση του αγροτικού χώρου, χωρίς την υιοθέτηση εφαρμογής ενός Προγράμματος.

Η συγκρότηση εναλλακτικών προγραμματικών δυνατοτήτων και η αξιολόγησή τους ως προς την αποτελεσματικότητα και ως προς την περιβαλλοντική τους συμβατότητα, αποτέλεσε συστατικό στοιχείο των διαδοχικών σταδίων ωρίμανσης του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020. Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται συνοπτικά οι πληροφορίες που σχετίζονται

- με το πλαίσιο που οριοθετεί το εύρος των ρεαλιστικών εναλλακτικών δυνατοτήτων, όπως αυτό διαμορφώνεται από τις προτεραιότητες της Δήλωσης Κυβερνητικής Στρατηγικής, τις Στρατηγικές Κοινωνικές Κατευθύνσεις για την Πολιτική Συνοχής, τις Ολοκληρωμένες Κατευθυντήριες Γραμμές για την παράλληλη Αξιολόγηση των Προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020, τους κανονισμούς των Διαρθρωτικών Ταμείων και του Ταμείου Συνοχής για την περίοδο 2014-2020, καθώς και από το Εθνικό Μεταρρυθμιστικό Πρόγραμμα της Κύπρου για τη Στρατηγική Ευρώπη 2020,
- τη «δεξαμενή» ιδεών, κατευθύνσεων και εναλλακτικών προσεγγίσεων που δημιουργήθηκαν αφ' ενός από την πολυσυλλεκτική αλληλεπίδραση των εταίρων και αφ' ετέρου από το εύρος του Δημοσίου Διαλόγου που διεξήχθη στο πλαίσιο της Συμφωνίας Εταιρικής Σχέσης 2014-2020,
- τα διαδοχικά επίπεδα συγκρότησης και αξιολόγησης εναλλακτικών δυνατοτήτων,
- το εύρος των κριτηρίων αξιολόγησης των εναλλακτικών δυνατοτήτων, εντός του οποίου, πέραν των περιβαλλοντικών, περιλαμβάνονται κριτήρια για την αποτελεσματικότητα, τη συνάφεια με τις εθνικές και κοινωνικές πολιτικές, καθώς και για τη συμπληρωματικότητα με τα άλλα Προγράμματα για την «Ανταγωνιστικότητα και Αειφόρο Ανάπτυξης» για την «Απασχόληση, Ανθρώπινοι Πόροι και Κοινωνική Συνοχή» και την Αλιεία.

5.2 ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΩΝ

Στα πλαίσια των Προτεραιοτήτων Χρηματοδότησης από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία για την περίοδο 2014-2020, όπως αυτά ενσωματώθηκαν στο Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης θα εφαρμοστεί με κατάλληλο μίγμα πολιτικής η υλοποίηση **στοχευόμενων παρεμβάσεων σε επιλεγμένες θεματικές ενότητες και στους 11 Θεματικούς Στόχους** του Κανονισμού Κοινών Διατάξεων. Στην ανάλυση των επιδιωκόμενων αποτελεσμάτων κάτω από κάθε Θεματικό Στόχο εντοπίζονται θεματικές επενδυτικές ενότητες που θα γίνει η επικέντρωση των παρεμβάσεων. Η αντιστοίχιση των τριών Προτεραιοτήτων Χρηματοδότησης με τους 11 Θεματικούς Στόχους παρουσιάζεται στον πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 5-1: Αντιστοίχιση Θεματικών Στόχων με Προτεραιότητες Χρηματοδότησης

Προτεραιότητα Χρηματοδότησης	Θεματικός Στόχος
ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	<p>Ενίσχυση της Έρευνας, της Τεχνολογικής Ανάπτυξης και της Καινοτομίας</p> <p>Βελτίωση της Πρόσβασης, της Χρήσης και της Ποιότητας των Τεχνολογιών Πληροφοριών και Επικοινωνίας</p> <p>Βελτίωση της Ανταγωνιστικότητας των ΜΜΕ συμπεριλαμβανομένων των τομέων της γεωργίας, της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας</p> <p>Προώθηση των Βιώσιμων Μεταφορών και Άρση των Εμποδίων σε Βασικές Υποδομές Δικτύων</p> <p>Ενίσχυση της θεσμικής ικανότητας των δημόσιων αρχών και των ενδιαφερόμενων φορέων και της αποτελεσματικής Δημόσιας Διοίκησης</p>
ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ, ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ	<p>Προώθηση της βιώσιμης απασχόλησης υψηλής ποιότητας και υποστήριξη της κινητικότητας των εργαζομένων</p> <p>Προώθηση της κοινωνικής ένταξης και καταπολέμηση της φτώχειας και των διακρίσεων</p> <p>Επένδυση στην εκπαίδευση, την κατάρτιση και την επαγγελματική κατάρτιση για την απόκτηση δεξιοτήτων και τη δια βίου μάθηση</p>
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΔΟΤΙΚΗ ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΡΩΝ	<p>Υποστήριξη της Μετάβασης σε μια Οικονομία Χαμηλών Εκπομπών Διοξειδίου του Άνθρακα σε όλους τους τομείς</p> <p>Προώθηση της Προσαρμογής της Κλιματικής Αλλαγής και της Πρόληψης Κινδύνων</p> <p>Προστασία του Περιβάλλοντος και Προώθηση της Αποδοτικής Χρήσης των Πόρων</p>

Η συνηθέστερη μέθοδος κατάρτισης ενός προγράμματος εκκινεί από τη στρατηγική και τους στόχους και προχωρεί στη σταδιακή εξειδίκευση σε προτεραιότητες και μέτρα. Η μέθοδος αυτή,

συχνά αναφερόμενη ως top-to-bottom, ενδείκνυται για τις περιπτώσεις εκείνες που η στρατηγική του προγράμματος και οι ανάγκες που αυτό καλείται να καλύψει προέρχονται από τον ίδιο φορέα και αναφέρονται στην ίδια χωρική ενότητα. Στο πλαίσιο αυτό διαμορφώθηκαν δύο διαφορετικά σύνολα παρεμβάσεων με αντίστοιχη κατανομή των χρηματοδοτικών βαρυτήτων σε θεματικούς στόχους.

Τα σύνολα αυτά αποτελούν δύο εναλλακτικές δυνατότητες στο αναλυτικό επίπεδο προγραμματισμού, αποκαλούμενες ΕΔ-1 και ΕΔ-2 και παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα:

Πίνακας 5-2: Εναλλακτικές δυνατότητες χρηματοδοτικών βαρυτήτων για το ΠΑΑ 2014-2020

ΘΕΜΑΤΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ	ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ (1)	ΠΟΣΟΣΤΟ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ	ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ (2)	ΠΟΣΟΣΤΟ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ
	(€)	(%)	(€)	(%)
1. Ενίσχυση της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας	2.142.000	1,6	0	0,0
2. Βελτίωση της πρόσβασης, της χρήσης και της ποιότητας των τεχνολογιών των πληροφοριών και των επικοινωνιών	315.000	0,2	318.000	0,2
3. Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και του γεωργικού τομέα (για το ΕΓΤΑΑ) και του τομέα της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας (για το ΕΤΘΑ)	36.202.377	27,4	36.086.600	27,1
4. Υποστήριξη της μετάβασης προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα σε όλους τους τομείς	35.122.500	26,6	3.683.500	2,8
5. Προώθηση της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, της πρόληψης και της διαχείρισης κινδύνων	13.072.500	9,9	31.780.125	23,9
6. Προστασία του περιβάλλοντος και προώθηση της αποδοτικότητας των πόρων	22.995.000	17,4	35.757.775	26,9
7. Προώθηση των βιώσιμων μεταφορών και άρση των προβλημάτων σε βασικές υποδομές δικτύων	0	0,0	0	0,0
8. Προώθηση της απασχόλησης και υποστήριξη της κινητικότητας της εργασίας	6.300.000	4,8	7.950.000	6,0
9. Προώθηση της κοινωνικής ένταξης και καταπολέμηση της φτώχειας	13.545.000	10,2	13.992.000	10,5
10. Επένδυση στην εκπαίδευση, την απόκτηση δεξιοτήτων και τη διά βίου μάθηση	252.000	0,2	0	0,0
11. Ενίσχυση της θεσμικής ικανότητας και της αποτελεσματικής δημόσιας διοίκησης	0	0,0	0	0,0
Τεχνική Βοήθεια *	2.268.000	1,7	3.600.000	2,7
ΣΥΝΟΛΟ	132.214.377	100,0	133.168.000	100,0

Οι εναλλακτικές δυνατότητες που παρουσιάζονται ανωτέρω είναι επαρκώς αναλυτικές ώστε να επιτρέπουν την εφαρμογή μιας αντικειμενικής, ποσοτικοποιημένης αξιολόγησης. Για το σκοπό αυτό διαμορφώθηκε η ακόλουθη μεθοδολογία:

A. Επελέγησαν κριτήρια που αφ' ενός είναι επαρκώς αναλυτικά, δεδομένου ότι οι αξιολογούμενες δυνατότητες διατυπώνονται με αναλυτικό τρόπο, και αφ' ετέρου είναι ανεξάρτητα από τις επιχειρησιακές επιδόσεις κάθε εναλλακτικής δυνατότητας. Τα κριτήρια αυτά είναι:

1. *Μέγεθος δαπανών για ενεργητική προστασία του περιβάλλοντος:*

Πρόκειται για ένα σαφές μέτρο των αποτελεσμάτων κάθε εναλλακτικής δυνατότητας ως προς την μείωση των περιβαλλοντικών πιέσεων, τη διαφύλαξη του φυσικού αποθέματος και την πρόληψη περιβαλλοντικής υποβάθμισης.

2. *Ποσοστό δαπανών για το περιβάλλον επί της συνολικής δαπάνης:*

Με το κριτήριο αυτό μετρείται η ισορροπία των δαπανών για το περιβάλλον σε σχέση με τις δαπάνες για άλλους τομείς. Η ισορροπία αυτή αποτυπώνει και το τελικό ισοζύγιο πιέσεων και βελτιώσεων που αναμένεται από την υλοποίηση κάθε εναλλακτικής δυνατότητας.

3. *Ενίσχυση τομέων με εμμέσως θετικό ή ουδέτερο περιβαλλοντικό αποτέλεσμα:*

Για να αξιολογηθεί το συνολικό περιβαλλοντικό αποτέλεσμα κάθε εναλλακτικής δυνατότητας, προσμετρώνται οι ενισχύσεις που κατευθύνονται σε τομείς οι οποίοι χαρακτηρίζονται είτε από έμμεσες περιβαλλοντικές βελτιώσεις είτε από ουδετερότητα, υπό την έννοια ότι δεν εκτιμάται ότι συνδέονται με διαφοροποιήσεις στο περιβάλλον.

4. *Ενίσχυση τομέων με ενδεχόμενες αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις:*

Για τους ίδιους με το προηγούμενο κριτήριο λόγους, προσμετρώνται οι ενισχύσεις που κατευθύνονται σε τομείς οι οποίοι χαρακτηρίζονται είτε από ουδέτερες είτε από αρνητικές έμμεσες περιβαλλοντικές μεταβολές.

B. Αναζητήθηκε ένας τρόπος βαθμολόγησης που αφ' ενός να είναι δυνατόν να μετρήσει τις ποσοτικές διαφοροποιήσεις των εναλλακτικών δυνατοτήτων σε κάθε κριτήριο και αφ' ετέρου να είναι επαρκώς ομογενής ώστε να επιτρέπει την εξαγωγή συνολικής βαθμολογίας, μέσω σταθμισμένου μέσου όρου. Ένας τέτοιος τρόπος, είναι ο εξής:

- Καθορίζεται ένας μέγιστος βαθμός ανά κριτήριο και αποδίδεται στη δυνατότητα με την καλύτερη επίδοση. Για την παρούσα εφαρμογή ως μέγιστος βαθμός επελέγη το 10. Η άλλη εναλλακτική λαμβάνει βαθμό αναλογικά μικρότερο, βάσει της αναλογίας των μεγεθών του κριτηρίου. Για παράδειγμα, εάν στο 1^ο κριτήριο, το μέγεθος των δαπανών για ενεργητική προστασία του περιβάλλοντος, η εναλλακτική δυνατότητα Α διαθέτει 200 εκατομμύρια € και η εναλλακτική δυνατότητα Β διαθέτει 150 εκατομμύρια €, η Α βαθμολογείται με 10 και η Β με $10 \cdot 150 / 200 = 7,5$. Βέβαια, στο 4^ο κριτήριο, η διαδικασία αντιστρέφεται και η μεγαλύτερη βαθμολογία αποδίδεται στην εναλλακτική δυνατότητα με το μικρότερο μέγεθος δαπανών που ενδέχεται να συνοδεύονται από αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις.
- Έτσι, κάθε κριτήριο βαθμολογείται στην κλίμακα 1-10 και οι βαθμοί παρουσιάζουν την ομοιογένεια εκείνη που επιτρέπει τον υπολογισμό σταθμισμένου μέσου όρου.

Γ. Μετά από τη διαμόρφωση των κριτηρίων και του τρόπου βαθμολόγησης, αναζητήθηκαν οι συντελεστές στάθμισης των βαθμών κάθε κριτηρίου, ώστε η τελική βαθμολογία να αποτυπώνει με ακρίβεια τα αναμενόμενα αποτελέσματα κάθε εναλλακτικής δυνατότητας ως προς το περιβάλλον. Οι συντελεστές στάθμισης προσδιορίστηκαν με βάση τον ακόλουθο συλλογισμό:

- Το πρώτο κριτήριο, το μέγεθος των δαπανών για ενεργητική προστασία του περιβάλλοντος, θεωρήθηκε μακράν το σημαντικότερο, αφ' ενός γιατί αντιπροσωπεύει επενδύσεις για την

αντιστροφή υφιστάμενων περιβαλλοντικών στρεβλώσεων και αφ' ετέρου διότι συνδέεται με την δημιουργία υποδομών οι οποίες εξασφαλίζουν τη μείωση των περιβαλλοντικών πιέσεων στο μέλλον. Για τους λόγους αυτούς ο συντελεστής βαρύτητας του βαθμού στο κριτήριο αυτό καθορίστηκε στο 45%.

- Σημαντικό θεωρήθηκε επίσης και το δεύτερο κριτήριο, το ποσοστό δαπανών για το περιβάλλον επί της συνολικής δαπάνης, διότι αντιπροσωπεύει την ισορροπία της κατανομής των δαπανών. Για το λόγο αυτό στο σχετικό βαθμό αποδίδεται βαρύτητα 25%.
- Τα δύο τελευταία κριτήρια θεωρήθηκε ότι είναι σημαντικά για την αξιολόγηση αλλά σχετίζονται έμμεσα με το περιβάλλον και επιπλέον συνοδεύονται από ένα βαθμό αβεβαιότητας και υποκειμενικότητας αναφορικά με την κατάταξη ορισμένων παρεμβάσεων σε εκ των προτέρων θετικές, ουδέτερες και αρνητικές για το περιβάλλον. Για τους λόγους αυτούς, οι σχετικοί βαθμοί προσμετρώνται με συντελεστή βαρύτητας 15% και για τα δύο κριτήρια.

Η εφαρμογή της παραπάνω μεθοδολογίας για την περιβαλλοντική αξιολόγηση των δύο εναλλακτικών δυνατοτήτων ΕΔ-1 και ΕΔ-2, παρουσιάζεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 5-3: Βαθμολόγηση των εναλλακτικών δυνατοτήτων ΕΔ-1και ΕΔ-2

Κριτήριο	Συντε- λεστής βαρύ- τητας	Εναλλακτική δυνατότητα ΕΔ-1		Εναλλακτική δυνατότητα ΕΔ-2	
		Μέγεθος	Βαθμός	Μέγεθος	Βαθμός
Μέγεθος δαπανών για ενεργητική προστασία του περιβάλλοντος (εκατομμύρια €)	45%	71,19	9,90	71,22	10,00
Ποσοστό δαπανών για το περιβάλλον επί της συνολικής δαπάνης (%)	25%	53,84	10,00	53,48	9,93
Ενίσχυση τομέων με εμμέσως θετικό ή ουδέτερο περιβαλλοντικό αποτέλεσμα (εκατομμύρια €)	15%	50,31	9,98	50,40	10,00
Ενίσχυση τομέων με ενδεχόμενες αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις (εκατομμύρια €)	15%	8,44	9,38	7,95	10,00
Τελική βαθμολογία (σταθμισμένος μέσος όρος βαθμών)		9,86		9,98	

Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα της βαθμολόγησης, η περιβαλλοντική αξιολόγηση των εναλλακτικών δυνατοτήτων σε επίπεδο θεματικών στόχων αναδεικνύει ως προσφορότερη, τη δυνατότητα ΕΔ-2.

5.3 ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗΣ ΚΑΙ ΜΗΔΕΝΙΚΗΣ ΛΥΣΗΣ

Σύμφωνα το σενάριο της μηδενικής λύσης παραμένουν οι ισχύουσες σήμερα πρόνοιες, που αφορούν άμεσα ή έμμεσα στην προστασία και διαχείριση του αγροτικού χώρου, χωρίς την υιοθέτηση εφαρμογής ενός Προγράμματος. Ειδικότερα με βάσει την νεα ΚΑΠ, παράλληλα με το καθεστώς βασικής ενίσχυσης ή το καθεστώς ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης, κάθε εκμετάλλευση θα λάβει ενίσχυση ανά εκτάριο για την τήρηση ορισμένων γεωργικών πρακτικών που ωφελούν το κλίμα και το περιβάλλον. Τα κράτη μέλη πρέπει να χρησιμοποιήσουν το 30%

του εθνικού τους κονδυλίου για να την καταβάλλουν. Αυτό είναι υποχρεωτικό, και η μη τήρηση των απαιτήσεων οικολογικής μέριμνας θα έχει ως αποτέλεσμα την επιβολή προστίμων.

Παρ'όλα αυτά η μηδενική λύση – η μη υλοποίηση του Προγράμματος αποτελεί μια απευκταία αντιπεριβαλλοντική δυνατότητα, διότι:

- Η λήξη της προγραμματικής περιόδου 2014-2020 συμπίπτει με την καταληκτική προθεσμία εκπλήρωσης των δεσμεύσεων που έχει αναλάβει η χώρα στο πλαίσιο των προσπαθειών της Ε.Ε. για αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής μέχρι το 2020 (20-20-20). Η **μετάβαση σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών ρύπων** καθίσταται ζωτικής σημασίας για τη χώρα, συμβάλλοντας τόσο στην επίτευξη των στόχων 20-20-20, όσο και στην αναζωογόνηση της οικονομίας με τη δημιουργία επενδυτικών ευκαιριών και την ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων, συμπεριλαμβανομένων των τομέων της γεωργίας και της δασοπονίας. Οι τομείς της γεωργίας, κτηνοτροφίας και δασοπονίας παρουσιάζουν δυνατότητες παραγωγής ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές, καθώς και δυνατότητες εξοικονόμησης ενέργειας. Μείζον θέμα, με σημαντική επιρροή στο ισοζύγιο του άνθρακα των δασών αποτελεί η καταστροφή τους κυρίως από πυρκαγιές, καθώς και από ασθένειες αλλά και άλλες φυσικές καταστροφές. Τα φαινόμενα αυτά επηρεάζουν αυξητικά τις εκπομπές των αερίων του θερμοκηπίου, έχοντας άμεσο αρνητικό αντίκτυπο στο φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής. Η γεωργία με τις δραστηριότητες που εκτελούνται σε αυτή, αποτελεί σημαντική πηγή αερίων του θερμοκηπίου και είναι επιτακτική η ανάγκη μείωσή τους από αυτή.
- Η **πρόληψη και η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή** είναι ιδιαίτερα σημαντική και για τη μεσο-μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα της οικονομίας της χώρας δεδομένου ότι επηρεάζει όλους τους παραγωγικούς τομείς και η κατάλληλη αξιοποίηση της μπορεί να επιφέρει οικονομικά οφέλη στη χώρα σε ανταγωνιστικούς κλάδους όπως ο τουρισμός και η γεωργία. Η γεωγραφική θέση, το ανάγλυφο και η μεγάλη ακτογραμμή της χώρας αυξάνουν την τρωτότητα της χώρας στα φαινόμενα της κλιματικής αλλαγής. Επιπλέον, η **προσαρμογή και ο μετριασμός των επιπτώσεων από την κλιματική αλλαγή** αποτελεί, εκτός από σημαντική ανάγκη, υποχρέωση της χώρας που πηγάζει από το διεθνές περιβαλλοντικό δίκαιο και την ευρωπαϊκή κοινοτική νομοθεσία. Ταυτόχρονα η ολοκληρωμένη πρόληψη και αντιμετώπιση των φυσικών και ανθρωπογενών κινδύνων, σε εθνικό επίπεδο, αναμένεται να επιφέρει σημαντικά οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά οφέλη. Οι τομείς της γεωργίας και των δασών αναμένεται να υποστούν έντονες επιπτώσεις, που εκτιμάται ότι θα επηρεάσουν την απόδοση και την ανάπτυξη των καλλιεργειών και του φυτικού κεφαλαίου και τη διαθεσιμότητα του νερού. Η διάβρωση των εδαφών θα ενταθεί, με αρνητικές συνέπειες στην παραγωγικότητα των καλλιεργήσιμων και δασικών εκτάσεων. Επομένως κρίνεται αναγκαίος ο μετριασμός επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής στους τομείς αυτούς και μέσα από πρακτικές που στοχεύουν στην προστασία της βιοποικιλότητας, την προστασία του εδάφους από την διάβρωση, την βελτίωση και αύξησης του δυναμικού και τη διατήρηση των υδατικών πόρων. Επιπλέον, αναγκαία κρίνεται, επίσης, η αντιμετώπιση των αρνητικών επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής και η προσαρμογή στις νέες ξηροθερμικές συνθήκες και στα ενδεχόμενα ακραία καιρικά φαινόμενα όπως οι πλημμύρες και μέσω έργων υποδομής (όπου χρειάζεται) που θα αντιμετωπίσουν τη διάβρωση των ακτών και των κινδύνων από αυτές. Η προσαρμογή και μετριασμός των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής στον τομέα της βιοποικιλότητας, με πρακτικές διαχείρισης των οικοτόπων του δικτύου Natura 2000, και την προώθηση πράσινων

υποδομών που θα συμβάλλει στην επανασύνδεση φυσικών περιοχών, διασφαλίζοντας την οικολογική συνοχή του δικτύου Natura 2000, κρίνεται εξίσου σημαντική.

- Η προστασία και διατήρηση του **φυσικού κεφαλαίου** και της **πολιτιστικής κληρονομιάς**, συνεχίζει να αποτελεί σημείο αναφοράς για την Κ τόσο ως ανάγκη όσο και ως δυνατότητα εκμετάλλευσης ευκαιριών βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης και συνεπώς χρήζει, προστασίας, ανάδειξης, προβολής και αξιοποίησης. Με δεδομένο ότι το φυσικό κεφάλαιο περιλαμβάνει οικοσυστήματα χερσαία και θαλάσσια, ανθρωπογενή και φυσικά που παρέχουν βασικά αγαθά και υπηρεσίες είναι απαραίτητη η δημιουργία ενός συνεκτικού, οργανωμένου και λειτουργικού δικτύου προστατευόμενων περιοχών σε εθνικό επίπεδο. Επιπλέον έχει συνταχθεί σχέδιο Εθνικής Στρατηγικής για τη Βιοποικιλότητα που έχει ενσωματώσει τους στόχους της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής. Η εφαρμογή της Στρατηγικής αυτής αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των πιέσεων στη βιοποικιλότητα μέσα από έναν ενιαίο, συγκροτημένο και ολοκληρωμένο σχεδιασμό. Επιπλέον, ο πολιτισμός αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του περιβάλλοντος. Υφίσταται τεράστιο δυναμικό που χρήζει, , προβολής και ενσωμάτωσης στο κοινωνικό και οικονομικό γίνεσθαι και μέσα από την έρευνα και την καινοτομική προσέγγιση.

Από επιχειρηματικής άποψης το περιβάλλον, στην προσπάθεια βιώσιμης ανάκαμψης, κατέχει κεντρική θέση, γιατί αποτελεί απόθεμα ανάπτυξης. Ιδιαίτερα λόγω της ύφεσης ο Τομέας του Περιβάλλοντος στόχος είναι να αποτελέσει πεδίο επενδύσεων και μετάβασης μεσοπρόθεσμα σε ένα σταθερότερο παραγωγικό υπόδειγμα, περισσότερο αειφόρο, συμμετοχικό, κοινωνικά δίκαιο με μικρότερης έντασης καταναλωτικά πρότυπα, προσαρμοσμένα καλύτερα στις παραγωγικές δυνατότητες της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας.

Για την επίτευξη των στόχων της νέας ΚΓΠ με χρονικό ορίζοντα το 2020, ο προγραμματισμός μέτρων για την αξιοποίηση των κονδυλίων του ΕΓΤΑΑ αποτελεί μια στοχευμένη στρατηγική προς όφελος ενός βιώσιμου περιβάλλοντος για τον αγροτικό τομέα. Ειδικότερα :

- το ΕΓΤΑΑ μέσω του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020 θα υλοποιήσει έργα που αφορούν οικοτουριστικές αναπτύξεις εκτός των περιοχών προστασίας των NATURA.
- το ΕΓΤΑΑ μέσω του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020 θα αφορά κυρίως τον τομέα της γεωργίας, το έδαφος και τα δάση (την προστασία των δασών και την πρόληψη πυρκαγιών)
- το ΕΓΤΑΑ μέσω του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020 θα προωθήσει την επίλυση προβλημάτων που αφορούν την άρδευση (εξοικονόμηση νερού, βελτίωση της αποδοτικότητας στη χρήση ύδατος και υποδομές μεταφοράς και αποθήκευσης νερού για κάλυψη των αναγκών άρδευσης).

Επομένως, η παραίτηση από μια βιώσιμη περιβαλλοντικά ανάπτυξη του αγροτικού τομέα, σημαίνει παραίτηση από μια ορθή διαχείριση και απόδοση των πόρων, του εδάφους, του νερού, της ενέργειας, της βιοποικιλότητας, των βοσκοτόπων, της άγριας χλωρίδας και πανίδας. Παραίτηση από μια πιο «πράσινη», πιο αειφόρος γεωργία και παραίτηση από κάθε πιθανότητα προετοιμασίας για την αντιμετώπιση των επερχόμενων κλιματικών αλλαγών που επηρεάζουν σημαντικά την αγροτική παραγωγή και κατά συνέπεια το εισόδημα των αγροτών.

Η μη εφαρμογή του προγράμματος θα οδηγούσε σε μεγαλύτερη συγκέντρωση αγροτικής παραγωγής σε ορισμένες περιοχές της Κύπρου που παρουσιάζουν ιδιαίτερα ευνοϊκές συνθήκες,

όπου χρησιμοποιούνται πιο εντατικές γεωργικές πρακτικές, ενώ οι λιγότερο ανταγωνιστικές περιοχές θα αντιμετώπιζαν την περιθωριοποίηση και την εγκατάλειψη της γης. Μια τέτοια εξέλιξη θα οδηγούσε σε αυξημένες περιβαλλοντικές πιέσεις και στην επιδείνωση ενδιαιτημάτων μεγάλης αξίας, κάτι που θα είχε σοβαρές οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες και θα επέφερε μη αντιστρέψιμη επιδείνωση της παραγωγικής ικανότητας της γεωργίας στην Κύπρο. Συνεπώς απαιτούνται πολιτικές που χαράζονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Απ'την άλλη με την εφαρμογή ενός προγράμματος το οποίο έχει σχεδιαστεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο, σειρά στόχων αντιμετωπίζονται καλύτερα σε διακρατικό επίπεδο, π.χ. τα διασυνοριακά περιβαλλοντικά προβλήματα και παγκόσμια προβλήματα όπως είναι η κλιματική αλλαγή, η διαχείριση των υδάτων και η βιοποικιλότητα, η καλή υγεία και μεταχείριση των ζώων, η ασφάλεια των τροφίμων και των ζωοτροφών, η υγεία των φυτών και η δημόσια υγεία καθώς και τα συμφέροντα των καταναλωτών.

Από την παραπάνω συνοπτική παράθεση των συνεπειών που συνοδεύουν τη μη-πραγματοποίηση του ΠΑΑ, καθίσταται εμφανές ότι η μηδενική λύση συνιστά ένα έντονα αντιπεριβαλλοντικό απευκταίο ενδεχόμενο, με σοβαρές δυσμενείς επιπτώσεις τόσο στις αναπτυξιακές προσπάθειες της χώρας όσο και στην ευημερία των κατοίκων της.

5.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι εναλλακτικές δυνατότητες του «Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020» διαμορφώθηκαν μέσα από μια κατανεμημένη, διάχυτη διαδικασία, στα πλαίσια εφαρμογής των αρχών της διαφάνειας και της εταιρικής σχέσης.

Οι εναλλακτικές προσεγγίσεις για τον σχεδιασμό της προγραμματικής περιόδου 2014-2020, αφορούν το επίπεδο της στοχοθεσίας, το οποίο αντιπροσωπεύει την κλασσική top-to-bottom προσέγγιση στα ζητήματα σχεδιασμού.

Οι εναλλακτικές δυνατότητες ΕΔ-1 και η ΕΔ-2, αξιολογήθηκαν ως προς τις περιβαλλοντικές τους ιδιότητες μέσω μιας επαρκώς ποσοτικοποιημένης μεθοδολογίας. Η περιβαλλοντική αξιολόγηση ανέδειξε ως προτιμότερη τη δυνατότητα ΕΔ-2, η οποία και αποτελεί την τελική πρόταση του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020.

Επιπλέον, η λύση που προέκυψε ως βέλτιστη μέσα από την πιο πάνω διαδικασία, αξιολογήθηκε έναντι της μηδενικής λύσης.

Διαπιστώθηκε ότι,

1. από επιχειρησιακής πλευράς, η μηδενική λύση μεταφράζεται σε
 - παραίτηση από τους θεματικούς στόχους της Συμφωνίας Εταιρικής Σχέσης, που υιοθετήθηκαν σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και λειτουργεί ως σύνολο κατευθύνσεων για τις εθνικές πολιτικές και
 - παραίτηση από την επίτευξη των στόχων του πυλώνα Ι της νέας Κοινής Γεωργικής Πολιτικής για το 2020
2. από περιβαλλοντικής πλευράς, η μηδενική λύση είναι απευκταία, εφόσον σημαίνει:
 - παραίτηση από μια βιώσιμη περιβαλλοντικά ανάπτυξη του αγροτικού τομέα,

- παραίτηση από μια ορθή διαχείριση και απόδοση των πόρων, του εδάφους, του νερού, της ενέργειας, της βιοποικιλότητας, των βοσκοτόπων, της άγριας χλωρίδας και πανίδας.
- παραίτηση από μια πιο «πράσινη», πιο αειφόρος γεωργία και
- παραίτηση από κάθε πιθανότητα προετοιμασίας για την αντιμετώπιση των επερχόμενων κλιματικών αλλαγών που επηρεάζουν σημαντικά την αγροτική παραγωγή και κατά συνέπεια το εισόδημα των αγροτών.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

6 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

6.1 ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

6.1.1 Βιοποικιλότητα

6.1.1.1 Φυσικά οικοσυστήματα

Ένα σύνολο παραγόντων όπως οι εναλλαγές στο κλίμα, η ποικιλία στα γεωλογικά υποστρώματα και τη γεωμορφολογία, καθώς και η παρουσία του ανθρώπου και η αλληλεπίδρασή του με τη φύση, είχαν ως αποτέλεσμα τη διαμόρφωση μιας μεγάλης ποικιλίας διαφορετικών οικοσυστημάτων.

Σήμερα, η Κύπρος διατηρεί εκτεταμένα δάση που καλύπτουν το 17% του νησιού και κατανέμονται κυρίως στις οροσειρές του Τροόδους και του Πενταδακτύλου. Οι χαμηλότεροι λόφοι καλύπτονται από θαμνώνες διαφόρων τύπων που εναλλάσσονται με καλλιέργειες και κατά τόπους με οικισμούς. Οι πεδινές περιοχές, με κύρια την εκτεταμένη πεδιάδα της Μεσαορίας, και η παράκτια ζώνη καλύπτονται από καλλιέργειες (περίπου 45% του νησιού) και οικισμούς, αλλά τοπικά διατηρούνται μεγαλύτερες ή μικρότερες εκτάσεις φυσικής ή ημι-φυσικής βλάστησης.

Τα θερμόφιλα πευκοδάση της τραχείας πεύκης (*Pinus brutia*) αποτελούν τα πλέον εκτεταμένα δάση, που εξαπλώνονται από το επίπεδο της θάλασσας μέχρι και τα 1400 m, καλύπτοντας μεγάλο μέρος των οροσειρών του Τρόδους και του Πενταδακτύλου και μέρος της Χερσονήσου του Ακάμα. Δάση κυπαρισσιών (*Cupressus sempervirens*) εμφανίζονται μόνο στον Πενταδάκτυλο. Η ημι-φυλλοβόλος βελανιδιά *Quercus infectoria subsp. veneris* σχηματίζει μεμονωμένες συστάδες στο δυτικό κυρίως μέρος του νησιού. Τα δάση μαύρης πεύκης *Pinus nigra subsp. pallasiana* και του ενδημικού κέδρου *Cedrus brevifolia*, καθώς και οι συστάδες ορεινών ειδών αρκεύθου (*Juniperus foetidissima*, *Juniperus oxycedrus*, *Juniperus excelsa*) εμφανίζονται στα υψηλά υψόμετρα της οροσειράς του Τρόδους. Η ενδημική χρυσόφυλλη δρυς (*Quercus alnifolia*) εμφανίζεται, είτε στον υπόροφο των κωνοφόρων, είτε σε αμιγείς συστάδες, κυρίως σε υψόμετρα μεγαλύτερα των 700 m, σε όλη την οροσειρά του Τρόδους.

Στη Θερμο-Μεσογειακή και την ημίξηρη ζώνη επικρατούν διάφοροι τύποι θαμνώνων, με πιο σπάνιους τους θαμνώνες με ελιά *Olea europaea* και χαρουπιά *Ceratonia siliqua*, καθώς επίσης τους ψηλούς θαμνώνες με περνια *Quercus coccifera subsp. calliprinos*. Πιο συχνά εμφανίζεται η χαμηλή βλάστηση με τους αγκαθωτούς θαμνώνες των φρυγάνων. Στην παράκτια ζώνη είναι χαρακτηριστική η παρουσία των παράκτιων αόρατων *Juniperus phoenicea*.

Σε ανοιχτές θέσεις, ανάμεσα στους θαμνώνες και σε ανοίγματα δασών ή σε παρυφές καλλιεργειών και δρόμων και σε εγκαταλειμμένες καλλιέργειες, σχηματίζονται λιβάδια διαφόρων τύπων. Στην κατηγορία των υγρών λιβαδιών εντάσσονται οι μοναδικοί αλκαλικοί τυρφώνες που σχηματίζονται σε δύο μόνο γειτονικές θέσεις του Τρόδους, σε υψόμετρο περίπου 1600 - 1650 m.

Οι αμμώδεις ακτές είναι ως επί το πλείστον στενές, με αμμόφιλες κοινότητες σε χαμηλές πρωτογενείς ή κινούμενες θίνες. Εκτεταμένα αμμοθινικά συστήματα που περιλαμβάνουν και σταθεροποιημένες αμμοθίνες με θάμνους, αμμόφιλα λιβάδια, ακόμα και υγρές κοιλάδες με υδρόφιλα είδη, αναπτύσσονται σε λίγες θέσεις, όπως για παράδειγμα στον Απόστολο Ανδρέα, στην Καρπασία και στον Ακάμα. Επίσης, εκτεταμένα είναι τα αμμοθινικά συστήματα που

συνδέονται με παράκτιους υγρότοπους όπως στην Αμμόχωστο, στην Αγία Ειρήνη και στις αλμυρές λίμνες του Ακρωτηρίου και της Λάρνακας.

Μια ασυνεχής και μάλλον στενή λωρίδα από παραποτάμια βλάστηση αναπτύσσεται κατά μήκος των ρυακιών που διασχίζουν το νησί, συχνά διά μέσω καλλιεργούμενης γης. Μόνιμες υδατοσυλλογές είναι μόνο τα τεχνητά φράγματα και οι υδατοδεξαμενές, που φιλοξενούν σημαντική υγρόφιλη βλάστηση.

Οι βραχώδεις οικότοποι φιλοξενούν χασμοφυτικές κοινωνίες που αναπτύσσονται σε ασβεστολιθικό υπόστρωμα (Ακάμας, Πενταδάκτυλος), πυριτικούς βράχους (Τρόδος) και υγρούς βράχους. Ενδημικές σερπεντινόφιλες χασμοφυτικές κοινότητες αναπτύσσονται σε διάφορες περιοχές, κυρίως στο Τρόδος, τον Ακάμα και το Δάσος Λεμεσού.

Η μεγάλη ποικιλότητα που εμφανίζεται στο νησί σε τοπία και τύπους οικοτόπων, αντικατοπτρίζεται στον αριθμό των διαφορετικών τύπων οικοτόπων του Παραρτήματος Ι της Ευρωπαϊκής Οδηγίας των Οικοτόπων (92/43/ΕΟΚ) που έχουν καταγραφεί στην Κύπρο. Με βάση τα υφιστάμενα στοιχεία από το Τμήμα Περιβάλλοντος, έχουν καταγραφεί στην Κύπρο 52 διαφορετικοί τύποι οικοτόπων του Παραρτήματος Ι της Οδηγίας των Οικοτόπων (92/43/ΕΟΚ), από τους οποίους οι πέντε εμφανίζονται αποκλειστικά στο νησί.

Λαμβάνοντας υπόψη του Κοινούς Δείκτες Πλαισίου, οι περιοχές που εντάσσονται στο Δίκτυο Natura 2000¹ καλύπτουν το 28,4% της έκτασης της χώρας, έναντι 17,9% στην ΕΕ-27. Το 6% της ΧΓΕ ανήκει στο Δίκτυο έναντι 10,6% στην ΕΕ-27 ενώ το 50,4% της έκτασης των δασών εντάσσεται στο Δίκτυο και προστατεύεται βάσει των Οδηγιών 79/409 και 92/43. Ακριβή δεδομένα για την σχέση γεωργίας –βιοποικιλότητας δεν είναι σε παρούσα φάση γνωστά και παρατηρούνται ελλείψεις σε κρίσιμα δεδομένα όπως για παράδειγμα η τιμή του Farmland Birds. Από τα δεδομένα που υπάρχουν για την παρακολούθηση των οικοτόπων² το 50% εντάσσεται στην κατηγορία favourable, το 25% στην κατηγορία unfavourable – inadequate ενώ το 25% στην κατηγορία άγνωστο.

6.1.1.2 Αγροτικά οικοσυστήματα

Οι κύριες μόνιμες καλλιέργειες είναι τα αμπέλια κυρίως στην ορεινή Λεμεσό και Πάφο. Καλλιεργούνται επίσης εντατικά αρδευόμενες φυτείες εσπεριδοειδών, μπανανιών, αβοκάντο και πεκάν. Οι ξηρικές καλλιέργειες με ελιά, αμυγδαλιά, χαρουπιά ή και ανάμεικτες με άλλα είδη είναι ένα σημαντικό αγροοικοσύστημα στο νησί. Οι συγκεκριμένες καλλιέργειες πέραν της παραγωγής είναι συνδεδεμένες παραδοσιακά με πολλαπλή παράλληλη χρήση γης (βόσκηση, καλλιέργεια μονοετών φυτών) και επιτελούν σημαντικό οικολογικό ρόλο βελτιστοποιώντας μικροκλιματικές και εδαφικές διαφοροποιήσεις ενώ παράλληλα αποτελούν ενδιαίτημα για την πτηνοπανίδα.

Λαμβάνοντας υπόψη τους Κοινούς Δείκτες Πλαισίου, η γεωργική γη³ καλύπτει το 47,8% της συνολικής έκτασης της Κύπρου (ΕΕ-27: 46,8%), οι φυσικοί λειμώνες το 3% (ΕΕ-27 2,5%), τα δάση το 16,7% (ΕΕ-27: 30,5%), η οικοδομημένη γη καλύπτει το 8,4% (διπλάσιο ποσοστό από τον μέσο όρο της ΕΕ-27), η φυσική γή το 19,2% (ΕΕ -27: 7,5%). Οι περιοχές με φυσικά μειονεκτήματα⁴

¹ ΔΚΠ 34 Natura 2000

² ΔΚΠ 36 Biodiversity Conservation – Habitats related to grassland

³ ΔΚΠ 31 Land cover

⁴ ΔΚΠ 32 Areas with natural constraints

καλύπτουν το 60,2% της συνολικής ΧΓΕ (ΕΕ-27: 54,48%) αναδεικνύοντας ακόμα ένα διαρθρωτικό πρόβλημα της Κυπριακής Γεωργίας ενώ ιδιαίτερα αυξημένη είναι στην Κύπρο η έκταση των Λιγότερο Ευνοημένων Περιοχών με ειδικούς περιορισμούς (13,2% έναντι 3,2% στην ΕΕ-27), που σε συνδυασμό με το σχετικά αυξημένο ποσοστό καλλιεργειών χαμηλής έντασης⁵ (52.010 ha,) ή 44%, έναντι 41% στην ΕΕ-27, που σημαίνει αυξημένο ποσοστό γεωργικών περιοχών δυνητικά υψηλής περιβαλλοντικής αξίας (ΗΝV). Σημαντική παράμετρος για την βιώσιμη ανάπτυξη της κτηνοτροφίας είναι ότι η έκταση που καταλαμβάνουν οι εκτατικοί βοσκότοποι (άλλες περιοχές δυνητικά υψηλής περιβαλλοντικής αξίας) είναι μηδενική.

6.1.2 Χλωρίδα

Η χλωρίδα του νησιού παρουσιάζει ιδιαίτερα πλούσια ποικιλότητα με αρκετά ενδημικά και σπάνια taxa. Οι πληροφορίες παρουσιάζονται με τέτοιο τρόπο ώστε να γίνεται αναφορά στις μεγαλύτερες ταξινομικές κλάσεις των οργανισμών που συνθέτουν τη χλωρίδα της Κύπρου, παρ'όλο που το 14% της χλωρίδας απειλείται με εξαφάνιση, ενώ κινδυνεύει περίπου το 34% των γνωστών ειδών.

Τα Βρυόφυτα, Πτεριδόφυτα, Γυμνόσπερμα και Αγγειόσπερμα αντιπροσωπεύονται από 29, 10, 3 και 117 οικογένειες και 236, 23, 13 και 2005 taxa, αντίστοιχα.

Όπως ήταν αναμενόμενο από τον σχετικά μεγάλο αριθμό οικογενειών που ανήκουν στα Αγγειόσπερμα, αυτά χαρακτηρίζονται και από τη μεγαλύτερη ποικιλότητα. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι τα 2,005 taxa που υπάρχουν στην Κύπρο, αποτελούν το 8,9% των Αγγειόσπερμων που υπάρχουν στη Λεκάνη της Μεσογείου (συνολικά 22,500) και την καθιστούν ένα από τα 34 «Θερμά Σημεία» (Hotspots) βιοποικιλότητας του πλανήτη (Global Strategy for Plant Conservation, 2012).

Οι οικογένειες των Αγγειόσπερμων με τους περισσότερους αντιπρόσωπους είναι οι *Poaceae* (αγρωστώδη), *Fabaceae* (ψυχανθή) και *Asteraceae* (σύνθετα), με 220, 217 και 195 taxa, αντίστοιχα. Εν τούτοις, οι οικογένειες αυτές παρουσιάζουν χαμηλά ποσοστά ενδημισμού. Σύμφωνα με τους Hand, Hadjikyriakou & Christodoulou (2011), από τα taxa που απαντούν στην Κύπρο, 110 είναι ενδημικά είδη, 26 ενδημικά υποείδη και 5 ενδημικές ποικιλίες. Είναι επίσης αξιοπρόσεκτες οι περιπτώσεις 3 εκ των 110 ενδημικών ειδών (*Pteroccephalus multiflorus*, *Phlomis cypria*, *Scutellaria cypria*) που περιλαμβάνουν 2 υποείδη το καθένα, τα οποία είναι με τη σειρά τους ενδημικά στο νησί. Γι' αυτό το λόγο ο αριθμός των ενδημικών taxa εκτιμάται ότι είναι 144. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο αριθμός των ενδημικών taxa όπως και το σύνολο των taxa δεν παραμένουν σταθεροί καθώς νέα στοιχεία προκύπτουν με τη συνεχή μελέτη της χλωρίδας και τις νέες μεθόδους προσέγγισης της συστηματικής βοτανικής. Γεγονός που επιβεβαιώνεται από το ότι 11 taxa (Euro+Med, 2006) δεν θεωρούνται πλέον ενδημικά της Κύπρου καθώς είτε αποτελούν συνώνυμα άλλων taxa με μεγαλύτερη εξάπλωση ή έχουν βρεθεί και σε άλλες θέσεις εκτός του νησιού.

Από τα 144 ενδημικά taxa που απαντούν στην Κύπρο, μόνο 1 ανήκει στα Γυμνόσπερμα (*Cedrus brevifolia*) και τα υπόλοιπα ανήκουν στα Αγγειόσπερμα. Από τις 120 οικογένειες των Σπερματοφύτων (Γυμνόσπερμα και Αγγειόσπερμα), μόνον οι 33 περιλαμβάνουν ενδημικά taxa. Οι οικογένειες *Lamiaceae*, *Asteraceae*, *Brassicaceae* και *Caryophyllaceae* έχουν τα ψηλότερα επίπεδα ενδημισμού με 22, 15, 11 και 11 ενδημικά taxa, αντίστοιχα.

⁵ ΔΚΠ 33 Extensive agriculture

Ένας σημαντικός αριθμός taxa (όλα ανήκουν στα Αγγειόσπερμα) που απαντούν στην Κύπρο (ενδημικά και μη) αποτελούν taxa Εθνικού, Ευρωπαϊκού ή και Διεθνούς ενδιαφέροντος καθώς περιλαμβάνονται σε παραρτήματα Κυπριακών νομοθεσιών, Ευρωπαϊκών Οδηγιών και Διεθνών Συμβάσεων, καθώς επίσης και σε διεθνείς καταλόγους απειλούμενων ειδών (Πίνακας 1, Παράρτημα II). Συγκεκριμένα, 18 taxa περιλαμβάνονται στο Παράρτημα II της Οδηγίας των Οικοτόπων (92/43/ΕΟΚ), εκ των οποίων 8 χαρακτηρίζονται ως «προτεραιότητας». Τα 16 από τα 18 taxa της Οδηγίας είναι ενδημικά και περιλαμβάνονται επίσης μαζί με άλλα 5 ενδημικά και 6 μη ενδημικά στο Προσάρτημα I της Σύμβασης για τη Διατήρηση της Ευρωπαϊκής Άγριας Ζωής και των Φυσικών Οικοτόπων (Σύμβαση της Βέρνης). Συνολικά, 27 taxa περιλαμβάνονται στο Προσάρτημα I της Σύμβασης της Βέρνης και χαρακτηρίζονται ως Αυστηρώς Προστατευόμενα. Εκτός αυτών, όλα τα είδη του γένους *Cyclamen* (*Primulaceae*) και όλοι οι εκπρόσωποι της οικογένειας *Orchidaceae* περιλαμβάνονται στο Παράρτημα II της Σύμβασης για το Διεθνές Εμπόριο Απειλούμενων Ειδών της Άγριας Πανίδας και Χλωρίδας (CITES). Οι πιο πάνω Συμβάσεις και Οδηγίες έχουν υιοθετηθεί από την Κυπριακή Δημοκρατία με αντίστοιχες νομοθετικές πράξεις.

Σημαντική είναι και η συμπερίληψη 7 ενδημικών αντιπροσώπων της χλωρίδας της Κύπρου, στο βιβλιάριο με Τα 50 Κορυφαία Φυτά των Νησιών της Μεσογείου (Montmollin & Strahm, 2005) που εξέδωσε η Διεθνής Ένωση για τη Διατήρηση της Φύσης (IUCN) και αναφέρεται σε ορισμένα από τα πιο σπάνια και απειλούμενα taxa των μεσογειακών νησιών.

Σε εθνικό επίπεδο, το Κόκκινο Βιβλίο της Χλωρίδας της Κύπρου (ΚΒΧΚ) (Τσιντίδης και συν., 2007), περιλαμβάνει 328 taxa της Κυπριακής χλωρίδας. Από αυτά 326 είναι Αγγειόσπερμα και μόνο 2 ανήκουν στα κωνοφόρα (Γυμνόσπερμα). Η κατάσταση διατήρησης των 328 taxa έχει αξιολογηθεί με τα κριτήρια της IUCN και έτσι χαρακτηρίστηκαν 23 ως Τοπικά Εξαφανισθέντα (RE), 46 ως Κρισίμως Κινδυνεύοντα (CR), 64 ως Κινδυνεύοντα (EN), 128 ως Εύτρωτα (VU), 45 ως Ανεπαρκώς Γνωστά (DD), 15 ως Εγγύς Απειλούμενα (NT) και 7 ως Ελάχιστα Ανησυχητικά (LC). Από τα 328 taxa του Κόκκινου Βιβλίου, τα 45 είναι ενδημικά (44 Αγγειόσπερμα και 1 Γυμνόσπερμα) και χαρακτηρίστηκαν 5 ως Κρισίμως Κινδυνεύοντα (CR), 8 ως Κινδυνεύοντα (EN) και 32 ως Εύτρωτα (VU). Σύμφωνα με τους Bilz, Kell, Maxted και Lansdown (2011), και την αξιολόγηση της κατάστασης διατήρησης μερικών taxa της Ευρώπης, τα 45 ενδημικά taxa που περιλαμβάνονται στο ΚΒΧΚ πλέον, 10 ως Κρισίμως Κινδυνεύοντα (CR), 5 ως Κινδυνεύοντα (EN), 24 ως Εύτρωτα (VU), 1 ως Εγγύς Απειλούμενο (NT) και 4 ως Ανεπαρκώς Γνωστά (DD).

Αξίζει να τονιστεί ότι μετά την έκδοση του ΚΒΧΚ (2007) έχουν προκύψει νέα δεδομένα για την χλωρίδα του νησιού. Συγκεκριμένα, έχουν προκύψει νέα ενδημικά είδη (όπως για παράδειγμα τα *Cynara makrisii* και *Paraver raphium*), νέες καταγραφές από taxa που δεν ήταν προηγουμένως γνωστό ότι απαντούν στο νησί ή ακόμα και καταγραφές ειδών σε νέες θέσεις αλλάζοντας έτσι τα πληθυσμιακά τους δεδομένα (Hand, 2009; 2011).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα Βρυόφυτα του νησιού, παρόλο που δεν είναι εκτενώς μελετημένα όπως τα Αγγειόσπερμα. Σύμφωνα με τον Kaufmann (2010), στο νησί απαντούν 236 taxa, τα οποία μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε 2 Hornworts (κερατόφυτα), 35 Liverworts (ηπατικά) και 199 Mosses (φυλλόβρυα). Τα μισά από τα taxa αυτά (συνολικά 117 taxa) είναι συγκεντρωμένα στο Εθνικό Δασικό Πάρκο Τροόδους.

6.1.3 Πανίδα

Η πανίδα της Κύπρου παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον μιας και διαθέτει πολλά ενδημικά στοιχεία, καθώς και είδη με πολύ εντοπισμένη εξάπλωση. Η απομόνωση του νησιού και η ποικιλία των βιοτόπων του έχουν οδηγήσει στη διαφοροποίηση πολλών ειδών. Παράλληλα, η γεωγραφική θέση της Κύπρου στο ανατολικό άκρο της Μεσογείου και σχετικά κοντά στην Ανατολία, την Εγγύς Ανατολή αλλά και τη βόρεια Αφρική, έχει συνεισφέρει σημαντικά στον πανιδικό πλούτο της. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης οι συγγένειες των ειδών της Κύπρου με εκείνα των γειτονικών περιοχών, καθώς η Κύπρος ουδέποτε ενώθηκε με ηπειρωτικές μάζες οπότε όλα τα είδη ή οι πρόγονοί τους έφθασαν εδώ μέσω διασποράς.

Παραταύτα, οι γνώσεις μας για την πανίδα της Κύπρου είναι σχετικά περιορισμένες και εστιάζονται κυρίως στα σπονδυλόζωα, καθώς και σε ελάχιστες ομάδες ασπονδύλων, όπως οι πεταλούδες. Επιπλέον, ακόμα και για είδη που γνωρίζουμε καλά την εξάπλωσή τους, δεν έχουμε επαρκή δεδομένα σχετικά με τα πληθυσμιακά τους μεγέθη, τη βιολογία τους και τις απειλές που ενδεχομένως αντιμετωπίζουν, με λίγες μόνο εξαιρέσεις.

Εδώ παρουσιάζονται συνοπτικά τα δεδομένα που διαθέτουμε για τις διάφορες ομάδες ζώων της Κύπρου.

6.1.3.1 Θηλαστικά

Η Κύπρος φιλοξενεί 39 είδη θηλαστικών, 22 από τα οποία είναι νυχτερίδες (Χειρόπτερα). Δύο είδη (Τρωκτικά) είναι ενδημικά της χώρας, όπως και 5 υποείδη (1 Σαρκοφάγο, 1 Αρτιοδάκτυλο, 1 Λαγόμορφο, 2 Εντομοφάγα). Το είδος *Monachus monachus* (φώκια) θεωρείται Κρισίμως Κινδυνεύον (CR) (Aguilar & Lowry, 2008) ενώ 2 νυχτερίδες (*Myotis caraccinii* και *Rhinolophus mehelyi*) (Hutson et al., 2008(a), 2008(b)) και το αγρινό (*Ovis orientalis ophion*) (Valdez, 2008), θεωρούνται Τρωτά (VU) σύμφωνα με τον Κόκκινο Κατάλογο Απειλούμενων Ειδών της Διεθνούς Ένωσης για τη Διατήρηση της Φύσης (IUCN).

Μέχρι σήμερα, έχει εκπονηθεί διαχειριστικό σχέδιο για το αγρινό (Σφουγγάρης, 2011) από το Τμήμα Δασών και εκτελείται πρόγραμμα προστασίας για 15 είδη νυχτερίδων από το Τμήμα Περιβάλλοντος (ICOSTACY – LIFE09 NAT/CY/000247).

Οι αρμοδιότητες για τα διάφορα είδη θηλαστικών της Κύπρου κατανέμονται μεταξύ Τμήματος Περιβάλλοντος, Τμήματος Δασών, Ταμείου Θήρας και Τμήματος Αλιείας και Θαλάσσιων Ερευνών.

6.1.3.2 Ορνιθοπανίδα

Η Κύπρος ως ένα από τα μεγάλα νησιά της Μεσογείου και σχετικά απομονωμένη από άλλες χερσαίες εκτάσεις, παρουσιάζει υψηλό ενδημισμό σε διάφορες μορφές ζωής συμπεριλαμβανομένων και των πουλιών, ενώ έχει προσδιοριστεί ως μια από τις σημαντικότερες περιοχές για τα ενδημικά πτηνά στη Γη (είναι η μόνη Ευρωπαϊκή χώρα με αυτό το καθεστώς και μια από τις ελάχιστες περιοχές υψηλού ενδημισμού πανίδας εκτός της τροπικής κλιματικής ζώνης (BirdLife International, 2012). Επίσης, η θέση της στο ανατολικό άκρο της Μεσογείου, κατά μήκος ενός από τους μεταναστευτικούς διαδρόμους μεταξύ Ευρώπης και Αφρικής, της προσδίδει επιπρόσθετη ιδιαίτερη ορνιθολογική σημασία αφού αποτελεί σημαντική περιοχή μετανάστευσης είτε για μεταναστευτικά είδη που φωλιάζουν στο νησί, είτε για είδη που ξεχειμωνιάζουν, είτε για περαστικούς μετανάστες.

Στο νησί έχουν καταγραφεί μέχρι σήμερα 397 taxa πουλιών. Από αυτά, 2 είναι ενδημικά είδη: *Sylvia melanothorax* (Τρυπομάζης) και *Oenanthe cypriaca* (Σκαλιφούρτα). Απαντούν επίσης 4 ενδημικά υποείδη: *Otus scops cyprius* (Θουπί), *Parus ater cypriotes* (Πέμπτεσος), *Certhia brachydactyla dorotheae* (Δεντροβάτης) και *Garrulus glandarius glasznari* (Κίσσα).

Όσον αφορά στα φωλεάζοντα είδη, 53 είναι μόνιμοι κάτοικοι, 42 φωλιάζουν τακτικά στο νησί και άλλα 18 έχουν φωλιάσει έστω μία φορά.

Για την προστασία των πτηνών έχουν μέχρι σήμερα χαρακτηριστεί ως Ζώνες Ειδικής Προστασία (ΖΕΠ – Οδηγία 2009/147/ΕΕΚ και Νόμος 152(Ι)/2003) 15 περιοχές και επίκειται ο χαρακτηρισμός άλλων περιοχών στη βάση κυρίως των «Σημαντικών Περιοχών για τα Πτηνά» που έχει ορίσει ο Πτηνολογικός Σύνδεσμος Κύπρου, αναθεωρημένος κατάλογος, ο οποίος θα εκδοθεί εντός του 2012.

Αρμοδιότητα για τα πτηνά έχει το Ταμείο Θήρας, το οποίο έχει την ευθύνη εφαρμογής της Εθνικής Νομοθεσίας (Νόμος 152(Ι)/2003).

Τα είδη επηρεάζονται από διάφορους παράγοντες, μεταξύ των οποίων η όχληση από διάφορες δραστηριότητες (νόμιμες ή παράνομες), οι αλλαγές στη χρήση της γης (περιλαμβανομένης της αλόγιστης ανάπτυξης), η κλιματική αλλαγή, ο διαειδικός ανταγωνισμός και η παράνομη θήρευση/παγίδευση.

Πολλά από τα 397 taxa εντάσσονται σε διάφορες οδηγίες, νομοθεσίες ή διεθνείς συμβάσεις.

Έξι είδη του Παραρτήματος ΙΧ του νόμου 152(Ι)/2003 είναι υπό απειλή. Αυτά είναι: *Gyps fulvus* (γύπας), *Aegyptius monachus* (μαυρόγυπας), *Aquila heliaca* (βασιλαετός), *Hieraetus fasciatus* (περτικοσαίχινο), *Larus auduini* (αιγαιόγλαρος) και *Pterocles orientalis* (πουρτάλα).

Την περίοδο αυτή βρίσκονται σε εξέλιξη δύο προγράμματα που αφορούν στην προστασία ειδών πτηνοπανίδας, από το Ταμείο Θήρας (ΓΥΠΑΣ - Για την Ενδυνάμωση του Κυπριακού πληθυσμού του Γύπα (*Gyps fulvus*) με άτομα από την Κρήτη) και την Υπηρεσία Θήρας και Πανίδας (OROKLINI - LIFE10 NAT/CY/000716: Restoration and management of Oroklini Lake SPA (CY6000010) in Cyprus).

6.1.3.3 Ερπετοπανίδα

Η Κύπρος φιλοξενεί 22 είδη ερπετών, εκ των οποίων, ένα φίδι (*Hierophis cypriensis*) και μια σαύρα (*Phoenicolacerta troodica*) είναι ενδημικά στο νησί. Επιπλέον, αναγνωρίζονται και 8 ενδημικά υποείδη. Υπάρχουν 3 είδη χελωνών, 2 από τα οποία είναι θαλάσσιες χελώνες και 1 γλυκών νερών.

Οι θαλάσσιες χελώνες χαρακτηρίζονται ως Κινδυνεύοντα είδη (EN), σύμφωνα με τα κριτήρια της Διεθνούς Ένωσης για τη Διατήρηση της Φύσης (IUCN), έχουν μελετηθεί εκτενώς και έχουν αναληφθεί αρκετές δράσεις προστασίας των περιοχών ωστοκίας τους. Αντιθέτως, τα στοιχεία για την κατάσταση διατήρησης των υπόλοιπων ερπετών είναι ελλιπή. Την περίοδο αυτή βρίσκεται σε εξέλιξη πρόγραμμα μελέτης και προστασίας 3 ειδών φιδιών (ICOSTACY – LIFE09 NAT/CY/000247) από το Τμήμα Περιβάλλοντος. Ένα είδος φιδιού και ένα είδος σαύρας θεωρούνται επίσης Κινδυνεύοντα (EN) (Böhme, Lymberakis, & Andrén, 2009; Hraoui-Bloquet et al., 2009).

6.1.3.4 Αμφίβια

Η πανίδα των αμφιβίων της Κύπρου είναι ιδιαίτερος φτωχή, όπως είναι αναμενόμενο, δεδομένων των κλιματικών και βιοτοπικών χαρακτηριστικών του νησιού. Στο νησί απαντούν 3 είδη Άνουρων. Αξίζει να αναφερθεί ότι υπάρχει μια διχογνωμία σχετικά με το είδος *Pelophylax bedriagae* (= *Rana bedriagae*), το οποίο είναι κοινό στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου (Parsch et al., 2009). Σύμφωνα με τους Baier, Sparrow και Wield (2009), είναι πιθανόν τα άτομα που απαντούν στην Κύπρο να αποτελούν νέο είδος ενδημικό στο νησί. Τη θέση αυτή υποστηρίζουν και άλλες επιστημονικές δημοσιεύσεις (Plötner, Ohst, Böhme & Schreiber, 2001; Lymberakis et al., 2007; Plotner et al., 2012). Εν τούτοις, υπάρχει και η άποψη ότι ο πληθυσμός της Κύπρου είναι μεν διαφοροποιημένος από αυτόν της ευρύτερης περιοχής εξάπλωσης του είδους, αλλά οι διαφορές δεν είναι τόσο σημαντικές ώστε να τον κατατάξουν σε νέο είδος. Μελλοντικές εργασίες και έρευνα ίσως να ξεκαθαρίσουν το τοπίο γύρω από την ταξινόμηση και το επίπεδο ενδημισμού του πληθυσμού στην Κύπρο.

Η κατάσταση διατήρησης των πληθυσμών των αμφιβίων της Κύπρου παραμένει άγνωστη και δεν έχουν υλοποιηθεί μελέτες ή δράσεις για την αξιολόγησή τους.

Αρμοδιότητα για τα είδη αμφιβίων έχει τόσο το Τμήμα Περιβάλλοντος όσο και το Τμήμα Δασών.

6.1.3.5 Ασπόνδυλα

Με τον όρο «ασπόνδυλα» περιγράφονται είδη που ανήκουν σε τεράστια ποικιλία ταξινομικών ομάδων, τα οποία και συγκροτούν τη συντριπτική πλειονότητα των ειδών κάθε περιοχής. Οι γνώσεις μας, όμως, για τις περισσότερες ομάδες ασπόνδυλων είναι από περιορισμένες έως ανύπαρκτες, οπότε εδώ παρουσιάζονται στοιχεία για τις λίγες εκείνες ομάδες που έχουν μελετηθεί κάπως περισσότερο.

Η παρουσίαση των δεδομένων γίνεται χωριστά για τα θαλάσσια και τα χερσαία είδη.

6.1.3.5.1 Θαλάσσια ασπόνδυλα

Μέχρι σήμερα έχουν καταγραφεί στην Κύπρο 764 είδη θαλάσσιων ασπόνδυλων, ελάχιστα από τα οποία εντάσσονται σε κάποιο καθεστώς προστασίας.

Λόγω και της γεωγραφικής θέσης της Κύπρου, η θαλάσσια βιοποικιλότητά της επηρεάζεται σημαντικά από τους λεσεψιανούς μετανάστες, είδη δηλαδή που εισέρχονται στη Μεσόγειο από την Ερυθρά Θάλασσα μέσω της διώρυγας του Σουέζ.

Η κατάσταση των πληθυσμών των ειδών θαλάσσιων ασπόνδυλων παραμένει άγνωστη και δεν έχουν πραγματοποιηθεί σχετικές μελέτες.

Αρμοδιότητα για τα θαλάσσια ασπόνδυλα έχει το Τμήμα Αλιείας και Θαλασίων Ερευνών.

6.1.3.5.2 Χερσαία ασπόνδυλα

Υπάρχουν πολλές διάσπαρτες αναφορές για ποικίλες ομάδες χερσαίων ασπόνδυλων της Κύπρου αλλά έχουν γίνει ελάχιστες προσπάθειες συστηματικής καταγραφής τους (Γεωργίου, 1977; Μακρής, 2003; Tumbrinck, 2006; Austin et al., 2008; Vardinoyannis et al., 2012) και ακόμα λιγότερες εκτίμησης της κατάστασης διατήρησης των πληθυσμών τους.

Η εντομοπανίδα της Κύπρου σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή βάση δεδομένων για την πανίδα (Fauna Europaea, 2012) περιλαμβάνει 5317 είδη και υποείδη. Μέχρι σήμερα μόνο λίγες τάξεις έχουν μελετηθεί επαρκώς όπως τα ημερόβια Λεπιδόπτερα (52 είδη), Οδοντόγναθα (34 είδη),

Ορθόπτερα (67 είδη) καθώς και μερικές οικογένειες της τάξης των κολεόπττερων όπως οι *Carabidae* και *Buprestidae*. Γενικά η βάση δεδομένων της πανίδας της Ευρώπης παρουσιάζει ελλείψεις και διπλές αναφορές ειδών. Παρόλα αυτά νέα ενδημικά είδη ανακαλύπτονται κάθε χρόνο καθώς και νέες αναφορές για το νησί. Για αυτό το λόγο ο πραγματικός αριθμός της εντομοπανίδας της Κύπρου υπολογίζεται μεταξύ 6000-7000 είδη.

Τα κολεόπτερα (1856 είδη) και τα υμενόπτερα (989 είδη) είναι οι δύο πιο πλούσιες τάξεις εντόμων της Κύπρου σύμφωνα με τη βάση δεδομένων Fauna Europaea.

Εκτιμάται ότι το 10% του αριθμού των εντόμων είναι ενδημικά δηλαδή 600 είδη παρουσιάζονται μόνο στη Κύπρο και πουθενά αλλού στο κόσμο. Για την οικογένεια *Buprestidae* γνωρίζουμε πως το 30% των ειδών που ανήκουν σε αυτή την οικογένεια είναι ενδημικά. Ενδεικτικά αναφέρεται πως κάθε χρόνο περιγράφονται νέα για την επιστήμη είδη κολεόπττερων.

Σημειώνεται ότι στο πρόγραμμα ICOSTACY (LIFE09 NAT/CY/000247) που εκπονεί το Τμήμα Περιβάλλοντος, έχουν ενταχθεί συν των άλλων και δύο είδη ασπόνδυλων τα οποία περιλαμβάνονται στην Οδηγία 92/43/ΕΟΚ, η νυχτοπεταλούδα *Callimorpha quadripunctaria* και σκαθάρι *Prorotacrus cyriacus* το οποίο είναι ενδημικό είδος της Κύπρου. Είναι σαπροφάγο είδος που τρέφεται με σάπιο ξύλο δρυ (*Quercus infectoria ssp. veneris*) και σπάνιο είδος αφού το ενδιαίτημα (κουφάλες αιωνόβιων δέντρων) του απειλείται από ανθρώπινες δραστηριότητες.

Τα χερσαία ασπόνδυλα απειλούνται κατά κύριο λόγο από ανθρωπογενείς δραστηριότητες και κατά δεύτερο λόγο από φυσικά αίτια. Λόγω της συνεχιζόμενης οικιστικής ανάπτυξης σε φυσικές περιοχές (μεμονωμένες κατοικίες), την αλλαγή των χρήσεων γης, την εγκατάλειψη παραδοσιακών αγροτικών τεχνικών και εκμοντερνισμό του αγροτικού εξοπλισμού, την εκτεταμένη χρήση λιπασμάτων και την εισδοχή τους στο υπέδαφος και στους ποταμούς επηρεάζονται χερσαία και υδρόβια ασπόνδυλα χωρίς να γνωρίζουμε το μέγεθος της καταστροφής και του επηρεασμού αυτής της ομάδας. Επίσης οι εκτεταμένες ξηρασίες, οι ανομβρίες, η παρατηρημένη αύξηση της θερμοκρασίας και κατ' επέκταση η αλλαγή του κλίματος έχει αρχίσει να επηρεάζει αρνητικά αυτή την ομάδα.

Θεωρείται σημαντικό το γεγονός ότι στην Κύπρο υπάρχουν αξιόλογες μουσειακές συλλογές ασπόνδυλων, τόσο σε δημόσιους φορείς (Δήμος Λάρνακας, Τμήμα Γεωργίας) όσο και σε ιδιώτες που ασχολούνται με διάφορες ομάδες ασπόνδυλων.

Αυτή την περίοδο, ο ειδικός επιστήμονας στα Αρθρόποδα Marc Srouf ετοιμάζει βάση δεδομένων για τα χερσαία αρθρόποδα της Κύπρου.

6.1.3.6 Ιχθυοπανίδα

Μια πρώτη ανασκόπηση των ιχθύων που έχουν καταγραφεί στα νερά της Κύπρου αριθμεί περί τα 310 είδη. Η συνολική σύνθεση των ειδών ψαριών της Κύπρου δεν είναι καλά μελετημένη και η παρούσα αναφορά είναι από τις λίγες επισκοπήσεις για το σύνολο της ιχθυοπανίδας στο νησί.

Δεν έχει διεξαχθεί πρόσφατα ολοκληρωμένη προσπάθεια καταγραφής όλων των ειδών ψαριών της Κύπρου με εξαίρεση τον κατάλογο των Demetropoulos και Neocleous (1969), ορισμένες ειδικές έρευνες (π.χ. Hadjichristophorou, 2006 για τους χονδριχθύες) ή μικρές αναφορές και καταλόγους που δεν αποτελούν όμως ολοκληρωμένη ανασκόπηση (π.χ. Torcu, Aka & İşbilir, 2001). Την περίοδο αυτή βρίσκεται σε εξέλιξη μελέτη καταγραφής της ιχθυοπανίδας του νησιού.

Από τα γνωστά είδη, 3 είναι κρισίμως κινδυνεύοντα (CR), 8 είναι κινδυνεύοντα (EN), 16 είναι τρωτά (VU), 5 είναι σχεδόν απειλούμενα (NT) και 16 είναι ανεπαρκώς γνωστά (DD).

Στα εσωτερικά ύδατα απαντούν συνολικά περίπου 25 είδη, όμως μόνο 3 από αυτά είναι ιθαγενή της Κύπρου. Υπάρχουν πρόσφατες ενδείξεις ότι πολλά από τα ξενικά είδη έχουν εγκλιματιστεί και αναπαράγονται, και ορισμένα, όπως η καφετιά πέστροφα (*Salmo trutta*), είναι εγκλιματισμένα για περισσότερο από 70 χρόνια. Επίσης, άλλα 10 ιθαγενή θαλάσσια είδη εισέρχονται στα εσωτερικά νερά είτε σπάνια/τοπικά είτε τακτικά, όπως το χέλι.

Από τα απειλούμενα/προστατευόμενα είδη των εσωτερικών υδάτων υπάρχουν τρία με ιδιαίτερο ενδιαφέρον:

- Η Ζαμπαρόλα (*Aphanius fasciatus*), προστατευόμενο είδος βάσει της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ που έχει πολύ περιορισμένη εξάπλωση στο νησί (απαντά μόνο σε δύο σημεία - στο Ακρωτήρι καθώς και στην περιοχή Αμμοχώστου).
- Το χέλι (*Anguilla anguilla*) – είδος που χαρακτηρίζεται ως κρισίμως κινδυνεύον απαντά σε πολλούς ποταμούς και υγροτόπους της Κύπρου. Το είδος εισέρχεται ως νεαρό ιχθύδιο (γυαλόχελο) μέσα στους ποταμούς κυρίως του εαρινούς μήνες και διαβιώνει για περίπου μια δεκαετία στα εσωτερικά νερά πριν ξανα-επιστρέψει στη μέρη αναπαραγωγής του στον Ατλαντικό. Έχει παρατηρηθεί καταστροφική πτώση του πληθυσμού στην Ευρώπη αλλά και στην Κύπρο.
- Η Ποταμοσαλιάρα (*Salaria fluviatilis*), είδος γνωστό μόνο από μουσειακά δείγματα. Δεν βρέθηκε πουθενά στο νησί έπειτα από πρόσφατες δειγματοληψίες και μπορεί να έχει εξαφανιστεί. Συνεπώς παρότι το είδος δεν είναι θεσμικά προστατευόμενο, έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την τοπική βιοποικιλότητα. Πιθανότατα πολλά είδη των εσωτερικών νερών να έχουν υποφέρει από την εντατική καταπολέμηση κουνουπιών με εντομοκτόνα που άρχισε με την εκτεταμένη χρήση DDT στα τέλη της δεκαετίας του '40.

6.1.4 Έδαφος

Δύο οροσειρές κυριαρχούν στο ανάγλυφο του νησιού: η οροσειρά Τροόδους καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος των νότιων και δυτικών τμημάτων του νησιού (έκταση 3,200 περίπου km²) και φτάνει σε ύψος 1,952 m ενώ η οροσειρά Πενταδακτύλου είναι μια στενή επιμήκης τοξοειδής οροσειρά που εκτείνεται κατά μήκος της βόρειας ακτής, καταλαμβάνει πολύ λιγότερη έκταση και χαμηλότερα υψόμετρα (ψηλότερη κορυφή στα 1,024 m). Η πεδιάδα της Μεσαορίας διασχίζεται από τους ποταμούς Πεδιαίο (ο μεγαλύτερος στο νησί) και Σερράχη και σχηματίστηκε κυρίως από προσχλωσιγενή εδάφη. Το νησί περιβάλλεται από πέντε στενές παράκτιες πεδιάδες στις οποίες απαντώνται θαλάσσιες αναβαθμίδες. Οι πεδιάδες αυτές είναι της Κερύνειας, της Λάρνακας, της Λεμεσού-Αυδήμου, της Πάφου και της Χρυσοχούς. Η ακτογραμμή κυμαίνεται από απόκρημνους βράχους και απρόσιτες βραχώδεις ακτές με θαλάσσιες σπηλιές σε ομαλές πλαγιές με αμμώδεις παραλίες.

Το νησί χωρίζεται γεωλογικά σε τέσσερις ζώνες: (α) τη Ζώνη Πενταδακτύλου που αποτελείται από ανακρυσταλλωμένους ασβεστόλιθους που περιβάλλονται από ιζηματογενή πετρώματα, (β) τη Ζώνη Τροόδους που αποτελείται από πυριγενή πετρώματα, (γ) τη Ζώνη Μαμωνιών αποτελούμενη από εκρηξιγενή, ιζηματογενή και μεταμορφωμένα πετρώματα και (δ) τη Ζώνη των αυτόχθονων ιζηματογενών πετρωμάτων με μπεντονίτες, ηφαιστειοκλαστικά, συνονθύλευμα πετρωμάτων (melange), μάργες, κρητίδες, κερατόλιθους, ασβεστόλιθους κ.α.

Η Κύπρος, βρίσκεται στη σεισμογενή ζώνη Άλπων – Ιμαλαίων η οποία αποτελεί τη δεύτερη σε ένταση σεισμογενή ζώνη της γης με το ποσοστό σεισμών να φτάνει το 15% της παγκόσμιας σεισμικής δραστηριότητας. Η σεισμικότητα του νησιού οφείλεται κυρίως στο Κυπριακό Τόξο που αποτελεί το τεκτονικό όριο μεταξύ της Αφρικανικής και Ευρασιατικής Λιθοσφαιρικής Πλάκας. Οι τεκτονικές κινήσεις στο μήκος του Κυπριακού Τόξου αποτελούν την αιτία σεισμών, αρκετοί από τους οποίους είναι ισχυροί.

Στην Κύπρο το φαινόμενο της διάβρωσης απαντάται συχνά κυρίως λόγω της φύσης των εδαφών της, της αραιής φυτοκάλυψης, της τοπογραφίας του νησιού και των κλιματολογικών χαρακτηριστικών. Παράγοντες που σχετίζονται με την εντατική εκμετάλλευση των φυσικών πόρων και της γεωργικής γης, η αστικοποίηση, η αποψίλωση, καθώς επίσης και η μόλυνση επιτείνουν το πρόβλημα. Επίσης, ακραία φαινόμενα όπως οι καταιγίδες και οι πυρκαγιές, εντείνουν το φαινόμενο αυτό. Πολλές περιοχές της Κύπρου χαρακτηρίζονται από μεγάλες απώλειες επιφανειακού εδάφους ενώ σε κάποιες περιοχές (Αραδίππου – Κόση) εμφανίζεται στην επιφάνεια το μητρικό πέτρωμα. Γενικά, η διάβρωση του εδάφους διατηρείται σε χαμηλά επίπεδα, λιγότερο από 1 mm διαβρωμένου εδάφους το χρόνο (I.A.CO, 2007). Τα μέτρα που εφαρμόζονται έως τώρα στην Κύπρο για την αντιμετώπιση της εδαφικής διάβρωσης σχετίζονται με τη βελτίωση της εδαφικής υγρασίας, δομής και γονιμότητας και εντάσσονται στα πλαίσια των πολιτικών διαφόρων τομέων, όπως του τομέα της Γεωργίας, των Δασών και των Υδάτων. Στον τομέα της Γεωργίας, μέτρα για την προστασία από τη διάβρωση προβλέπονται μέσα από την απαίτηση για διατήρηση των γαιών σε Καλή Γεωργική και Περιβαλλοντική Κατάσταση (ΚΓΠΚ) της Πολλαπλής Συμμόρφωσης, που ισχύει για τους γεωργούς που λαμβάνουν άμεσες ενισχύσεις από το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ).

Στην Κύπρο έχουν υποστεί αλάτωση εδάφη σε περιοχές όπου γίνεται άρδευση με νερό υψηλής συγκέντρωσης σε άλατα είτε λόγω διείσδυσης της θάλασσας και υφαλμύρισης του υδροφορέα είτε λόγω χρήσης τριτοβάθμια επεξεργασμένου νερού με ιδιαίτερα αυξημένη αλατότητα (όπως στην περίπτωση του Σταθμού Επεξεργασίας Αστικών Λυμάτων Λάρνακας). Επίσης αλάτωση παρατηρείται και σε περιθωριακά υδροφόρα στρώματα που αντλείται νερό από μεγάλα βάθη και που παρουσιάζουν μικρή υδροφορία και σε περιοχές όπου η άντληση γίνεται από υδροφορείς γύψου (Ζύγι – Μαρώνι) ή ψαμμιτών (I.A.CO, 2007). Για να ελεγχθεί το φαινόμενο της αλάτωσης που προκαλείται από τον άνθρωπο, πρέπει να γίνεται συστηματικός έλεγχος της ποιότητας του νερού που χρησιμοποιείται για άρδευση και για τεχνητό εμπλουτισμό των υδροφορέων και να ελέγχονται οι ποσότητες άντλησης από τους παράκτιους υδροφορείς για την αποφυγή της διείσδυσης της θάλασσας. Σε αυτή την κατεύθυνση, ο Νόμος 79(Ι)/2010 προβλέπει την εγκατάσταση και παρακολούθηση μετρητών παροχής νερού σε γεωτρήσεις και τη θέσπιση ανώτατων ορίων απόληψης για τον έλεγχο της υπεράντλησης καθώς και την επιβολή προστίμων σε περίπτωση υπέρβασης των ορίων.

Η απερίμωση αποτελεί σοβαρό πρόβλημα και για την Κύπρο αφού σχετική μελέτη (I.A.CO, 2007) έδειξε ότι 57% των εδαφών βρίσκονται σε κρίσιμη κατάσταση, 42,3% είναι ευαίσθητα στην απερίμωση και 0,7% των εδαφών χαρακτηρίστηκε ως δυνητικά απειλούμενο από απερίμωση. Καμία περιοχή δεν θεωρήθηκε μη απειλούμενη από απερίμωση ενώ οι λιγότερο απειλούμενες περιοχές βρίσκονται σε υψηλά υψόμετρα. Για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων και των απαιτήσεων της Κύπρου που απορρέουν από τις πρόνοιες της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για την Καταπολέμηση της Απερίμωσης, έχει ετοιμαστεί Εθνικό Σχέδιο Δράσης (ΕΣΔ) για την Καταπολέμηση της Απερίμωσης και τον περιορισμό των συνεπειών της ξηρασίας. Στο ΕΣΔ

γίνεται προσδιορισμός των απειλούμενων περιοχών, εκτίμηση της ακολουθούμενης πολιτικής και μέτρων, της ανάγκης εισαγωγής αποτελεσματικότερων θεσμικών ρυθμίσεων/διαδικασιών και της ανάγκης προώθησης της αειφόρου εκμετάλλευσης των εδαφών και των υδάτινων πόρων για περιορισμό ή αντιστροφή του φαινομένου. Τα μέτρα που υλοποιούνται έως τώρα στην Κύπρο και θεωρούνται ότι αντιμετωπίζουν μεταξύ άλλων και το φαινόμενο της απερήμωσης περιλαμβάνουν νομοθετικά μέτρα, κυβερνητικά έργα και πρακτικές σε επίπεδο ιδιώτη. Ωστόσο, τα μέτρα αυτά απαιτούν ενίσχυση και συντονισμένη δράση όλων των εμπλεκόμενων τομέων και σχετικών φορέων (γεωργία, κτηνοτροφία, δάση, υδάτινοι πόροι, τουρισμός, οικιστική ανάπτυξη, βιομηχανία) για την επίτευξη ικανοποιητικών αποτελεσμάτων.

Από τους υπάρχοντες διαθέσιμους Κοινούς Δείκτες Πλαισίου, δεν μπορούν να αντληθούν στοιχεία για τη διάβρωση. Ο δείκτης ποιότητας του εδάφους (ποσοστό οργανικής ουσίας) ο οποίος θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και ως δείκτης για την δέσμευση άνθρακα στο έδαφος, άρα και ως δείκτης για την κλιματική αλλαγή, δείχνει πολύ χαμηλές επιδόσεις της Κύπρου (χαμηλότερος στην ΕΕ). Διαφαίνεται πως δεν υπάρχει φορέας ή μεθοδολογία παρακολούθησης και αξιολόγησης της διάβρωσης των εδαφών. Το πρόβλημα διαχείρισης των εδαφικών πόρων εντοπίζεται κυρίως στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές. Οι κύριοι λόγοι που εντείνουν το πρόβλημα είναι η σύσταση του εδάφους, οι έντονες εκτός εποχής βροχοπτώσεις, οι μεγάλες κλίσεις, οι πυρκαγιές, η εγκατάλειψη της καλλιεργήσιμης γης, και σε μικρότερο βαθμό η υπερβόσκηση ή/και το είδος των φυτών που καλλιεργούνται.

6.1.5 Ύδατα

Υδρογραφικά, το νησί της Κύπρου είναι υποδιαιρεμένο σε εννέα (9) υδρολογικές περιοχές, που αποτελούνται από 70 κύριες λεκάνες απορροής και 387 υπολεκάνες απορροής. Η περιοχή υπό τον έλεγχο της Κυβέρνησης περιλαμβάνει 47 κύριες λεκάνες απορροής.

Εικόνα 6-1: Γεωγραφική κατανομή των εννέα υδρολογικών περιοχών της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Οι περισσότεροι ποταμοί πηγάζουν από την περιοχή του Τροόδους. Η εποχιακή κατανομή της επιφανειακής απορροής ακολουθεί την εποχιακή κατανομή των κατακρημνισμάτων, με ελάχιστες τιμές κατά τους θερινούς μήνες και μέγιστες τιμές κατά τους χειμερινούς μήνες.

Αποτέλεσμα του Ανατολικού Μεσογειακού κλίματος, το οποίο χαρακτηρίζεται από ζεστό θέρους μεγάλης διάρκειας και χαμηλής μέσης ετήσιας βροχόπτωσης, είναι να μην υπάρχουν ποταμοί με συνεχή ροή σε όλο τους το μήκος. Οι περισσότεροι ποταμοί ρέουν για 3 με 4 μήνες το χρόνο και στερεύουν για το υπόλοιπο έτος. Μόνο τμήματα κάποιων ποταμών τα οποία βρίσκονται ανάντη της περιοχής του Τροόδους έχουν συνεχή ροή (οι ποταμοί Ξερός, Διαρίζος, Καργώτης Μαραθάσας, Κούρης και Γερμασόγειας). Οι περισσότεροι ποταμοί έχουν μάλλον απότομη κλίση εκτός από τα ποτάμια στις πεδινές εκτάσεις κατά μήκος της νότιας ακτής του νησιού. Τα πιο πολλά τμήματα των ποταμών, ωστόσο, βρίσκονται σε ενδιάμεσο υψόμετρο.

Ως αποτέλεσμα του ξηρού Μεσογειακού κλίματος, υπάρχουν μόνο 5 φυσικές λίμνες οι οποίες είναι υφάλμυρες ή αλμυρές. Τα άλλα συστήματα υδάτων έχουν δημιουργηθεί από τον άνθρωπο ως αποτέλεσμα της κατασκευής φραγμάτων σε ποτάμια ή της δημιουργίας αποθηκευτικών δεξαμενών. Όλες οι λίμνες στην Κύπρο μπορούν να χαρακτηρισθούν ως δυναμικά συστήματα. Οι φυσικές αλμυρές και υφάλμυρες λίμνες στεγνώνουν συχνά, αλλά όχι κάθε έτος. Τόσο οι αλμυρές όσο και οι υφάλμυρες λίμνες περιλαμβάνουν είδη που είναι τυπικά για αυτές τις συνθήκες. Η ποσότητα νερού στους τεχνητούς ταμιευτήρες και τις αποθηκευτικές δεξαμενές εξαρτάται από τη βροχόπτωση και τη χρήση. Οι τεχνητοί ταμιευτήρες κυρίως γεμίζουν από την εισροή νερού από τα ποτάμια. Κατά τη διάρκεια του χειμώνα γεμίζουν αλλά το καλοκαίρι το περισσότερο νερό χρησιμοποιείται και η στάθμη του νερού υποβιβάζεται. Συνεπώς, η στάθμη του νερού και το μέγεθος αυτών των λιμνών είναι μεταβαλλόμενα. Καθώς όλοι οι τεχνητοί ταμιευτήρες και οι αποθηκευτικές δεξαμενές είναι κατασκευασμένες με σκοπό την παροχή πόσιμου νερού και νερού για άρδευση, όλες αυτές οι λίμνες ενδέχεται να στεγνώσουν, κάτι που στην πραγματικότητα συμβαίνει συχνά.

Συνολικά, στην Κύπρο έχουν αναγνωριστεί 216 ποτάμια υδάτινα σώματα, εκ των οποίων τα 49 έχουν χαρακτηριστεί ως ιδιαίτερα τροποποιημένα. Εξ αυτών 68 δηλαδή ποσοστό 32% υπήχθησαν στην κατηγορία καλή οικολογική κατάσταση, 76 δηλαδή ποσοστό 35% στη μέτρια, 16 δηλαδή ποσοστό 7% στην ελλιπή, 3 δηλαδή ποσοστό 2% στην κακή και 56 δηλαδή ποσοστό 25% δεν ταξινομήθηκε. Επισημαίνεται ότι στην κατηγορία των μη ταξινομημένων αντιστοιχεί το 16% του συνολικού μήκους των ποτάμιων σωμάτων της Κύπρου, ενώ στην κατηγορία της καλής κατάστασης το 33%, όπως προκύπτει από την Τεχνική Έκθεση για Αξιολόγηση των Αποτελεσμάτων των Προγραμμάτων Παρακολούθησης για τα Επιφανειακά Ύδατα στα Πλαίσια του Άρθρου 8 της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ.

Όσον αφορά τα συστήματα υπόγειων υδάτων, οι περισσότεροι υδροφορείς του νησιού είναι φρεάτιοι, και είναι ανεπτυγμένοι σε ποτάμιες ή παράκτιες αλλουβιακές αποθέσεις. Αυτοί είναι οι μεγαλύτεροι και οι πιο δυναμικοί υδροφορείς, οι οποίοι ανατροφοδοτούνται κυρίως από τις παροχές ποταμών και τις βροχοπτώσεις. Υπάρχουν τρεις μεγάλοι παράκτιοι υδροφορείς οι οποίοι περιλαμβάνουν όλες τις κάθετες κοίτες των ποταμών. Τα παράκτια τμήματα αυτών των υδροφορέων συνίστανται από άμμο, ιλύ, ασβεστόλιθους, κροκαλοπαγή πετρώματα και άργιλο. Οι κοίτες των ποταμών αποτελούνται από αλλουβιακές αποθέσεις, κροκάλες, άμμο και ιλύ. Αυτοί οι υδροφορείς είναι φρεάτιοι και έχουν βάθος γύρω στα 30m. Εκτός από τον μεγάλο αλλά όχι και τόσο παραγωγικό υδροφορέα των τροαδικών μαγματικών βράχων, οι άλλοι υδροφορείς υφίστανται σε γύψο, ψαμμίτες, ασβεστόλιθους και κρητίδες. Αυτοί οι υδροφορείς είναι κυρίως φρεάτιοι και σε κάποια τμήματα ημιπερατοί ή υπό πίεση. Αυτά τα τμήματα είναι καλυμμένα από στρώματα ιλύος και λάσπης ή από αμμώδη μάργα. Παρατηρήθηκε ότι ο υδροφορέας του όρους Τρόδος, έχει αναπτυχθεί γενικά σε οφίολιθους χαμηλής διαπερατότητας και τοπικά σε μέτρια

διαπερατές διαρρηγμένες ζώνες μαγματικών βράχων και για αυτό είναι υπό-πίεση σε κάποια τμήματα. Όλοι οι υδροφορείς της Κύπρου (66) έχουν ομαδοποιηθεί σε 20 συστήματα υπόγειων υδάτων, με βάση τη λιθολογία, τα υδραυλικά χαρακτηριστικά, τις πιέσεις και τη σπουδαιότητα του κάθε υδροφορέα. Δέκα συστήματα υπόγειων υδάτων έχουν άμεση σύνδεση με τη θάλασσα. Το σύστημα υπόγειων υδάτων της Λεμεσού εκρέει στη θάλασσα και η εκροή φτάνει τα 350 m³/h, ενώ τα άλλα υδατικά συστήματα έχουν εκροή χαμηλότερη από 150 m³/h. Τα περισσότερα συστήματα υπόγειων υδάτων είναι φρεάτια με κάποια τμήματα ημιπερατά ή υπό πίεση. Μόνο οι γύψοι Μαρώνι είναι εντελώς υπό πίεση. Το οικοσύστημα των βάλτων Φασούρι (κοντά στη αλμυρή λίμνη Ακρωτήρι) είναι το μοναδικό οικοσύστημα στην Κύπρο που εξαρτάται άμεσα από τα υπόγεια ύδατα και συγκεκριμένα από το υδατικό σύστημα του Ακρωτηρίου.

Μέχρι και το 1997 η μοναδική πηγή υδατικών πόρων στην Κύπρο, ήταν η βροχόπτωση. Σύμφωνα με μια μακρά σειρά παρατηρήσεων η μέση ετήσια βροχόπτωση, περιλαμβανόμενης και της χιονόπτωσης, είναι 503 χιλιοστόμετρα, ενώ από το 2000 μέχρι σήμερα έχει μειωθεί στα 463 χιλιοστόμετρα. Η ποσότητα νερού που αντιστοιχεί στην ολική επιφάνεια της ελεύθερης περιοχής της Κύπρου ανέρχεται στα 2.750 εκατομμύρια κυβικά μέτρα (ΕΚΜ), αλλά μόνο το 10% ή 275 ΕΚΜ προσφέρεται για εκμετάλλευση, αφού τα υπόλοιπα 90% περίπου επιστρέφουν στην ατμόσφαιρα ως απευθείας εξάτμιση και διαπνοή.

Η βροχόπτωση είναι γεωγραφικά ανομοιόμορφα κατανεμημένη με τη μέγιστη στους δύο ορεινούς όγκους και την ελάχιστη στις ανατολικές πεδινές και παράλιες περιοχές. Επιπρόσθετα υπάρχει και μεγάλη διαχρονική διακύμανση της βροχόπτωσης με συχνές συνεχείς ανομβρίες διάρκειας δύο μέχρι τεσσάρων χρόνων.

Η μέση ετήσια ποσότητα των 275 ΕΚΜ νερού κατανέμεται με μια αδρή αναλογία 1:3 σε επιφανειακή αποθήκευση και σε υπόγεια νερά αντίστοιχα. Από την υπόγεια αποθήκευση περίπου το 1/3 ρέει στη θάλασσα.

Επομένως, η Κύπρος χαρακτηρίζεται γενικά από έλλειψη πόρων γλυκού νερού περιορίζοντας τις δυνατότητες γεωργικής εκμετάλλευσης των εδαφών, αλλά και την γενική παραγωγικότητα του χερσαίου οικοσυστήματος. Παρόλο που τα τελευταία 40 χρόνια προτεραιότητα του κράτους ήταν η ανάπτυξη των υδάτινων πόρων και η προώθηση μέτρων εξοικονόμησης, η περιορισμένη διαθεσιμότητα νερού παραμένει γεγονός. Τα αυξημένα φαινόμενα σοβαρής ανομβρίας – ως αποτέλεσμα των κλιματικών αλλαγών - καθώς και η μεγάλη αύξηση των υδατικών αναγκών επιδεινώνουν την κατάσταση.

Τα μειωμένα αποθέματα επιφανειακών υδάτων οδήγησαν στην υπεράντληση των υδροφορέων, με αποτέλεσμα τα περισσότερα συστήματα υπόγειων υδάτων να θεωρείται σήμερα ότι βρίσκονται σε κίνδυνο. Το μεγαλύτερο πρόβλημα υπεράντλησης μεταξύ των υπόγειων υδροφορέων της ελεύθερης Κύπρου, παρατηρείται στους υδροφορείς Κοκκινοχωριών, Κιτίου, Γερμασόγειας, Ακρωτηρίου και Πέγειας με αποτέλεσμα τη διείσδυση του θαλάσσιου νερού στους υδροφορείς και τον επηρεασμό της ποιότητας των υδάτων. Στις περιοχές αυτές εφαρμόζεται ειδική νομοθεσία που μεταξύ άλλων προνοεί την παροχή άδειας για άντληση του υπόγειου νερού και κατά συνέπεια ελέγχεται η υπόγεια στάθμη του.

Τα τελευταία χρόνια στο υδατικό ισοζύγιο της χώρας προστέθηκαν σημαντικές ποσότητες αφαλατωμένου θαλασσινού νερού και νερού από την επαναχρησιμοποίηση εξαγνισμένων λυμάτων. Παράλληλα προωθήθηκε η χρήση Βελτιωμένων Συστημάτων Άρδευσης φτάνοντας το 95% στις αρδευόμενες καλλιέργειες και εξοικονομώντας 55 εκ. κυβικών μέτρων νερού ετησίως.

Η ετήσια εκτίμηση αναγκών σε νερό σε όλες τις περιοχές που ελέγχονται από την κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας για το έτος 2011, ανέρχεται σε 252 εκατομμύρια m³. Οι υπολογιζόμενες ανάγκες σύμφωνα με την Τελική Έκθεση Υδατικής Πολιτικής κατ'εφαρμογήν της Οδηγίας Πλαίσιο για τα νερά, κατανέμονται ως ακολούθως:

Πίνακας 6-1: Εκτίμηση Ετήσιων Αναγκών ανά Τύπο Χρήσης για το έτος 2011

Τύπος Χρήσης	Εκτίμηση αναγκών Εκατ. m ³	Ποσοστιαία κατανομή επί του συνόλου
Άρδευση	152,0	60%
Αστική Χρήση	73,5	30%
Κτηνοτροφία	8,5	3%
Βιομηχανική Χρήση	8,0	3%
Άρδευση χώρων πρασίνου	10,0	4%
Συνολική εκτίμηση αναγκών	252,0	100%

Η διαθεσιμότητα νερού στις πεδινές και παράκτιες περιοχές έχει αυξηθεί σημαντικά από τα κυβερνητικά υδατικά έργα και έχει μειωθεί ο ανταγωνισμός για νερό μεταξύ ύδρευσης και άρδευσης. Ωστόσο, η ζήτηση νερού άρδευσης, ειδικά σε περιόδους ξηρασίας, δεν ικανοποιείται πάντα. Η ποιότητα των υπογείων υδάτων θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική, καθώς η πλειοψηφία των υπόγειων υδάτινων σωμάτων βρίσκονται σε κακή ποσοτική κατάσταση και η αποκατάστασή τους δεν αποτελεί εύκολη διαδικασία. Η ξηρασίες είναι επίσης σημαντικές για τον τομέα, δεδομένης της συχνότητάς τους ενώ τα υφιστάμενα μέτρα δεν θεωρούνται ικανοποιητικά.

Όσον αφορά τη διαθεσιμότητα νερού για άρδευση, τα μέτρα που έχουν εφαρμοστεί έως τώρα δεν έχουν πλήρως ικανοποιήσει τη ζήτηση για νερό, καθώς η γεωργία αποτελεί τον κύριο χρήστη νερού στην Κύπρο (πάνω από 60% της συνολικής ζήτησης), και την καλοκαιρινή περίοδο όταν τα διαθέσιμα νερού είναι περιορισμένα, επιβάλλονται συχνά περικοπές στην παροχή νερού άρδευσης. Επιπλέον, το ανακυκλωμένο νερό διανέμεται μέσω των Κυβερνητικών Υδατικών Έργων (ΚΥΕ) μόνο στις πεδινές και παράκτιες περιοχές, καθώς η κατασκευή των απαραίτητων υποδομών μεταφοράς στις ορεινές περιοχές δεν είναι οικονομικά εφικτή. Τα μόνα ΚΥΕ για παροχή νερού άρδευσης στις ορεινές περιοχές είναι τα φράγματα τα οποία είναι περιορισμένης χωρητικότητας και τα αποθέματά τους εξαντλούνται σε περιόδους ξηρασίας. Αυτό οδήγησε τους αγρότες στις ορεινές περιοχές να χρησιμοποιούν υπόγεια ύδατα από ιδιωτικές γεωτρήσεις για να καλύψουν τις ανάγκες τους σε άρδευση, με συνέπεια την υπεράντληση των υδροφορέων.

Όπως προαναφέρθηκε, τα επιφανειακά υδάτινα σώματα στην Κύπρο είναι κυρίως οι ταμειυτήρες, στους οποίους η παροχή κατά τους θερινούς μήνες είναι ελάχιστη. Ως αποτέλεσμα, δεν επιτυγχάνεται ικανοποιητική αραίωση της συγκέντρωσης των ρύπων και σε συνδυασμό με τα υψηλά επίπεδα εξάτμισης, η ποιότητα των υδάτων απειλείται με υποβάθμιση. Εν τούτοις, πρέπει να σημειωθεί ότι μια τάση επιδείνωσης της ποιότητας των υδάτων παρατηρείται κυρίως στους υπόγειους υδροφορείς της Κύπρου, λόγω της απότομης αστικοποίησης τα τελευταία χρόνια και της διάθεσης των υγρών αστικών αποβλήτων σε σηπτικούς βόθρους, της εντατικής καλλιέργειας και χρήσης λιπασμάτων και, της υπεράντλησης των υπογείων υδάτων με αποτέλεσμα την υφαλμύρωση των παράκτιων υδροφορέων

Όσον αφορά την ποιότητα των υδάτων, η κύρια απειλή προκαλείται από τη ρύπανση από εντατικές γεωργικές καλλιέργειες. Μέτρα για την προστασία των υδάτων από τις γεωργικές δραστηριότητες προωθούνται μέσα από το Πρόγραμμα Γεωργικής Ανάπτυξης 2007-13, και συγκεκριμένα μέσα από τις Κανονιστικές Απαιτήσεις Διαχείρισης, την εφαρμογή των Καλών Γεωργικών και Περιβαλλοντικών Συνθηκών και την παροχή επιδοτήσεων για την εφαρμογή άλλων μέτρων για τη μείωση των απορροών (με την εγκατάσταση φυτοφρακτών) και τον περιορισμό της χρήσης χημικών σκευασμάτων (λιπάσματα, εντομοκτόνα), όπως η μηχανική καταστροφή των αγριόχορτων, τα συστήματα ολοκληρωμένης διαχείρισης παραγωγής και/ή χαμηλών εισροών και η οργανική παραγωγή. Επίσης, μέσα από το Σύστημα Παροχής Συμβουλών σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις που προβλέπεται από το Πρόγραμμα Γεωργικής Ανάπτυξης, οι γεωργοί μπορούν να ενημερώνονται για τις βέλτιστες πρακτικές για την προστασία των υδάτων.

Λαμβάνοντας υπόψη τους Κοινούς Δείκτες Πλαισίου, η γεωργία αποτελεί τον μεγαλύτερο καταναλωτή ύδατος στην Κύπρο⁶ με 91,5 εκατομμύρια κυβικά μέτρα ετησίως (70% της συνολικής κατανάλωσης). Τα στοιχεία για την ποιότητα των υδάτων⁷ αναδεικνύουν την αναγκαιότητα λήψης μέτρων αφού παρατηρείται περίσσεια αζώτου (115,8 kgN/ha/y, EE-27: 50,8) και φωσφόρου (20.3 kgP/ha/y, EE-27: 1,8) στο 17,4% των δειγμάτων των υπογείων υδάτων τα οποία και κατατάσσονται στην κατηγορία χαμηλής ποιότητας (13,3% EE-27). Οι πρόσφατες θεσμικές ρυθμίσεις (ορισμός ενιαίας αρχής υδάτων αλλά και η πλήρης εφαρμογή της Οδηγίας για τα νερά) σε συνδυασμό με τις προβλέψεις της ΚΑΠ αλλά και την εφαρμογή των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων, αναμένεται να μειώσουν τις αρνητικές επιπτώσεις στην ποιότητα των υδάτων. Η προώθηση συλλογικών αρδευτικών έργων για την αξιοποίηση των επιφανειακών απορροών επίσης κρίνεται αναγκαία, έτσι ώστε να περιορισθούν οι πιέσεις στους υπόγειους υδροφορείς από τις γεωτρήσεις.

6.1.6 Αέρας

Η αξιολόγηση της ποιότητας του αέρα της Κύπρου κατά την περίοδο ετοιμασίας της τελευταίας Έκθεσης του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος έδειξε διαρκή βελτίωση αφού οι συγκεντρώσεις των πλείστων ρύπων ήταν εντός των επιτρεπόμενων ορίων, με εξαίρεση τις συγκεντρώσεις όζοντος και αιωρούμενων σωματιδίων, οι οποίες οφείλονταν σε μεγάλο βαθμό σε διασυνοριακή ρύπανση. Οι κύριες πηγές ρύπων ήταν οι οδικές μεταφορές και η βιομηχανία.

Ειδικότερα, οι κυριότερες ανθρωπογενείς πηγές αιωρούμενων σωματιδίων, σύμφωνα με υπολογισμούς του Τομέα Ατμοσφαιρικής Ποιότητας, είναι οι καύσεις (για σκοπούς παραγωγής ηλεκτρισμού, θέρμανσης, κ.α.), η παραγωγή τσιμέντου και ασβέστη και οι εκπομπές από οχήματα. Όσον αφορά τα φυσικά αίτια στην Κύπρο, σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι ανεμοθύελλες προερχόμενες από τη Βόρεια Αφρική και τη Μέση Ανατολή, η ξηρασία και ανομβρία που επικρατεί στο νησί με αποτέλεσμα ποσότητες σκόνης να μεταφέρονται στην ατμόσφαιρα από γεωργικές περιοχές, ενώ ένα ποσοστό σκόνης γύρω στο 19% οφείλεται σε άλατα από τη θάλασσα (Baumbach, 2004). Επιστημονικές μελέτες απέδειξαν μέσω μοντέλων κατεύθυνσης ανέμων πως το 13-16% των αέριων μαζών που φθάνουν στην Ανατολική Μεσόγειο προέρχονται από την έρημο Σαχάρα με αποτέλεσμα να αυξάνονται τα αιωρούμενα σωματίδια σκόνης στην ατμόσφαιρα της Κύπρου (Paschalidou et al., 2010). Η Κύπρος επηρεάζεται από 6-8

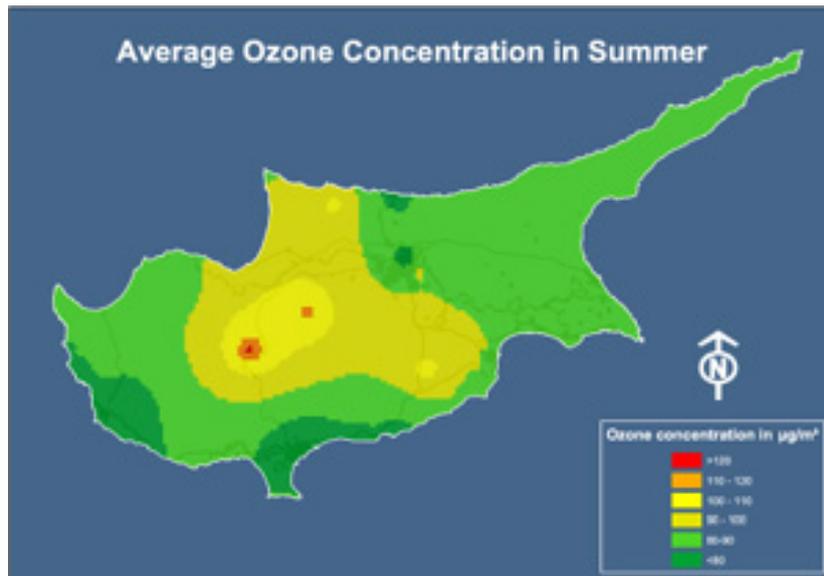
⁶ ΔΚΠ 39 Water abstraction in Agriculture

⁷ ΔΚΠ 40 Water quality

ανεμοθύελλες Σαχάρας, διάρκειας 2-4 ημερών σε ετήσια βάση και οι οποίες παρουσιάζουν μεγαλύτερη συχνότητα το καλοκαίρι και την άνοιξη (Kleanthous et al., 2009).

Στην περίπτωση του Όζοντος οι υπερβάσεις του δώρου στόχου για το 2010 (120 $\mu\text{g}/\text{m}^3$), που παρατηρούνται κυρίως σε μη αστικές περιοχές, όπως είναι η Αγία Μαρίνα Ξυλιάτου, οφείλονται πρώτιστα στη διασυννοριακή ρύπανση και στις κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν στην Κύπρο και ευρύτερα στο μεσογειακό χώρο (ψηλές θερμοκρασίες, μεγάλη ηλιοφάνεια), οι οποίες ευνοούν τη δημιουργία του. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που απεικονίζονται στον χάρτη που ακολουθεί, το όζον είναι ρύπος που απαντάται συχνότερα σε αγροτικές περιοχές με υψηλό υψόμετρο, παρά σε αστικές περιοχές.

Εικόνα 6-2: Μέση εκτιμώμενη συγκέντρωση Όζοντος κατά τη διάρκεια του Καλοκαιριού

Παρότι η Κύπρος συνεισφέρει μόλις το 0,2% στις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέχρι το 2008 ήταν η χώρα με την μεγαλύτερη αύξηση εκπομπών σε σχέση με το 1990 (+65%) και είναι στις 10 χώρες με τις μεγαλύτερες ποσότητες εκπομπών ανά κάτοικο (το 2011 ήταν 10.9 t CO₂ e./ κάτοικο για την Κύπρο, ενώ ο μέσος όρος της ΕΕ ήταν 9 t CO₂ e./ κάτοικο).

Σύμφωνα με την ετήσια καταγραφή εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου του 2013, η συνεισφορά των τομέων σε σχέση με το σύνολο των εκπομπών από τους τομείς εκτός του συστήματος εμπορίας εκπομπών για το έτος 2011 είναι περίπου 49% από τον τομέα των μεταφορών, 16% από την γεωργία, 13% από τα απόβλητα, 14% από τον οικιακό και τριτογενή τομέα, 5% από την βιομηχανία εκτός εμπορίας και 3% από την χρήση φθοριούχων αερίων (HFCs και PFCs).

Η Κύπρος έχει δεσμευτεί μέσα από το Κοινοτικό κεκτημένο (Απόφαση 406/2009/ΕΚ) και τις διεθνείς συμφωνίες (δεύτερη περίοδος Πρωτοκόλλου του Κιότο) για μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από την κατανάλωση ενέργειας στους τριτογενείς τομείς και σε μικρές βιομηχανίες, βιομηχανικές διεργασίες, γεωργία και διαχείριση αποβλήτων κατά 5% μέχρι το 2020 σε σχέση με το 2005. Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση καταγραφής εκπομπών του 2013, οι εκπομπές το 2011 από τους πιο πάνω τομείς αυξήθηκαν κατά 4,2% σε σχέση με το 2005.

Παράλληλα, σύμφωνα με την τροποποίηση του Πρωτοκόλλου του Γκέτεμποργκ⁸, οι εκπομπές αμμωνίας από γεωργικά λιπάσματα θα πρέπει να μειωθούν κατά 10% έως το 2020 σε σχέση με το 2005. Το 2011 οι εκπομπές αμμωνίας ήταν 5,1 kt, ενώ κατά το έτος βάσης 2005 οι εκπομπές ήταν 5,8 kt.

Με βάση τα πιο πάνω διαφαίνεται η δυνατότητα περαιτέρω μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κυρίως από τους τομείς της ηλεκτροπαραγωγής, των μεταφορών και της γεωργίας.

Στον τομέα της ενέργειας διαφαίνονται ιδιαίτερες προοπτικές ανάπτυξης από την προώθηση της χρήσης των ΑΠΕ και της ενεργειακής απόδοσης. Το ιδιαίτερα υψηλό κόστος της ενέργειας στην Κύπρο και το γεγονός ότι αποτελεί τη μεγαλύτερη πηγή εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου αποτελούν τα βασικά χαρακτηριστικά του ενεργειακού τομέα που αποδίδονται στην υπέρμετρη εξάρτηση του στην εισαγωγή πετρελαιοειδών, την αδυναμία σύνδεσης του με τα Διευρωπαϊκά δίκτυα λόγω του νησιωτικού χαρακτήρα της χώρας, και στο μικρό μέγεθος της αγοράς που αποτρέπει τον ανταγωνισμό στην εγχώρια αγορά. Το 2012, σύμφωνα με στοιχεία της Υπηρεσίας Ενέργειας, τα πετρελαιοειδή συνεισέφεραν 95,2% στην πρωτογενή κατανάλωση και 72,8% στην τελική κατανάλωση ενέργειας. Το ατύχημα στη ναυτική βάση Ευάγγελος Φλωράκης τον Ιούλιο του 2011, που είχε ως συνέπεια την καταστροφή μεγάλου μέρους του μεγαλύτερου και αποδοτικότερου ηλεκτροπαραγωγού σταθμού της Κύπρου και την αναστολή των εργασιών του, ανέδειξε εντονότερα την εξάρτηση του ενεργειακού συστήματος της χώρας από τις εισαγωγές πετρελαιοειδών. Τα τελευταία έτη καταβάλλονται ιδιαίτερες προσπάθειες για απεξάρτηση της οικονομίας από το πετρέλαιο κυρίως μέσω της προώθησης της διείσδυσης των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) στην παραγωγή και κατανάλωση ενέργειας, καθώς και μέτρων εξοικονόμησης ενέργειας – βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης. Το 2012 το ποσοστό συνεισφοράς των ΑΠΕ στην τελική ακαθάριστη κατανάλωση ενέργειας ανήλθε στο 7,7%, ενώ το 2013 η ηλεκτροπαραγωγή από ΑΠΕ αυξήθηκε κατά περίπου 28% σε σχέση με το 2012. Σημειώνεται ότι ο σχετικός ποσοτικός στόχος (συνεισφορά ΑΠΕ στην τελική ακαθάριστη κατανάλωση ενέργειας) που τέθηκε στο Εθνικό Μεταρρυθμιστικό Πρόγραμμα της Κύπρου ανέρχεται στο 13% μέχρι το 2020. Πρόσθετα, στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τις ΑΠΕ που υποβλήθηκε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Ιούλιο του 2010, και το οποίο βρίσκεται υπό αναθεώρηση, τίθεται και ο υποχρεωτικός στόχος για αύξηση του ποσοστού διείσδυσης των ΑΠΕ στην τελική κατανάλωση στις μεταφορές στο 10%, μέχρι το 2020. Όσον αφορά την εξοικονόμηση ενέργειας, για σκοπούς εφαρμογής της Οδηγίας 2012/27/ΕΕ για την ενεργειακή απόδοση αλλά και στα πλαίσια του 2ου Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ενεργειακή Απόδοση που υποβλήθηκε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Ιούλιο του 2011, η Κύπρος έχει θεσπίσει ενδεικτικό στόχο για εξοικονόμηση 14,3% στην πρωτογενή κατανάλωση ενέργειας το 2020 (που αποτελεί και Εθνικό Στόχο στο ΕΜΠ) και εξοικονόμηση 10% στην τελική κατανάλωση ενέργειας μέχρι το 2016. Επιπρόσθετα από τα πιο πάνω, για σκοπούς εφαρμογής των Οδηγιών 2012/27/ΕΕ και 2010/31/ΕΕ, η Κύπρος την περίοδο 2014-2020, υποχρεούται να λάβει νέα μέτρα εξοικονόμησης ενέργειας, όπως για παράδειγμα την ενεργειακή αναβάθμιση 3% ετησίως του εμβαδού των χρησιμοποιούμενων ιδιόκτητων δημοσίων κτιρίων, την προώθηση της υλοποίησης έργων συμπαραγωγής ηλεκτρισμού και θερμότητας υψηλής απόδοσης, τη διενέργεια ενεργειακών ελέγχων, την παροχή ενεργειακών υπηρεσιών, τη μεγαλύτερη διείσδυση των κτιρίων με σχεδόν

⁸ http://www.unecce.org/fileadmin/DAM/env/lrtap/full%20text/Informal_document_no_17_No23_Consolidated_text_checked_DB_10_Dec2012_-_YT_-_10.12.2012.pdf

μηδενική κατανάλωση ενέργειας στο κτιριακό απόθεμα κλπ. Στην Κύπρο τα κτίρια ευθύνονται περίπου για το 30% της κατανάλωσης ενέργειας και σε συνδυασμό με την ανάγκη εκπλήρωσης των υποχρεώσεων που θέτουν οι σχετικές κοινοτικές Οδηγίες, η προώθηση επενδύσεων για την ενεργειακή αναβάθμιση των κτιρίων αποτελεί προτεραιότητα της Κυβέρνησης. Το Σχέδιο Δράσης για την Ενεργειακή Απόδοση περιλαμβάνει μια σειρά από μέτρα που αφορούν, μεταξύ άλλων, επενδύσεις για εξοικονόμηση ενέργειας σε δημόσια κτίρια, οικίες, κτίρια του τριτογενούς τομέα και βιομηχανίες, την προώθηση συμπαραγωγής υψηλής απόδοσης κλπ. Ο στόχος εξοικονόμησης πρωτογενούς ενέργειας το 2012 ήταν 1,58% ενώ η πραγματική εξοικονόμηση πρωτογενούς ενέργειας, σε σύγκριση με το σενάριο αναφοράς, ανήλθε σε 12,34%. Αξίζει να σημειωθεί ότι πέραν των μέτρων εξοικονόμησης που λήφθηκαν το 2012, η μείωση της δραστηριότητας σε επιμέρους τομείς της οικονομίας εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, είχε σημαντική επίδραση στην ενεργειακή κατανάλωση του 2012. Η βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας της χώρας αντικατοπτρίζεται και στη πτωτική τάση που παρουσιάζει ο δείκτης ενεργειακής έντασης (πρωτογενής κατανάλωση ενέργειας ως προς το ΑΕΠ) που μειώθηκε στο 166,9 το 2012 από 173,6 το 2011 και 176,9 το 2010. Με βάση τα πιο πάνω διαφαίνεται η ανάγκη μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου πρωτίστως από τον τομέα της ηλεκτροπαραγωγής, μέσω της ενεργειακής απόδοσης, της προώθησης των ΑΠΕ, και της εισαγωγής του φυσικού αερίου στο ενεργειακό μίγμα της χώρας. Κατά την προγραμματική περίοδο 2007-2013 υλοποιήθηκε μικρός αριθμός έργων στον τομέα της ενέργειας που αφορούσαν στην εγκατάσταση φωτοβολταϊκών συστημάτων σε δημόσια κτίρια (στρατόπεδα, σχολεία) αυξάνοντας τη δυναμικότητα παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και συμβάλλοντας στην αύξηση της συνεισφοράς των ΑΠΕ στη συνολική κατανάλωση ενέργειας. Οι παρεμβάσεις αυτές παρουσίασαν ιδιαίτερα μεγάλη ζήτηση και ταχείς ρυθμούς υλοποίησης, αποτελώντας τη βάση για την υλοποίηση αντίστοιχου χαρακτήρα παρεμβάσεων κατά τη νέα προγραμματική περίοδο.

Στο τομέα των μεταφορών, η προώθηση του σχεδιασμού και υλοποίησης δράσεων βιώσιμης αστικής κινητικότητας στις πόλεις θα συμβάλουν στην ενίσχυση του συστήματος δημοσίων μεταφορών και στη μείωση των εκπομπών θερμοκηπίου από τον τομέα των μεταφορών. Η προώθηση παρεμβάσεων βιώσιμης αστικής κινητικότητας όπως η εφαρμογή του Ολοκληρωμένου Σχεδίου Κινητικότητας της Λευκωσίας και η ανάπτυξη αντίστοιχων σχεδίων για τις υπόλοιπες πόλεις θα συμβάλουν στην εξισορρόπηση των χρήσεων των διαφόρων μέσων μεταφοράς και κυρίως στην ενίσχυση του συστήματος δημοσίων μεταφορών με συνεπακόλουθη μείωση των εκπομπών θερμοκηπίου από τον τομέα των μεταφορών συμβάλλοντας στην επίτευξη του σχετικού στόχου που τίθεται στο ΕΜΠ. Το λιμάνι Λεμεσού με την προώθηση κατάλληλων βελτιώσεων στις υποδομές του, παρουσιάζει προοπτικές λόγω και της στρατηγικής θέσης της Κύπρου μεταξύ τριών ηπείρων, για να αποτελέσει κέντρο μεταφόρτωσης και διακίνησης προϊόντων μεταξύ της Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής(hub), αλλά και για να εξυπηρετήσει εταιρείες από το εξωτερικό που δραστηριοποιούνται στον τομέα των ερευνών για υδρογονάνθρακες. Για την επίτευξη αυτής της στρατηγικής επιδίωξης απαιτείται η περαιτέρω αναβάθμιση των λιμενικών υποδομών της χώρας αφού η υφιστάμενη υποδομή δεν μπορεί να καλύψει τις ανάγκες του κυπριακού φορτίου και του φορτίου μεταφόρτωσης. Η αντιμετώπιση περαιτέρω ελλείψεων στο Διευρωπαϊκό Οδικό Δίκτυο θα συμβάλει στη μείωση του χρόνου διακίνησης και κατ' επέκταση στα σχετικά μεταφορικά κόστη και στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, θα βελτιωθεί η οδική ασφάλεια και η προσπελασιμότητα σε περιφερειακές και αγροτικές περιοχές, ενώ παράλληλα θα απαμβλυνθεί η κυκλοφοριακή συμφόρηση με συνεπακόλουθη μείωση των ρύπων.

Μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα από τον τομέα της γεωργίας δύναται να επιτευχθεί μέσω της προώθησης της μείωσης των ρυπογόνων εισροών σε συνδυασμό με την αύξηση της δέσμευσης διοξειδίου του άνθρακα με ενισχύσεις στη δασοκομία. Οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου στη γεωργία προέρχονται από τη διαχείριση ζωικών αποβλήτων, τις εντερικές ζυμώσεις των ζώων, τη χρήση συνθετικών αζωτούχων λιπασμάτων, την καύση γεωργικών υπολειμμάτων και τα γεωργικά εδάφη (κατά τη διαδικασία της νιτροποίησης/nitrification – απονιτροποίηση/denitrification, που λαμβάνει χώρα στο έδαφος μέσω της δράσης των μικροοργανισμών που περιέχονται σε αυτό). Προσδιοριστικές παράμετροι της εξέλιξης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στην γεωργία είναι ο αριθμός των ζώων, το ύψος της παραγωγής γεωργικών προϊόντων και η κατανάλωση συνθετικών αζωτούχων λιπασμάτων. Οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου από τη γεωργία αντιπροσώπευε το 8,8 % των συνολικών εκπομπών το 2012 (χωρίς τις εκπομπές από την δασοκομία), και αυξήθηκαν κατά 11,3 % σε σύγκριση με τα επίπεδα του 1990. Το 1990 η γεωργία χωρίς την δασοκομία συνεισέφερε 12 % στις συνολικές εκπομπές της χώρας,. Η κορυφή των εκπομπών Γεωργία ήταν το 2002, όταν παρατηρήθηκε μια αύξηση του 26 % σε σύγκριση με το 1990. Από το 2002 η μείωση των εκπομπών παρατηρήθηκε, λόγω της μείωσης των εκπομπών N₂O από τα γεωργικά εδάφη, λόγω της μείωσης της χρήσης των συνθετικών λιπασμάτων αζώτου. Η μείωση της χρήσης λιπασμάτων προκλήθηκε από την ξηρασία που έλαβε χώρα κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου, που είχε μια ακραία το 2008 . Περαιτέρω μείωση προκλήθηκε από τις πρόσφατες αλλαγές στη διαχείριση της κοπριάς. Η γεωργία είναι υπεύθυνη για εκπομπές μεθανίου και υποξειδίου του αζώτου. Το 2012, η γεωργία έχει συμβάλει 23,6 % στις συνολικές εκπομπές μεθανίου και 82,8 % στις συνολικές εκπομπές υποξειδίου του αζώτου. Οι συνολικές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου και οι πηγές τους από τις γεωργικές δραστηριότητες για την περίοδο 1990-2012 σε Κύπρος παρουσιάζονται στον πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 6-2: Έκθεση αερίων του θερμοκηπίου ανά αέριο από τη γεωργία για την περίοδο 1990-2012

Έτος	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012
CH ₄ (Gg)	12,0	14,2	14,2	14,6	15,1	15,0	14,7
N ₂ O(Gg)	1,6	1,8	1,8	1,7	1,6	1,6	1,6
Συνολικά (Gg ισοδύναμου CO ₂)	732,5	842,2	860,9	844,4	824,0	825,3	815,5

Έτος	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012
Εντερική Ζύμωση (Ποσοστό συμμετοχής %)	22,0	22,3	20,7	20,9	21,3	21,4	21,1
Διαχείριση κοπριάς (Ποσοστό συμμετοχής %)	29,0	29,3	28,7	29,4	29,5	29,9	30,4
Γεωργικά Εδάφη – Διαχείριση λιπασμάτων (Ποσοστό συμμετοχής %)	48,7	48,1	50,2	49,2	48,8	48,4	48,2
Διαχείριση γεωργικών υπολειμμάτων (Ποσοστό συμμετοχής %)	0,4	0,2	0,5	0,5	0,3	0,3	0,3

Πηγή: Εθνική έκθεση απογραφής αερίων του θερμοκηπίου, 1990-2012

[http://www.moa.gov.cy/moa/environment/environment.nsf/27669F0D5EADF696C2257C83002512FA/\\$file/NIR2014.pdf](http://www.moa.gov.cy/moa/environment/environment.nsf/27669F0D5EADF696C2257C83002512FA/$file/NIR2014.pdf)

Κατά μέσο όρο στην 20ετία η κυριότερη πηγή αερίων του θερμοκηπίου από την γεωργία προέρχεται σε ποσοστό 48,8% από την διαχείριση λιπασμάτων στα γεωργικά εδάφη. Ακολουθεί η διαχείριση κοπριάς σε ποσοστό 29,5% και η εντερική ζύμωση σε ποσοστό 21,4%, ενώ η διαχείριση των γεωργικών υπολειμμάτων ευθύνεται κατά 0,4% στις εκπομπές αερίων θερμοκηπίου.

Οι πλέον σημαντικές δραστηριότητες που σχετίζονται με την δασοκομία και που αποτελούν πηγές εκπομπής κυρίως διοξειδίου του άνθρακα αλλά και άλλων αερίων του θερμοκηπίου είναι:

- Οι αλλαγές του ξυλαποθέματος, της δομής και σύνθεσης των δασών και άλλων δασικών εκτάσεων.
- Οι μετατροπές δασών δασικών εκτάσεων και χορτολίβαδων.
- Η εγκατάλειψη καλλιεργούμενων εδαφών.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι κάποιες από τις δραστηριότητες αυτές είναι πηγές εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου ενώ κάποιες άλλες λειτουργούν ως καταβόθρες

Οι εκπομπές από δασικές εκτάσεις διαφοροποιήθηκε από -139 Gg ισοδύναμου CO₂ έως -20 Gg CO₂ το 2012, όπως παρουσιάζονται στον πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 6-3: Συνολικές εκπομπές από δάση για την περίοδο 1990-2012

Έτος	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012
CO ₂ (Gg)	-141,6	-151,5	-154,7	-83,0	-11,0	-92,4	-45,8
CH ₄ (Gg)	0,013	0,013	0,021	0,094	0,096	0,081	0,125
N ₂ O(Gg)	0,008	0,007	0,012	0,055	0,056	0,047	0,073
Συνολικά (Gg ισοδύναμου CO ₂)	-139,0	-148,9	-150,4	-64,2	-57,7	-76,0	-20,6

Έτος	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012
Τροποποίηση των αποθεμάτων άνθρακα (Ποσοστό συμμετοχής %)	-169,1	-175,2	-181,3	-181,4	-181,7	-182,0	-182,2
Πυρκαγιές σε δασικές περιοχές (Ποσοστό συμμετοχής %)	15,2	14,9	25,0	114,9	122,4	104,5	161,6
Προϊόντα υλοτομίας (Ποσοστό συμμετοχής %)	14,9	11,4	6,0	2,3	1,6	1,5	1,3

Πηγή: Εθνική έκθεση απογραφής αερίων του θερμοκηπίου, 1990-2012

[http://www.moa.gov.cy/moa/environment/environment.nsf/27669F0D5EADF696C2257C83002512FA/\\$file/NIR2014.pdf](http://www.moa.gov.cy/moa/environment/environment.nsf/27669F0D5EADF696C2257C83002512FA/$file/NIR2014.pdf)

Η μείωση στην απορρόφηση του CO₂ από τα δάση κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών έχει προκληθεί από την αύξηση των πυρκαγιών και του είδους των περιοχών που καίγονται.

Λαμβάνοντας υπόψη τους Κοινούς Δείκτες Πλαισίου, η κατανάλωση ενέργειας⁹ στη γεωργία και τη μεταποίηση τροφίμων αυξάνει με πολύ υψηλούς ρυθμούς την τελευταία δεκαετία. Η ανά εκτάριο ισοδύναμη σε κτοε καταναλούμενη ενέργεια ανέρχεται σε 81,5 κτοε στην Κύπρο, έναντι 66,8 κτοε στην ΕΕ-27, αναδεικνύοντας την αναγκαιότητα ανάληψης πρωτοβουλιών για την

⁹ ΔΚΠ 44 Energy use in agriculture forestry and food industry

εξοικονόμηση ενέργειας που εκτός των περιβαλλοντικών ωφελειών θα συμβάλλει και στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας μέσω της μείωσης του κόστους παραγωγής εάν αξιοποιηθούν και οι δυνατότητες της χρήσης ΑΠΕ. Η συμβολή της γεωργίας και των δασών στην βιοοικονομία στην Κύπρο είναι περιορισμένη παρά το γεγονός ότι καταγράφεται σημαντική πρόοδος. Το 2010 η γεωργία συνέβαλλε στην παραγωγή 6,3 ktoe από ανανεώσιμες πηγές¹⁰ ενέργειας αντίθετα αρνητική είναι η εξέλιξη που παρατηρείται από τη συμβολή του δασικού τομέα του οποίου η συμβολή διαχρονικά περιορίζεται σε 5 ktoe το 2011. Η Κυπριακή Γεωργία συμβάλλει σε μικρότερο βαθμό στην δημιουργία εκπομπών του θερμοκηπίου σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ. Οι προερχόμενες από την γεωργία εκπομπές¹¹ αντιστοιχούν στο 6,3% του συνόλου των εκπομπών της Κύπρου (ΕΕ-27: 7,6%). Ο δασικός τομέας στην Κύπρο έχει αμιγώς περιβαλλοντικό χαρακτήρα με σημαντική συμβολή στην αποθήκευση άνθρακα. Οι δασικές πυρκαγιές αποτελούν το μεγαλύτερο κίνδυνο, αφού υπολογίζεται ότι την δεκαετία του 2000 η Κύπρος έχει απολέσει το 7% της δασικής της έκτασης λόγω πυρκαγιών.

6.1.7 Κλιματικοί Παράγοντες

Η Κύπρος, έχει Μεσογειακό κλίμα με θερμά και ξηρά καλοκαίρια και ήπιους και βροχερούς χειμώνες. Οι κλιματικές διαφοροποιήσεις εντός του νησιού οφείλονται σε χωρικές διαφοροποιήσεις λόγω υψομετρικών διαφορών καθώς και λόγω της επίδρασης της θάλασσας όπου σε παράλιες περιοχές παρατηρούνται πιο δροσερά καλοκαίρια και ήπιοι χειμώνες συγκριτικά με την ενδοχώρα.

Η βροχόπτωση στην Κύπρο είναι γεωγραφικώς ανομοιόμορφα κατανεμημένη. Η μέση ετήσια βροχόπτωση κυμαίνεται από 450mm στα χαμηλότερα υψόμετρα μέχρι τα 1100mm περίπου στην περιοχή Τρόοδους με τη μέση τιμή για το έτος 2010-2011 η να εκτιμάται στα 465mm. Το 60% της ετήσιας βροχόπτωσης παρατηρείται κατά τη διάρκεια των χειμερινών μηνών ενώ την άνοιξη και το φθινόπωρο σημειώνονται τοπικές βροχές.

Οι θερμοκρασίες που καταγράφονται παρουσιάζουν μεγάλη χωρική και χρονική διακύμανση. Στις ορεινές περιοχές και ειδικότερα στο Τρόοδος καταγράφονται οι μικρότερες τιμές μέσης μέγιστης και ελάχιστης θερμοκρασίας. Οι παραθαλάσσιες περιοχές παρουσιάζουν μικρότερες μέσες τιμές θερμοκρασίας συγκριτικά με την ενδοχώρα.

Γενικώς, παρατηρείται μια εποχιακή μεταβολή των ανέμων και μετατροπή τους από δυτικούς/νοτιοδυτικούς το χειμώνα σε βόρειους/βορειοδυτικούς το καλοκαίρι. Επιπλέον, λόγω μεταβολών στη θερμοκρασία, προκαλούνται διαφορές στην ατμοσφαιρική πίεση πάνω από την ξηρά και τη θάλασσα δημιουργώντας ένα σύστημα κυκλοφορίας του αέρα που συμπεριλαμβάνει τους αναβατικούς και καταβατικούς ανέμους των ορεινών περιοχών και τις θαλάσσιες και απόγειες αύρες των παραλιών. Η ταχύτητα ανέμου που καταγράφεται στις περισσότερες περιοχές της Κύπρου είναι 3-4m/s και η ταχύτητα στα νοτιοανατολικά παράλια 4-5m/s (Iacovides et al., 2002).

Σύμφωνα με τον Οργανισμό Γεωργικής Ασφάλισης Κύπρου, κατά τη διάρκεια της περιόδου 1987-2007 το πιο συχνό ακραίο καιρικό φαινόμενο που προκάλεσε ζημιές στις καλλιέργειες ήταν το χαλάζι με συχνότητα εμφάνισης 100%, στη συνέχεια ο παγετός με συχνότητα εμφάνισης 83%, οι ξηρασίες με 70%, οι καύσωνες και οι ανεμοθύελλες με 53% και οι πλημμύρες με 47%.

10 ΔΚΠ 43 Production of renewable Energy from Agriculture and Forestry

11 ΔΚΠ 45 GHG Emissions Agriculture

Σύμφωνα με τις προβλέψεις του περιοδικού κλιματικού μοντέλου PRECIS για την περίοδο 2021-2050, η διάρκεια των περιόδων ανομβρίας (βροχόπτωση <0.5mm) θα αυξηθεί έως και 12 μέρες το χρόνο κατά μέσο όρο, ο μέσος αριθμός των ημερών με καύσωνα (μέγιστη θερμοκρασία >35oC) θα αυξηθεί από 2 έως 34 μέρες το χρόνο, ενώ ο μέσος αριθμός των νυχτών παγετού (ελάχιστη θερμοκρασία τη νύχτα <0oC) αναμένεται να μειωθεί έως και 8 μέρες κατά μέσο όρο.

Η ξηρασία και λειψυδρία εξακολουθούν να αποτελούν το βασικό πρόβλημα όσον αφορά τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Οι κλιματικές μεταβλητές στην Κύπρο εστιάζονται κυρίως στην άνοδο της μέσης ετήσιας θερμοκρασίας και τη μείωση της μέσης ετήσιας βροχόπτωσης, καθώς και στα εντονότερα και πιο συχνά ακραία καιρικά φαινόμενα.

Οι τάσεις αυτές, που καταγράφηκαν τα τελευταία χρόνια, θα συνεχίσουν να παρατηρούνται σύμφωνα με τις προβλέψεις της Μετεωρολογικής Υπηρεσίας, τις εκθέσεις του παγκόσμιου οργανισμού IPCC και τη διεθνή βιβλιογραφία. Οι βροχοπτώσεις αποτελούν τον μοναδικό φυσικό πόρο νερού στην Κύπρο, εφόσον στο νησί υπάρχουν μόνο εποχικές λίμνες και ποταμοί. Σε συνδυασμό με άλλες κλιματικές αλλαγές που είναι ήδη ορατές στη χώρα, όπως οι δασικές πυρκαγιές, η εγκατάλειψη γεωργικής γης, οι χαμηλές αποδόσεις των καλλιεργειών, η διάβρωση, η ερημοποίηση, η απώλεια βιοποικιλότητας και το χαμηλό επίπεδο άνθρακα στο έδαφος, έχουν και θα συνεχίσουν να έχουν αλυσιδωτές αρνητικές συνέπειες στον άνθρωπο, τα φυσικά συστήματα και τις υποδομές. Ο νησιωτικός χαρακτήρας της Κύπρου και η τοποθεσία της στην ευαίσθητη λεκάνη της Μεσογείου την καθιστούν ακόμη πιο ευάλωτη στις μελλοντικές δυσμενείς συνέπειες της κλιματικής αλλαγής.

Στα πλαίσια του προγράμματος Life CYPADAPT, έχουν επισημανθεί οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής σε διάφορους τομείς της οικονομίας της Κύπρου, καθώς και οι επιπτώσεις που αναμένεται να επιδεινωθούν στον μέλλον, και ακολούθως έχουν επιλεγεί αυτές που αξιολογήθηκαν ως καίριες προτεραιότητας για ανάληψη δράσης προσαρμογής. Έχουν επίσης εντοπισθεί οι ανάγκες για επιπρόσθετες μελέτες, στοχεύοντας σε μια πιο λεπτομερή και ακριβή αξιολόγηση της ικανότητας προσαρμογής του κάθε τομέα, ενώ με τη χρήση ενός συστήματος πολύ-κριτηριακής ανάλυσης έχει γίνει προσχέδιο με τα καταλληλότερα μέτρα, δράσεις και τεχνικές προσαρμογής ανά τομέα λαμβάνοντας υπόψη την μεταξύ τους αλληλοεπίδραση. Τα αποτελέσματα αυτής της εργασίας καταδεικνύουν ότι είναι σοβαρές οι αρνητικές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής που παρατηρούνται διαχρονικά στο φυσικό περιβάλλον, με οριζόντιες και διατομεακές επιδράσεις σε βασικούς τομείς της οικονομίας, όπως είναι η υγεία, η γεωργία και η κτηνοτροφία, οι υδάτινοι πόροι, ο τουρισμός, τα δάση, οι ακτές, η χερσαία και θαλάσσια βιοποικιλότητα, τα οικοσυστήματα κ.ά.

Η διαμόρφωση της Εθνικής Στρατηγικής για την Προσαρμογή, η οποία θα ολοκληρωθεί τον Ιούνιο του 2014, θα προσφέρει το ολοκληρωμένο πλαίσιο δράσης για την αποτελεσματική πρόληψη και αντιμετώπιση των επιπτώσεων της αλλαγής του κλίματος και των ακραίων φυσικών διαταραχών στην Κύπρο.

Η στρατηγική αυτή έχει εντοπίσει μια σειρά από τομείς οικονομικής δραστηριότητας που επηρεάζονται από την κλιματική αλλαγή, όπως είναι η αλιεία και υδατοκαλλιέργειες, η γεωργία, ο τουρισμός και η ενέργεια, ενώ ταυτόχρονα επηρεάζονται βασικοί φυσικοί πόροι, όπως είναι τα ύδατα, τα δάση, οι παράκτιες ζώνες, το έδαφος και η βιοποικιλότητα. Μέσα από τις δράσεις που θα προτείνει η στρατηγική προσαρμογής αναμένεται να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα που

προκαλούνται από την κλιματική αλλαγή, δημιουργώντας έτσι συνθήκες βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης.

Επιπρόσθετα, οι δράσεις προσαρμογής θα προσφέρουν νέες ευκαιρίες για την αγορά και την απασχόληση σε τομείς όπως οι γεωργικές τεχνολογίες, η διαχείριση οικοσυστημάτων, οι κατασκευές και η διαχείριση υδάτων. Οι επιχειρήσεις θα μπορούν να αποκτήσουν νωρίς το πλεονέκτημα του πρωτοπόρου στην ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών ανθεκτικών στην κλιματική αλλαγή, και να εκμεταλλευτούν επιχειρηματικές ευκαιρίες.

6.1.8 Πληθυσμός

Ο συνολικός πληθυσμός της Κύπρου το 2012 ανέρχεται σε 862.011 κατοίκους. Με έτος αναφοράς το 2011 το 67,4% πληθυσμού της Κύπρου κατοικεί σε αστικές περιοχές, έναντι 69% το 2001 και 67,7% το 1991, ενώ στις αγροτικές¹² περιοχές κατοικεί αντίστοιχα το 32,6% (2011), 31% (2001).

Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης, που οδήγησαν σε ύφεση την οικονομική δραστηριότητα επέφεραν σημαντικές διαφοροποιήσεις και στην αγορά εργασίας. Ειδικότερα, οι αλλαγές εστιάζονται στη μείωση των ποσοστών απασχόλησης και στην αύξηση του ποσοστού ανεργίας, πλήττοντας κυρίως ομάδες πληθυσμού όπως οι νέοι, οι γυναίκες, αλλά και τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας καθώς επίσης και παραδοσιακούς κλάδους της Κυπριακής οικονομίας όπως οι κατασκευές και το εμπόριο.

Η προσέγγιση που ακολουθήθηκε για την καταπολέμηση της αυξανόμενης ανεργίας ήταν η θέσπιση μέτρων σε τρεις πυλώνες και συγκεκριμένα μέτρων για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας (κυρίως μέσω επιδοτούμενων προγραμμάτων για την απασχόληση), μέτρων για τη διατήρηση θέσεων εργασίας (κυρίως μέσω προγραμμάτων κατάρτισης με στόχο την απασχόληση) και μέτρων για τη βελτίωση της απασχολησιμότητας των ανέργων (κυρίως μέσω προγραμμάτων κατάρτισης εμπειρίας / εργασίας) με στόχο τη διευκόλυνση της εισόδου τους στην αγορά εργασίας.

Μεταξύ των ετών 2008-2012 το ποσοστό απασχόλησης των ατόμων ηλικίας 20-64 ετών μειώθηκε κατά πέντε ποσοστιαίες μονάδες φθάνοντας το 70,2%, και απέκλινε περαιτέρω από το σχετικό εθνικό στόχο που περιλαμβάνεται στο Εθνικό Μεταρρυθμιστικό Πρόγραμμα (ΕΜΠ) της Κύπρου (75%-77% μέχρι το 2020), ενώ το ποσοστό ανεργίας κατά την ίδια περίοδο αυξήθηκε από 3,6% σε 11,8%. Με βάση πρόσφατα στοιχεία (Έρευνα Εργατικού Δυναμικού), το ποσοστό ανεργίας για το 2012 ανήλθε στο 15,9%, παρουσιάζοντας περαιτέρω αυξητικές τάσεις, ενώ σε σχέση με το προηγούμενο έτος καταγράφει αύξηση 4,1%. Τονίζεται δε, ότι ήδη σημαντικός αριθμός εργαζομένων στον Τραπεζικό τομέα έχει εγγραφεί στο Μητρώο Ανέργων της ΔΥΑ, γεγονός που αναμένεται να παρουσιάσει ανοδικές τάσεις βάσει των εξελίξεων.

Το ποσοστό ανεργίας των ανδρών το 2013 ανήλθε σε 16,5% και των γυναικών σε 15,2%, έναντι 12,5% και 11,1%, αντίστοιχα το 2012. Η αύξηση του ποσοστού ανεργίας των ανδρών αποδίδεται εν μέρει στη μείωση της οικονομικής δραστηριότητας σε επαγγέλματα όπου παραδοσιακά

¹² Με βάση την κατάταξη των περιοχών που υιοθετεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και βασίζεται στον αναθεωρημένο ορισμό του ΟΟΣΑ που έχει ως βάση πληθυσμιακά κριτήρια, η Κύπρος θεωρείται στο σύνολο της ενδιάμεση αγροτική περιοχή¹² (Intermediate rural area). Όμως, ανωτέρω ορισμός όμως δεν αποτυπώνει την πραγματικότητα παρά το μικρό συνολικό μέγεθος της Κύπρου και παρατίθενται στοιχεία από την Στατιστική Υπηρεσία της Κύπρου η οποία καταγράφει αστικές και αγροτικές περιοχές.

απασχολούνται περισσότεροι άνδρες όπως για παράδειγμα ο τομέας των κατασκευών. Παράλληλα, μεταξύ των ετών 2007 και 2012, το ποσοστό ανεργίας των νέων αυξήθηκε κατά 17,5 ποσοστιαίες μονάδες, πάνω από το διπλάσιο της καταγραφόμενης αύξησης του ποσοστού ανεργίας του ενήλικου πληθυσμού την ίδια περίοδο (6,9 ποσοστιαίες μονάδες). Η ανεργία μεταξύ των νέων Κυπρίων έχει αυξηθεί κατά πέντε φορές μεταξύ των ετών 2008 και 2013.

Μεταξύ των ετών 2008 και 2012, η συνολική απασχόληση των ενήλικων εργαζομένων μειώθηκε κατά 3,7 ποσοστιαίες μονάδες, ενώ των νέων εργαζομένων κατά 15 ποσοστιαίες μονάδες, λόγω της απότομης πτώσης της απασχόλησης στους τομείς της μεταποίησης και των κατασκευών (23,5% και 28,8%, αντίστοιχα) στους οποίους απασχολούνται κυρίως οι νέοι.

Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία, το ποσοστό ανεργίας των νέων ανήλθε στο 38,9% το 2013 σε σχέση με 27,8% το 2012, σημειώνοντας αύξηση 11,1%.

Η ταχεία αύξηση της ανεργίας των νέων συνοδεύεται από σημαντική αύξηση κατά τα τελευταία χρόνια των νέων 15-24 ετών, οι οποίοι βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης (Not in Employment, Education or Training – NEETs), φθάνοντας το 16% το 2012. Η ανάγκη αντιμετώπισης της αύξησης της ανεργίας των νέων με έμφαση στις τοποθετήσεις σε επιχειρήσεις και στην προώθηση της νεανικής επιχειρηματικότητας, επισημαίνεται και στη σχετική Σύσταση του Συμβουλίου της 6ης Ιουλίου στο ΕΜΠ της Κύπρου.

Σημαντική αύξηση της ανεργίας παρατηρείται επίσης και στις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες, ενώ επισημαίνεται ότι, η ηλικιακή ομάδα 50-59 ετών αποτελεί ήδη το 20% των ανέργων, γεγονός που είναι εξαιρετικά σημαντικό, ενώ εκτιμάται ότι θα σημειωθεί περαιτέρω αύξηση κατά το επόμενο διάστημα.

Η μακροχρόνια ανεργία ως ποσοστό της συνολικής ανεργίας αυξήθηκε σε 3,6% το 2012 από 1,6% το 2011, ενώ σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία το 2013 η μακροχρόνια ανεργία αυξήθηκε στο 6,1%.

Οι δείκτες που επιμετρούν τις εισοδηματικές ανισότητες και τα επίπεδα φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού στην Κύπρο (κοινωνικοί δείκτες), παρά τη βελτίωση που είχαν σημειώσει την προηγούμενη δεκαετία, άρχισαν να παρουσιάζουν σταδιακή κάμψη, αντικατοπτρίζοντας την επιδείνωση της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης της χώρας, ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης και του αυστηρού δημοσιονομικού πλαισίου που απαιτείται από το Μνημόνιο Συναντίληψης. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το δείκτη S80/S20, η ανισοκατανομή του εισοδήματος αυξήθηκε στο 4,7 το 2012 από 4,5 το 2010, έναντι 5,1 που ήταν το 2012 στην ΕΕ27. Αντίστοιχα, ο συντελεστής Gini αυξήθηκε στο 31% το 2012 από 29,8% το 2010, έναντι 30,6% που ήταν το 2012 στην ΕΕ27. Όσον αφορά στο δείκτη που μετρά τη φτώχεια λαμβάνοντας υπόψη τη σοβαρή υλική υστέρηση, τα παιδιά κάτω των 18 ετών αποτελούν την πιο ευάλωτη ομάδα πληθυσμού, αφού το σχετικό ποσοστό αυξήθηκε στο 18,1% το 2012 από 10,9% το 2010, έναντι 10% στην ΕΕ το 2011.

6.1.9 Ανθρώπινη Υγεία

Λαμβάνοντας υπόψη τη στατιστική υγείας και νοσοκομείων για το έτος 2011, το επίπεδο υγείας στην Κύπρο θεωρείται αρκετά ψηλό και συγκρίνεται ευνοϊκά με αυτό των ανεπτυγμένων χωρών, όπως φαίνεται από τους διάφορους δείκτες υγείας, όπως το ποσοστό βρεφικής θνησιμότητας με 3,1 θανάτους για κάθε 1.000 ζωντανές γεννήσεις, την προσδοκώμενη διάρκεια

ζωής κατά τη γέννηση 79,0 χρόνια για τους άνδρες και 82,9 χρόνια για τις γυναίκες και τον αριθμό ατόμων ανά ιατρό σε 335.

Στον τομέα της Ανθρώπινης Υγείας στην Κύπρο, ιδιαίτερη σημασία δίνεται στην πρόληψη ασθενειών και στην οργάνωση και παροχή υψηλού επιπέδου ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και φροντίδας σε όλους τους πολίτες. Το σύστημα υγείας, παρά το καλό επίπεδο υγείας του πληθυσμού, εξακολουθεί να παρουσιάζει σημαντικές αδυναμίες και στρεβλώσεις. Οι κρατικές υπηρεσίες υγείας αδυνατούν να ανταποκριθούν επαρκώς στη ζήτηση με αποτέλεσμα να εξυπηρετείται μόλις το 50% των δικαιούχων και σημαντικό μέρος του πληθυσμού να καταφεύγει σε αγορά υπηρεσιών σε ιδιωτικά νοσηλευτήρια. Η πίεση προς το δημόσιο τομέα της υγείας αναμένεται να οξυνθεί ακόμη περισσότερο, λόγω της επιδείνωσης της κατάστασης της οικονομίας και της συρρίκνωσης των οικογενειακών προϋπολογισμών, με αποτέλεσμα ολόένα και μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού να στρέφεται στην αναζήτηση δημόσιων υπηρεσιών φροντίδας υγείας, γεγονός που αναμένεται να επιφέρει δυσμενείς επιπτώσεις στην ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Σε σχέση με το περιβάλλον, στόχος είναι η προαγωγή της καλής δημόσιας υγείας και η βελτίωση και προστασία έναντι των κινδύνων. Εξετάζονται οι δράσεις όσον αφορά την ένταξη της υγείας σε όλες τις πολιτικές, με έμφαση στην πρόληψη και τη βελτίωση των υπηρεσιών υγείας.

6.1.10 Πολιτιστική Κληρονομιά

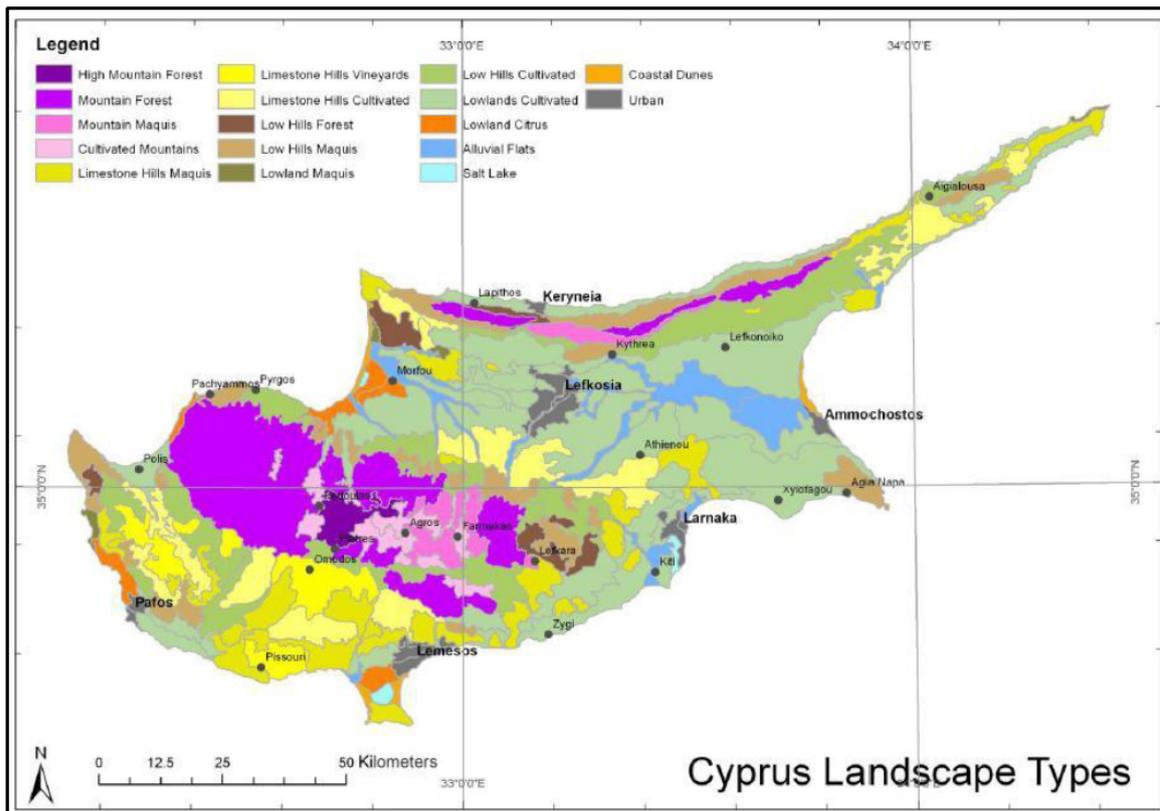
Η Κύπρος στο σύνολό της χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη πλούσιου πολιτιστικού περιβάλλοντος με μνημεία παγκόσμιας ακτινοβολίας, αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία. Στα μνημεία που έχουν ανακηρυχθεί από την UNESCO ως μνημεία παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς συμπεριλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, οι αρχαιότητες της Πάφου, η νεολιθική Χοιροκοιτία και οι δέκα Βυζαντινές εκκλησίες του Τροόδου. Οι παραδοσιακοί οικισμοί και τα ιστορικά κέντρα πόλεων αποτελούν επίσης βασικά στοιχεία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.

Οποιαδήποτε οικιστική ή άλλη ανάπτυξη σε οποιοδήποτε σημείο της Δημοκρατίας της Κύπρου, ελέγχεται κατ' αρχήν από το τμήμα πολεοδομίας, για τα αν γειτνιάζει ή καθ' οιονδήποτε τρόπο εμπλέκεται με περιοχή αρχαιολογικού ενδιαφέροντος. Στην περίπτωση που υπάρχει παρόμοια εμπλοκή ειδοποιείται το αρμόδιο τμήμα προκειμένου να εκφράσει τις απόψεις του.

6.1.11 Τοπίο

Ο νησιωτικός χαρακτήρας, το ποικίλο κλίμα, η γεωλογία και η τοπογραφία, μαζί με τη μακράν ιστορία των ανθρώπινων δραστηριοτήτων που χρονολογείται από το 8200 π.Χ., έχουν διαμορφώσει ένα ποικιλόμορφο τοπίο. Τόσο το Τμήμα Δασών όσο και το Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη διαχείριση και τη διαμόρφωση του τοπίου στο νησί (νόμος προστατευόμενων τοπίων). Η Κύπρος έχει ήδη επικυρώσει με σχετικό Νόμο την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο που τέθηκε σε ισχύ την 1η Οκτωβρίου 2006 για την προώθηση της προστασίας, διαχείρισης και σχεδιασμού του τοπίου. Το Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως εκπροσωπεί την Κύπρο στη Σύμβαση αυτή και προωθεί την εφαρμογή της. Για το σκοπό αυτό, το Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως έχει ετοιμάσει, σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Reading του Ηνωμένου Βασιλείου και τον κυπριακό μη κυβερνητικό οργανισμό «Ίδρυμα Λαόνα», τον πρώτο χάρτη αξιολόγησης του χαρακτήρα των τοπίων της Κύπρου (Warnock, Griffiths &

Vogiatzakis, 2008). Από την ανάλυση έχουν προκύψει 17 τύποι τοπίου που χαρακτηρίζουν ολόκληρη την Κύπρο, με εξαίρεση τα μεγάλα αστικά συγκροτήματα.

Εικόνα 6-3: Τύποι χαρακτήρα του τοπίου (Warnock et al., 2008)

6.1.12 Αλληλεπιδράσεις περιβαλλοντικών παραμέτρων με το ΠΑΑ

Συνοψίζοντας τα ανωτέρω, οι κυριότερες ανάγκες του αγροτικού τομέα για την βιωσιμότητα του περιβάλλοντος, όπως προκύπτουν από τους Κοινούς Δείκτες Πλαισίου¹³ του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης περιόδου 2014-2020 και την ανωτέρω αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης παρατίθενται στην συνέχεια.

- Το Πρόγραμμα πρέπει να προτείνει κατάλληλα μέτρα διαχείρισης των περιοχών περιβαλλοντικής προτεραιότητας και υψηλής φυσικής αξίας. Οι περιοχές που εντάσσονται στο Δίκτυο Natura 2000¹⁴ καλύπτουν το 28,4% της έκτασης της χώρας, έναντι 17,9% στην ΕΕ-27. Το 6% της ΧΓΕ ανήκει στο Δίκτυο έναντι 10,6% στην ΕΕ-27 ενώ το 50,4% της έκτασης των δασών εντάσσεται στο Δίκτυο και προστατεύεται βάσει των Οδηγιών 79/409 και 92/43 έναντι 22,9% στην ΕΕ-27.
- Το Πρόγραμμα πρέπει να προτείνει κατάλληλα μέτρα για την παρακολούθηση της κατάστασης της εφαρμογής των οδηγιών NATYRA 2000 σε γεωργικές/δασικές εκτάσεις. Στην παρούσα φάση, βρίσκεται υπό κατάρτιση η Εθνική Στρατηγική για την Βιοποικιλότητα. Ακριβή δεδομένα για την σχέση γεωργίας/δασοκομίας –βιοποικιλότητας δεν είναι σε παρούσα

¹³ Οι δείκτες αυτοί αντικατοπτρίζουν την περιβαλλοντική κατάσταση στην Κύπρο. Παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες για την αποτίμηση των αδυναμιών και των πλεονεκτημάτων της Κύπρου και καλύπτουν τους παράγοντες που μπορεί να έχουν θετική ή αρνητική επίδραση στην επίτευξη των στόχων του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης περιόδου 2014-2020.

¹⁴ ΔΚΠ 34 Natura 2000

φάση γνωστά. Από τα δεδομένα που υπάρχουν για την παρακολούθηση των οικοτόπων¹⁵ το 50% εντάσσεται στην κατηγορία favourable, το 25% στην κατηγορία unfavourable – inadequate ενώ το 25% στην κατηγορία άγνωστο. Επομένως προκύπτει ανάγκη αποτελεσματικής και επαρκούς χρηματοδότηση για τη δημιουργία και εφαρμογή διαχειριστικών σχεδίων για τις περιοχές του δικτύου NATURA 2000 καθώς και επιπρόσθετη υποστήριξη σε γεωργούς και δασοκαλλιεργητές εντός περιοχών NATURA 2000, με προϋπόθεση την τήρηση διαχειριστικών απαιτήσεων που πηγάζουν από τα διαχειριστικά σχέδια των περιοχών NATURA 2000.

- Η γεωργία αποτελεί τον μεγαλύτερο καταναλωτή ύδατος στην Κύπρο¹⁶ με 91,5 εκατομμύρια κυβικά μέτρα ετησίως (70% της συνολικής κατανάλωσης). Τα στοιχεία για την ποιότητα των υδάτων¹⁷ αναδεικνύουν την αναγκαιότητα λήψης μέτρων αφού παρατηρείται περίσσεια αζώτου (115,8 kgN/ha/y, ΕΕ-27: 50,8) και φωσφόρου (20.3 kgP/ha/y, ΕΕ-27: 1,8) στο 17,4% των δειγμάτων των υπογείων υδάτων τα οποία και κατατάσσονται στην κατηγορία χαμηλής ποιότητας (13,3% ΕΕ-27). Οι πρόσφατες θεσμικές ρυθμίσεις (ορισμός ενιαίας αρχής υδάτων αλλά και η πλήρης εφαρμογή της Οδηγίας για τα νερά) σε συνδυασμό με τις προβλέψεις της ΚΑΠ αλλά και την εφαρμογή των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων, αναμένεται να μειώσουν τις αρνητικές επιπτώσεις στην ποιότητα των υδάτων. Η προώθηση συλλογικών αρδευτικών έργων για την αξιοποίηση των επιφανειακών απορροών επίσης κρίνεται αναγκαία, έτσι ώστε να περιορισθούν οι πιέσεις στους υπόγειους υδροφορείς από τις γεωτρήσεις.
- Η συνολική έκταση των ευπρόσβλητων ζωνών σε νιτρικά είναι 460 Km² (8,4 % της έκτασης της ελεύθερης Κύπρου). Προκύπτει ανάγκη προστασίας των νερών στις ευπρόσβλητες ζώνες, μέσω κατάλληλων μέτρων για τη μείωση της νιτρορύπανσης από τη χρήση λιπασμάτων και κτηνοτροφικών αποβλήτων και την εισαγωγή αποδεκτών πρακτικών για τη χρήση επεξεργασμένου νερού και λάσπης στη γεωργία για προστασία της δημόσιας υγείας και του περιβάλλοντος.
- Από τους υπάρχοντες διαθέσιμους δείκτες δεν μπορούν να αντληθούν στοιχεία για τη διάβρωση. Ο δείκτης ποιότητας του εδάφους (ποσοστό οργανικής ουσίας) ο οποίος θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και ως δείκτης για την δέσμευση άνθρακα στο έδαφος, άρα και ως δείκτης για την κλιματική αλλαγή, δείχνει πολύ χαμηλές επιδόσεις της Κύπρου (χαμηλότερος στην ΕΕ). Διαφαίνεται πως δεν υπάρχει φορέας ή μεθοδολογία παρακολούθησης και αξιολόγησης της διάβρωσης των εδαφών. Το πρόβλημα διαχείρισης των εδαφικών πόρων εντοπίζεται κυρίως στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές. Οι κύριοι λόγοι που εντείνουν το πρόβλημα είναι η σύσταση του εδάφους, οι έντονες εκτός εποχής βροχοπτώσεις, οι μεγάλες κλίσεις, οι πυρκαγιές, η εγκατάλειψη της καλλιεργήσιμης γης, και σε μικρότερο βαθμό η υπερβόσκηση ή/και το είδος των φυτών που καλλιεργούνται.
- Η γεωργία αποτελεί σημαντική πηγή δύο ισχυρών αερίων GHG: Του οξειδίου του αζώτου (N₂O) και του μεθανίου (CH₄). Το N₂O απελευθερώνεται στην ατμόσφαιρα από τις γεωργικές εκτάσεις, κυρίως εξαιτίας του μικροβιακού μετασχηματισμού των αζωτούχων λιπασμάτων στο έδαφος. Οι εκπομπές N₂O αποτελούν περισσότερο από το ήμισυ των αγροτικών εκπομπών. Οι εκπομπές CH₄ οφείλονται σε ένα μεγάλο βαθμό από τις διαδικασίες πέψης των

¹⁵ ΔΚΠ 36 Biodiversity Conservation – Habitats related to grassland

¹⁶ ΔΚΠ 39 Water abstraction in Agriculture

¹⁷ ΔΚΠ 40 Water quality

μηρυκαστικών ζώων (κυρίως αγελάδων και προβάτων). Οι εκπομπές CH₄ και N₂O παράγονται από τη φύλαξη και τη διασπορά της κοπριάς των ζώων. Σύμφωνα με τους υπάρχοντες διαθέσιμους δείκτες το ποσοστό εκπομπών του αερίου του θερμοκηπίου από την γεωργία¹⁸ κατά το 2010, αποτελεί το 6,3% των καθαρών εκπομπών από την γεωργία, έναντι του 7,6% στην ΕΕ-27, σημειώνοντας μείωση από τα αντίστοιχα ποσοστά της χρονοσειράς 2000-2005 και μικρή αύξηση από τα ποσοστά των ετών 2006-2009. Επομένως προκύπτει ανάγκη μείωσης της χρήσης λιπασμάτων αζώτου, ενίσχυση για τον εκσυγχρονισμό των αγροκτημάτων μέσω κτιρίων και εξοπλισμού χαμηλής ενεργειακής κατανάλωσης, εκπαιδευτικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες για την προώθηση της παραγωγής βιοαερίου.

- Αναφορικά με την κλιματική αλλαγή, η γεωργία μπορεί να είναι μέρος της προσπάθειας να αντιμετωπιστεί η αλλαγή του κλίματος με τρεις βασικούς τρόπους: α) Μειώνοντας τις δικές της εκπομπές αερίων, β) βελτιώνοντας τη λειτουργία αποθήκευσης διοξειδίου άνθρακα των γεωργικών εδαφών και γ) συμβάλλοντας στην παραγωγή ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και βιοδιασπώμενων προϊόντων.

Ειδικότερα:

- Η χρήση της ενέργειας στην γεωργία και την δασοκομία¹⁹ αυξήθηκε σε απόλυτους όρους την τελευταία δεκαετία από 41,0 χιλιοτόνους το 2011 έναντι 8,0 χιλιοτόνους το 2000. Μικρή αύξηση παρατηρείται και στην χρήση ενέργειας στην βιομηχανία τροφίμων από 16,0 χιλιοτόνους το 2011 έναντι 11,0 χιλιοτόνων που ήταν το 2000. Το 2011 η χρήση ενέργειας ανά εκτάριο στην γεωργία και την δασοκομία αντιστοιχεί σε 81,5 kg ισοδύναμου πετρελαίου έναντι 66,8 kg ισοδύναμου πετρελαίου στην ΕΕ-27. Και ενώ στην Ευρώπη παρατηρείται μια κλιμακούμενη μείωση της χρήσης ενέργειας ανά εκτάριο (από γεωργία και δασοκομία), στην Κύπρο παρατηρείται μια ανοδική τάση. Τα στοιχεία αυτά αναδεικνύουν την αναγκαιότητα λήψης μέτρων για την μείωση της χρήσης ενέργειας ανά εκτάριο.
- Η απορρόφηση του διοξειδίου του άνθρακα από τα γεωργικά εδάφη²⁰ για το έτος 2010 στην Κύπρο εκτιμάται σε 669,7 ανά 1000 tη ισοδύναμου CO₂ σημειώνοντας μια μείωση της τάξεως του 7,3% από το 2000 έναντι του 8,7% στην ΕΕ-27. Επομένως προκύπτει ανάγκη να αφαιρεθούν σημαντικές ποσότητες CO₂ από την ατμόσφαιρα και να αποθηκευτούν στο έδαφος μέσα από μια σειρά γεωργικών πρακτικών, όπως η βιολογική γεωργία, η μηδενική ή μειωμένη χρήση συστημάτων οργάνωματος που αποφεύγουν ή μειώνουν τη διατάραξη του εδάφους, οι πρωτεϊνούχες καλλιέργειες, η φύτευση φρακτών από δενδρύλλια, η συντήρηση μόνιμων βοσκότοπων και η μετατροπή αρόσιμων εκτάσεων σε βοσκοτόπια. Επιπλέον προκύπτει ανάγκη να συσσωρευτούν μεγάλες ποσότητες διοξειδίου του άνθρακα μέσω της αναδάσωσης καθώς τα ξυλώδη φυτά απορροφούν περισσότερο διοξείδιο σε σχέση με τις περισσότερες αγροτικές καλλιέργειες. Τέλος στο Πρόγραμμα θα πρέπει περιληφθούν κατάλληλα μέτρα για τον έλεγχο των εκπομπών αμμωνίας από γεωργικές δραστηριότητες, όπως πρακτικές ορθολογικής διαχείρισης αζώτου, πρακτικές διατροφής των ζώων, τεχνικές εφαρμογής ανόργανων λιπασμάτων και λιπασμάτων ζωικής προέλευσης, κ.ά.

¹⁸ ΔΚΠ 45 GHG Emission Agriculture

¹⁹ ΔΚΠ 44 Energy use un agriculture, forest and food industry

²⁰ ΔΚΠ 45 GHG Emissions Agriculture

- Από το 2010 η παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας από τη γεωργία²¹ (6,3 χιλιοτόνοι) και τη δασοκομία (5,0 χιλιοτόνοι), μειώθηκε σε απόλυτους όρους, αντιστρέφοντας έτσι την ανοδική τάση που επικρατούσε μέχρι 2007-2008 όσον αφορά κυρίως την παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας από τη δασοκομία (12,0 και 11,0 χιλιοτόνοι αντίστοιχα). Αντίθετα στην ΕΕ των 27 παρατηρείται μια ανοδική τάση. Επομένως προκύπτει ανάγκη στο Πρόγραμμα να ενσωματωθούν κατάλληλα μέτρα για την χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και βιοδιασπώμενων προϊόντων, εφόσον παρατηρείται μια αναδυόμενη τάση που αφορά την εντονότερη χρήση ανανεώσιμων αγροτικών πόρων στη βιομηχανία, όπως τα αγροτικά υλικά, τα βιοπλαστικά ή τα βιοχημικά υλικά.

Επομένως, στις κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Κύπρος περιλαμβάνονται η κλιματική αλλαγή και ο αντίκτυπός της, η υποβάθμιση του περιβάλλοντος, η απώλεια της βιοποικιλότητας και η μη βιώσιμη χρήση των φυσικών πόρων. Η άμβλυση της κλιματικής αλλαγής και η βελτίωση της απόδοσης των πόρων, κυρίως με τον περιορισμό των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και με την προσαρμογή στις συνέπειες, αποτελούν τις βασικές προτεραιότητες του αγροτικού τομέα για την βιωσιμότητα του περιβάλλοντος.

6.2 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΟΥ ΕΝΔΕΧΕΤΑΙ ΝΑ ΕΠΗΡΕΑΣΤΟΥΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ

Από την μέχρι τώρα αξιολόγηση της SWOT ανάλυσης στις έξι θεματικές προτεραιότητες του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης, και το πως οι διάφορες περιοχές παρέμβασης επηρεάζουν τις τέσσερις περιβαλλοντικές παραμέτρους συμπεραίνουμε για κάθε περιβαλλοντική παράμετρο, ποια είναι τα πλεονεκτήματα της που θα πρέπει να ενισχυθούν, ποιες είναι οι ευκαιρίες που πρέπει να αξιοποιηθούν, ποιες είναι οι αδυναμίες που πρέπει να αμβλυνθούν και ποιες είναι οι απειλές και οι κίνδυνοι που πρέπει να εξαλειφθούν, ώστε τα μέτρα που θα προταθούν να επιτυγχάνουν στο μέγιστο βαθμό τους ειδικούς στόχους που έχουν τεθεί για την καινοτομία, το περιβάλλον και την κλιματική αλλαγή.

Ειδικότερα:

α) Για την **διατήρηση των βιοτόπων και της βιοποικιλότητας** στην Κύπρο, τα μέτρα που θα προταθούν :

- Θα πρέπει να συμβάλλουν στην αύξηση του ποσοστού των φυσικών εκτάσεων και δασών που τυγχάνουν προστασία, και στην αύξηση του ποσοστού των γεωργών που θα χρησιμοποιούν φιλικές προς το περιβάλλον γεωργικές πρακτικές.
- Θα πρέπει να αξιοποιούν τις ευκαιρίες που δίδονται μέσω της ολοκλήρωσης του θεσμικού πλαισίου για την διαχείριση των περιοχών του Δικτύου NATURA 2000, και την προώθηση του θεσμικού πλαισίου για τον προσδιορισμό των περιοχών Υψηλής Φυσικής Αξίας.
- Θα πρέπει να αμβλύνουν τις αδυναμίες που προκύπτουν από τη μη θεσμοθέτηση περιοχών υψηλής αξίας,
- Θα πρέπει να εξαλείφουν τους κινδύνους από την καθυστέρηση στην εφαρμογή των Διαχειριστικών Σχεδίων των περιοχών NATURA 2000, από την καθυστέρηση στον

²¹ ΔΚΠ 43 Production of renewable Energy from agriculture and forestry

προσδιορισμό των περιοχών Υψηλής Φυσικής Αξίας, από τη μη λήψη μέτρων για την βοσκοφόρτωση και από τον περιορισμένο ενδιαφέρον σε αγροπεριβαλλοντικά μέτρα.

β) Για την **βελτίωση της ποιότητας των υδάτων και της ατμόσφαιρας** στην Κύπρο, τα μέτρα που θα προταθούν :

- Θα πρέπει να ενισχύσουν την εφαρμογή περιοριστικών μέτρων με στόχο τη βελτίωση των υπόγειων υδροφορέων στις ευαίσθητες από νιτρορύπανση περιοχές, την αύξηση του ποσοστού των γεωργών που θα χρησιμοποιούν φιλικές προς περιβάλλον γεωργικές πρακτικές, την αύξηση βελτιωμένων συστημάτων άρδευσης σε καλλιέργειες που απαιτούν ψηλές αρδευτικές ανάγκες, τη δυνατότητα αξιοποίησης υδάτων από σταθμούς επεξεργασίας λυμάτων για αρδευτικούς σκοπούς και τη χωροταξική συγκέντρωση κτηνοτροφικών μονάδων και θερμοκηπίων κατάλληλη για την πραγματοποίηση συλλογικών επενδύσεων.
- Θα πρέπει να αξιοποιηθούν οι ευκαιρίες από την αξιοποίηση της ηλιακής ενέργειας στις γεωργοκτηνοτροφικές μονάδες, από τη πλήρη εφαρμογή της οδηγίας για τα ύδατα και τη θέσπιση της τιμολόγησης, από τη δυνατότητα αξιοποίησης των επενδυτικών μέτρων για την υλοποίηση συλλογικών επενδύσεων για την αξιοποίηση των υδάτων, από τη διενέργεια συλλογικών επενδύσεων από κτηνοτροφικές μονάδες για την εγκατάσταση συστημάτων επεξεργασίας υδάτων, από την αξιοποίηση των εφαρμογών ΤΠΕ και της υιοθέτησης σύγχρονων τεχνικών άρδευσης, από τις κλιματικές συνθήκες που ευνοούν την χρήση ΑΠΕ, από τη χωροταξική συγκέντρωση κτηνοτροφικών μονάδων και θερμοκηπίων κατάλληλη για την πραγματοποίηση συλλογικών επενδύσεων, από την κάλυψη των βασικών αναγκών εκσυγχρονισμού των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στην Κύπρο μέσα από την εφαρμογή των ΠΑΑ 2004-2013 που επιτρέπει την καλύτερη στόχευση των επενδυτικών μέτρων για την μείωση εκπομπών υποξειδίου του αζώτου και μεθανίου από τη γεωργία.
- Θα πρέπει να αμβλύνουν τις αδυναμίες που προκύπτουν από τον αυξημένο αριθμό κτηνοτροφικών μονάδων με ελλείπουσες εγκαταστάσεις διαχείρισης λυμάτων, τη υψηλή κατανάλωση υπόγειων υδατικών πόρων που οδηγούν σε υποβάθμιση του εδάφους, τη πολύ περιορισμένη χρήση κλειστών συστημάτων υδροπονίας σε θερμοκηπιακές καλλιέργειες, τη περιορισμένη χρήση ολοκληρωμένων πληροφοριακών συστημάτων διαχείρισης υδάτων, τη περιορισμένη χρήση ηλιακής/αιολικής ενέργειας στην άντληση υπόγειων νερών για άρδευση λόγω του μεγάλου βάθους άντλησης, την αύξηση ενεργειακής κατανάλωσης στη γεωργία και τη βιομηχανία τροφίμων και οι σημαντικές ελλείψεις σε αποτελέσματα Ε&Κ για την αξιοποίηση αειφορικών πόρων ενέργειας στον αγροτοδιατροφικό τομέα.
- Θα πρέπει να εξαλείφουν τους κινδύνους που αναμένονται από τη μη επάρκεια ικανοποιητικών ποσοτήτων άρδευσης νερού και από τη συνεχή μείωση των διαθέσιμων αποθεμάτων νερού, από την ένταση των φαινομένων λειψυδρίας λόγω των κλιματικών αλλαγών, από την συνέχιση της εγκατάλειψης γεωργικής γης από τη μη απαγόρευση των γεωτρήσεων, από το περιορισμένο ενδιαφέρον για την συμμετοχή σε αγροπεριβαλλοντικά μέτρα, από τη καθυστέρηση στην εφαρμογή του συνόλου των προβλεπόμενων μέτρων στα Διαχειριστικά σχέδια που προβλέπονται από την οδηγία για τα ύδατα και από την απουσία επενδυτικού ενδιαφέροντος για την υλοποίηση επενδύσεων.

γ) Για την **αποτροπή της υποβάθμισης της ποιότητας του εδάφους**, τα μέτρα που θα προταθούν:

- Θα πρέπει να αξιοποιήσουν τις ιδιαιτερότητες της περιοχής ως προς κλιματικές συνθήκες που ευνοούν τη χρήση ΑΠΕ, ως προς την χωροταξική συγκέντρωση των κτηνοτροφικών μονάδων και θερμοκηπίων που είναι κατάλληλη για την πραγματοποίηση συλλογικών επενδύσεων, και την βαθμιαία αύξηση του ποσοστού των γεωργών που χρησιμοποιούν φιλικές προς το περιβάλλον γεωργικές πρακτικές.
- Θα πρέπει να αξιοποιούν τη δυνατότητα επέκτασης της εφαρμογής καλλιεργητικών τεχνικών (π.χ. η εφαρμογή διαφόρων αγροπεριβαλλοντικών μέτρων όπως η αμειψισπορά) που αναμένεται να βελτιώσουν την ποιότητα του εδάφους, την εφαρμογή στοχευμένων αγροπεριβαλλοντικών μέτρων για την προστασία του εδάφους, και τη χωροταξική συγκέντρωση κτηνοτροφικών μονάδων και θερμοκηπίων που είναι κατάλληλα για την πραγματοποίηση συλλογικών επενδύσεων.
- Θα πρέπει να αμβλύνουν τις αδυναμίες όπως ο σημαντικός αριθμός κτηνοτροφικών μονάδων με ελλείπουσες εγκαταστάσεις διαχείρισης λυμάτων, η υψηλή κατανάλωση υπόγειων υδατικών πόρων που οδηγούν στην υποβάθμιση της ποιότητας του εδάφους, η εγκατάλειψη γεωργικής γης στις ορεινές περιοχές και ειδικότερα εγκατάλειψη μεγάλων εγκαταστάσεων αμπελώνων, καθώς και η απουσία συστημάτων διαχείρισης και ανακύκλωσης γεωργικών αποβλήτων.
- Θα πρέπει να εξαλείφουν τους κινδύνους από τον περιορισμένο ενδιαφέρον για την συμμετοχή σε αγροπεριβαλλοντικά μέτρα και από την απουσία επενδυτικού ενδιαφέροντος για την υλοποίηση επενδύσεων.

δ) Για την **μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου (GHG)**, τα μέτρα που θα προταθούν:

- Θα πρέπει να αξιοποιούν την βαθμιαία αύξηση του ποσοστού γεωργών που χρησιμοποιούν φιλικές προς το περιβάλλον γεωργικές πρακτικές, τις αυξημένες δυνατότητες χρήσεις ΑΠΕ από γεωργούς και μεταποιητές, τις κλιματικές αλλαγές που ευνοούν την χρήση ΑΠΕ και τη χωροταξική συγκέντρωση κτηνοτροφικών μονάδων και θερμοκηπίων που είναι κατάλληλη για την πραγματοποίηση συλλογικών επενδύσεων.
- Θα πρέπει να αξιοποιούν τις ευκαιρίες που δίδονται από την αναγκαιότητα υιοθέτησης μέτρων για την επίτευξη των στόχων της Στρατηγικής Ευρώπης 2020, τη κάλυψη των βασικών αναγκών εκσυγχρονισμού των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στη Κύπρο μέσα από την εφαρμογή των ΠΑΑ 2004-2013 που επιτρέπει την καλύτερη στόχευση των επενδυτικών μέτρων για την μείωση εκπομπών υποξειδίου του αζώτου και μεθανίου από τη γεωργία, καθώς και την εγκατάλειψη γεωργικών εκτάσεων που επιτρέπει την δάσωση γεωργικών γαιών.
- Θα πρέπει να αμβλύνουν τις αδυναμίες που προκύπτουν από τις συχνές πυρκαγιές που περιορίζουν τις δυνατότητες αύξησης του ρυθμού δέσμευσης διοξειδίου του άνθρακα, τη μη δημιουργία κανενός οργανωμένου συστήματος διαχείρισης και ανακύκλωσης γεωργικών αποβλήτων και τις σημαντικές ελλείψεις σε αποτελέσματα Ε&Κ για την αξιοποίηση αειφορικών πόρων ενέργειας στον αγροτοδιατροφικό τομέα,
- Θα πρέπει να εξαλείφουν τους κινδύνους από την έλλειψη καινοτομιών στον αγροτικό τομέα που ωθεί σε απώλεια ανταγωνιστικότητα του αγροτικού τομέα λόγω μη προσαρμογής της γεωργίας στην κλιματική αλλαγή, από την απουσία επενδυτικού ενδιαφέροντος για την υλοποίηση επενδύσεων, από τον περιορισμένο ενδιαφέρον για τα αγροπεριβαλλοντικά

μέτρα, από το περιορισμένο ενδιαφέρον στα αγρο-δασικά μέτρα και από την αύξηση των δασικών πυρκαγιών ως αποτέλεσμα της κλιματικής αλλαγής.

6.3 ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΕ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΙΔΙΑΙΤΕΡΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ

Ακολούθως καταγράφονται τα υφιστάμενα προβλήματα σε περιοχές ιδιαίτερης περιβαλλοντικής σημασίας για την Κύπρο, όπως επισημάνθηκαν στο έργο «Ετοιμασία Στρατηγικής για τη Βιοποικιλότητα στην Κύπρο» που υλοποιήθηκε κατά την περίοδο Μαρτίου – Νοεμβρίου 2012 . Το τελικό παραδοτέο του έργου, η στρατηγική για τη βιοποικιλότητα στην Κύπρο, αναμένεται ότι θα αποτελέσει τη βάση για την ορθολογική διαχείριση και τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και θα συμβάλει στην αντιμετώπιση της απώλειάς της σε ολόκληρη την επικράτεια της Κυπριακής Δημοκρατίας, με στόχους που έχουν τεθεί για το 2010 και μετέπειτα.

6.3.1 Πιέσεις που ασκούνται από τον αναπτυξιακό σχεδιασμό

6.3.1.1 Τουριστική Ανάπτυξη

Η έντονη τουριστική ανάπτυξη που παρατηρήθηκε στην Κύπρο κατά τις τελευταίες δεκαετίες, μέσω της χωρικής διάχυσης και της δημιουργίας τουριστικών υποδομών μέσα σε φυσικές περιοχές, έχει συμβάλει ουσιαστικά τόσο στον κατακερματισμό και στην καταστροφή οικοτόπων, όσο και στην μείωση του αριθμού ή/και στην απώλεια ειδών χλωρίδας και πανίδας. Σε ορισμένες περιπτώσεις δημιουργίας μεγάλων τουριστικών υποδομών παρατηρήθηκε ότι δεν προηγείται η εκπόνηση των απαραίτητων στρατηγικών μελετών (πχ γήπεδα γκολφ). Έχει επίσης παρατηρηθεί η ανέγερση αυθαίρετων τουριστικών εγκαταστάσεων μέσα σε φυσικές περιοχές. Από την άλλη, δεν έχει αξιοποιηθεί επαρκώς η δυνατότητα της ανάπτυξης οικοτουριστικών δραστηριοτήτων, αξιοποιώντας το γεγονός ότι ο πλούτος της Κυπριακής φύσης είναι μεγάλος και αναγνωρίζεται διεθνώς.

6.3.1.2 Αστικοποίηση – Οικιστική ανάπτυξη

Τις τελευταίες δεκαετίες, η τεράστια επέκταση των οικιστικών περιοχών σε περιοχές που παλαιότερα ήταν πλήρως ή ως επί το πλείστον φυσικές, σε συνδυασμό με τη μη αποτελεσματική προστασία ορισμένων περιβαλλοντικά ευαίσθητων περιοχών και τη μη ορθολογική διασπορά των ορίων των πόλεων και των κοινοτήτων, συνέβαλαν στην απώλεια ή στον κατακερματισμό οικοτόπων και ειδών. Επιπρόσθετα, η υφιστάμενη πολιτική για τη μεμονωμένη κατοικία, δημιουργεί σημαντικά προβλήματα, ιδιαίτερα όταν οι μεμονωμένες κατοικίες δημιουργούνται σε φυσικές περιοχές για τις οποίες δεν υφίσταται Τοπικό Σχέδιο ανάπτυξης.

6.3.1.3 Οδικό δίκτυο

Το οδικό δίκτυο στην Κύπρο έχει επεκταθεί υπέρμετρα, σε πυκνότητες που είναι πολλαπλάσιες από τις μέσες ευρωπαϊκές. Η συνεχής επέκταση του οδικού δικτύου έχει συμβάλει στον κατακερματισμό και στην υποβάθμιση των οικοτόπων με αποτέλεσμα να επηρεάζεται γενικότερα αρνητικά η βιοποικιλότητα. Σε ορισμένες περιπτώσεις η δημιουργία δρόμων ευνοεί την παρουσία ενδημικών σπάνιων και απειλούμενων φυτών στα πρανή, κατά μήκος των οδούσεων. Για την τοπιοτέχνηση των περιοχών που παραμένουν διαταραγμένες μετά από την κατασκευή κάποιου δρόμου, στο παρελθόν χρησιμοποιήθηκαν εισβλητικά είδη που ενέτειναν τις αρνητικές επιπτώσεις στην τοπική βιοποικιλότητα.

6.3.2 Ρύπανση

Τα οικοσυστήματα της Κύπρου είναι ευαίσθητα στις αποθέσεις θρεπτικού αζώτου και στον ευτροφισμό.

Κατά την παρακολούθηση των επιπτώσεων της ατμοσφαιρικής ρύπανσης στα δάση προσδιορίστηκαν υψηλές συγκεντρώσεις όζοντος, με ορατές ζημιές σε ορισμένα είδη.

Η ανεξέλεγκτη απόθεση αστικών αποβλήτων συμβάλλει στην υποβάθμιση των φυσικών οικοσυστημάτων (π.χ. στα αλοφυτικά οικοσυστήματα). Απουσιάζουν αποχετευτικά συστήματα σε αρκετές ορεινές κοινότητες, όπως επίσης και σταθμοί επεξεργασίας λυμάτων.

Επιπλέον, παρατηρείται ανεξέλεγκτη απόρριψη σκουπιδιών σε πολλούς χώρους καθώς και σε μεταλλεία/λατομεία που έχουν τερματίσει τη λειτουργία τους, με αποτέλεσμα οι χώροι αυτοί να αποτελούν εστίες ρύπανσης αφού ακόμη δεν έχουν αποκατασταθεί.

6.3.3 Απερήμωση και Κλιματική Αλλαγή

Οι μεταβολές που αναμένεται να επέλθουν στα οικοσυστήματα με την κλιματική αλλαγή, αναμένεται να καθιστούν δύσκολη έως αδύνατη την προσαρμογή τους στις νέες συνθήκες. Οι μεταβολές αυτές μπορεί να αφορούν:

- Μείωση των πληθυσμών φυτικών ειδών στις περιοχές φυσικής εμφάνισής τους.
- Ένταση των πλημμυρικών επεισοδίων (και ως εκ τούτου την υδάτινη ρύπανση από γεωργικές απορροές).
- Εξάπλωση των χωροκατακτητικών ξένων ειδών τόσο στα χερσαία, όσο και στα θαλάσσια οικοσυστήματα.
- Αύξηση της συχνότητας εκδήλωσης πυρκαγιών.

Επιπλέον, δεν έχει γίνει μέχρι σήμερα ολοκληρωμένη αξιολόγηση των πιθανών επιπτώσεων σε είδη χλωρίδας και πανίδας, καθώς και σε οικοτόπους της Κύπρου, με αποτέλεσμα να καθυστερεί η εφαρμογή ενδεχόμενων μέτρων που αφορούν στην προσαρμογή των προστατευόμενων φυσικών περιοχών, ή στη διαχείριση ευάλωτων στην κλιματική αλλαγή ειδών.

Επιπλέον, δεν ελέγχονται επαρκώς παράγοντες που συμβάλλουν στην ερημοποίηση, όπως η υπερβόσκηση και η μη αειφορική χρήση του νερού.

6.3.4 Πυρκαγιές

Υπάρχει σαφές νομοθετικό πλαίσιο για την ευθύνη κατάσβεσης της πυρκαγιάς, ανάλογα με το που αυτή χωροθετείται. Με βάση τα στοιχεία από το Τμήμα Δασών, παρουσιάζεται αύξηση των περιστατικών και της έκτασης που καίγεται κατά τα τελευταία χρόνια με ανθρωπογενή αίτια. Σημειώνεται ότι η μορφή των δεδομένων που διατηρούν σήμερα τα αρμόδια τμήματα, δεν καταδεικνύουν τον ακριβή τύπο βλάστησης (οικότοπο) ή τα είδη (πανίδας και χλωρίδας) που επηρεάζονται από κάθε πυρκαγιά (άμεσα και έμμεσα). Επίσης, στο παρελθόν έχουν υιοθετηθεί λανθασμένες επιλογές ως προς την αποκατάσταση καμένων περιοχών, με την εκτεταμένη χρήση μηχανικών μέσων, τη δημιουργία αναβαθμίδων για τεχνητή αναδάσωση και την παράβλεψη των δυνατοτήτων και πλεονεκτημάτων της φυσικής μεταπυρικής αναγέννησης.

6.3.5 Επιπτώσεις γεωργικών, δασοπονικών και άλλων δραστηριοτήτων

Απουσιάζουν λεπτομερείς εκτιμήσεις των πιθανών επιπτώσεων των γεωργικών, δασοπονικών (πχ δημιουργία αντιπυρικών ζωνών, δασικών δρόμων κλπ), στρατιωτικών δραστηριοτήτων αλλά και άλλων πρακτικών χρήσης βιολογικών πόρων (π.χ. συλλογές κλπ) σε περιοχές ιδιαίτερης περιβαλλοντικής σημασίας για την Κύπρο.

ΕΚΤΙΜΗΣΗ, ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

7 ΕΚΤΙΜΗΣΗ, ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

7.1 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ

Η εκτίμηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον από ένα πρόγραμμα ή σχέδιο, εξ' αντικειμένου χαρακτηρίζεται από σημαντικό βαθμό αβεβαιότητας, κυρίως διότι:

- οι αδρές γραμμές περιγραφής των έργων και δραστηριοτήτων του προγράμματος, ενδέχεται να μην αναδεικνύουν επαρκώς τα θέματα εκείνα που κατά την υλοποίηση μπορεί να αποδειχθούν μείζονος περιβαλλοντικής σημασίας, αλλά και
- η ευρύτητα που πρέπει να χαρακτηρίζει την αποτύπωση της κατάστασης του περιβάλλοντος πριν την έναρξη υλοποίηση του προγράμματος, ενδέχεται να εμποδίσει ως ένα βαθμό την εμβρίθεια με την οποία πρέπει να αντιμετωπισθούν ορισμένες σημαντικές περιβαλλοντικές μεταβολές.

Κατανοώντας αυτές τις εγγενείς αδυναμίες, η ομάδα μελέτης προσανατολίστηκε στη σύνθεση μιας μεθοδολογικής προσέγγισης που να χαρακτηρίζεται από το *μέγιστο βαθμό αναλυτικότητας που επιτρέπει το στρατηγικό επίπεδο*, ώστε να εντοπισθεί κάθε πιθανό ζήτημα μείζονος περιβαλλοντικής σημασίας, ακόμη και αν για ορισμένα ζητήματα η προσέγγιση αυτή ενδέχεται να καταλήγει σε υπερβολικά λεπτομερή ανάλυση. Στη βάση αυτού του σκεπτικού, συντέθηκε μια μεθοδολογία τριών σταδίων. Συνοπτικά:

- Στο πρώτο στάδιο προσδιορίζεται η πιθανότητα να επηρεαστεί κάποια περιβαλλοντική παράμετρος ή δείκτης από μια ή περισσότερες δράσεις του Προγράμματος.
- Στο δεύτερο στάδιο, για τις μεταβολές που εκτιμήθηκαν ως πιθανές, εκτιμώνται τα χαρακτηριστικά των αλλαγών π.χ. η θετική ή αρνητική κατεύθυνση της αλλαγής, η μονιμότητα ή ο περιορισμένος χρόνος παραμονής της κ.ά.
- Τέλος στο τρίτο στάδιο διεξάγεται η αξιολόγηση των χαρακτηριστικών και διαπιστώνεται η αναγκαιότητα ή μη της λήψης μέτρων αντιμετώπισης.

Η μεθοδολογία καθενός από τα τρία στάδια παρουσιάζεται στις ακόλουθες ενότητες.

7.1.1 Μεθοδολογία του σταδίου προσδιορισμού των επιπτώσεων

Στο στάδιο αυτό αποσκοπείται να εντοπισθούν οι περιβαλλοντικές παράμετροι που ενδέχεται να επηρεαστούν από κάποιο έργο ή δράση του Προγράμματος, μαζί με τις αιτίες της επίδρασης.

Η **μέθοδος διάγνωσης** που αξιοποιείται στο παρόν στάδιο, είναι αυτή των κρίσιμων ερωτήσεων, η οποία χρησιμοποιείται ευρύτατα σε μελέτες στρατηγικού επιπέδου, οι οποίες οφείλουν να συνδυάζουν ποσοτικά με ποιοτικά μέτρα. Για την παρούσα μελέτη, πραγματοποιήθηκε μια λεπτομερής προσπάθεια σύνθεσης μιας υβριδικής μορφής της μεθόδου κρίσιμων ερωτήσεων, η οποία αφενός συνδυάζει τις προτάσεις που περιέχονται τόσο στο «Handbook on SEA for Cohesion Policy 2007-2013» του Greening Regional Development Programmes Network, όσο και στο Manual on Strategic Environmental Assessment of Transport Infrastructure Plans, που ετοίμασε η DHV για τη DG Transport της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και αφ' ετέρου εστιάζει την ανάλυση στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιβαλλοντικής και θεσμικής κατάστασης στην Κύπρο.

Κατά την εφαρμογή της μεθόδου αυτής, οι άξονες προτεραιότητας, με τα έργα και τις δράσεις στα οποία εξειδικεύονται, υποβάλλονται σε μια μακρά σειρά ερωτημάτων του τύπου «ενδέχεται να επιφέρουν μεταβολές στην [περιβαλλοντική παράμετρο ή δείκτης x];», όπου x αναφέρεται σε ορισμένους περιβαλλοντικούς παράγοντες. Οι ερωτήσεις ομαδοποιούνται θεματικά στους δεκατρείς περιβαλλοντικούς παράγοντες κατάστασης του σημείου στ' του Παραρτήματος Ι της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ, δηλαδή

- βιοποικιλότητα,
- πληθυσμός,
- υγεία των ανθρώπων,
- πανίδα,
- χλωρίδα,
- έδαφος,
- ύδατα,
- αέρας,
- κλιματικοί παράγοντες,
- υλικά περιουσιακά στοιχεία,
- πολιτιστική κληρονομιά, συμπεριλαμβανομένης της αρχιτεκτονικής και αρχαιολογικής κληρονομιάς,
- τοπίο και
- σχέσεις μεταξύ των ανωτέρω παραγόντων

αλλά και σε ορισμένους επιπλέον παράγοντες που αφορούν στις πιέσεις, όπως η διάθεση των αποβλήτων και η ενεργειακή αποτελεσματικότητα. Οι παράγοντες πίεσης αναφέρονται σε ζητήματα που οι επιπτώσεις του διαχέονται σε περισσότερες από μια περιβαλλοντικές συνιστώσες. Για παράδειγμα, ο τρόπος διάθεσης των αποβλήτων είναι δυνατόν να επηρεάσει την ανθρώπινη υγεία, το έδαφος, τα νερά και τη βιοποικιλότητα, καθώς και τις μεταξύ τους σχέσεις.

Τα **κριτήρια** για να εκτιμηθεί εάν σε κάποια περιβαλλοντική παράμετρο αναμένονται ή όχι μεταβολές επελέγησαν ώστε να αρμόζουν στο στρατηγικό χαρακτήρα της μελέτης αυτής, ως εξής:

- Ως μεταβολές σε μια περιβαλλοντική παράμετρο ή δείκτη νοούνται οι διαφοροποιήσεις που αναμένονται στο επίπεδο αναφοράς της παραμέτρου ή του δείκτη, δηλαδή σε επίπεδο χώρας ή σε μια περιοχή σημαντικά ευρύτερη από αυτή κάθε επιμέρους έργου. Συνεπώς, επιπτώσεις τοπικού χαρακτήρα, στην άμεση περιοχή γύρω από κάθε μελλοντικό έργο του ΠΑΑ δεν θεωρούνται ως μεταβολές στρατηγικού χαρακτήρα και η απάντηση στις σχετικές ερωτήσεις είναι «Όχι». Ο λόγος είναι ότι οι επιπτώσεις αυτές είναι τοπικού χαρακτήρα και, όπως η εμπειρία αποδεικνύει, μπορούν να αντιμετωπισθούν αποτελεσματικά κατά τη διαδικασία Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, που στην Κύπρο ρυθμίζεται από το Ν. 140(Ι)-2005.

Κυρίως όμως, ο λόγος του «Όχι» είναι ότι αυτές οι τοπικές επιπτώσεις, δεν έχουν το εύρος ή την ένταση να μεταβάλλουν σε ανιχνεύσιμο βαθμό ούτε στρατηγικούς δείκτες.

- Επίσης, ως αναμενόμενες μεταβολές θεωρούνται όχι μόνο πρωτογενείς αλλαγές που συνδέονται απ' ευθείας με την υλοποίηση ενός υποσυνόλου έργων, αλλά και διαφοροποιήσεις που είναι πιθανόν να προκληθούν δευτερογενώς, αρκεί να διαπερνούν το φίλτρο του πρώτου κριτηρίου. Δηλαδή, το σκεπτικό του κριτηρίου αυτού είναι η αναζήτηση πιθανών αλλαγών σε όλο το φάσμα των περιβαλλοντικών παραμέτρων ή δεικτών και όχι μόνο εκεί που εντοπίζονται πρωτογενείς (και εν πολλοίς προφανείς) συσχετίσεις.
- Τέλος, τα δύο παραπάνω κριτήρια διάγνωσης χρησιμοποιούνται και για τις διασυνοριακές επιπτώσεις. Ειδικότερα, εάν μια μεταβολή θεωρείται πιθανή σε στρατηγικό επίπεδο, εξετάζεται κατά πόσο η επίπτωση αυτή ενδέχεται να επεκτείνεται και έξω από τα σύνορα της χώρας.

Το **εργαλείο** που δημιουργείται για την εφαρμογή της μεθοδολογίας αυτής, είναι ένας πίνακας σαρανταπέντε (45) κρίσιμων ερωτήσεων, σε δεκατέσσερα θεματικά πεδία. Στον πίνακα αυτό, ζητείται να εκτιμηθεί το εάν αναμένονται ουσιαστικές μεταβολές, στρατηγικού επιπέδου, στην περιβαλλοντική παράμετρο x . Η δομή των ερωτήσεων είναι τέτοια ώστε να δέχονται απαντήσεις ναι/όχι, ενώ η τεκμηρίωση των απαντήσεων πραγματοποιείται με τυποποιημένο τρόπο. Κατά τη συγκρότηση του πίνακα κρίσιμων ερωτήσεων, έγινε κατανοητό ότι οι αρνητικές απαντήσεις, δηλαδή οι εκτιμήσεις μη-μεταβολής της περιβαλλοντικής παραμέτρου x , μπορούσαν να τυποποιηθούν σε συγκεκριμένο αριθμό αιτιολογικών τεκμηριώσεων, ενώ για τις θετικές, αρκούσε μια ένδειξη της κατεύθυνσης, δηλαδή εάν η μεταβολή θα είναι θετική ή αρνητική. Και τούτο διότι, στα επόμενα στάδια, οι θετικές απαντήσεις, δηλαδή οι εκτιμήσεις περιβαλλοντικών μεταβολών, θα τύχουν λεπτομερούς ανάλυσης.

Η μορφή και το περιεχόμενο του εργαλείου των κρίσιμων ερωτήσεων, φαίνεται στην ενότητα ακολούθως.

Πίνακας 7-1: Ενδεικτικό ερωτηματολόγιο βάσει του οποίου προσδιορίζονται οι επιπτώσεις του προτεινόμενου Προγράμματος

α/α	Ερώτηση	Απάντηση	Αιτιολόγηση
1.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει τη βιοποικιλότητα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
1.1	ο τη συνολική έκταση περιοχών που ανήκουν στο Εθνικό Σύστημα Προστατευόμενων Περιοχών;		
1.2	ο την ανάσχεση της απώλειας της βιοποικιλότητας και την αποκατάσταση των υπηρεσιών οικοσυστημάτων;		
1.3	ο τις περιοχές Υψηλής Φυσικής Αξίας;		
2.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει τον πληθυσμό , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
2.1	ο παράγοντες που επηρεάζουν τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά της περιοχής (απασχόληση, εισόδημα, παραγωγικές δραστηριότητες);		
2.2	ο παράγοντες που επηρεάζουν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της περιοχής (προσβασιμότητας στις περιοχές υπαίθρου κ.ά);		

3.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει την υγεία των ανθρώπων , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:	
3.1	ο την έκθεση τμημάτων του πληθυσμού σε κίνδυνο;	
3.2	ο την ποιότητα ζωής μέσω της διαφοροποίησης της έκθεσης σε ρυπαντικά φορτία (ατμόσφαιρα, νερά, έδαφος);	
4.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει την πανίδα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:	
4.1	ο τον αριθμό, τον πληθυσμό ή του βιοτόπους σημαντικών ειδών με μόνιμη παρουσία;	
4.2	ο τον αριθμό, τον πληθυσμό ή του βιοτόπους σημαντικών ειδών με μη μόνιμη παρουσία (μεταναστευτικά είδη κ.λπ.);	
4.3	ο το συνολικό αριθμό των ειδών;	
4.4	ο τις συνθήκες διαβίωσης των ζώων (συνθήκες σταυλισμού, διαθεσιμότητα νερού);	
5.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει την χλωρίδα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:	
5.1	ο τον αριθμό ή την εξάπλωση των απειλούμενων ειδών;	
5.2	ο τον αριθμό ή την εξάπλωση των ενδημικών ειδών;	
5.3	ο το συνολικό αριθμό ειδών χλωρίδας;	
5.4	ο το ρυθμό ετήσιας μέσης μεταβολής στη δασοκάλυψη;	
6.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει το έδαφος , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:	
6.1	ο την ποιοτική σύσταση του εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης από στερεά απόβλητα;	
6.2	ο την ποιότητα σύστασης του εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης από υγρά απόβλητα;	
6.3	ο την ποιότητα σύστασης του εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης λόγω γεωργικών δραστηριοτήτων (χρήση ζιζανιοκτόνων, φυτοφαρμάκων, λιπασμάτων, κ.λπ.);	
6.4	ο την ικανότητα αποθήκευσης άνθρακα στο έδαφος;	
7	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει τα ύδατα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:	
7.1	ο την κατανάλωση και τα αποθέματα νερού, λόγω μεταβολής στην τομεακή ζήτηση νερού από τη γεωργία;	
7.2	ο την ποιότητα των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, λόγω των επιπέδων ρύπανσης των επιφανειακών υδάτων;	
7.3	ο την ποιότητα των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, λόγω των επιπέδων ρύπανσης των υπόγειων υδάτων συμπεριλαμβανομένης και της υφαλμύρισης;	
7.4	ο την οικολογική κατάσταση των επιφανειακών υδατικών σωμάτων;	
8.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει την ποιότητα του αέρα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:	
8.1	ο τα επίπεδα ατμοσφαιρικών ρύπων στο υφιστάμενο ατμοσφαιρικό περιβάλλον (PM, O ₃ , SO ₂ , NO ₂ κ.λπ.);	
8.2	ο τη συνολική κατανάλωση ενέργειας;	

8.3	ο το ποσοστό συνεισφοράς στην παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ;		
9.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει τους κλιματικούς παράγοντες , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
9.1	ο το σύνολο των εκπεμπόμενων αερίων του θερμοκηπίου (από μηρυκαστικά, απορρόφηση από τη δασοκομία κ.ά.);		
9.2	ο την κλιματική αλλαγή και τη διαχείριση κινδύνων (πλημμύρες, διαθεσιμότητα νερού κ.ά.);		
10.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει τα υλικά περιουσιακά στοιχεία , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
10.1	ο το ιδιοκτησιακό καθεστώς ακίνητης περιουσίας;		
10.2	ο την υφιστάμενη αξία ιδιωτικών ή δημόσιων περιουσιών;		
11.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει τη πολιτιστική κληρονομιά , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
11.1	ο μνημεία της πολιτιστικής κληρονομιάς;		
11.2	ο την προώθηση και αγορά τοπικών παραδοσιακών προϊόντων;		
12.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει το τοπίο , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
12.1	ο το ανάγλυφο σημαντικών εκτάσεων;		
12.2	ο την αντιληπτικότητα περιοχών με φυσικό κάλλος;		
12.3	ο την αντιληπτικότητα περιοχών με αξιόλογο ανθρωπογενές τοπίο;		
12.4	ο τη χρησιμοποιούμενη γεωργική γη;		
12.5	ο την διατήρηση της ποικιλομορφίας του αγροτικού τοπίου;		
13.	Η υλοποίηση του Προγράμματος έχει τη δυνατότητα να προκαλέσει μεταβολές στις διατροφικές πιέσεις προς το περιβάλλον, επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
13.1	ο την διαχείριση των γεωργικών αποβλήτων;		
13.2	ο την επαναχρησιμοποίηση των αποβλήτων;		
13.3	ο την εξασφάλιση ενέργειας από τις πρακτικές διαχείρισης των αποβλήτων;		
13.4	ο την αποδοτικότητα των πόρων;		
13.5	ο το επίπεδο καινοτομίας στους τομείς γεωργίας, κτηνοτροφίας και τροφίμων στις αγροτικές περιοχές;		
13.6	ο το συνολικό οικολογικό αποτύπωμα της αγροτικής πολιτικής;		
14.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να συνοδεύεται από επιπτώσεις εκτός της περιοχής μελέτης όπως:		
14.1	ο διασυνοριακές επιπτώσεις;		

Για τα χρησιμοποιούμενα σύμβολα στη στήλη της αιτιολόγησης ισχύουν τα εξής:

Η αιτιολόγηση των απαντήσεων κωδικοποιείται ως εξής:

ΟΧΙ-1: Α: Δεν αναμένονται ουσιαστικές μεταβολές. Οι εξεταζόμενες ρυθμίσεις δεν έχουν τη δυνατότητα να μεταβάλλουν ουσιαστικά τη συγκεκριμένη περιβαλλοντική παράμετρο.

ΟΧΙ 2: Β: Η περιβαλλοντική παράμετρος προστατεύεται με αυστηρό πάγιο ρυθμιστικό πλαίσιο. Συνεπώς, η αυτονόητη συμμόρφωση του Προγράμματος με το πλαίσιο αυτό θα αποτρέψει ενδεχόμενες μεταβολές.

ΟΧΙ-3: Γ: Δεν αναμένονται μεταβολές στρατηγικού επιπέδου. Ενδεχόμενες επιπτώσεις θα είναι τοπικού χαρακτήρα και χωρίς διαθεματική έκταση, με δυνατότητα πλήρους αντιμετώπισης σε μεταγενέστερα στάδια περιβαλλοντικής αδειοδότησης του κάθε έργου.

ΝΑΙ : + Είναι πιθανή μεταβολή προς τη θετική κατεύθυνση.

ΝΑΙ : - Είναι πιθανή μεταβολή προς την αρνητική κατεύθυνση.

Συνοψίζοντας, στο στάδιο αυτό, του προσδιορισμού των επιπτώσεων, επιχειρείται μια διαλογή, με λεπτομερή κριτήρια στρατηγικού επιπέδου, ώστε το επόμενο στάδιο να εστιάσει μόνο σε ουσιαστικές μεταβολές που αναμένονται σε επίπεδο χώρας ή περιοχής με σημαντική έκταση. Με τον τρόπο αυτό, στο επόμενο στάδιο, του χαρακτηρισμού, περνούν μόνο οι περιβαλλοντικοί παράγοντες που είναι πιθανόν να επηρεαστούν, μαζί με τις αιτίες που τους επηρεάζουν.

7.1.2 Μεθοδολογία του σταδίου χαρακτηρισμού των επιπτώσεων

Για τις επιπτώσεις που εισέρχονται στο στάδιο αυτό, προσδιορίζονται έξι χαρακτηριστικά, τα εξής:

1. η κατεύθυνση της επίπτωσης, δηλαδή εάν πρόκειται για θετική ή αρνητική μεταβολή,
2. η έκταση της επίπτωσης, δηλαδή η εκτιμώμενη γεωγραφική της εξάπλωση,
3. η ένταση της επίπτωσης με όρους τάξης μεγέθους, δηλαδή εάν πρόκειται για μικρή, μέσης ή μεγάλης έντασης μεταβολή,
4. ο μηχανισμός εμφάνισης, δηλαδή εάν πρόκειται για πρωτογενή ή δευτερογενή επίπτωση,
5. ο χρονικός ορίζοντας της μεταβολής, δηλαδή εάν πρόκειται για βραχυ-, μεσο- ή μακροπρόθεσμη αλλαγή,
6. η συσσώρευση ή/και η συνέργεια που η υπό χαρακτηρισμό μεταβολή μπορεί να παρουσιάσει είτε με άλλες επιπτώσεις του προγράμματος είτε με άλλα περιβαλλοντικά προβλήματα της περιοχής.

Κατόπιν, με βάση τις παραπάνω ιδιότητες, αλλά και τα ειδικά χαρακτηριστικά της κάθε επίπτωσης, εκτιμώνται οι εξής δυνατότητες:

7. η δυνατότητα πρόληψης και
8. η δυνατότητα εκ των υστέρων αντιμετώπισης.

Αφού ολοκληρωθεί ο προσδιορισμός των συνολικά οκτώ χαρακτηριστικών για κάθε μεταβολή που εκτιμήθηκε ως πιθανή, δημιουργείται ένας συνοπτικός, αλλά ιδιαίτερα χρήσιμος, πίνακας των επιπτώσεων. Εκεί μπορούν εύκολα να διαχωριστούν οι θετικές επιδράσεις από τις αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Οι τελευταίες οδηγούνται στο τρίτο στάδιο, ώστε να αξιολογηθεί η αναγκαιότητα λήψης μέτρων.

7.1.3 Μεθοδολογία του σταδίου αξιολόγησης των επιπτώσεων

Όπως αναφέρθηκε, στο στάδιο αυτό εισέρχονται οι επιπτώσεις που έχουν χαρακτηριστεί ως αρνητικές, αφού οι θετικές περιβαλλοντικές επιδράσεις του προγράμματος θεωρούνται ευπρόσδεκτες και δεν χρήζουν περαιτέρω ανάλυσης.

Ο σκοπός του σταδίου αυτού είναι να αξιολογήσει τα χαρακτηριστικά κάθε επίπτωσης ώστε αφ' ενός να διαπιστωθεί εάν η ένταση, η έκταση, η δυνατότητα πρόληψης, η αντιστάθμιση ή μη από άλλες επιπτώσεις και οι άλλες ιδιότητες της επίπτωσης επιτρέπουν τη λήψη μέτρων και αφ' ετέρου, σε καταφατική περίπτωση, να εντοπισθεί το είδος των μέτρων που προσφέρεται περισσότερο για την πρόληψη ή την αντιμετώπιση των ενδεχόμενων αρνητικών συνεπειών.

Το βασικό κριτήριο αξιολόγησης της αναγκαιότητας ή μη για λήψη μέτρων στο παρόν επίπεδο εκπόνησης του προγράμματος εκπορεύεται τόσο από την Οδηγία 2001/42/ΕΚ όσο και από τη φύση και τη διαδοχή των σταδίων σχεδιασμού. Το κριτήριο αυτό είναι:

«Θα πρέπει να ληφθούν ενεργητικά μέτρα στο τρέχον, πρώιμο επίπεδο σχεδιασμού, ή η επίπτωση μπορεί να αντιμετωπισθεί αποτελεσματικά σε επόμενα ωριμότερα στάδια σχεδιασμού;»

Η αιτιολόγηση της προσέγγισης αυτής έχει ως εξής:

- Στο τρέχον, στρατηγικό στάδιο σχεδιασμού, τα χαρακτηριστικά των έργων και των δράσεων είναι γνωστά μόνο σε αδρό βαθμό, ενώ σε επόμενα στάδια θα συγκεκριμενοποιηθούν περισσότερο. Για το λόγο αυτό, τα ωριμότερα εκείνα στάδια είναι προσφορότερα για λήψη λεπτομερών μέτρων και την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητάς τους.
- Η διαδικασία για τη λήψη μέτρων ανά έργο ή δράση είναι γνωστή και καθιερωμένη: πρόκειται για τη διαδικασία Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΕΠΕ) που καθορίζεται στο Ν. 140(Ι)-2005. Συνεπώς, για τα ζητήματα που μπορούν αποτελεσματικά να αντιμετωπιστούν στο στάδιο της ΕΠΕ, το στάδιο εκείνο είναι προσφορότερο.
- Παράλληλα, στο τρέχον στάδιο προγραμματισμού, θα πρέπει να εξεταστούν τα οργανωμένα σύνολα έργων ως προς το σφαιρικό τους περιβαλλοντικό αποτύπωμα, δηλαδή ως προς τις συνολικές αλλαγές που θα επέλθουν από την υλοποίησή τους. Η υπερβολική προσήλωση στην αντιμετώπιση ανά έργο ή δράση, ενδέχεται να υποβαθμίσει τη δυνατότητα σφαιρικής εκτίμησης.
- Τέλος, λαμβάνεται υπόψη η φύση της επίπτωσης, καθώς και αυτή των ενδεχόμενων μέτρων. Εάν τα μέτρα εκφεύγουν από το επίπεδο του έργου, τότε η αντιμετώπιση της επίπτωσης πρέπει να πραγματοποιηθεί σε στρατηγικό επίπεδο.

Για την ομαλή και αξιόπιστη **εφαρμογή του κριτηρίου** που διατυπώθηκε πιο πάνω, εξετάζονται μια σειρά από ιδιότητες της περιβαλλοντικής μεταβολής:

1. Η μεταβολή προέρχεται από ένα ή από περισσότερα έργα/δράσεις; Αν οι αιτίες εντοπίζονται σε ένα μόνο έργο, το γεγονός αυτό είναι ένας καλός δείκτης για την παραπομπή της αντιμετώπισης στη διαδικασία ΕΠΕ του συγκεκριμένου έργου. Αντίθετα, εάν η μεταβολή προέρχεται από συνδυασμό έργων και δράσεων, τότε στο τρέχον στάδιο απαιτούνται ενέργειες συντονισμού και μέτρα για τη συνολική αντιμετώπιση της επίπτωσης.

2. Η χωρική εξάπλωση της μεταβολής περιορίζεται στην περιοχή επίδρασης ενός ή περισσότερων έργων; Αν η απάντηση είναι καταφατική, η αντιμετώπιση στη διαδικασία ΕΠΕ είναι μάλλον προσφορότερη. Αν όμως η εξάπλωση της μεταβολής είναι ευρύτερη της περιοχής επίδρασης των έργων ή δράσεων το τρέχον, στρατηγικό επίπεδο είναι το προσφορότερο για την αντιμετώπιση.

7.2 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ

Στις επόμενες τρεις ενότητες, εκτιμώνται και αξιολογούνται οι επιπτώσεις από την υλοποίηση του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020, βάσει της μεθοδολογικής προσέγγισης των τριών σταδίων που παρουσιάστηκε προηγουμένως.

Μια τελευταία, αλλά ουσιαστική μεθοδολογική παρατήρηση, η οποία αφορά στο **επίπεδο ομαδοποίησης** που θα εισαχθεί στη διαδικασία εκτίμησης, είναι η εξής:

Η εκτίμηση των επιπτώσεων οφείλει να εφαρμοστεί σε συνεκτικές ομάδες παρεμβάσεων, συγκροτημένες κατά τέτοιον τρόπο που να εξασφαλίζουν ισορροπία μεταξύ σφαιρικότητας και αναλυτικότητας στην εκτίμηση. Πράγματι, μια εκτίμηση σε επίπεδο μεμονωμένης δράσης ή έργου, παρότι θα εξασφάλιζε επαρκές επίπεδο αναλυτικότητας, θα υστερούσε σημαντικά σε ικανότητα διάγνωσης των συνεργιστικών και αθροιστικών επιπτώσεων, αλλά και των επιπτώσεων στρατηγικού επιπέδου, δηλαδή των τάσεων και των δευτερογενών μεταβολών που θα επέφεραν τα οργανωμένα σύνολα των έργων. Από την άλλη πλευρά, η εκτίμηση στο φάσμα από το επίπεδο ολόκληρου του προγράμματος έως αυτό των στρατηγικών ειδικών στόχων, θα κάλυπτε το ζήτημα της διάγνωσης των στρατηγικής φύσης μεταβολών αλλά ενδεχομένως θα υπέφερε από μειωμένη αναλυτικότητα.

Με το σκεπτικό αυτό και αφού εξετάσθηκε η εσωτερική συνάφεια των μέτρων ανά προτεραιότητας του ΠΑΑ, επελέγη το εξής επίπεδο ομαδοποίησης:

- Η προτεραιότητα 1 που αφορά την προώθηση της μεταφοράς γνώσεων και της καινοτομίας στη γεωργία, τη δασοκομία και τις αγροτικές περιοχές, με την μέχρι τώρα διαμόρφωση του προγράμματος δεν συντίθεται από μέτρα, οπότε δεν εκτιμώνται και περιβαλλοντικές επιπτώσεις από την εφαρμογή του.
- Οι προτεραιότητες 2 και 3 αποτελούν δύο ομάδες μέτρων με κοινή στόχευση. Η προτεραιότητα 2 αφορά την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας όλων των τύπων γεωργίας και την ενίσχυση της βιωσιμότητας των εκμεταλλεύσεων, και η προτεραιότητα 3, αφορά την προώθηση της οργάνωσης της αλυσίδας τροφίμων και της διαχείρισης κινδύνων στη γεωργία. Μαζί οι δύο προτεραιότητες αποσκοπούν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του γεωργικού τομέα και στη στήριξη της απασχόλησης και της ανάπτυξης σε αγροτικές περιοχές. Ως εκ τούτου και οι δυο προτεραιότητες μπορούν να αποτελέσουν μια συνεκτική ομάδα για τους σκοπούς της εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων.
- Οι προτεραιότητες 4 και 5 αποτελούν δύο ομάδες μέτρων με κοινή περιβαλλοντική στόχευση. Η προτεραιότητα 4 αφορά την αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυση των οικοσυστημάτων που εξαρτώνται από την γεωργία και τη δασοκομία, και η προτεραιότητα 5 αφορά την προώθηση της αποδοτικότητας των πόρων και στήριξη της μεταστροφής προς μία οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα με ανθεκτικότητα στην αλλαγή του κλίματος. Μαζί οι δύο προτεραιότητες αποσκοπούν στην ενίσχυση της συμβολής της περιβαλλοντικής πολιτικής στη μετάβαση σε μια οικονομία με αποδοτική χρήση των πόρων και χαμηλά

επίπεδα ανθρακικών εκπομπών, στην οποία θα προστατεύεται και θα ενισχύεται το φυσικό κεφάλαιο. Ως εκ τούτου και οι δυο προτεραιότητες μπορούν να αποτελέσουν μια συνεκτική ομάδα για τους σκοπούς της εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

- Η προτεραιότητα 6 που αφορά την προώθηση της κοινωνικής ένταξης, της μείωσης της φτώχειας και της οικονομικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές, συντίθεται από σχετικά ομογενή είδη μέτρων, και μπορεί να αποτελέσει μια συνεκτική ομάδα για τους σκοπούς της εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

7.2.1 Στάδιο 1: Προσδιορισμός των επιπτώσεων

Στο στάδιο αυτό εντοπίζονται οι περιβαλλοντικές παράμετροι που ενδέχεται να επηρεαστούν από την υλοποίηση του ΠΑΑ 2014-2020. Συνοπτικά, υπενθυμίζεται ότι οι ομάδες μέτρων που συγκροτήθηκαν στην προηγούμενη ενότητα υποβάλλονται σε «κοσκίνισμα» (screening), υπό το πρίσμα του πίνακα των κρισίμων ερωτήσεων.

7.2.1.1 Προσδιορισμός επιπτώσεων 1^{ης} ομάδας μέτρων «Ανταγωνιστικότητα της γεωργίας» (Προτεραιότητες 2&3 του ΠΑΑ)

Ως «1^η ομάδα μέτρων» αποκαλείται η ομάδα μέτρων των Προτεραιοτήτων 2 και 3 του ΠΑΑ που καλύπτει την προώθηση της ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας του γεωργικού τομέα και την στήριξη της απασχόλησης και της ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές της Κύπρου.

Ακολούθως παρουσιάζονται οι ενδεικτικές παρεμβάσεις ανά περιοχή εστίασης που προγραμματίζονται στο πλαίσιο της 1^{ης} ομάδας μέτρων, μαζί με την επισήμανση ότι το είδος των παρεμβάσεων είναι ενδεικτικό, καθ'όσον είναι πιθανό να διαφοροποιηθούν ελαφρώς κατά τα ωριμότερα στάδια του προγράμματος.

2α) Διευκόλυνση αναδιάρθρωσης γεωργικών εκμεταλλεύσεων που αντιμετωπίζουν προβλήματα, κυρίως εκμ/σεις με χαμηλό βαθμό συμμετοχής στην αγορά, εκμ/σεις με προσανατολισμό σε συγκεκριμένους τομείς και εκμ/σεις με ανάγκη διαφοροποίησης ως προς τη γεωργία.

- Μέτρο 1.1: Δράσεις Επαγγελματικής κατάρτισης και ανάπτυξης δεξιοτήτων.
- Μέτρο 1.3: Βραχυπρόθεσμες ανταλλαγές για διαχείριση γεωργικών και δασικών εκμεταλλεύσεων και δασών, καθώς και επισκέψεις σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις και δάση.
- Μέτρο 4.1: Επενδύσεις που βελτιώνουν τις συνολικές επιδόσεις και τη βιώσιμότητα των γεωργοκτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων.
- Μέτρο 16.2: Προώθηση έρευνας και καινοτομίας. Διερεύνηση ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τοπικών/ παραδοσιακών προϊόντων και δημιουργία νέων συστημάτων ποιότητας.

2β) Διευκόλυνση ανανέωσης γενεών στο γεωργικό τομέα.

- Μέτρο 4.1: Επενδύσεις που βελτιώνουν τις συνολικές επιδόσεις και τη βιώσιμότητα των γεωργοκτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων.
- Μέτρο 6.1: Ενίσχυση πρώτης εγκατάστασης νέων γεωργών.

3α) Καλύτερη ενσωμάτωση των πρωτογενών παραγωγών στην αλυσίδα τροφίμων μέσω συστημάτων ποιότητας, προώθησης σε τοπικές αγορές και μικρές αλυσίδες εφοδιασμού, ομάδες παραγωγών και διεπαγγελματικών οργανώσεων.

- Μέτρο 1.1: Δράσεις Επαγγελματικής κατάρτισης και ανάπτυξης δεξιοτήτων.
- Μέτρο 3.1: Ενίσχυση για νέες συμμετοχές σε συστήματα ποιότητας
- Μέτρο 3.2: Ενίσχυση για δραστηριότητες ενημέρωσης και προώθησης που εφαρμόζονται από ομάδες παραγωγών στην εσωτερική αγορά.
- Μέτρο 9.1: Σύσταση Ομάδων και Οργανώσεων Παραγωγών
- Μέτρο 14: Καλή μεταχείριση των ζώων μέσω της βελτίωσης της πυκνότητας του ζωικού κεφαλαίου και συνεχούς παροχής τροφής και νερού στην Αιγοπροβατοτροφία.
- Μέτρο 16.2: Προώθηση έρευνας και καινοτομίας. Διερεύνηση ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τοπικών/ παραδοσιακών προϊόντων και δημιουργία νέων συστημάτων ποιότητας.
- Μέτρο 16.4 Βραχείες αλυσίδες και τοπικές Αγορές.

Ο προσδιορισμός των επιπτώσεων στο περιβάλλον από την υλοποίηση της 1^{ης} ομάδας μέτρων με την εφαρμογή του εργαλείου κρίσιμων ερωτήσεων, που ενδεικτικά αντιστοιχεί το 27,10% του προϋπολογισμού του ΠΑΑ 2014-2020, παρουσιάζεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 7-2: Προσδιορισμός των επιπτώσεων στο περιβάλλον από την υλοποίηση της 1^{ης} ομάδας μέτρων (2^η & 3^η Προτεραιότητα)

α/α	Ερώτηση	Απάντηση	Αιτιολόγηση
1.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει τη βιοποικιλότητα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
1.1	ο τη συνολική έκταση περιοχών που ανήκουν στο Εθνικό Σύστημα Προστατευόμενων Περιοχών;	ΟΧΙ-1	A
1.2	ο την ανάσχεση της απώλειας της βιοποικιλότητας και την αποκατάσταση των υπηρεσιών οικοσυστημάτων;	ΝΑΙ	-
1.3	ο τις περιοχές Υψηλής Φυσικής Αξίας;	ΟΧΙ-1	A
2.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει τον πληθυσμό , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
2.1	ο παράγοντες που επηρεάζουν τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά της περιοχής (απασχόληση, εισόδημα, παραγωγικές δραστηριότητες);	ΝΑΙ	+
2.2	ο παράγοντες που επηρεάζουν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της περιοχής (προσβασιμότητας στις περιοχές υπαίθρου κ.ά);	ΟΧΙ-1	A
3.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει την υγεία των ανθρώπων , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
3.1	ο την έκθεση τμημάτων του πληθυσμού σε κίνδυνο;	ΟΧΙ-1	A
3.2	ο την ποιότητα ζωής μέσω της διαφοροποίησης της έκθεσης σε ρυπαντικά φορτία (ατμόσφαιρα, νερά, έδαφος);	ΝΑΙ	+
4.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει την πανίδα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
4.1	ο τον αριθμό, τον πληθυσμό ή του βιοτόπους σημαντικών ειδών με μόνιμη παρουσία;	ΟΧΙ-1	A
4.2	ο τον αριθμό, τον πληθυσμό ή του βιοτόπους σημαντικών ειδών με μη μόνιμη παρουσία (μεταναστευτικά είδη κ.λπ.);	ΟΧΙ-1	A
4.3	ο το συνολικό αριθμό των ειδών;	ΟΧΙ-1	A

4.4	ο τις συνθήκες διαβίωσης των ζώων (συνθήκες σταυλισμού, διαθεσιμότητα νερού);	ΝΑΙ	+
5.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει την χλωρίδα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
5.1	ο τον αριθμό ή την εξάπλωση των απειλούμενων ειδών;	ΟΧΙ-1	A
5.2	ο τον αριθμό ή την εξάπλωση των ενδημικών ειδών;	ΟΧΙ-1	A
5.3	ο το συνολικό αριθμό ειδών χλωρίδας;	ΟΧΙ-1	A
5.4	ο το ρυθμό ετήσιας μέσης μεταβολής στη δασοκάλυψη;	ΟΧΙ-1	A
6.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει το έδαφος , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
6.1	ο την ποιοτική σύσταση του εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης από στερεά απόβλητα;	ΝΑΙ	+
6.2	ο την ποιότητα σύστασης του εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης από υγρά απόβλητα;	ΝΑΙ	+
6.3	ο την ποιότητα σύστασης του εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης λόγω γεωργικών δραστηριοτήτων (χρήση ζιζανιοκτόνων, φυτοφαρμάκων, λιπασμάτων, κ.λπ.);	ΝΑΙ	+
6.4	ο την ικανότητα αποθήκευσης άνθρακα στο έδαφος;	ΟΧΙ-2	B
7	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει τα ύδατα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
7.1	ο την κατανάλωση και τα αποθέματα νερού, λόγω μεταβολής στην τομεακή ζήτηση νερού από τη γεωργία;	ΝΑΙ	+
7.2	ο την ποιότητα των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, λόγω των επιπέδων ρύπανσης των επιφανειακών υδάτων;	ΝΑΙ	+
7.3	ο την ποιότητα των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, λόγω των επιπέδων ρύπανσης των υπόγειων υδάτων συμπεριλαμβανομένης και της υφαλμύρισης;	ΝΑΙ	+
7.4	ο την οικολογική κατάσταση των επιφανειακών υδατικών σωμάτων;	ΝΑΙ	+
8.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει την ποιότητα του αέρα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
8.1	ο τα επίπεδα ατμοσφαιρικών ρύπων στο υφιστάμενο ατμοσφαιρικό περιβάλλον (PM, O ₃ , SO ₂ , NO ₂ κ.λπ.);	ΟΧΙ-1	A
8.2	ο τη συνολική κατανάλωση ενέργειας ;	ΝΑΙ	+
8.3	ο το ποσοστό συνεισφοράς στην παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ;	ΝΑΙ	+
9.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει τους κλιματικούς παράγοντες , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
9.1	ο το σύνολο των εκπεμπόμενων αερίων του θερμοκηπίου (από μηρυκαστικά, απορρόφηση από τη δασοκομία κ.ά.);	ΝΑΙ	+
9.2	ο την κλιματική αλλαγή και τη διαχείριση κινδύνων (πλημμύρες, διαθεσιμότητα νερού κ.ά.);	ΝΑΙ	+
10.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει τα υλικά περιουσιακά στοιχεία , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
10.1	ο το ιδιοκτησιακό καθεστώς ακίνητης περιουσίας;	ΟΧΙ-1	A
10.2	ο την υφιστάμενη αξία ιδιωτικών ή δημόσιων περιουσιών;	ΟΧΙ-1	A

11.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει τη πολιτιστική κληρονομιά , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
11.1	ο μνημεία της πολιτιστικής κληρονομιάς;	ΟΧΙ-1	A
11.2	ο την προώθηση και αγορά τοπικών παραδοσιακών προϊόντων;	ΝΑΙ	+
12.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει το τοπίο , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
12.1	ο το ανάγλυφο σημαντικών εκτάσεων;	ΟΧΙ-1	A
12.2	ο την αντιληπτικότητα περιοχών με φυσικό κάλλος;	ΟΧΙ-1	A
12.3	ο την αντιληπτικότητα περιοχών με αξιόλογο ανθρωπογενές τοπίο;	ΟΧΙ-1	A
12.4	ο τη χρησιμοποιούμενη γεωργική γη;	ΝΑΙ	+
12.5	ο την διατήρηση της ποικιλομορφίας του αγροτικού τοπίου;	ΝΑΙ	-
13.	Η υλοποίηση του Προγράμματος έχει τη δυνατότητα να προκαλέσει μεταβολές στις διατροφικές πιέσεις προς το περιβάλλον, επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
13.1	ο την διαχείριση των γεωργικών αποβλήτων;	ΝΑΙ	+
13.2	ο την επαναχρησιμοποίηση των αποβλήτων;	ΟΧΙ-1	A
13.3	ο την εξασφάλιση ενέργειας από τις πρακτικές διαχείρισης των αποβλήτων;	ΝΑΙ	+
13.4	ο την αποδοτικότητα των πόρων;	ΝΑΙ	+
13.5	ο το επίπεδο καινοτομίας στους τομείς γεωργίας, κτηνοτροφίας και τροφίμων στις αγροτικές περιοχές;	ΝΑΙ	+
13.6	ο το συνολικό οικολογικό αποτύπωμα της αγροτικής πολιτικής;	ΝΑΙ	+
14.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να συνοδεύεται από επιπτώσεις εκτός της περιοχής μελέτης όπως:		
14.1	ο διασυννοριακές επιπτώσεις;	ΟΧΙ-1	A

Ο συνδυασμός των μέτρων της 1^{ης} ομάδας «Ανταγωνιστικότητα της γεωργίας», συμβάλει στην διατήρηση του δυναμικού παραγωγής τροφίμων σε βιώσιμη βάση, ώστε να εξασφαλίζεται μακροπρόθεσμα η επισιτιστική ασφάλεια, που επιδεινώνεται λόγω της αυξημένης αστάθειας της αγοράς και της κλιματικής αλλαγής.

Ειδικότερα με την 1^η ομάδα μέτρων:

- ✓ Βελτιώνεται η αποδοτικότητα των πόρων και ενισχύεται η ανταγωνιστικότητα μέσω των τεχνολογικών γνώσεων και της καινοτομίας
- ✓ Αναπτύσσονται προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας και ποιότητας

Με την εφαρμογή του εργαλείου κρίσιμων ερωτήσεων, διαπιστώνεται ότι,

- Ο συνδυασμός αυτών των μέτρων είναι πιθανόν να μεταβάλει προς τη θετική κατεύθυνση αρκετές περιβαλλοντικές παραμέτρους σε στρατηγικό επίπεδο, όπως είναι η βιοποικιλότητα, το έδαφος, τα ύδατα, ο αέρας, οι κλιματικοί παράγοντες, ο πληθυσμός, η ανθρώπινη υγεία, η πολιτιστική κληρονομιά, καθώς και να προκαλέσει μεταβολές στις διατροφικές πιέσεις προς το περιβάλλον, αυξάνοντας το συνολικό οικολογικό αποτύπωμα της αγροτικής πολιτικής, μέσω της προώθησης της καινοτομίας και αύξησης της αποδοτικότητας των πόρων
- Με ενίσχυση των δεσμών μεταξύ γεωργίας, δασοκομίας, έρευνας και τεχνολογίας, δίδεται η δυνατότητα να αμβλυνθεί η αδυναμία που σχετίζεται με τη μη αξιοποίησης αειφόρων πόρων ενέργειας στον αγροδιατροφικό τομέα, και να εξλειφθεί η απειλή που σχετίζεται με τη μη

προσαρμογή της γεωργίας στην κλιματική αλλαγή. Μεσώ των μέτρων αυτών, αναμένεται να βελτιωθούν κρίσιμοι παράγοντες που σχετίζονται με τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου από τη γεωργία.

- Η προώθηση της λειτουργίας βραχέων αλυσίδων διάθεσης τροφίμων θα συμβάλει σημαντικά στη μείωση αφενός του κόστους μεταφοράς των προϊόντων στον τελικό καταναλωτή και αφετέρου στη μείωση της μόλυνσης του περιβάλλοντος λόγω μειωμένης κατανάλωσης καυσίμων και κατ'επέκταση μείωσης των εκπεμπόμενων ρύπων στην ατμόσφαιρα.
- Με την διευκόλυνση αναδιάρθρωσης γεωργικών εκμ/σεων που αντιμετωπίζουν προβλήματα, δίδεται η δυνατότητα να εξαλειφθεί η απειλή που σχετίζεται με την μη επάρκεια ικανοποιητικών ποσοτήτων άρδευσης νερού και τη συνεχή μείωση των διαθέσιμων αποθεμάτων νερού, που αντιμετωπίζουν αυτές οι εκμ/σεις. Μέσω των μέτρων αυτών, αναμένεται να βελτιωθούν κρίσιμοι παράγοντες που σχετίζονται με την ποιότητα των υδάτων στις εκμ/σεις αυτές.
- Το Μέτρο 4.1. συμβάλλει και στην τέταρτη και πέμπτη προτεραιότητα – που εξετάζεται στην συνέχεια - αφού υπάρχει ειδική κατηγορία επενδύσεων σύμφωνα με την οποία θα υλοποιούνται αποκλειστικά και μόνο δράσεις περιβαλλοντικού χαρακτήρα σε θέματα διαχείρισης γεωργικών και κτηνοτροφικών αποβλήτων, ένταξης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, διαχείρισης και εξοικονόμησης υδάτινων πόρων, έργων εμπόδισης της διάβρωσης του εδάφους κ.α. Θα υπάρξει ξεχωριστή κατηγορία αιτήσεων για επιλέξιμες δράσεις που έχουν άμεση συνεισφορά στους περιβαλλοντικούς στόχους του Μέρους, έτσι ώστε η ελάχιστη επένδυση να είναι χαμηλή, δίνοντας τη δυνατότητα υλοποίησης έργων χαμηλού προϋπολογισμού με σημαντική ωστόσο συνεισφορά στο περιβάλλον.
- Στην Κύπρο, όπως και στις πλείστες μεσογειακές χώρες, τα ύδατα είναι ο πιο ελλειμματικός πόρος της γεωργίας και ως εκ τούτου επιβάλλεται η σωστή διαχείριση και εξοικονόμησή του αλλά και διαφύλαξη της ποιότητάς του. Με την ένταξη του καθεστώτος αναμένεται η εφαρμογή καινοτόμου συστήματος υψηλής τεχνολογίας για παρακολούθηση της κατανάλωσης νερού, η δημιουργία υποδομής για ένταξη στο υδατικό ισοζύγιο ανακυκλωμένου νερού τριτοβάθμιας επεξεργασίας κ.α. Από τα έργα υποδομής για την εξοικονόμηση νερού ενδεχομένως αρνητική επίπτωση να υποστούν οι μεταβλητές που χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση της οικολογικής κατάστασης και του δυναμικού των επιφανειακών υδάτων (μορφολογικές συνθήκες, συνθήκες θρεπτικών ουσιών). Η αυτονόητη συμμόρφωση του Προγράμματος με το αυστηρό πάγιο ρυθμιστικό πλαίσιο που προστατεύει την οικολογική παροχή των επιφανειακών υδάτων, θα αποτρέψει ενδεχόμενες μεταβολές στρατηγικού επιπέδου.
- Σε ότι αφορά την κλιματική αλλαγή και την ανάγκη προσαρμογής στις νέες συνθήκες που δημιουργούνται, έχει καταγραφεί και αναδεικνύεται η άμεση ανάγκη αναδιάρθρωσης των καλλιεργειών λαμβάνοντας υπόψη τις υδατικές ανάγκες και την παραγωγικότητά τους, στα πλαίσια των ξηροθερμικών συνθηκών και της έλλειψης νερού που παρατηρούνται. Η προσαρμογή αυτή στο κλίμα αποτελεί ύψιστη προτεραιότητα καθώς η Κύπρος έρχεται πολλές φορές αντιμέτωπη με τις συνέπειες των κλιματικών αλλαγών και ειδικότερα τις συχνές ξηρασίες και τα προβλήματα που αυτές δημιουργούν. Η έρευνα σε ότι αφορά νέες ποικιλίες ή τροποποίηση γηγενών ποικιλιών με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά θα βοηθήσει στην αντιμετώπιση του προβλήματος και στην προσαρμογή στις αλλαγές αυτές. Πρόσθετα η

υιοθέτηση νέων συστημάτων καλλιέργειας και η ανάπτυξη μεθόδων και τεχνολογίας γεωργικής δραστηριότητας σε ορεινές περιοχές θα έχουν θετικά αποτελέσματα στην όλη προσπάθεια.

- Με το μέτρο 16.2, έμφαση επίσης δίνεται και σε έργα που συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος, στην άμβλυση των προβλημάτων που προκύπτουν εξαιτίας των κλιματικών αλλαγών καθώς και σε μέτρα προσαρμογής στα νέα περιβαλλοντικά και κλιματολογικά δεδομένα. Επιπρόσθετα προωθούνται έργα συνεργασίας μεταξύ μικρών επιχειρήσεων καθώς και η διοργάνωση κοινών μεθόδων εργασίας και κοινής χρήσης εγκαταστάσεων και πόρων. Πρόσθετα δίνεται έμφαση στην αιεφόρο διαχείριση του αγροδιατροφικού τομέα.
- Η προώθηση δράσεων με σεβασμό στην προστασία του περιβάλλοντος και αιεφορική ανάπτυξη των διαφόρων τομέων της οικονομίας γίνεται με ορθολογική και ισοζυγισμένη ανάπτυξη. Πέραν των πιο πάνω, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η προώθηση δράσεων με χαμηλή επιβάρυνση σε ρύπους και σεβασμό στην προστασία του περιβάλλοντος, βοηθά στην ομαλότερη προσαρμογή σε οικολογικές και περιβαλλοντικές πρακτικές, οι οποίες θα συμβάλουν στη διατήρηση και ανάπτυξη της βιοποικιλότητας αλλά και της βιώσιμης διαχείρισης των φυσικών πόρων.
- Με τις ενισχύσεις πρώτης εγκατάστασης νέων γεωργών, είναι πιθανόν να μεταβληθεί προς την αρνητική κατεύθυνση το τοπίο, καθώς αυξάνεται η ομογενοποίηση του και διαταράσσεται η ποικιλομορφία αυτού και των ενδιαιτημάτων του, οδηγώντας σε απώλεια της βιοποικιλότητας των γεωργικών εκτάσεων και διατάραξη των υπηρεσιών οικοσυστήματος.

7.2.1.2 Προσδιορισμός επιπτώσεων 2^{ης} ομάδας μέτρων «Βιώσιμη διαχείριση φυσικών πόρων και δράση για την κλιματική αλλαγή» (Προτεραιότητες 4 & 5 του ΠΑΑ)

Ως «2^η ομάδα μέτρων» αποκαλείται η ομάδα μέτρων των Προτεραιοτήτων 4 και 5 του ΠΑΑ που καλύπτει την προώθηση της αποδοτικότητας των πόρων και την στήριξη της μεταστροφής προς μία οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα με ανθεκτικότητα στην αλλαγή του κλίματος.

Ακολούθως παρουσιάζονται οι ενδεικτικές παρεμβάσεις ανά περιοχή εστίασης που προγραμματίζονται στο πλαίσιο της 2^{ης} ομάδας μέτρων, μαζί με την επισήμανση ότι το είδος των παρεμβάσεων είναι ενδεικτικό, καθ'όσον είναι πιθανό να διαφοροποιηθούν ελαφρώς κατά τα ωριμότερα στάδια του προγράμματος.

4α) Αποκατάσταση και διατήρηση βιοποικιλότητας

- Μέτρο 1.1: Δράσεις Επαγγελματικής κατάρτισης και ανάπτυξης δεξιοτήτων.
- Μέτρο 8.1: Δάσωση και δημιουργία δασωδών εκτάσεων
- Μέτρο 8.3: Πρόληψη ζημιών σε δάση εξαιτίας δασικών πυρκαγιών, φυσικών καταστροφών και καταστροφικών συμβάντων
- Μέτρο 8.4: Αποκατάσταση ζημιών σε δάση εξαιτίας δασικών πυρκαγιών, φυσικών καταστροφών και καταστροφικών συμβάντων.
- Μέτρο 8.5: Επενδύσεις οι οποίες βελτιώνουν την ανθεκτικότητα και την περιβαλλοντική αξία των δασικών εκτάσεων.

- Μέτρο 10: Αγροπεριβαλλοντικά μέτρα
- Μέτρο 11: Ανάπτυξη Βιολογικής Παραγωγής, συμπεριλαμβανομένης της περιόδου μετατροπής αλλά και της διατήρησης των πρακτικών της βιολογικής γεωργίας μετά την μεταβατική περίοδο.
- Μέτρο 12: Ενίσχυση στο πλαίσιο NATURA 2000 και της οδηγίας Πλαίσιο για τα Ύδατα.
- Μέτρο 13: Πληρωμένες σε περιοχές με φυσικά ή άλλα μειονεκτήματα
- Μέτρο 16.2: Προώθηση έρευνας και καινοτομίας. Διερεύνηση ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τοπικών/παραδοσιακών προϊόντων και δημιουργία νέων συστημάτων ποιότητας.

4β) Βελτίωση της διαχείρισης υδάτων

- Μέτρο 8.1: Δάσωση και δημιουργία δασωδών εκτάσεων
- Μέτρο 8.3: Πρόληψη ζημιών σε δάση εξαιτίας δασικών πυρκαγιών, φυσικών καταστροφών και καταστροφικών συμβάντων
- Μέτρο 8.4: Αποκατάσταση ζημιών σε δάση εξαιτίας δασικών πυρκαγιών , φυσικών καταστροφών και καταστροφικών συμβάντων.
- Μέτρο 8.5: Επενδύσεις οι οποίες βελτιώνουν την ανθεκτικότητα και την περιβαλλοντική αξία των δασικών εκτάσεων.
- Μέτρο 10: Αγροπεριβαλλοντικά μέτρα
- Μέτρο 11: Ανάπτυξη Βιολογικής Παραγωγής, συμπεριλαμβανομένης της περιόδου μετατροπής αλλά και της διατήρησης των πρακτικών της βιολογικής γεωργίας μετά την μεταβατική περίοδο.
- Μέτρο 12: Ενίσχυση στο πλαίσιο NATURA 2000 και της οδηγίας Πλαίσιο για τα Ύδατα.
- Μέτρο 13: Πληρωμένες σε περιοχές με φυσικά ή άλλα μειονεκτήματα

4γ) Βελτίωση της διαχείρισης εδαφών

- Μέτρο 8.1: Δάσωση και δημιουργία δασωδών εκτάσεων
- Μέτρο 8.3: Πρόληψη ζημιών σε δάση εξαιτίας δασικών πυρκαγιών, φυσικών καταστροφών και καταστροφικών συμβάντων
- Μέτρο 8.4: Αποκατάσταση ζημιών σε δάση εξαιτίας δασικών πυρκαγιών , φυσικών καταστροφών και καταστροφικών συμβάντων.
- Μέτρο 8.5: Επενδύσεις οι οποίες βελτιώνουν την ανθεκτικότητα και την περιβαλλοντική αξία των δασικών εκτάσεων.
- Μέτρο 10: Αγροπεριβαλλοντικά μέτρα
- Μέτρο 11: Ανάπτυξη Βιολογικής Παραγωγής, συμπεριλαμβανομένης της περιόδου μετατροπής αλλά και της διατήρησης των πρακτικών της βιολογικής γεωργίας μετά την μεταβατική περίοδο.
- Μέτρο 12: Ενίσχυση στο πλαίσιο NATURA 2000 και της οδηγίας Πλαίσιο για τα Ύδατα.
- Μέτρο 13: Πληρωμένες σε περιοχές με φυσικά ή άλλα μειονεκτήματα

5α) Αύξηση της αποδοτικότητας της χρήσης νερού στη γεωργία

- Μέτρο 1.1: Δράσεις Επαγγελματικής κατάρτισης και ανάπτυξης δεξιοτήτων.
- Μέτρο 4.1: Επενδύσεις που βελτιώνουν τις συνολικές επιδόσεις και τη βιωσιμότητα των γεωργοκτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων.
- Μέτρο 4.3: Επενδύσεις σε υποδομές (χωροταξική και κτηνοτροφική ανάπτυξη) και υποδομές σχετικές με διαχείριση υδάτων.
- Μέτρο 16.2: Προώθηση έρευνας και καινοτομίας. Διερεύνηση ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τοπικών/παραδοσιακών προϊόντων και δημιουργία νέων συστημάτων ποιότητας.

5β) Αύξηση της αποδοτικότητας της ενεργειακής χρήσης στη γεωργία και τη μεταποίηση τροφίμων.

- Μέτρο 1.1: Δράσεις Επαγγελματικής κατάρτισης και ανάπτυξης δεξιοτήτων.
- Μέτρο 4.1: Επενδύσεις που βελτιώνουν τις συνολικές επιδόσεις και τη βιωσιμότητα των γεωργοκτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων.
- Μέτρο 16.2: Προώθηση έρευνας και καινοτομίας. Διερεύνηση ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τοπικών/παραδοσιακών προϊόντων και δημιουργία νέων συστημάτων ποιότητας.

5γ) Διευκόλυνση της χρήσης ΑΠΕ, υποπροϊόντων αποβλήτων υπολειμμάτων και λοιπών πρώτων υλών εκτός τροφίμων για σκοπούς βιοοικονομίας

- Μέτρο 4.1: Επενδύσεις που βελτιώνουν τις συνολικές επιδόσεις και τη βιωσιμότητα των γεωργοκτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων.
- Μέτρο 4.3: Επενδύσεις σε υποδομές (χωροταξική και κτηνοτροφική ανάπτυξη) και υποδομές σχετικές με διαχείριση υδάτων.

5δ) Προώθηση δέσμευσης διοξειδίου του άνθρακα στη γεωργία τη δασοκομία.

- Μέτρο 1.1: Δράσεις Επαγγελματικής κατάρτισης και ανάπτυξης δεξιοτήτων.

Ο προσδιορισμός των επιπτώσεων στο περιβάλλον από την υλοποίηση της 2^{ης} ομάδας μέτρων με την εφαρμογή του εργαλείου κρίσιμων ερωτήσεων, που ενδεικτικά αντιστοιχεί στο 53,5% του Προϋπολογισμού του ΠΑΑ 2014-2020, παρουσιάζεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 7-3: Προσδιορισμός των επιπτώσεων στο περιβάλλον από την υλοποίηση της 2^{ης} ομάδας μέτρων (4^η & 5^η Προτεραιότητα)

α/α	Ερώτηση	Απάντηση	Αιτιολόγηση
1.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει τη βιοποικιλότητα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
1.1	ο τη συνολική έκταση περιοχών που ανήκουν στο Εθνικό Σύστημα Προστατευόμενων Περιοχών;	ΟΧΙ-1	A
1.2	ο την ανάσχεση της απώλειας της βιοποικιλότητας και την αποκατάσταση των υπηρεσιών οικοσυστημάτων;	ΝΑΙ	±
1.3	ο τις περιοχές Υψηλής Φυσικής Αξίας;	ΝΑΙ	±
2.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει τον πληθυσμό , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		

2.1	ο παράγοντες που επηρεάζουν τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά της περιοχής (απασχόληση, εισόδημα, παραγωγικές δραστηριότητες);	ΝΑΙ	+
2.2	ο παράγοντες που επηρεάζουν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της περιοχής (προσβασιμότητας στις περιοχές υπαίθρου κ.ά);	ΟΧΙ-1	A
3.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει την υγεία των ανθρώπων , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
3.1	ο την έκθεση τμημάτων του πληθυσμού σε κίνδυνο;	ΝΑΙ	+
3.2	ο την ποιότητα ζωής μέσω της διαφοροποίησης της έκθεσης σε ρυπαντικά φορτία (ατμόσφαιρα, νερά, έδαφος);	ΝΑΙ	+
4.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει την πανίδα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
4.1	ο τον αριθμό, τον πληθυσμό ή του βιοτόπους σημαντικών ειδών με μόνιμη παρουσία;	ΟΧΙ-2	B
4.2	ο τον αριθμό, τον πληθυσμό ή του βιοτόπους σημαντικών ειδών με μη μόνιμη παρουσία (μεταναστευτικά είδη κ.λπ.);	ΟΧΙ-2	B
4.3	ο το συνολικό αριθμό των ειδών;	ΟΧΙ-2	B
4.4	ο τις συνθήκες διαβίωσης των ζώων (συνθήκες σταυλισμού, διαθεσιμότητα νερού);	ΟΧΙ-1	A
5.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει την χλωρίδα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
5.1	ο τον αριθμό ή την εξάπλωση των απειλούμενων ειδών;	ΟΧΙ-2	B
5.2	ο τον αριθμό ή την εξάπλωση των ενδημικών ειδών;	ΟΧΙ-2	B
5.3	ο το συνολικό αριθμό ειδών χλωρίδας;	ΟΧΙ-2	B
5.4	ο το ρυθμό ετήσιας μέσης μεταβολής στη δασοκάλυψη;	ΝΑΙ	+
6.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει το έδαφος , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
6.1	ο την ποιοτική σύσταση του εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης από στερεά απόβλητα;	ΝΑΙ	+
6.2	ο την ποιότητα σύστασης του εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης από υγρά απόβλητα;	ΝΑΙ	+
6.3	ο την ποιότητα σύστασης του εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης λόγω γεωργικών δραστηριοτήτων (χρήση ζιζανιοκτόνων, φυτοφαρμάκων, λιπασμάτων, κ.λπ.);	ΝΑΙ	±
6.4	ο την ικανότητα αποθήκευσης άνθρακα στο έδαφος;	ΝΑΙ	+
7	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει τα ύδατα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
7.1	ο την κατανάλωση και τα αποθέματα νερού, λόγω μεταβολής στην τομεακή ζήτηση νερού από τη γεωργία;	ΝΑΙ	+
7.2	ο την ποιότητα των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, λόγω των επιπέδων ρύπανσης των επιφανειακών υδάτων;	ΝΑΙ	+
7.3	ο την ποιότητα των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, λόγω των επιπέδων ρύπανσης των υπόγειων υδάτων συμπεριλαμβανομένης και της υφαλμύρισης;	ΝΑΙ	+
7.4	ο την οικολογική κατάσταση των επιφανειακών υδατικών σωμάτων;	ΝΑΙ	+

8.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει την ποιότητα του αέρα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
8.1	ο τα επίπεδα ατμοσφαιρικών ρύπων στο υφιστάμενο ατμοσφαιρικό περιβάλλον (PM, O ₃ , SO ₂ , NO ₂ κ.λπ.);	OXI-3	Γ
8.2	ο τη συνολική κατανάλωση ενέργειας ;	ΝΑΙ	+
8.3	ο το ποσοστό συνεισφοράς στην παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ;	ΝΑΙ	+
9.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει τους κλιματικούς παράγοντες , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
9.1	ο το σύνολο των εκπεμπόμενων αερίων του θερμοκηπίου (από μηχανοκίνητα, απορρόφηση από τη δασοκομία κ.ά.);	ΝΑΙ	+
9.2	ο την κλιματική αλλαγή και τη διαχείριση κινδύνων (πλημμύρες, διαθεσιμότητα νερού κ.ά.);	ΝΑΙ	+
10.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει τα υλικά περιουσιακά στοιχεία , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
10.1	ο το ιδιοκτησιακό καθεστώς ακίνητης περιουσίας;	OXI-1	A
10.2	ο την υφιστάμενη αξία ιδιωτικών ή δημόσιων περιουσιών;	OXI-1	A
11.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει τη πολιτιστική κληρονομιά , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
11.1	ο μνημεία της πολιτιστικής κληρονομιάς;	OXI-2	B
11.2	ο την προώθηση και αγορά τοπικών παραδοσιακών προϊόντων;	ΝΑΙ	+
12.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει το τοπίο , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
12.1	ο το ανάγλυφο σημαντικών εκτάσεων;	OXI-2	B
12.2	ο την αντιληπτικότητα περιοχών με φυσικό κάλλος;	OXI-1	A
12.3	ο την αντιληπτικότητα περιοχών με αξιόλογο ανθρωπογενές τοπίο;	OXI-1	A
12.4	ο τη χρησιμοποιούμενη γεωργική γη;	OXI-1	A
12.5	ο την διατήρηση της ποικιλομορφίας του αγροτικού τοπίου;	OXI-1	A
13.	Η υλοποίηση του Προγράμματος έχει τη δυνατότητα να προκαλέσει μεταβολές στις διατροφικές πιέσεις προς το περιβάλλον, επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
13.1	ο την διαχείριση των γεωργικών αποβλήτων;	ΝΑΙ	+
13.2	ο την επαναχρησιμοποίηση των αποβλήτων;	OXI-1	A
13.3	ο την εξασφάλιση ενέργειας από τις πρακτικές διαχείρισης των αποβλήτων;	ΝΑΙ	+
13.4	ο την αποδοτικότητα των πόρων;	ΝΑΙ	+
13.5	ο το επίπεδο καινοτομίας στους τομείς γεωργίας, κτηνοτροφίας και τροφίμων στις αγροτικές περιοχές;	ΝΑΙ	+
13.6	ο το συνολικό οικολογικό αποτύπωμα της αγροτικής πολιτικής;	ΝΑΙ	+
14.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να συνοδεύεται από επιπτώσεις εκτός της περιοχής μελέτης όπως:		
14.1	ο διασυννοριακές επιπτώσεις;	OXI-1	A

Ο συνδυασμός των μέτρων της 2^{ης} ομάδας «Βιώσιμη διαχείριση φυσικών πόρων και δράση για την κλιματική αλλαγή», μεριμνά για την ανθεκτικότητα του περιβάλλοντος και της γεωργίας στην κλιματική αλλαγή και για τη διατήρηση της παραγωγικής ικανότητας της γης, αυξάνοντας το συνολικό οικολογικό αποτύπωμα της αγροτικής πολιτικής.

Ειδικότερα με την 2^η ομάδα μέτρων:

- ✓ Διατηρείται η βάση παραγωγής των τροφίμων, των ζωοτροφών και της ανανεώσιμης ενέργειας,
- ✓ Εξασφαλίζεται η βιώσιμη διαχείριση της γης
- ✓ Παρέχονται δημόσια περιβαλλοντικά αγαθά
- ✓ Αντιμετωπίζεται η απώλεια της βιοποικιλότητας,
- ✓ Προωθείται η χρήση ανανεώσιμων μορφών ενέργειας
- ✓ Ενισχύεται η καλή υγεία των ζώων και των φυτών
- ✓ Βελτιώνεται η αποδοτικότητα των πόρων μέσω της ανάπτυξης της τεχνολογίας και αξιοποιώντας τα αποτελέσματα της έρευνας
- ✓ Μειώνονται περαιτέρω οι εκπομπές αερίων
- ✓ Αυξάνονται τα αποθέματα άνθρακα και
- ✓ Αναπτύσσεται πλήρως το δυναμικό των αγροτικών περιοχών

Με την εφαρμογή του εργαλείου κρίσιμων ερωτήσεων, διαπιστώνεται ότι:

- Με τα μέτρα της 4^{ης} Προτεραιότητας, και ειδικότερα με την αποκατάσταση και διατήρηση της βιοποικιλότητας, δίδεται η δυνατότητα να αμβλυνθεί η αδυναμία που σχετίζεται με τη μη θεσμοθέτηση περιοχών υψηλής φυσικής αξίας, και να εξαλειφθεί η απειλή από τη καθυστέρηση στην εφαρμογή των Διαχειριστικών Σχεδίων των περιοχών NATURA 2000 και από την καθυστέρηση στον προσδιορισμό των περιοχών Υψηλής Φυσικής Αξίας. Επιπλέον με την βελτίωση της διαχείρισης υδάτων, δίδεται η δυνατότητα να αμβλυνθούν οι αδυναμίες που σχετίζονται με τις σημαντικές κτηνοτροφικές μονάδες με ελλείπουσες εγκαταστάσεις διαχείρισης λυμάτων, με την υψηλή κατανάλωση υπόγειων υδατικών πόρων, και να εξαλειφθεί η απειλή που σχετίζεται με την ένταση των φαινόμενων λειψυδρίας λόγω κλιματικών αλλαγών. Επιπλέον με την βελτίωση της διαχείρισης του εδάφους, δίδεται η δυνατότητα να αμβλυνθεί η αδυναμία που σχετίζεται με την εγκατάλειψη γεωργικής γης στις ορεινές περιοχές και να εξαλειφθούν οι απειλές που σχετίζονται με τη μη λήψη μέτρων για την βοσκοφόρτωση, τη συνεχή εγκατάλειψη γεωργικής γης και τη μη απαγόρευση των γεωτρήσεων καθώς και το περιορισμένο ενδιαφέρον για την συμμετοχή σε αγροπεριβαλλοντικά μέτρα. Επομένως μέσω της προτεραιότητας αυτής, αναμένεται να βελτιωθούν κρίσιμοι παράγοντες που σχετίζονται με την διατήρηση της βιοποικιλότητας, με την ποιότητα των υδάτων και την αποτροπή της υποβάθμισης του εδάφους.
- Με τα μέτρα της 5^{ης} Προτεραιότητας, και ειδικότερα με την αύξηση της αποδοτικότητας της χρήσης νερού στην γεωργία, δίδεται η δυνατότητα να αμβλυνθούν οι αδυναμίες που παρατηρείται από την περιορισμένη χρήση κλειστών συστημάτων υδροπονίας σε θερμοκηπιακές καλλιέργειες, και την περιορισμένη χρήση Ολοκληρωμένων Πληροφοριακών Συστημάτων στην διαχείριση υδάτων και να εξαλειφθούν οι απειλές που αναμένονται από την καθυστέρηση στην εφαρμογή των προβλεπόμενων Διαχειριστικών μέτρων που προβλέπονται στην Οδηγία Πλαίσιο για τα νερά. Επιπλέον με την αύξηση της αποδοτικότητας της ενεργειακής χρήσης στη γεωργία και τη μεταποίηση τροφίμων, δίδεται η δυνατότητα να αμβλυνθεί η αδυναμία που παρατηρείται από το περιορισμένο ενδιαφέρον για την

εγκατάσταση συστημάτων ΑΠΕ σε γεωργικό και αγροτοδιατροφικό τομέα και να εξαλειφθεί η απειλή που δημιουργείται από την απουσία επενδυτικού ενδιαφέροντος για την υλοποίηση επενδύσεων σε γεωργικό και αγροτοδιατροφικό τομέα. Επίσης με την διευκόλυνση της προμήθειας και της χρήσης ΑΠΕ υποπροϊόντων, αποβλήτων, υπολειμμάτων και λοιπών πρώτων υλών εκτός τροφίμων για τους σκοπούς της βιο-οικονομίας, και την μείωση εκπομπών υποξειδίου του αζώτου και μεθανίου από τη γεωργία, δίδεται η δυνατότητα να αμβλυνθούν οι αδυναμίες από τη απουσία συστημάτων διαχείρισης και ανακύκλωσης γεωργικών αποβλήτων, και την αύξηση της ενεργειακής κατανάλωσης στη γεωργία και τη βιομηχανία τροφίμων, καθώς και να εξαλειφθεί η απειλή που παρατηρείται από την απουσία επενδυτικού ενδιαφέροντος για την υλοποίηση επενδύσεων. Τέλος με την προώθηση δέσμευσης διοξειδίου του άνθρακα στη γεωργία και δασοκομία, δίδεται η δυνατότητα να αμβλυνθεί η αδυναμία που δημιουργείται από τις συχνές πυρκαγιές και να εξαλειφθεί η απειλή αύξησης των δασικών πυρκαγιών λόγω της κλιματικής αλλαγής. Επομένως μέσω της προτεραιότητας αυτής, αναμένεται να βελτιωθούν κρίσιμοι παράγοντες που σχετίζονται με την ποιότητα των υδάτων, την αποτροπή υποβάθμισης του εδάφους και την μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από τη γεωργία.

- Με την υιοθέτηση πρακτικών που μειώνουν τη ρύπανση του εδάφους και των υδάτων από χημικές ουσίες όπως τα ζιζανιοκτόνα, συμβάλλουν στην προστασία των εδαφών και τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, αποτρέπουν τις πυρκαγιές και την απερίμωση και βελτιώνουν το ισοζύγιο διοξειδίου του άνθρακα που παράγεται από τη γεωργία (από την αποτροπή έκλυση CO₂ από την βιομηχανία παραγωγής ζιζανιοκτόνων). Βασικό στόχο του μέτρου αποτελεί ο περιορισμός των φαινομένων που περιγράφονται ανωτέρω μέσω του πλήρους αποκλεισμού χημικών ζιζανιοκτόνων και αντικατάστασης τους με τη μηχανική καταπολέμηση των ζιζανίων. Επιπλέον η μηχανική καταπολέμηση των ζιζανίων συμβάλλει σημαντικά στην προστασία των εδαφών και στη διατήρηση της γονιμότητας τους κυρίως, λόγω της αύξησης της συγκέντρωσης του οργανικού άνθρακα στα επιφανειακά στρώματα αυτών των εδαφών. Επιπλέον, με την αποτροπή της ύπαρξης ξηρών ζιζανίων στο έδαφος, επιτυγχάνεται μείωση εκπομπών αερίων θερμοκηπίου (NO₂ και CH₄), λόγω περιορισμού των πυρκαγιών και των επιβλαβών αερίων που εκκρίνονται στην ατμόσφαιρα κατά τη διάρκεια της πυρκαγιάς. Η προτεινόμενη δράση περιορίζει την παρουσία ξηρής βλάστησης στα εδάφη των οπωρώνων, που παρατηρείται κατά τη χρήση των ζιζανιοκτόνων, αφού τα ζιζάνια ενσωματώνονται στο έδαφος, αποταμιεύοντας παράλληλα οργανική ουσία. Αναμένεται επιπλέον, λόγω του περιορισμού της χρήσης αγροχημικών (ζιζανιοκτόνων), θετικό ισοζύγιο εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, έμμεσα, μέσω της μείωσης εκπομπών από την παρασκευή και εφαρμογή τους στην εκμετάλλευση.
- Με την υιοθέτηση πρακτικών που αποσκοπούν στη δημιουργία ή / και βελτίωση του υφιστάμενου συστήματος προστασίας των δασών και δασωδών εκτάσεων από τις πυρκαγιές και στην αποκατάσταση ζημιών σε δάση εξαιτίας δασικών πυρκαγιών, στην προστασία του εδάφους από τη διάβρωση και στην επανεγκατάσταση του δάσους ή της δασώδους βλάστησης. Η εφαρμογή αυτής της ομάδας μέτρων θα καλύπτει στόχους που αφορούν την αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυση της βιοποικιλότητας, συμπεριλαμβανομένων των περιοχών Natura 2000, περιοχών που αντιμετωπίζουν φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα, περιοχών υψηλής φυσικής αξίας και ευρωπαϊκών τοπίων, τη βελτίωση της διαχείρισης των υδάτων, την πρόληψη της διάβρωσης του εδάφους, τη βελτίωση της διαχείρισης του

εδάφους και την προώθηση της διατήρησης και δέσμευσης του διοξειδίου του άνθρακα στη δασοκομία.

- Οι γεωργικές πρακτικές που προωθεί η βιολογική γεωργία, συμβάλλουν, στη βελτίωση της ποιότητας του εδάφους και των υδάτων, στο μετριασμό και την προσαρμογή στην αλλαγή του κλίματος καθώς και στην αύξηση της βιοποικιλότητας. Αυτό επιτυγχάνεται με την απαγόρευση χρήσης συνθετικών φυτοπροστατευτικών προϊόντων και συνθετικών λιπασμάτων, εφαρμόζοντας τεχνικές αμειψισποράς και επιτρέποντας τη χρήση οργανικών λιπασμάτων (π.χ. κοπριές ζώων εκτατικής εκτροφής και φυτικές κομπόστες) που βελτιώνουν τη δομή του εδάφους και αυξάνουν τη περιεκτικότητα του σε οργανική ύλη. Η βελτίωση της ποιότητας των υδάτων από την εφαρμογή πρακτικών βιολογικής γεωργίας (απαγόρευση χρήσης συνθετικών φυτοπροστατευτικών προϊόντων και συνθετικών λιπασμάτων), επιτυγχάνεται με την αποτροπή απορροής επικίνδυνων αγροχημικών ουσιών που εφαρμόζονται στο έδαφος προς τις λεκάνες απορροής. Επιπρόσθετα σε αυτό συμβάλλει και το γεγονός ότι στη βιολογική γεωργία, η μέγιστη επιτρεπόμενη ποσότητα αζώτου από τη διασπορά ζωικής κοπριάς για τη θρέψη των φυτών, ανέρχεται στα 17 kg αζώτου ανά έτος. Η μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα επιτυγχάνεται μέσω της ανακύκλωσης των οργανικών υλικών, παραπροϊόντων ζωικής και φυτικής προέλευσης και με την εισροή τους στη φυτική και τη ζωική παραγωγή. Οι κανόνες της βιολογικής παραγωγής ενθαρρύνουν τις πιο πάνω πρακτικές με στόχο την επαναφορά θρεπτικών στοιχείων στο έδαφος και στη διατροφή των ζώων. Η απαγόρευση χρήσης ανόργανων αζωτούχων λιπασμάτων στη βιολογική γεωργία, συμβάλλει σημαντικά στον περιορισμό των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου αφού κατά την εφαρμογή τους στο έδαφος, εκλύονται σημαντικές ποσότητες αμμωνίας.
- Το Μέτρο 12 συμβάλλει στην αντιστάθμιση της απώλειας εισοδήματος των δικαιούχων, των οποίων τα αγροτεμάχια βρίσκονται στο Δίκτυο Natura 2000 καθώς και στις παραδασόβιες περιοχές εκτός των περιοχών του οι οποίες, πρόκειται να ενταχθούν σε ειδικές ρυθμίσεις, η τήρηση των οποίων αναμένεται να προσδώσει πολλαπλά οφέλη. Οι περιοχές εκτός του Δικτύου θα καλύπτουν 52 παραδασόβιες κοινότητες και κοινότητες οι οποίες βρίσκονται σε κοντινή απόσταση από τις περιοχές Natura 2000. Οι καλλιέργειες που θα καλύπτονται από το Μέτρο θα αφορούν τα αμπέλια και τις ακόλουθες μόνιμες καλλιέργειες: μηλιές, κερασιές, αχλαδιές, χρυσομηλιές, νεκταρινιές, ροδακινιές και δαμασκηνοειδή. Θα παρέχεται αντισταθμιστική ενίσχυση σε γεωργούς για τη λήψη κατάλληλων μέτρων στις πιο πάνω περιοχές, ώστε να καταστήσει το Δίκτυο συνεκτικότερο και να ενισχυθούν συγκεκριμένα είδη της άγριας ζωής τα οποία εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την ύπαρξη αυτών των καλλιεργειών σε παραδασόβιες περιοχές. Οι παραδασόβιες αυτές περιοχές διατηρούν σημαντικές εστίες βιοποικιλότητας, ενισχύοντας άμεσα τα προστατευτέα στοιχεία.
- Επιπλέον, η ασυγκόμιστη παραγωγή σε ετήσιες και πολυετείς καλλιέργειες θα διατηρείται για σκοπούς καλυτέρευσης της διαβίωσης των ειδών και της κατάστασης των ενδιαιτημάτων τους. Η διατήρηση της παραγωγής στις προαναφερόμενες επιλεγμένες καλλιέργειες, προτείνεται όπως παραμένει περιμετρικά των αιτούμενων εκμεταλλεύσεων, για την καλύτερη διαβίωση των ειδών. Στις ετήσιες καλλιέργειες η ασυγκόμιστη παραγωγή θα πρέπει να διατηρείται μέχρι τέλη Ιουλίου έτσι ώστε να καλύπτεται η αναπαραγωγική περίοδος των ειδών πανίδας. Η ασυγκόμιστη παραγωγή προτείνεται όπως διατηρείται περιμετρικά των

αγρών ή και κοντά στα υδάτινα σώματα, περιλαμβανομένων των όχθων και ξερολιθιών, στοιχείων πλούσιων σε βιοποικιλότητα.

- Επιπλέον, με την υιοθέτηση πρακτικών που αφορούν την ορθή διαχείριση των βοσκοτόπων καθώς και την αποτροπή της υπερβόσκησης στις περιοχές του δικτύου NATURA Χερσόνησο Ακάμα και Κοιλάδα Διαρίου, οι βοσκότοποι, δεν θα πρέπει να βοσκούνται κατά την κύρια περίοδο ανθοφορίας των ποωδών ειδών και συγκεκριμένα κατά τους μήνες Φεβρουάριο και Μάρτιο. Επιπρόσθετα θα πρέπει να μειωθεί/ελεγχθεί ο αριθμός των ζώων στις περιοχές όπου παρατηρείται το φαινόμενο υπερβόσκησης. Ο έλεγχος της βοσκής στις περιοχές του Δικτύου Natura 2000 Χερσόνησος Ακάμα και Κοιλάδα Διαρίου θα ασκείται με τρόπο που να περιορίζει το φαινόμενο της υπερβόσκησης (εκτατική κτηνοτροφία) και να διασφαλίζει την ορθολογιστική διαχείριση των βοσκοτόπων.
- Με την εφαρμογή του Μέτρου 13, αντιμετωπίζεται ο πρωταρχικός κίνδυνος εγκατάλειψης της γεωργικής δραστηριότητας και το πρόβλημα της διαχείρισης των εδαφικών πόρων το οποίο εντοπίζεται, σύμφωνα με την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης, κυρίως στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές. Οι κύριοι λόγοι που εντείνουν το πρόβλημα είναι η σύσταση του εδάφους, οι έντονες εκτός εποχής βροχοπτώσεις, οι μεγάλες κλίσεις και οι πυρκαγιές. Η καθιέρωση της ενίσχυσης στις περιοχές αυτές ενθαρρύνει τους κατόχους και διαχειριστές των γεωργικών εκμεταλλεύσεων να συνεχίσουν την καλλιέργεια της γης. Σημειώνεται ότι με την καθιέρωση του καθεστώτος ενίσχυσης στηρίζονται καλλιέργειες σημαντικές για τη διατήρηση του παραδοσιακού αγροτικού τοπίου και της βιοποικιλότητας.
- Ο συνδυασμός αυτών των μέτρων είναι πιθανόν να μεταβάλει προς τη θετική κατεύθυνση αρκετές περιβαλλοντικές παραμέτρους σε στρατηγικό επίπεδο (έδαφος, ύδατα, αέρας), διότι μεταξύ άλλων αυξάνει το ποσοστό καλλιεργειών χαμηλής έντασης, που σημαίνει αυξημένο ποσοστό γεωργικών περιοχών δυνητικά υψηλής περιβαλλοντικής αξίας (HNV).
- Άλλες περιοχές δυνητικά υψηλής περιβαλλοντικής αξίας είναι οι εκτατικοί βοσκότοποι. Η απουσία προσανατολισμού των μέτρων προς την κατεύθυνση αυτή –του καθορισμού χορτολιβαδικών εκτάσεων – μεταβάλει προς την αρνητική κατεύθυνση τις περιοχές δυνητικά υψηλής περιβαλλοντικής αξίας.
- Από τα έργα υποδομής που προγραμματίζονται ενδεχομένως αρνητικές επιπτώσεις να υποστούν περιβαλλοντικές παράμετροι που προστατεύονται με αυστηρό πάγιο ρυθμιστικό πλαίσιο όπως η πανίδα, η χλωρίδα, τα μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς και το ανάγλυφο σημαντικών εκτάσεων, όμως η αυτονόητη συμμόρφωση του Προγράμματος με το πλαίσιο αυτό θα αποτρέψει ενδεχόμενες μεταβολές στρατηγικού επιπέδου.
- Επιπλέον, από τα έργα υποδομής που προγραμματίζονται ενδεχόμενες επιπτώσεις στα επίπεδα ατμοσφαιρικών ρύπων στο υφιστάμενο ατμοσφαιρικό περιβάλλον θα είναι τοπικού χαρακτήρα και χωρίς διαθεματική έκταση, με δυνατότητα πλήρους αντιμετώπισης σε μεταγενέστερο στάδιο περιβαλλοντικής αδειοδότησης του κάθε έργου.
- Τέλος, η απουσία δέσμης μέτρων για παροχή λειτουργικών εξόδων (υλικοτεχνική υποδομή, ενίσχυσης ανθρώπινου δυναμικού κ.λπ.) στην παροχή Γεωργικών Συμβούλων, στις υπηρεσίες του Υπουργείου και του Τμήματος Γεωργίας και ειδικότερα στην υπηρεσία των γεωργικών εφαρμογών, ιδίως εξαιτίας του δημοσιονομικού προβλήματος της χώρας, εντείνουν την ανησυχία για ενδεχόμενες μεταβολές προς την αρνητική κατεύθυνση ορισμένων

περιβαλλοντικών παραμέτρων (όπως ποιότητα του εδάφους, απώλεια της βιοποικιλότητας) που σχετίζονται με την μη ορθή εφαρμογή των προτεινόμενων μέτρων.

7.2.1.3 Προσδιορισμός επιπτώσεων 3^{ης} ομάδας μέτρων «Ισόρροπη ανάπτυξη αγροτικών περιοχών» (Προτεραιότητα 6 του ΠΑΑ)

Ως «3^η ομάδα μέτρων» αποκαλείται η ομάδα μέτρων της Προτεραιότητας 6 του ΠΑΑ που καλύπτει την προώθηση της κοινωνικής ένταξης, της μείωσης της φτώχειας και της οικονομικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές.

Ακολούθως παρουσιάζονται οι ενδεικτικές παρεμβάσεις ανά περιοχή εστίασης που προγραμματίζονται στο πλαίσιο της 3^{ης} ομάδας μέτρων, μαζί με την επισήμανση ότι το είδος των παρεμβάσεων είναι ενδεικτικό, καθ'όσον είναι πιθανό να διαφοροποιηθούν ελαφρώς κατά τα ωριμότερα στάδια του προγράμματος.

6α) Διευκόλυνση της διαφοροποίησης, δημιουργίας νέων μικρών επιχειρήσεων και θέσεων εργασίας.

- Μέτρο 4.2: Επενδύσεις που αφορούν στη μεταποίηση, εμπορία και ανάπτυξη γεωργικών και δασικών προϊόντων.

6β) Προώθηση της τοπικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές.

- Μέτρο 7.2: Δημιουργία, βελτίωση ή επέκταση όλων των τύπων υποδομών μικρής κλίμακας.
- Μέτρο 7.3: Ευρυζωνική υποδομή, συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας, βελτίωσης και επέκτασης της, την παθητική ευρυζωνική υποδομή και την πρόβλεψη πρόσβασης στις ευρυζωνικές και δημόσιες λύσεις ηλεκτρονικής διακυβέρνησης.
- Μέτρο 7.4: Επενδύσεις για τη δημιουργία, βελτίωση ή επέκταση τοπικών βασικών υπηρεσιών για τον αγροτικό πληθυσμό, συμπεριλαμβανομένης της αναψυχής και του πολιτισμού.
- Μέτρο 7.5: Επενδύσεις για δημόσια χρήση σε υποδομή αναψυχής, τουριστικές πληροφορίες και τουριστικές υποδομές μικρής κλίμακας.
- Μέτρο 19.2: Στήριξη για την υλοποίηση των δράσεων στο πλαίσιο της Στρατηγικής Τοπικής Ανάπτυξης.
- Μέτρο 19.3: Προετοιμασία και υλοποίηση έργων συνεργασίας των ΟΤΔ
- Μέτρο 19.4: Έξοδος Λειτουργίας – Συντονισμός της Στρατηγικής Τοπικής Ανάπτυξης.

6γ) Ενίσχυση της προσβασιμότητας, χρήσης ΤΠΕ στις αγροτικές περιοχές.

- Μέτρο 7.3: Ευρυζωνική υποδομή, συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας, βελτίωσης και επέκτασης της, την παθητική ευρυζωνική υποδομή και την πρόβλεψη πρόσβασης στις ευρυζωνικές και δημόσιες λύσεις ηλεκτρονικής διακυβέρνησης.

Ο προσδιορισμός των επιπτώσεων στο περιβάλλον από την υλοποίηση της 3^{ης} ομάδας μέτρων με την εφαρμογή του εργαλείου κρίσιμων ερωτήσεων, που ενδεικτικά αντιστοιχεί στο 16,7% του προϋπολογισμού του ΠΑΑ 2014-2020, παρουσιάζεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 7-4: Προσδιορισμός των επιπτώσεων στο περιβάλλον από την υλοποίηση της 3^{ης} ομάδας μέτρων (6^η Προτεραιότητα)

α/α	Ερώτηση	Απάντηση	Αιτιολόγηση
1.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει τη βιοποικιλότητα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
1.1	ο τη συνολική έκταση περιοχών που ανήκουν στο Εθνικό Σύστημα Προστατευόμενων Περιοχών;	ΟΧΙ-1	A
1.2	ο την ανάσχεση της απώλειας της βιοποικιλότητας και την αποκατάσταση των υπηρεσιών οικοσυστημάτων;	ΟΧΙ-1	A
1.3	ο τις περιοχές Υψηλής Φυσικής Αξίας;	ΟΧΙ-1	A
2.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει τον πληθυσμό , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
2.1	ο παράγοντες που επηρεάζουν τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά της περιοχής (απασχόληση, εισόδημα, παραγωγικές δραστηριότητες);	ΝΑΙ	+
2.2	ο παράγοντες που επηρεάζουν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της περιοχής (προσβασιμότητας στις περιοχές υπαίθρου κ.ά);	ΝΑΙ	+
3.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει την υγεία των ανθρώπων , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
3.1	ο την έκθεση τμημάτων του πληθυσμού σε κίνδυνο;	ΟΧΙ-1	A
3.2	ο την ποιότητα ζωής μέσω της διαφοροποίησης της έκθεσης σε ρυπαντικά φορτία (ατμόσφαιρα, νερά, έδαφος);	ΟΧΙ-1	A
4.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει την πανίδα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
4.1	ο τον αριθμό, τον πληθυσμό ή του βιοτόπους σημαντικών ειδών με μόνιμη παρουσία;	ΟΧΙ-1	A
4.2	ο τον αριθμό, τον πληθυσμό ή του βιοτόπους σημαντικών ειδών με μη μόνιμη παρουσία (μεταναστευτικά είδη κ.λπ.);	ΟΧΙ-1	A
4.3	ο το συνολικό αριθμό των ειδών;	ΟΧΙ-1	A
4.4	ο τις συνθήκες διαβίωσης των ζώων (συνθήκες σταυλισμού, διαθεσιμότητα νερού);	ΟΧΙ-1	A
5.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει την χλωρίδα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
5.1	ο τον αριθμό ή την εξάπλωση των απειλούμενων ειδών;	ΟΧΙ-1	A
5.2	ο τον αριθμό ή την εξάπλωση των ενδημικών ειδών;	ΟΧΙ-1	A
5.3	ο το συνολικό αριθμό ειδών χλωρίδας;	ΟΧΙ-1	A
5.4	ο το ρυθμό ετήσιας μέσης μεταβολής στη δασοκάλυψη;	ΟΧΙ-1	A
6.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει το έδαφος , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
6.1	ο την ποιοτική σύσταση του εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης από στερεά απόβλητα;	ΟΧΙ-1	A
6.2	ο την ποιοτική σύστασης του εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης από υγρά απόβλητα;	ΟΧΙ-1	A
6.3	ο την ποιοτική σύστασης του εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης λόγω γεωργικών δραστηριοτήτων (χρήση ζιζανιοκτόνων, φυτοφαρμάκων, λιπασμάτων, κ.λπ.);	ΟΧΙ-1	A

6.4	ο την ικανότητα αποθήκευσης άνθρακα στο έδαφος;	ΟΧΙ-1	A
7	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει τα ύδατα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
7.1	ο την κατανάλωση και τα αποθέματα νερού, λόγω μεταβολής στην τομεακή ζήτηση νερού από τη γεωργία;	ΟΧΙ-1	A
7.2	ο την ποιότητα των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, λόγω των επιπέδων ρύπανσης των επιφανειακών υδάτων;	ΟΧΙ-1	A
7.3	ο την ποιότητα των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, λόγω των επιπέδων ρύπανσης των υπόγειων υδάτων συμπεριλαμβανομένης και της υφαλμύρινσης;	ΟΧΙ-1	A
7.4	ο την οικολογική κατάσταση των επιφανειακών υδατικών σωμάτων;	ΟΧΙ-1	A
8.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει την ποιότητα του αέρα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
8.1	ο τα επίπεδα ατμοσφαιρικών ρύπων στο υφιστάμενο ατμοσφαιρικό περιβάλλον (PM, O ₃ , SO ₂ , NO ₂ κ.λπ.);	ΟΧΙ-3	Γ
8.2	ο τη συνολική κατανάλωση ενέργειας ;	ΟΧΙ-1	A
8.3	ο το ποσοστό συνεισφοράς στην παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ;	ΟΧΙ-1	A
9.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει τους κλιματικούς παράγοντες , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
9.1	ο το σύνολο των εκπεμπόμενων αερίων του θερμοκηπίου (από μηρυκαστικά, απορρόφηση από τη δασοκομία κ.ά.);	ΟΧΙ-1	A
9.2	ο την κλιματική αλλαγή και τη διαχείριση κινδύνων (πλημμύρες, διαθεσιμότητα νερού κ.ά.);	ΟΧΙ-1	A
10.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει τα υλικά περιουσιακά στοιχεία , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
10.1	ο το ιδιοκτησιακό καθεστώς ακίνητης περιουσίας;	ΟΧΙ-1	A
10.2	ο την υφιστάμενη αξία ιδιωτικών ή δημόσιων περιουσιών;	ΟΧΙ-1	A
11.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει τη πολιτιστική κληρονομιά , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
11.1	ο μνημεία της πολιτιστικής κληρονομιάς;	ΟΧΙ-1	A
11.2	ο την προώθηση και αγορά τοπικών παραδοσιακών προϊόντων;	ΟΧΙ-1	A
12.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να μεταβάλει το τοπίο , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
12.1	ο το ανάγλυφο σημαντικών εκτάσεων;	ΟΧΙ-1	A
12.2	ο την αντιληπτικότητα περιοχών με φυσικό κάλλος;	ΟΧΙ-1	A
12.3	ο την αντιληπτικότητα περιοχών με αξιόλογο ανθρωπογενές τοπίο;	ΟΧΙ-1	A
12.4	ο τη χρησιμοποιούμενη γεωργική γη;	ΟΧΙ-1	A
12.5	ο την διατήρηση της ποικιλομορφίας αγροτικού τοπίου;	ΟΧΙ-1	A
13.	Η υλοποίηση του Προγράμματος έχει τη δυνατότητα να προκαλέσει μεταβολές στις διατροφικές πιέσεις προς το περιβάλλον, επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
13.1	ο την διαχείριση των γεωργικών αποβλήτων;	ΟΧΙ-1	A
13.2	ο την επαναχρησιμοποίηση των αποβλήτων;	ΟΧΙ-1	A
13.3	ο την εξασφάλιση ενέργειας από τις πρακτικές διαχείρισης των αποβλήτων;	ΟΧΙ-1	A
13.4	ο την αποδοτικότητα των πόρων;	ΟΧΙ-1	A

13.5	ο το επίπεδο καινοτομίας στους τομείς γεωργίας, κτηνοτροφίας και τροφίμων στις αγροτικές περιοχές;	ΟΧΙ-1	A
13.6	ο το συνολικό οικολογικό αποτύπωμα της αγροτικής πολιτικής;	ΟΧΙ-1	A
14.	Η υλοποίηση του Προγράμματος πρόκειται να συνοδεύεται από επιπτώσεις εκτός της περιοχής μελέτης όπως:		
14.1	ο διασυννοριακές επιπτώσεις;	ΟΧΙ-1	A

Ο συνδυασμός των μέτρων της 3^{ης} ομάδας «Ισορροπη ανάπτυξη αγροτικών περιοχών», συμβάλει στην στήριξη της αγροτικής απασχόλησης και στη διατήρηση του κοινωνικού ιστού στις αγροτικές περιοχές, αξιοποιώντας το δυναμικό τους και βελτιστοποιώντας τη χρήση πρόσθετων τοπικών πόρων.

Ειδικότερα με την 3^η ομάδα μέτρων:

- ✓ Αξιοποιείται το οικονομικό δυναμικό των αγροτικών περιοχών, αναπτύσσοντας τις τοπικές αγορές και τις θέσεις εργασίας
- ✓ Στηρίζει το εισόδημα των γεωργών για διατήρηση μιας βιώσιμης γεωργίας.

Με την εφαρμογή του εργαλείου κρίσιμων ερωτήσεων, διαπιστώνεται ότι ο συνδυασμός αυτών των μέτρων μεταβάλει προς τη θετική κατεύθυνση την παράμετρο του πληθυσμού, καθ' όσον τα αποτελέσματα των δράσεων θα συμβάλουν στην βελτίωση της ποιότητας ζωής και της οικονομικής ευημερίας των αγροτικών περιοχών.

7.2.1.4 Σύνοψη και συμπεράσματα

Στην ενότητα αυτή, η κάθε μία από τις τρεις ομάδες μέτρων του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020, υποβλήθηκε στο «κόσκινο» (screen) των σαραντατεσσάρων κρίσιμων ερωτήσεων που συνθέτουν το εργαλείο διάγνωσης για τις αναμενόμενες περιβαλλοντικές μεταβολές, βάσει της μεθοδολογίας που παρουσιάστηκε στην ενότητα 7.1.1. Μέσα από τη διαδικασία αυτή, εντοπίστηκαν κατ' αρχήν οι περιβαλλοντικές παράμετροι που δεν πρόκειται να υποστούν τάσεις αλλαγής από την υλοποίηση του ΠΑΑ, είτε διότι τα έργα και οι δράσεις του προγράμματος δεν συνοδεύονται από πιέσεις προς τη συγκεκριμένη περιβαλλοντική συνιστώσα είτε γιατί οι όποιες μεταβολές θα είναι τοπικού χαρακτήρα και αντιμετωπίσιμες στο στάδιο των μελλοντικών ΕΠΕ.

Με την ίδια διαδικασία, εντοπίστηκαν οι περιβαλλοντικοί παράγοντες που αναμένεται να μεταβληθούν από την υλοποίηση κάθε μίας ομάδας μέτρων του ΠΑΑ. Οι μεταβολές αυτές συνοψίζονται στον ακόλουθο πίνακα και αφορούν σε εικοσιοκτώ από τους σαράντατέσσερις δείκτες για τους οποίους εξετάστηκε το ενδεχόμενο μεταβολής.

Ο πίνακας που ακολουθεί αποτελεί την ουσιαστική γέφυρα μεταξύ του τρέχοντος σταδίου και του επόμενου, στο οποίο θα πραγματοποιηθεί ο χαρακτηρισμός της κάθε μεταβολής.

Πίνακας 7-5: Σύνοψη των επηρεαζόμενων περιβαλλοντικών παραμέτρων και των αντίστοιχων μεταβολών που εκτιμάται ότι θα επέλθουν από την υλοποίηση του ΠΑΑ

α/α	Μεταβολές Περιβαλλοντικών Παραμέτρων	1 ^η ομάδα	2 ^η ομάδα	3 ^η ομάδα
		↑: αύξηση	↓: μείωση	↕: μικτή τάση
1	ο η ανάσχεση της απώλειας της βιοποικιλότητας και την αποκατάσταση των υπηρεσιών οικοσυστημάτων	↓	↕	
2	ο οι περιοχές Υψηλής Φυσικής Αξίας		↕	

3	ο παράγοντες που επηρεάζουν τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά της περιοχής (απασχόληση, εισόδημα, παραγωγικές δραστηριότητες)	↑	↑	↑
4	ο παράγοντες που επηρεάζουν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της περιοχής (προσβασιμότητας στις περιοχές υπαίθρου κ.ά)			↑
5	ο η έκθεση τμημάτων του πληθυσμού σε κίνδυνο		↑	
6	ο η ποιότητα ζωής μέσω της διαφοροποίησης της έκθεσης σε ρυπαντικά φορτία (ατμόσφαιρα, νερά, έδαφος)	↑	↑	
7	ο οι συνθήκες διαβίωσης των ζώων (συνθήκες σταυλισμού, διαθεσιμότητα νερού)	↑		
8	ο το ρυθμό ετήσιας μέσης μεταβολής στη δασοκάλυψη		↑	
9	ο η ποιοτική σύσταση του εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης από στερεά απόβλητα	↑	↑	
10	ο η ποιότητα σύστασης του εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης από υγρά απόβλητα	↑	↑	
11	ο η ποιότητα σύστασης του εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης λόγω γεωργικών δραστηριοτήτων (χρήση ζιζανιοκτόνων, φυτοφαρμάκων, λιπασμάτων, κ.λπ.)	↑	↓↑	
12	ο η ικανότητα αποθήκευσης άνθρακα στο έδαφος		↑	
13	ο η κατανάλωση και τα αποθέματα νερού, λόγω μεταβολής στην τομεακή ζήτηση νερού από τη γεωργία	↑	↑	
14	ο η ποιότητα των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, λόγω των επιπέδων ρύπανσης των επιφανειακών υδάτων	↑	↑	
15	ο η ποιότητα των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, λόγω των επιπέδων ρύπανσης των υπόγειων υδάτων συμπεριλαμβανομένης και της υφαλμύρισης	↑	↑	
16	ο η οικολογική κατάσταση των επιφανειακών υδατικών σωμάτων	↑	↑	
17	ο η συνολική κατανάλωση ενέργειας	↑	↑	
18	ο το ποσοστό συνεισφοράς στην παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ	↑	↑	
19	ο το σύνολο των εκπεμπόμενων αερίων του θερμοκηπίου (από μηρυκαστικά, απορρόφηση από τη δασοκομία κ.ά.)		↑	
20	ο η κλιματική αλλαγή και τη διαχείριση κινδύνων (πλημμύρες, διαθεσιμότητα νερού κ.ά.)	↑	↑	
21	ο η προώθηση και αγορά τοπικών παραδοσιακών προϊόντων	↑	↑	
22	ο η χρησιμοποιούμενη γεωργική γη	↑		
23	ο η διατήρηση της ποικιλομορφίας του αγροτικού τοπίου	↓		
24	ο τη διαχείριση των γεωργικών αποβλήτων	↑	↑	+
25	ο η εξασφάλιση ενέργειας από τις πρακτικές διαχείρισης των αποβλήτων	↑	↑	
26	ο η αποδοτικότητα των πόρων	↑	↑	
27	ο το επίπεδο καινοτομίας στους τομείς γεωργίας, κτηνοτροφίας και τροφίμων στις αγροτικές περιοχές	↑	↑	
28	ο το συνολικό οικολογικό αποτύπωμα της αγροτικής πολιτικής	↑	↑	

7.2.2 Στάδιο 2: Εκτίμηση των χαρακτηριστικών των επιπτώσεων

Το Στάδιο 1 που προηγήθηκε, κατέληξε στο να εντοπίσει τις περιβαλλοντικές παραμέτρους που ενδέχεται να μεταβληθούν είτε λόγω των δράσεων κάθε μίας από τις ομάδες μέτρων. Στην ενότητα αυτή πραγματοποιείται ο χαρακτηρισμός των μεταβολών, δηλαδή ο προσδιορισμός μιας σειράς ιδιοτήτων κάθε μεταβολής, ώστε να εντοπισθούν λεπτομερώς όλες οι τάσεις υποβάθμισης του περιβάλλοντος αλλά και να διαπιστωθούν οι θετικές συμβολές ορισμένων δράσεων.

Ο προσδιορισμός των ιδιοτήτων αυτών των μεταβολών πραγματοποιήθηκε με συστηματικό τρόπο, ο οποίος μεθοδολογικά αναλύθηκε στην ενότητα 7.1.2. Τα αποτελέσματα του προσδιορισμού των ιδιοτήτων, συνοψίζονται στον επόμενο πίνακα, από τον οποίο προκύπτει ότι:

- Θετικές επιδράσεις δέχονται εικοσιτέσσερις περιβαλλοντικοί δείκτες,
- αρνητικές επιπτώσεις εντοπίζονται σε δύο περιβαλλοντικούς δείκτες,
- και αποκλειστικά μεικτές τάσεις εντοπίζονται σε δύο περιβαλλοντικούς δείκτες.

Ο πίνακας που ακολουθεί αποτελεί την ουσιαστική γέφυρα μεταξύ του τρέχοντος σταδίου και του επόμενου, στο οποίο θα πραγματοποιηθεί η αξιολόγηση των επιπτώσεων και θα εκτιμηθεί η αναγκαιότητα ή μη λήψης μέτρων για την επαύξηση της περιβαλλοντικής συμβατότητας.

Πίνακας 7-6: Εποπτική παρουσίαση των ιδιοτήτων των επιπτώσεων του ΠΑΑ

Στη στήλη 1 τα σύμβολα σημαίνουν: + : Θετική - : Αρνητική		Στη στήλη 4 τα σύμβολα σημαίνουν: Π : Πρωτογενής Δ : Δευτερογενής					Στη στήλη 6 τα σύμβολα σημαίνουν: ~ : Μόνιμη ! : Προσωρινή			
Στις στήλες 2, 3, 8 και 9 τα σύμβολα σημαίνουν: ■ : Μικρή ■■ : Μέση ■■■ : Ευρεία ☒ : Δεν απαιτείται		Στη στήλη 5 τα σύμβολα σημαίνουν: Α : Άμεση Μ : Μεσοπρόθεσμη					Στη στήλη 7 τα σύμβολα σημαίνουν: ☑ : Πιθανή ☒ : Απίθανη			
Αριθμός στήλης →	1	2	3	4	5		6	7	8	9
Μεταβολή	Κατευθυνση	Έκταση	Ένταση	Μηχανισμός	Χρονικός ορίζοντας		Αβροισικότητα ή συνέργεια	Δυνατότητα πρόληψης	Δυνατότητα περιορισμού ή αντιστροφής	
					Εμφάνιση	Παραμονή				
Ανάσχεση της απώλειας της βιοποικιλότητας και την αποκατάσταση των υπηρεσιών οικοσυστημάτων	-	■	■	Δ	M	~		☑	■■■	■■■
Διατήρηση της ποικιλομορφίας του αγροτικού τοπίου	-	■	■■	Δ	A	~		☑	■■	■
Περιοχές Υψηλής Φυσικής Αξίας	-	■■■	■■	Δ	M	~		☑	■■■	■
Ποιότητα σύστασης του εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης λόγω γεωργικών δραστηριοτήτων	-	■	■	Δ	M	!		☑	■■	■
Παράγοντες που επηρεάζουν τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά	+	■■■	■■■	Π	A	~		☒	☒	☒
Παράγοντες που επηρεάζουν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά	+	■	■■	Δ	M	~		☒	☒	☒
Έκθεση τμημάτων του πληθυσμού σε κίνδυνο	+	■	■	Δ	M	~		☒	☒	☒
Ποιότητα ζωής μέσω της διαφοροποίησης της έκθεσης σε ρυπαντικά φορτία	+	■	■	Δ	M	~		☑	☒	☒
Συνθήκες διαβίωσης των ζώων	+	■	■	Π	A	~			☒	☒
Ρυθμός ετήσιας μέσης μεταβολής της δασοκάλυψης	+	■■	■■	Π	A	~		☑	☒	☒
Ποιότητα σύστασης εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης από στερεά απόβλητα	+	■■	■■	Δ	M	~		☑	☒	☒
Ποιότητα σύστασης εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης από υγρά απόβλητα	+	■■	■■	Δ	M	~		☑	☒	☒
Ικανότητα αποθήκευσης άνθρακα στο έδαφος	+	■■	■■	Δ	M	~		☑	☒	☒
Κατανάλωση και αποθέματα νερού, λόγω μεταβολής στην τομεακή ζήτηση νερού από τη γεωργία	+	■■	■■	Π	A	~		☑	☒	☒
Ποιότητα των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, λόγω των επιπέδων ρύπανσης των επιφανειακών υδάτων	+	■■	■■	Δ	M	~		☑	☒	☒
Ποιότητα των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, λόγω των επιπέδων ρύπανσης των υπόγειων υδάτων	+	■■	■■	Δ	M	~		☑	☒	☒
Οικολογική κατάσταση των επιφανειακών υδατικών σωμάτων	+	■	■	Δ	M	~		☑	☒	☒
Συνολική κατανάλωση ενέργειας	+	■	■	Π	M	~		☑	☒	☒

Στη στήλη 1 τα σύμβολα σημαίνουν: + : Θετική - : Αρνητική		Στη στήλη 4 τα σύμβολα σημαίνουν: Π : Πρωτογενής Δ : Δευτερογενής					Στη στήλη 6 τα σύμβολα σημαίνουν: ~ : Μόνιμη ! : Προσωρινή			
Στις στήλες 2, 3, 8 και 9 τα σύμβολα σημαίνουν: ■ : Μικρή ■■ : Μέση ■■■ : Ευρεία ☒ : Δεν απαιτείται		Στη στήλη 5 τα σύμβολα σημαίνουν: A : Άμεση M : Μεσοπρόθεσμη					Στη στήλη 7 τα σύμβολα σημαίνουν: ☑ : Πιθανή ☒ : Απίθανη			
Αριθμός στήλης →	1	2	3	4	5		6	7	8	9
Μεταβολή	Κατεύθυνση	Έκταση	Ένταση	Μηχανισμός	Χρονικός ορίζοντας		Αθροιστικότητα ή συνέργεια	Δυνατότητα πρόληψης	Δυνατότητα περιορισμού ή αντιστροφής	
					Εμφάνιση	Παραμονή				
Ποσοστό συνεισφοράς στην παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ	+	■■■	■■■	Π	M	~	☑	☒	☒	
Σύνολο εκπεμπόμενων αερίων του θερμοκηπίου του θερμοκηπίου	+	■■■	■■■	Δ	M	~	☑	☒	☒	
Κλιματική αλλαγή και διαχείριση κινδύνων	+	■■■	■■■	Δ	M	!	☑	☒	☒	
Πρώθηση και αγορά τοπικών παραδοσιακών προϊόντων	+	■■■■	■■■	Π	A	~	☒	☒	☒	
Χρησιμοποιούμενη γεωργική γη	+	■■■■	■■■	Π	A	~	☑	☒	☒	
Διαχείριση των γεωργικών αποβλήτων	+	■■■■	■■■■	Π	A	~	☑	☒	☒	
Εξασφάλιση ενέργειας από τις πρακτικές διαχείρισης των αποβλήτων	+	■	■■■	Π	A	~	☑	☒	☒	
Αποδοτικότητα των πόρων	+	■■■	■■■	Π	A	~	☑	☒	☒	
Επίπεδο καινοτομίας στους τομείς γεωργίας, κτηνοτροφίας και τροφίμων στις αγροτικές περιοχές	+	■■■■	■■■■	Π	A	~	☑	☒	☒	
Συνολικό οικολογικό αποτύπωμα της αγροτικής πολιτικής	+	■■■	■■■	Δ	M	~	☑	☒	☒	

7.2.3 Στάδιο 3: Αξιολόγηση των επιπτώσεων

Στις δύο προηγηθείσες ενότητες, εντοπίστηκαν οι περιβαλλοντικές παράμετροι στις οποίες αναμένονται μεταβολές λόγω της υλοποίησης του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020 και προσδιορίστηκαν οι ιδιότητες αυτών των μεταβολών. Συνοπτικά, η ανάλυση κατέληξε στα εξής συμπεράσματα:

- Η υλοποίηση του ΕΠ αναμένεται να επηρεάσει σε στρατηγικό επίπεδο εικοσιοκτώ περιβαλλοντικούς δείκτες της Κύπρου, από τους σαραντατέσσερις που εξετάστηκαν για τη σφαιρική αντιπροσώπευση του σημερινού περιβάλλοντος.
- Οι μεταβολές στους εικοσιτέσσερις από τους εικοσιοκτώ δείκτες κινούνται προς τη θετική κατεύθυνση. Στους τομείς που αντιπροσωπεύουν, αναμένονται βελτιώσεις του περιβάλλοντος.
- Οι υπόλοιπες τέσσερις μεταβολές κινούνται προς την αρνητική κατεύθυνση. Για τις επιπτώσεις αυτές θα πρέπει να διαγνωσθεί
 - εάν υπάρχει η δυνατότητα να προληφθούν,
 - εάν η πρόληψη τους δημιουργεί συγκρούσεις με προτεραιότητες του ΠΑΑ ή θέτει σημαντικές δυσκολίες στην επίτευξη των στόχων του και
 - ποιο είναι το είδος των μέτρων ώστε να προληφθεί ή να εξομαλυνθεί η προς το δυσμενέστερο εξέλιξη.

Για την αξιολόγηση των επιπτώσεων, θεωρήθηκε προσφορότερη η θεματική ανάλυση, βάσει του σχετικού διαχωρισμού που προβλέπεται στο σημείο στ' του Παραρτήματος Ι της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ.

7.2.3.1 Αξιολόγηση των επιπτώσεων στη βιοποικιλότητα

Η ανάλυση των ενοτήτων 7.2.1 και 7.2.2. κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα προέρχονται κυρίως από δράσεις της 1^{ης} και 2^{ης} ομάδας μέτρων του ΠΑΑ. Σε συνοπτική μορφή, περιγράφονται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 7-7: Σύνοψη των επιπτώσεων του ΠΑΑ στη βιοποικιλότητα

Αριθμός στήλης →	1	2	3	4	Χρονικός ορίζοντας		7	8	9
	Κατεύθυνση	Έκταση	Ένταση	Μηχανισμός	Εμφάνιση	Παραμονή	Αθροιστικότητα ή συνέργεια	Δυνατότητα πρόληψης	Δυνατότητα περιορισμού ή αντιστροφής
Μεταβολή									
Ανάσχεση της απώλειας της βιοποικιλότητας και την αποκατάσταση των υπηρεσιών οικοσυστημάτων	-	■	■	Δ	M	~	☑	■■■■	■■■■
Περιοχές Υψηλής Φυσικής Αξίας	-	■■■■	■■	Δ	M	~	☑	■■■■	■

Ειδικότερα, διαγνώσθηκε ότι:

- Η προώθηση δράσεων με χαμηλή επιβάρυνση σε ρύπους και σεβασμό στην προστασία του περιβάλλοντος, βοηθά στην ομαλότερη προσαρμογή σε οικολογικές και περιβαλλοντικές πρακτικές, οι οποίες θα συμβάλουν στη διατήρηση και ανάπτυξη της βιοποικιλότητας αλλά και της βιώσιμης διαχείρισης των φυσικών πόρων.
- Με τα μέτρα της 4^{ης} Προτεραιότητας, και ειδικότερα με την αποκατάσταση και διατήρηση της βιοποικιλότητας, δίδεται η δυνατότητα να αμβλυνθεί η αδυναμία που σχετίζεται με τη μη θεσμοθέτηση περιοχών υψηλής φυσικής αξίας, και να εξαιρεθεί η απειλή από τη καθυστέρηση στην εφαρμογή των Διαχειριστικών Σχεδίων των περιοχών NATURA 2000 και από την καθυστέρηση στον προσδιορισμό των περιοχών Υψηλής Φυσικής Αξία.
- Με την υιοθέτηση πρακτικών που αποσκοπούν στη δημιουργία ή / και βελτίωση του υφιστάμενου συστήματος προστασίας των δασών και δασωδών εκτάσεων από τις πυρκαγιές και στην αποκατάσταση ζημιών σε δάση εξαιτίας δασικών πυρκαγιών, στην προστασία του εδάφους από τη διάβρωση και στην επανεγκατάσταση του δάσους ή της δασώδους βλάστησης. Η εφαρμογή αυτής της ομάδας μέτρων θα καλύπτει στόχους που αφορούν την αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυση της βιοποικιλότητας, συμπεριλαμβανομένων των περιοχών Natura 2000, περιοχών που αντιμετωπίζουν φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα, περιοχών υψηλής φυσικής αξίας και ευρωπαϊκών τοπίων.
- Το Μέτρο 12 συμβάλλει στην αντιστάθμιση της απώλειας εισοδήματος των δικαιούχων, των οποίων τα αγροτεμάχια βρίσκονται στο Δίκτυο Natura 2000 καθώς και στις παραδασόβιες περιοχές εκτός των περιοχών του οι οποίες, πρόκειται να ενταχθούν σε ειδικές ρυθμίσεις, η τήρηση των οποίων αναμένεται να προσδώσει πολλαπλά οφέλη. Επιπλέον, η ασυγκόμιστη παραγωγή σε ετήσιες και πολυετείς καλλιέργειες θα διατηρείται για σκοπούς καλύτερευσης της διαβίωσης των ειδών και της κατάστασης των ενδιαιτημάτων τους. Η διατήρηση της παραγωγής στις προαναφερόμενες επιλεγμένες καλλιέργειες, προτείνεται όπως παραμένει περιμετρικά των αιτούμενων εκμεταλλεύσεων, για την καλύτερη διαβίωση των ειδών. Στις ετήσιες καλλιέργειες η ασυγκόμιστη παραγωγή θα πρέπει να διατηρείται μέχρι τέλη Ιουλίου έτσι ώστε να καλύπτεται η αναπαραγωγική περίοδος των ειδών πανίδας. Η ασυγκόμιστη παραγωγή προτείνεται όπως διατηρείται περιμετρικά των αγρών ή και κοντά στα υδάτινα

σώματα, περιλαμβανομένων των όχθων και ξερολιθιών, στοιχείων πλούσιων σε βιοποικιλότητα. Επιπλέον, με την υιοθέτηση πρακτικών που αφορούν την ορθή διαχείριση των βοσκοτόπων καθώς και την αποτροπή της υπερβόσκηση στις περιοχές του δικτύου NATURA Χερσόνησο Ακάμα και Κοιλιάδα Διαρίου, οι βοσκότοποι, δεν θα πρέπει να βοσκούνται κατά την κύρια περίοδο ανθοφορίας των ποωδών ειδών και συγκεκριμένα κατά τους μήνες Φεβρουάριο και Μάρτιο. Επιπρόσθετα θα πρέπει να μειωθεί/ελεγχθεί ο αριθμός των ζώων στις περιοχές όπου παρατηρείται το φαινόμενο υπερβόσκησης. Ο έλεγχος της βοσκής στις περιοχές του Δικτύου Natura 2000 Χερσόνησος Ακάμα και Κοιλιάδα Διαρίου θα ασκείται με τρόπο που να περιορίζει το φαινόμενο της υπερβόσκησης (εκτατική κτηνοτροφία) και να διασφαλίζει την ορθολογιστική διαχείριση των βοσκοτόπων.

- Με την εφαρμογή του Μέτρου 13, αντιμετωπίζεται ο πρωταρχικός κίνδυνος εγκατάλειψης της γεωργικής δραστηριότητας και το πρόβλημα της διαχείρισης των εδαφικών πόρων το οποίο εντοπίζεται, σύμφωνα με την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης, κυρίως στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές. Οι κύριοι λόγοι που εντείνουν το πρόβλημα είναι η σύσταση του εδάφους, οι έντονες εκτός εποχής βροχοπτώσεις, οι μεγάλες κλίσεις και οι πυρκαγιές. Η καθιέρωση της ενίσχυσης στις περιοχές αυτές ενθαρρύνει τους κατόχους και διαχειριστές των γεωργικών εκμεταλλεύσεων να συνεχίσουν την καλλιέργεια της γης. Σημειώνεται ότι με την καθιέρωση του καθεστώτος ενίσχυσης στηρίζονται καλλιέργειες σημαντικές για τη διατήρηση του παραδοσιακού αγροτικού τοπίου και της βιοποικιλότητας.

Παράλληλα, όμως διαγνώσθηκε ότι:

- Με τις ενισχύσεις πρώτης εγκατάστασης νέων γεωργών, είναι πιθανόν να μεταβληθεί προς την αρνητική κατεύθυνση το τοπίο, καθώς αυξάνεται η ομογενοποίηση του και διαταράσσεται η ποικιλομορφία αυτού και των ενδιαιτημάτων του, οδηγώντας σε απώλεια της βιοποικιλότητας των γεωργικών εκτάσεων και διατάραξη των υπηρεσιών οικοσυστήματος.
- Ο συνδυασμός αυτών των μέτρων είναι πιθανόν να μεταβάλει προς τη θετική κατεύθυνση αρκετές περιβαλλοντικές παραμέτρους σε στρατηγικό επίπεδο (έδαφος, ύδατα, αέρας), διότι μεταξύ άλλων αυξάνει το ποσοστό καλλιεργειών χαμηλής έντασης, που σημαίνει αυξημένο ποσοστό γεωργικών περιοχών δυνητικά υψηλής περιβαλλοντικής αξίας (HNV). Άλλες περιοχές δυνητικά υψηλής περιβαλλοντικής αξίας είναι οι εκτατικοί βοσκότοποι. Η απουσία προσανατολισμού των μέτρων προς την κατεύθυνση αυτή –του καθορισμού χορτολιβαδικών εκτάσεων – μεταβάλει προς την αρνητική κατεύθυνση τις περιοχές δυνητικά υψηλής περιβαλλοντικής αξίας.

Προχωρώντας στην **αξιολόγηση των επιπτώσεων** αυτών, προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα:

1. Οι επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα από την υλοποίηση του ΠΑΑ ιδίως από την προτεραιότητα 4 είναι θετικές, όμως οι επιπτώσεις από την προτεραιότητα 2 είναι *σημαντικές*, διότι επηρεάζουν μια πολύτιμη περιβαλλοντική συνιστώσα, παρά τη μικρή ένταση της επιρροής αυτής.
2. Οι επιπτώσεις αυτές *είναι δυνατόν να προληφθούν*, ενώ η εκ των υστέρων αναστροφή τους είναι πολύ δύσκολη.
3. Λαμβάνοντας υπόψη το μηχανισμό ενδεχόμενης εμφάνισης των συγκεκριμένων επιπτώσεων

- τα αναγκαία προληπτικά μέτρα θα πρέπει να ληφθούν στο *επίπεδο του προγράμματος*, ενώ η τήρησή τους θα πρέπει να διασφαλίζεται και κατά την υλοποίηση ορισμένων δράσεων στο μέλλον,
- ο στόχος των μέτρων θα πρέπει να είναι η αποτροπή των αιτιών της απώλειας της βιοποικιλότητας, της διαταραχής των υπηρεσιών οικοσυστημάτων και της μείωσης των εκτάσεων των περιοχών Υψηλής Φυσικής Αξίας και όχι οι επιπτώσεις καθ' εαυτές.

4. Το είδος των μέτρων θα πρέπει να είναι:

- Να προταθούν λεπτομερείς ρυθμίσεις για την ένταξη όσο το δυνατόν περισσότερων εκτάσεων σε μέτρα με περιβαλλοντικό αντίκτυπο, ιδίως για την υποστήριξη της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημικών υπηρεσιών και την επέκταση των περιοχών υψηλής φυσικής αξίας.
- Να ενταχθούν στο σύστημα περιβαλλοντικής παρακολούθησης του ΠΑΑ μετρήσιμοι στόχοι που να συνάδουν με την στρατηγική της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα.
- Λεπτομερείς ρυθμίσεις για την τήρηση αποστάσεων μεταξύ σημαντικών για την βιοποικιλότητα περιοχών και τουριστικών εγκαταστάσεων ή δραστηριοτήτων των οποίων η επέκταση ενισχύεται από το ΠΑΑ.

Συμπερασματικά, οι ενδεχόμενες επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα από την υλοποίηση του ΠΑΑ είναι μικρής έντασης και μπορούν να προληφθούν με κατάλληλα μέτρα, το είδος των οποίων αναλύθηκε πιο πάνω. Η λεπτομερής διαμόρφωση των προτεινόμενων μέτρων πραγματοποιείται στην ενότητα 7.3. της παρούσας.

7.2.3.2 Αξιολόγηση των επιπτώσεων στον πληθυσμό

Η ανάλυση των ενοτήτων 7.2.1 και 7.2.2. κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι επιπτώσεις στον πληθυσμό προέρχονται δράσεις που απαντώνται σε κάθε μία ομάδα μέτρων του ΠΑΑ. Σε συνοπτική μορφή, περιγράφονται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 7-8: Σύνοψη των επιπτώσεων του ΠΑΑ στον πληθυσμό

Αριθμός στήλης →	1	2	3	4	5		6	7	8	9
	Κατεύθυνση	Έκταση	Ένταση	Μηχανισμός	Εμφάνιση	Παραμονή	Χρονικός ορίζοντας	Αθροιστικότητα ή συνέργεια	Δυνατότητα πρόληψης	Δυνατότητα περιορισμού ή αντιστροφής
Μεταβολή										
Παράγοντες που επηρεάζουν τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά της περιοχής	+	■■■■	■■■■	Π	A	~		☒	☒	☒
Παράγοντες που επηρεάζουν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά	+	■	■■	Δ	M	~		☒	☒	☒

Η ανάλυση των ενοτήτων 7.2.1 και 7.2.2 κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η υλοποίηση του ΠΑΑ συνδέεται με θετικές επιπτώσεις στον πληθυσμό. Πράγματι, καθ' όσον τα αποτελέσματα των

δράσεων θα συμβάλουν στην βελτίωση της ποιότητας ζωής και της οικονομικής ευημερίας των αγροτικών περιοχών και την προσέλκυση νέων αγροτών στις περιοχές της υπαίθρου.

Συνεπώς, οι αναμενόμενες μεταβολές είναι θετικές και δεν απαιτούνται επιπλέον μέτρα.

7.2.3.3 Αξιολόγηση των επιπτώσεων στην ανθρώπινη υγεία

Οι παράγοντες της ανθρώπινης υγείας, είτε σε επίπεδο μεμονωμένων ατόμων είτε σε αυτό των συλλογικών επιβαρύνσεων δεν αναμένεται να μεταβληθούν αισθητά λόγω της υλοποίησης του ΠΑΑ, πέραν του ότι μειώνεται η έκθεση τμημάτων του πληθυσμού σε κίνδυνο και σε ρυπαντικά φορτία εφόσον δίνεται έμφαση και σε έργα που συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος, στην άμβλυση των προβλημάτων που προκύπτουν εξαιτίας των κλιματικών αλλαγών καθώς και σε μέτρα προσαρμογής στα νέα περιβαλλοντικά και κλιματολογικά δεδομένα.

Πίνακας 7-9: Σύνοψη των επιπτώσεων του ΠΑΑ στην ανθρώπινη υγεία.

Αριθμός στήλης →	1	2	3	4	5		6	7	8	9
	Κατεύθυνση	Έκταση	Ένταση	Μηχανισμός	Εμφάνιση	Παραμονή	Χρονικός ορίζοντας	Αβροιστικότητα ή συνέργεια	Δυνατότητα πρόληψης	Δυνατότητα περιορισμού ή αντιστροφής
Μεταβολή										
Έκθεση τμημάτων του πληθυσμού σε κίνδυνο	+	■	■	Δ	M	~		☒	☒	☒
Ποιότητα ζωής μέσω της διαφοροποίησης της έκθεσης σε ρυπαντικά φορτία	+	■	■	Δ	M	~		☑	☒	☒

7.2.3.4 Αξιολόγηση των επιπτώσεων στην πανίδα

Οι καθοριστικοί παράγοντες της πανίδας, δεν αναμένεται να μεταβληθούν αισθητά ως προς τις συνολικές αλλαγές που θα επέλθουν από την υλοποίησή τους. Διαπιστώθηκε ότι αναμένονται μικρής έντασης μεταβολές σε ορισμένους περιβαλλοντικούς παράγοντες που σχετίζονται εμμέσως με την πανίδα, υπό την έννοια ότι οι μεταβολές τους δευτερογενώς ενδέχεται να επιφέρουν επιπτώσεις, κυρίως στην βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης ορισμένων ειδών πανίδας (μείωσης του βαθμού οχλήσεων σε περιόδους αναπαραγωγής, απαγόρευση χρήσης ζιζανιοκτόνων, καλή μεταχείριση των ζώων) συνοδεύονται από θετικές επιπτώσεις στην πανίδα της περιοχής, με ουδέτερες επί των πλείστον σε στρατηγικό επίπεδο μεταβολές. Ο παράγοντας αυτός και οι αναμενόμενες μεταβολές του συνοψίζονται στον ακόλουθο πίνακα.

Πίνακας 7-10: Σύνοψη των επιπτώσεων του ΠΑΑ στην πανίδα

Στη στήλη 1 τα σύμβολα σημαίνουν: + : Θετική - : Αρνητική Στις στήλες 2, 3, 8 και 9 τα σύμβολα σημαίνουν: ■ : Μικρή ■■ : Μέση ■■■ : Ευρεία ☒ : Δεν απαιτείται		Στη στήλη 4 τα σύμβολα σημαίνουν: Π : Πρωτογενής Δ : Δευτερογενής Στη στήλη 5 τα σύμβολα σημαίνουν: Α : Άμεση Μ : Μεσοπρόθεσμη			Στη στήλη 6 τα σύμβολα σημαίνουν: ~ : Μόνιμη ! : Προσωρινή Στη στήλη 7 τα σύμβολα σημαίνουν: ☑ : Πιθανή ☒ : Απίθανη				
Αριθμός στήλης →	1	2	3	4	Χρονικός ορίζοντας		7	8	9
Μεταβολή	Κατεύθυνση	Έκταση	Ένταση	Μηχανισμός	Εμφάνιση	Παραμονή	Αθροιστικότητα ή συνέργεια	Δυνατότητα πρόληψης	Δυνατότητα περιορισμού ή αντιστροφής
Συνθήκες διαβίωσης των ζώων	+	■	■	Π	Α	~		☒	☒

Συνεπώς, οι αναμενόμενες μεταβολές είναι θετικές και δεν απαιτούνται επιπλέον μέτρα.

7.2.3.5 Αξιολόγηση των επιπτώσεων στη χλωρίδα

Όπως διαπιστώθηκε από την ανάλυση των ενοτήτων 7.2.1. και 7.2.2, η υλοποίηση του ΠΑΑ αναμένεται να συνοδεύεται από απευθείας επιπτώσεις στρατηγικού επιπέδου στη χλωρίδα της Κύπρου. Ειδικότερα, διαπιστώθηκε ότι αναμένονται μεταβολές σε κρίσιμους για τη χλωρίδα παράγοντες όπως το ποσοστό δασικής γης. Ο παράγοντας αυτός και οι αναμενόμενες μεταβολές του συνοψίζονται στον ακόλουθο πίνακα.

Πίνακας 7-11: Σύνοψη των επιπτώσεων του ΠΑΑ στην χλωρίδα

Στη στήλη 1 τα σύμβολα σημαίνουν: + : Θετική - : Αρνητική Στις στήλες 2, 3, 8 και 9 τα σύμβολα σημαίνουν: ■ : Μικρή ■■ : Μέση ■■■ : Ευρεία ☒ : Δεν απαιτείται		Στη στήλη 4 τα σύμβολα σημαίνουν: Π : Πρωτογενής Δ : Δευτερογενής Στη στήλη 5 τα σύμβολα σημαίνουν: Α : Άμεση Μ : Μεσοπρόθεσμη			Στη στήλη 6 τα σύμβολα σημαίνουν: ~ : Μόνιμη ! : Προσωρινή Στη στήλη 7 τα σύμβολα σημαίνουν: ☑ : Πιθανή ☒ : Απίθανη				
Αριθμός στήλης →	1	2	3	4	Χρονικός ορίζοντας		7	8	9
Μεταβολή	Κατεύθυνση	Έκταση	Ένταση	Μηχανισμός	Εμφάνιση	Παραμονή	Αθροιστικότητα ή συνέργεια	Δυνατότητα πρόληψης	Δυνατότητα περιορισμού ή αντιστροφής
Ρυθμός ετήσιας μέσης μεταβολής της δασοκάλυψης	+	■■	■■	Π	Α	~	☑	☒	☒

Συνεπώς, οι αναμενόμενες μεταβολές είναι θετικές και δεν απαιτούνται επιπλέον μέτρα.

7.2.3.6 Αξιολόγηση των επιπτώσεων στο έδαφος

Οι περιβαλλοντικοί παράγοντες που σύμφωνα την ανάλυση των ενοτήτων 7.2.1. και 7.2.2. αναμένεται να μεταβληθούν και σχετίζονται, έστω και εμμέσως, με τα εδαφικά χαρακτηριστικά, συνοψίζονται στον ακόλουθο πίνακα.

Πίνακας 7-12: Σύνοψη των επιπτώσεων του ΠΑΑ στο έδαφος

Αριθμός στήλης →	1	2	3	4	5		6	7	8	9
	Κατεύθυνση	Έκταση	Ένταση	Μηχανισμός	Εμφάνιση	Παραμονή	Χρονικός ορίζοντας	Αθροιστικότητα ή συνέργεια	Δυνατότητα πρόληψης	Δυνατότητα περιορισμού ή αντιστροφής
Μεταβολή										
Ποιότητα σύστασης εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης από στερεά απόβλητα	+	■ ■	■ ■	Δ	M	~		☑	☒	☒
Ποιότητα σύστασης εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης από υγρά απόβλητα	+	■ ■	■ ■	Δ	M	~		☑	☒	☒
Ποιότητα σύστασης του εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης λόγω γεωργικών δραστηριοτήτων	-	■	■	Δ	M	!		☑	■ ■	■
Ικανότητα αποθήκευσης άνθρακα στο έδαφος	+	■ ■	■ ■	Δ	M	~		☑	☒	☒

Ειδικότερα, διαγνωσθηκε ότι:

- Με την βελτίωση της διαχείρισης του εδάφους, δίδεται η δυνατότητα να αμβλυνθεί η αδυναμία που σχετίζεται με την εγκατάλειψη γεωργικής γης στις ορεινές περιοχές και να εξαλειφθούν οι απειλές που σχετίζονται με τη μη λήψη μέτρων για την βοσκοφόρτωση, τη συνεχή εγκατάλειψη γεωργικής γης και τη μη απαγόρευση των γεωτρήσεων καθώς και το περιορισμένο ενδιαφέρον για την συμμετοχή σε αγροπεριβαλλοντικά μέτρα. Επομένως μέσω της προτεραιότητας αυτής, αναμένεται να βελτιωθούν κρίσιμοι παράγοντες που σχετίζονται με την αποτροπή της υποβάθμισης του εδάφους.
- Επιπλέον, στο ΠΑΑ υπάρχει ειδική κατηγορία επενδύσεων σύμφωνα με την οποία θα υλοποιούνται αποκλειστικά και μόνο δράσεις περιβαλλοντικού χαρακτήρα σε θέματα διαχείρισης γεωργικών και κτηνοτροφικών αποβλήτων, έργων εμπόδισης της διάβρωσης του εδάφους κ.α. Με την υιοθέτηση πρακτικών που μειώνουν τη ρύπανση του εδάφους και των υδάτων από χημικές ουσίες όπως τα ζιζανιοκτόνα, συμβάλλουν στην προστασία των εδαφών και τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, αποτρέπουν τις πυρκαγιές και την απερίθωση. Επιπλέον η μηχανική καταπολέμηση των ζιζανίων συμβάλλει σημαντικά στην προστασία των εδαφών και στη διατήρηση της γονιμότητας τους κυρίως, λόγω της αύξησης της συγκέντρωσης του οργανικού άνθρακα στα επιφανειακά στρώματα αυτών των εδαφών. Η προτεινόμενη δράση περιορίζει την παρουσία ξηρής βλάστησης στα εδάφη των οπωρώνων, που παρατηρείται κατά τη χρήση των ζιζανιοκτόνων, αφού τα ζιζάνια ενσωματώνονται στο έδαφος, αποταμιεύοντας παράλληλα οργανική ουσία. Αναμένεται επιπλέον, λόγω του περιορισμού της χρήσης αγροχημικών (ζιζανιοκτόνων), θετικό ισοζύγιο εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, έμμεσα, μέσω της μείωσης εκπομπών από την παρασκευή και εφαρμογή τους στην εκμετάλλευση.

- Με την υιοθέτηση πρακτικών που αποσκοπούν στη δημιουργία ή / και βελτίωση του υφιστάμενου συστήματος προστασίας των δασών και δασωδών εκτάσεων από τις πυρκαγιές και στην αποκατάσταση ζημιών σε δάση εξαιτίας δασικών πυρκαγιών, στην προστασία του εδάφους από τη διάβρωση και στην επανεγκατάσταση του δάσους ή της δασώδους βλάστησης. Η εφαρμογή αυτής της ομάδας μέτρων θα καλύπτει στόχους που αφορούν την αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυση της βιοποικιλότητας, συμπεριλαμβανομένων των περιοχών που αντιμετωπίζουν φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα, την πρόληψη της διάβρωσης του εδάφους, τη βελτίωση της διαχείρισης του εδάφους και την προώθηση της διατήρησης και δέσμευσης του διοξειδίου του άνθρακα στη δασοκομία.
- Επιπλέον, οι γεωργικές πρακτικές που προωθεί η βιολογική γεωργία, συμβάλλουν, στη βελτίωση της ποιότητας του εδάφους. Αυτό επιτυγχάνεται με την απαγόρευση χρήσης συνθετικών φυτοπροστατευτικών προϊόντων και συνθετικών λιπασμάτων, εφαρμόζοντας τεχνικές αμειψισποράς και επιτρέποντας τη χρήση οργανικών λιπασμάτων (π.χ. κοπριές ζώων εκτατικής εκτροφής και φυτικές κομπόστες) που βελτιώνουν τη δομή του εδάφους και αυξάνουν τη περιεκτικότητα του σε οργανική ύλη. Η βελτίωση της ποιότητας των υδάτων από την εφαρμογή πρακτικών βιολογικής γεωργίας (απαγόρευση χρήσης συνθετικών φυτοπροστατευτικών προϊόντων και συνθετικών λιπασμάτων), επιτυγχάνεται με την αποτροπή απορροής επικίνδυνων αγροχημικών ουσιών που εφαρμόζονται στο έδαφος προς τις λεκάνες απορροής. Επιπρόσθετα σε αυτό συμβάλλει και το γεγονός ότι στη βιολογική γεωργία, η μέγιστη επιτρεπόμενη ποσότητα αζώτου από τη διασπορά ζωικής κοπριάς για τη θρέψη των φυτών, ανέρχεται στα 17 kg αζώτου ανά έτος. Η μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα επιτυγχάνεται μέσω της ανακύκλωσης των οργανικών υλικών, παραπροϊόντων ζωικής και φυτικής προέλευσης και με την εισροή τους στη φυτική και τη ζωική παραγωγή. Οι κανόνες της βιολογικής παραγωγής ενθαρρύνουν τις πιο πάνω πρακτικές με στόχο την επαναφορά θρεπτικών στοιχείων στο έδαφος και στη διατροφή των ζώων. Η απαγόρευση χρήσης ανόργανων αζωτούχων λιπασμάτων στη βιολογική γεωργία, συμβάλλει σημαντικά στον περιορισμό των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου αφού κατά την εφαρμογή τους στο έδαφος, εκλύονται σημαντικές ποσότητες
- Με την εφαρμογή του Μέτρου 13, αντιμετωπίζεται ο πρωταρχικός κίνδυνος εγκατάλειψης της γεωργικής δραστηριότητας και το πρόβλημα της διαχείρισης των εδαφικών πόρων το οποίο εντοπίζεται, σύμφωνα με την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης, κυρίως στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές. Οι κύριοι λόγοι που εντείνουν το πρόβλημα είναι η σύσταση του εδάφους, οι έντονες εκτός εποχής βροχοπτώσεις, οι μεγάλες κλίσεις και οι πυρκαγιές. Η καθιέρωση της ενίσχυσης στις περιοχές αυτές ενθαρρύνει τους κατόχους και διαχειριστές των γεωργικών εκμεταλλεύσεων να συνεχίσουν την καλλιέργεια της γης. Σημειώνεται ότι με την καθιέρωση του καθεστώτος ενίσχυσης στηρίζονται καλλιέργειες σημαντικές για τη διατήρηση του παραδοσιακού αγροτικού τοπίου.

Παράλληλα, διαγνώσθηκε ότι η απουσία δέσμης μέτρων για παροχή λειτουργικών εξόδων (υλικοτεχνική υποδομή, ενίσχυσης ανθρώπινου δυναμικού κ.λπ.) στην παροχή Γεωργικών Συμβούλων, στις υπηρεσίες του Υπουργείου και του Τμήματος Γεωργίας και ειδικότερα στην υπηρεσία των γεωργικών εφαρμογών, ιδίως εξαιτίας του δημοσιονομικού προβλήματος της χώρας, εντείνουν την ανησυχία για ενδεχόμενες μεταβολές προς την αρνητική κατεύθυνση ορισμένων περιβαλλοντικών παραμέτρων (όπως ποιότητα του εδάφους, απώλεια της

βιοποικιλότητας) που σχετίζονται με την μη ορθή εφαρμογή των ανωτέρω προτεινόμενων μέτρων.

Προχωρώντας στην **αξιολόγηση των επιπτώσεων** αυτών, προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα:

1. Η συνολική μεταβολή στο περιβαλλοντικό ισοζύγιο δεν αναμένεται αρνητική. Οι επιπτώσεις στο έδαφος από την υλοποίηση του ΠΑΑ είναι *εν μέρει σημαντικές*, διότι επηρεάζουν σε μικρό βαθμό μια περιβαλλοντική συνιστώσα που αποτελεί τη βάση πολλών περιβαλλοντικών λειτουργιών.
2. Οι επιπτώσεις αυτές *είναι δυνατόν να προληφθούν*, αλλά και η εκ των υστέρων αναστροφή τους είναι εφικτή.
3. Λαμβάνοντας υπόψη το μηχανισμό ενδεχόμενης εμφάνισης των συγκεκριμένων επιπτώσεων
 - ορισμένα από τα αναγκαία προληπτικά μέτρα θα πρέπει να ληφθούν στο *επίπεδο του προγράμματος*, ενώ η τήρησή τους θα πρέπει να διασφαλίζεται και κατά την υλοποίηση ορισμένων δράσεων στο μέλλον,
 - τα μέτρα θα πρέπει να στοχεύουν στα αίτια των επιπτώσεων και όχι στις επιπτώσεις καθαυτές· συνεπώς, ο στόχος των μέτρων θα πρέπει να είναι η συγκράτηση τάσεων υπέρμετρης εντατικοποίησης των καλλιεργειών εις βάρος του περιβάλλοντος και ειδικότερα του εδάφους.
4. Το *είδος των μέτρων* θα πρέπει να είναι:
 - Ενημέρωση των καλλιεργητών, αλλά και του διοικητικού και επιχειρηματικού πλέγματος που σχετίζεται με την αγροτική ανάπτυξη για τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις της εντατικής γεωργίας, σε συνδυασμό με τη χαμηλή προστιθέμενη αξία που έχουν τα προϊόντα της.
 - Λεπτομερής αξιολόγηση των επιλέξιμων δαπανών του ΠΑΑ που κατευθύνονται προς ενίσχυση της ποιότητας του εδάφους, υπό το πρίσμα της αειφορικής αγροτικής ανάπτυξης. Δαπάνες με χαμηλό βαθμό ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής διάστασης στο συνολικό μίγμα των δράσεων που σκοπεύουν να ενισχύσουν θα πρέπει να τοποθετούνται σε αρκετά χαμηλότερη προτεραιότητα από κονδύλια που προορίζονται για την ενίσχυση δράσεων με περιβαλλοντικά συμβατότερα αποτελέσματα.

Η λεπτομερής διαμόρφωση των προτεινόμενων μέτρων πραγματοποιείται στην ενότητα 7.3. της παρούσας.

7.2.3.7 Αξιολόγηση των επιπτώσεων στα νερά

Η ανάλυση των ενοτήτων 7.2.1 και 7.2.2 κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η υλοποίηση του ΠΑΑ δεν συνδέεται με αρνητικές επιπτώσεις στα νερά της Κύπρου.

Πίνακας 7-13: Σύνοψη των επιπτώσεων του ΠΑΑ στα νερά

Αριθμός στήλης →	1	2	3	4	5		6	7	8	9
	Κατευθυνση	Έκταση	Ένταση	Μηχανισμός	Εμφάνιση	Παραμονή	Χρονικός ορίζοντας	Αθροιστικότητα ή συνέργεια	Δυνατότητα πρόληψης	Δυνατότητα περιορισμού ή αντιστροφής
Κατανάλωση και αποθέματα νερού, λόγω μεταβολής στην τομεακή ζήτηση νερού από τη γεωργία	+	■ ■	■ ■	Π	A	~		☒	☒	☒
Ποιότητα των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, λόγω των επιπέδων ρύπανσης των επιφανειακών υδάτων	+	■ ■	■ ■	Δ	M	~		☒	☒	☒
Ποιότητα των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, λόγω των επιπέδων ρύπανσης των υπόγειων υδάτων	+	■ ■	■ ■	Δ	M	~		☒	☒	☒
Οικολογική κατάσταση των επιφανειακών υδατικών σωμάτων	+	■	■	Δ	M	~		☒	☒	☒

Ειδικότερα, διαγνώσθηκε ότι:

- Με τα μέτρα της 4^{ης} Προτεραιότητας υπάρχει ειδική κατηγορία επενδύσεων σύμφωνα με την οποία θα υλοποιούνται αποκλειστικά και μόνο δράσεις περιβαλλοντικού χαρακτήρα σε θέματα διαχείρισης γεωργικών και κτηνοτροφικών αποβλήτων, διαχείρισης και εξοικονόμησης υδατινών πόρων, έργων εμπόδισης της διάβρωσης του εδάφους κ.α. Επιπλέον με την βελτίωση της διαχείρισης υδάτων, δίδεται η δυνατότητα να αμβλυνθούν οι αδυναμίες που σχετίζονται με τις σημαντικές κτηνοτροφικές μονάδες με ελλείπουσες εγκαταστάσεις διαχείρισης λυμάτων, με την υψηλή κατανάλωση υπόγειων υδατικών πόρων, και να εξαλειφθεί η απειλή που σχετίζεται με την ένταση των φαινόμενων λειψυδρίας λόγω κλιματικών αλλαγών.
- Με τα μέτρα της 5^{ης} Προτεραιότητας, και ειδικότερα με την αύξηση της αποδοτικότητας της χρήσης νερού στην γεωργία, δίδεται η δυνατότητα να αμβλυνθούν οι αδυναμίες που παρατηρείται από την περιορισμένη χρήση κλειστών συστημάτων υδροπονίας σε θερμοκηπιακές καλλιέργειες, και την περιορισμένη χρήση Ολοκληρωμένων Πληροφοριακών Συστημάτων στην διαχείριση υδάτων και να εξαλειφθούν οι απειλές που αναμένονται από την καθυστέρηση στην εφαρμογή των προβλεπόμενων Διαχειριστικών μέτρων που προβλέπονται στην Οδηγία Πλαίσιο για τα νερά
- Στην Κύπρο, όπως και στις πλείστες μεσογειακές χώρες, τα ύδατα είναι ο πιο ελλειμματικός πόρος της γεωργίας και ως εκ τούτου επιβάλλεται η σωστή διαχείριση και εξοικονόμησή του αλλά και διαφύλαξη της ποιότητας του. Με την ένταξη του καθεστώτος αναμένεται η εφαρμογή καινοτόμου συστήματος υψηλής τεχνολογίας για παρακολούθηση της κατανάλωσης νερού, η δημιουργία υποδομής για ένταξη στο υδατικό ισοζύγιο ανακυκλωμένου νερού τριτοβάθμιας επεξεργασίας κ.α. Από τα έργα υποδομής για την εξοικονόμηση νερού ενδεχομένως αρνητική επίπτωση να υποστούν οι μεταβλητές που

χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση της οικολογικής κατάστασης και του δυναμικού των επιφανειακών υδάτων (μορφολογικές συνθήκες, συνθήκες θρεπτικών ουσιών). Η αυτονόητη συμμόρφωση του Προγράμματος με το αυστηρό πάγιο ρυθμιστικό πλαίσιο που προστατεύει την οικολογική παροχή των επιφανειακών υδάτων, θα αποτρέψει ενδεχόμενες μεταβολές στρατηγικού επιπέδου.

Παρά ταύτα, έμμεσες αρνητικές επιπτώσεις στα νερά ενδέχεται να επέλθουν ως παράπλευρη απόρροια μεταβολών σε άλλους περιβαλλοντικούς παράγοντες, με κυριότερους αυτούς του εδάφους. Παραδείγματος χάριν, οι ρυθμίσεις για τη συγκράτηση της υπερβολικής αύξησης στη χρήση λιπασμάτων, οι οποίες προτείνονται στο πλαίσιο της πρόληψης επιπτώσεων στο έδαφος, αναμένεται να προλάβουν επίσης την εμφάνιση φαινομένων ευτροφισμού ή άλλων αλλοιώσεων στην ποιότητα των νερών.

Με βάση τα παραπάνω στοιχεία, συνάγεται ότι το είδος των μέτρων που προτείνονται στο πλαίσιο πρόληψης των επιπτώσεων σε άλλους περιβαλλοντικούς παράγοντες, είναι επαρκή και για την προστασία των υδάτων.

7.2.3.8 Αξιολόγηση των επιπτώσεων στον αέρα

Η ανάλυση των ενοτήτων 7.2.1 και 7.2.2. κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι επιπτώσεις στον αέρα προέρχονται δράσεις που απαντώνται στις δύο πρώτες ομάδες μέτρων του ΠΑΑ Σε συνοπτική μορφή, περιγράφονται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 7-14: Σύνοψη των επιπτώσεων του ΠΑΑ στον αέρα

Αριθμός στήλης →	1	2	3	4	5		6	7	8	9
	Κατεύθυνση	Έκταση	Ένταση	Μηχανισμός	Εμφάνιση	Παραμονή	Χρονικός ορίζοντας	Αβροστικότητα ή συνέργεια	Δυνατότητα πρόληψης	Δυνατότητα περιορισμού ή αντιστροφής
Συνολική κατανάλωση ενέργειας	+	■	■	Π	M	~		☑	☒	☒
Ποσοστό συνεισφοράς στην παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ	+	■■	■■	Π	M	~		☑	☒	☒

Η προώθηση της λειτουργίας βραχέων αλυσίδων διάθεσης τροφίμων θα συμβάλει σημαντικά στη μείωση αφενός του κόστους μεταφοράς των προϊόντων στον τελικό καταναλωτή και αφετέρου στη μείωση της μόλυνσης του περιβάλλοντος λόγω μειωμένης κατανάλωσης καυσίμων και κατ'επέκταση μείωσης των εκπεμπόμενων ρύπων στην ατμόσφαιρα.

Επίσης με την διευκόλυνση της προμήθειας και της χρήσης ΑΠΕ υποπροϊόντων, αποβλήτων, υπολειμμάτων και λοιπών πρώτων υλών εκτός τροφίμων για τους σκοπούς της βιο-οικονομίας, και την μείωση εκπομπών υποξειδίου του αζώτου και μεθανίου από τη γεωργία, δίδεται η δυνατότητα να εξαλειφθεί η απειλή που παρατηρείται από την απουσία επενδυτικού ενδιαφέροντος για την υλοποίηση επενδύσεων.

Συνεπώς, καθ'όσον τα αποτελέσματα των δράσεων θα συμβάλουν θετικά στην συνολική κατανάλωση ενέργειας, και στο ποσοστό συνεισφοράς στην παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ, οι αναμενόμενες μεταβολές είναι θετικές και δεν απαιτούνται επιπλέον μέτρα.

Από τα έργα υποδομής που προγραμματίζονται ενδεχόμενες επιπτώσεις στα επίπεδα ατμοσφαιρικών ρύπων στο υφιστάμενο ατμοσφαιρικό περιβάλλον θα είναι τοπικού χαρακτήρα και χωρίς διαθεματική έκταση, με δυνατότητα πλήρους αντιμετώπισης σε μεταγενέστερο στάδιο περιβαλλοντικής αδειοδότησης του κάθε έργου.

7.2.3.9 Αξιολόγηση των επιπτώσεων στους κλιματικούς παράγοντες

Η ανάλυση των ενοτήτων 7.2.1 και 7.2.2. κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι επιπτώσεις στον πληθυσμό προέρχονται δράσεις που απαντώνται σε κάθε μία ομάδα μέτρων του ΠΑΑ. Σε συνοπτική μορφή, περιγράφονται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 7-15: Σύνοψη των επιπτώσεων του ΠΑΑ στους κλιματικούς παράγοντες

Αριθμός στήλης →	1	2	3	4	5		6	7	8	9
	Κατεύθυνση	Έκταση	Ένταση	Μηχανισμός	Εμφάνιση	Παραμονή	Χρονικός ορίζοντας	Αβροστικότητα ή συνέργεια	Δυνατότητα πρόληψης	Δυνατότητα περιορισμού ή αντιστροφής
Μεταβολή										
Σύνολο εκπεμπόμενων αερίων του θερμοκηπίου του θερμοκηπίου	+	■ ■	■ ■	Δ	M	~		☑	☒	☒
Κλιματική αλλαγή και διαχείριση κινδύνων	+	■ ■	■ ■	Δ	M	!		☑	☒	☒

Ειδικότερα, διαγνώσθηκε ότι:

- Σε ότι αφορά την κλιματική αλλαγή και την ανάγκη προσαρμογής στις νέες συνθήκες που δημιουργούνται, έχει καταγραφεί και αναδεικτεί η άμεση ανάγκη αναδιάρθρωσης των καλλιεργειών λαμβάνοντας υπόψη τις υδατικές ανάγκες και την παραγωγικότητά τους, στα πλαίσια των ξηροθερμικών συνθηκών και της έλλειψης νερού που παρατηρούνται. Η προσαρμογή αυτή στο κλίμα αποτελεί ύψιστη προτεραιότητα καθώς η Κύπρος έρχεται πολλές φορές αντιμέτωπη με τις συνέπειες των κλιματικών αλλαγών και ειδικότερα τις συχνές ξηρασίες και τα προβλήματα που αυτές δημιουργούν. Η έρευνα σε ότι αφορά νέες ποικιλίες ή τροποποίηση γηγενών ποικιλιών με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά θα βοηθήσει στην αντιμετώπιση του προβλήματος και στην προσαρμογή στις αλλαγές αυτές. Πρόσθετα η υιοθέτηση νέων συστημάτων καλλιέργειας και η ανάπτυξη μεθόδων και τεχνολογίας γεωργικής δραστηριότητας σε ορεινές περιοχές θα έχουν θετικά αποτελέσματα στην όλη προσπάθεια.
- Με το μέτρο 16.2, έμφαση επίσης δίνεται και σε έργα που συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος, στην άμβλυση των προβλημάτων που προκύπτουν εξαιτίας των κλιματικών αλλαγών καθώς και σε μέτρα προσαρμογής στα νέα περιβαλλοντικά και κλιματολογικά δεδομένα.

- Με την προώθηση δέσμευσης διοξειδίου του άνθρακα στη γεωργία και δασοκομία, δίδεται η δυνατότητα να αμβλυνθεί η αδυναμία που δημιουργείται από τις συχνές πυρκαγιές και να εξαλειφθεί η απειλή αύξησης των δασικών πυρκαγιών λόγω της κλιματικής αλλαγής.
- Επιπλέον, με την αποτροπή της ύπαρξης ξηρών ζιζανίων στο έδαφος, επιτυγχάνεται μείωση εκπομπών αερίων θερμοκηπίου (NO₂ και CH₄), λόγω περιορισμού των πυρκαγιών και των επιβλαβών αερίων που εκκρίνονται στην ατμόσφαιρα κατά τη διάρκεια της πυρκαγιάς. Η προτεινόμενη δράση περιορίζει την παρουσία ξηρής βλάστησης στα εδάφη των οπωρώνων, που παρατηρείται κατά τη χρήση των ζιζανιοκτόνων, αφού τα ζιζάνια ενσωματώνονται στο έδαφος, αποταμιεύοντας παράλληλα οργανική ουσία. Αναμένεται επιπλέον, λόγω του περιορισμού της χρήσης αγροχημικών (ζιζανιοκτόνων), θετικό ισοζύγιο εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, έμμεσα, μέσω της μείωσης εκπομπών από την παρασκευή και εφαρμογή τους στην εκμετάλλευση.
- Επιπλέον, η απαγόρευση χρήσης ανόργανων αζωτούχων λιπασμάτων στη βιολογική γεωργία, συμβάλλει σημαντικά στον περιορισμό των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου αφού κατά την εφαρμογή τους στο έδαφος, εκλύονται σημαντικές ποσότητες αμμωνίας.

Με βάση τα παραπάνω στοιχεία, συνάγεται αναφορικά με την κλιματική αλλαγή, ότι η γεωργία μπορεί να είναι μέρος της προσπάθειας να αντιμετωπιστεί η αλλαγή του κλίματος με τρεις βασικούς τρόπους: α) μειώνοντας τις δικές της εκπομπές αερίων, β) βελτιώνοντας τη λειτουργία αποθήκευσης διοξειδίου άνθρακα των γεωργικών εδαφών και γ) συμβάλλοντας στην παραγωγή ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και βιοδιασπώμενων προϊόντων.

Προκειμένου λοιπόν οι επιλογές του ΠΑΑ να ευθυγραμμίζονται πλήρως με τις κατευθύνσεις:

- της Στρατηγικής της Ευρώπης 2020,
- τις Ολοκληρωμένες Κατευθυντήριες Γραμμές των Προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020,
- του Εθνικού Μεταρρυθμιστικού Πρόγραμμα της Κύπρου για
- του Στρατηγικού Σχεδίου για τον Περιορισμό Εκπομπών Αερίων του Θερμοκηπίου.
- της Ολοκληρωμένης προσέγγισης και ανάπτυξης του Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου Προσαρμογής στην Αλλαγή του Κλίματος (ΕΣΣΠΑΚ)

στην ενότητα 7.3, προτείνονται μια δέσμη πρόσθετων μέτρων αναφορικά με την επίδραση του ΠΑΑ στους κλιματικούς παράγοντες.

7.2.3.10 Αξιολόγηση των επιπτώσεων στα υλικά περιουσιακά στοιχεία

Η ανάλυση των ενοτήτων 7.2.1 και 7.2.2 κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η υλοποίηση του ΠΑΑ δεν συνδέεται με οποιοσδήποτε επιπτώσεις στρατηγικού επιπέδου στα υλικά περιουσιακά στοιχεία. Πράγματι, στο Πρόγραμμα δεν περιλαμβάνονται δράσεις που να αφορούν είτε σε κρατικοποιήσεις ιδιωτικών περιουσιακών στοιχείων είτε σε ιδιωτικοποιήσεις ή μετοχοποιήσεις δημόσιων περιουσιακών στοιχείων. Οι όποιες απαλλοτριώσεις ιδιωτικών εκτάσεων χρειαστούν για την υλοποίηση των έργων που θα επιλεγούν προς ένταξη στο ΠΑΑ, εκτιμώνται ως τοπικού χαρακτήρα, χωρίς αναμενόμενες διαταραχές σε επίπεδο Χώρας. Οι επιπτώσεις των εξελίξεων αυτών μπορούν να αντιμετωπισθούν πλήρως με βάση το ισχύον νομικό πλαίσιο.

7.2.3.11 Αξιολόγηση των επιπτώσεων στην πολιτιστική κληρονομιά

Όπως διαπιστώθηκε κατά τα στάδια προσδιορισμού και χαρακτηρισμού των επιπτώσεων, ως προς την πολιτιστική κληρονομιά αναμένονται θετικές αλλαγές, λόγω της προώθησης και αγοράς παραδοσιακών προϊόντων που θα ενισχύσουν τον βαθμό ανάδειξης του πλούσιου πολιτιστικού αποθέματος της νήσου. Παράλληλα, θα πρέπει να τονισθεί ότι το ισχύον νομικό πλαίσιο προστασίας της πολιτισμικής κληρονομιάς είναι απολύτως επαρκές ως προς τη δυνατότητα του να αποτρέπει δυσμενείς επιπτώσεις στις αρχαιότητες και τα μνημεία.

Βάσει των διαπιστώσεων αυτών, δεν απαιτούνται η εισαγωγή επιπλέον μέτρων στο ΠΑΑ για την προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς.

7.2.3.12 Αξιολόγηση των επιπτώσεων στο τοπίο

Η ανάλυση των ενοτήτων 7.2.1 και 7.2.2. κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα προέρχονται κυρίως από δράσεις της 1^{ης} και 2^{ης} ομάδας μέτρων του ΠΑΑ. Σε συνοπτική μορφή, περιγράφονται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 7-16: Σύνοψη των επιπτώσεων του ΠΑΑ στο τοπίο

Αριθμός στήλης →	1	2	3	4	5		6	7	8	9
	Κατεύθυνση	Έκταση	Ένταση	Μηχανισμός	Εμφάνιση	Παραμονή	Χρονικός ορίζοντας	Αβροιστικότητα ή συνέργεια	Δυνατότητα πρόληψης	Δυνατότητα περιορισμού ή αντιστροφής
Διατήρηση της ποικιλομορφίας του αγροτικού τοπίου	-	■	■■	Δ	A	~		☑	■■	■
Χρησιμοποιούμενη γεωργική γη	+	■■■	■■	Π	A	~		☑	☒	☒

- Με τις ενισχύσεις πρώτης εγκατάστασης νέων γεωργών, είναι πιθανόν αφενός να αυξηθεί η χρησιμοποιούμενη γεωργική γη και αφετέρου να μεταβληθεί προς την αρνητική κατεύθυνση το τοπίο, καθώς αυξάνεται η ομογενοποίηση του και διαταράσσεται η ποικιλομορφία αυτού και των ενδιαιτημάτων του, οδηγώντας σε απώλεια της βιοποικιλότητας των γεωργικών εκτάσεων και διατάραξη των υπηρεσιών οικοσυστήματος.

Προχωρώντας στην **αξιολόγηση των επιπτώσεων** αυτών, προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα:

1. Η συνισταμένη κατεύθυνση ως προς τις επιπτώσεις του ΠΑΑ στο τοπίο είναι επί το πλείστον θετική.
2. Η αρνητική επίπτωση είναι δυνατόν να προληφθεί, ενώ η εκ των υστέρων αναστροφή τους είναι πολύ δύσκολη.
3. Λαμβάνοντας υπόψη το μηχανισμό ενδεχόμενης εμφάνισης των συγκεκριμένων επιπτώσεων
 - τα αναγκαία προληπτικά μέτρα θα πρέπει να ληφθούν στο *επίπεδο του προγράμματος*, ενώ η τήρησή τους θα πρέπει να διασφαλίζεται και κατά την υλοποίηση ορισμένων δράσεων στο μέλλον,

- ο στόχος των μέτρων θα πρέπει να είναι η αποτροπή των αιτίων που οδηγούν σε ομογενοποίηση του αγροτικού τοπίου και όχι οι επιπτώσεις καθ' εαυτές.

4. Το είδος των μέτρων θα πρέπει να είναι:

- Να ενσωματωθεί στο ΠΑΑ, η ολοκληρωμένη προστασία και αποκατάσταση των χορτολιβαδικών εκτάσεων με πλήρη ταυτοποίηση και χαρτογράφηση των εκτάσεων αυτών, με την διαφοροποίηση σε τύπους, ποιότητες και διαχείριση όπου απαιτείται.
- Να ενσωματωθούν στο ΠΑΑ, λεπτομερείς μελέτες εκτιμήσεις των πιθανών επιπτώσεων των γεωργικών, δασοπονικών (πχ δημιουργία αντιπυρικών ζωνών, δασικών δρόμων κλπ), αλλά και άλλων πρακτικών χρήσης βιολογικών πόρων (π.χ. συλλογές κλπ) σε περιοχές ιδιαίτερης περιβαλλοντικής σημασίας για την Κύπρο.

Συμπερασματικά, οι ενδεχόμενες επιπτώσεις στο τοπίο από την υλοποίηση του ΠΑΑ είναι μικρής έντασης και μπορούν να προληφθούν με κατάλληλα μέτρα, το είδος των οποίων αναλύθηκε πιο πάνω. Η λεπτομερής διαμόρφωση των προτεινόμενων μέτρων πραγματοποιείται στην ενότητα 7.3. της παρούσας.

7.2.3.13 Αξιολόγηση των επιπτώσεων από τις μεταβολές των πολυτροπικών περιβαλλοντικών πιέσεων

Μέχρι το σημείο αυτό, η αξιολόγηση των επιπτώσεων κάλυψε τις κατηγορίες που χρησιμοποιούνται στο σημείο σ' του Παραρτήματος I της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ για την αδρή ταξινόμηση των περιβαλλοντικών μέσων. Όπως όμως έχει ήδη αναφερθεί, πέραν των κατηγοριών αυτών αναμένονται μεταβολές σε μια σειρά παραγόντων που λειτουργούν αιτιακά ως προς την άσκηση πολυτροπικών περιβαλλοντικών πιέσεων· με άλλα λόγια, πρόκειται για αποτελέσματα ανθρωπογενών δραστηριοτήτων που μεταβάλλουν περισσότερες από μια περιβαλλοντικές παραμέτρους.

Πίνακας 7-17: Σύνοψη των επιπτώσεων του ΠΑΑ από τις μεταβολές των πολυτροπικών περιβαλλοντικών πιέσεων

Αριθμός στήλης →	1	2	3	4	5		6	7	8	9
	Κατεύθυνση	Έκταση	Ένταση	Μηχανισμός	Εμφάνιση	Παραμονή	Χρονικός ορίζοντας	Αβροιστικότητα ή συνέργεια	Δυνατότητα πρόληψης	Δυνατότητα περιορισμού ή αντιστροφής
Διαχείριση των γεωργικών αποβλήτων	+	■■■■	■■■■	Π	A	~		☒	☒	☒
Εξασφάλιση ενέργειας από τις πρακτικές διαχείρισης των αποβλήτων	+	■	■■	Π	A	~		☒	☒	☒
Αποδοτικότητα των πόρων	+	■■	■■	Π	A	~		☒	☒	☒
Επίπεδο καινοτομίας στους τομείς γεωργίας, κτηνοτροφίας και τροφίμων στις αγροτικές περιοχές	+	■■■■	■■■■	Π	A	~		☒	☒	☒
Συνολικό οικολογικό αποτύπωμα της αγροτικής πολιτικής	+	■■	■■	Δ	M	~		☒	☒	☒

Στην ενότητα 7.2.1 εκτιμήθηκαν οι μεταβολές που πρόκειται να επέλθουν σε τέτοιους παράγοντες από την υλοποίηση του ΠΑΑ. Η αξιολόγηση των επιπτώσεων από τις μεταβολές αυτές διεξάγεται κατά το ακόλουθο σκεπτικό:

- Λόγω των παρεμβάσεων των μέτρων για τη διαχείριση και ορθή διάθεση των γεωργικών αποβλήτων, θεραπεύεται σε μεγάλο βαθμό ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της σημερινής κατάστασης στην Κύπρο και αναστέλλονται μια σειρά από πιέσεις, προερχόμενες από την ανεξέλεγκτη διάθεση των γεωργικό-κτηνοτροφικών αποβλήτων. Συνεπώς:
 - οι στρατηγικού επιπέδου επιπτώσεις από τις παρεμβάσεις για τη διαχείριση και ορθή διάθεση των γεωργοκτηνοτροφικών αποβλήτων είναι θετικές και δεν απαιτούν επιπλέον μέτρα στο επίπεδο του προγράμματος,
 - οι οποίες περιβαλλοντικές επιπτώσεις από τα έργα που θα επιλεγούν προς υλοποίηση στο πλαίσιο των παραπάνω παρεμβάσεων, εξαντλούνται σε τοπικό επίπεδο και μπορούν να αντιμετωπισθούν πλήρως κατά τα στάδια της ΕΠΕ σύμφωνα με το Ν. 140(I)-2005.
- Οι παρεμβάσεις για την ενίσχυση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, για την εξασφάλιση ενέργειας από τη διαχείριση γεωργοκτηνοτροφικών αποβλήτων, για την αποδοτικότητα των πόρων και για την αύξηση του επιπέδου καινοτομίας σε γεωργία, κτηνοτροφία και τροφίμων στις αγροτικές περιοχές, αναμένεται να βελτιώσουν συνδυαστικά με τα υπόλοιπα μέτρα του ΠΑΑ τη συνολική οικολογική αποτύπωση της αγροτικής πολιτικής. Αν και η αύξηση δεν αναμένεται να είναι θεαματική, η εξέλιξη κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση και δεν χρειάζονται πρόσθετα μέτρα σε επίπεδο προγράμματος, πέραν ορισμένων διαθεματικών που συμβάλλουν στην αύξηση του οικολογικού αποτυπώματος του ΠΑΑ.

7.3 ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΩΝ ΜΕΤΡΩΝ

7.3.1 Μέτρα για τη βιοποικιλότητα

Όπως έχει αναφερθεί στην ενότητα 7.2.3.1, για την προστασία και διατήρηση της βιοποικιλότητας απαιτείται η λήψη ορισμένων μέτρων στο τρέχον επίπεδο προγραμματισμού. Ένα τμήμα των μέτρων αυτών είναι σκόπιμο να ενσωματωθεί στο τελικό έγγραφο προγραμματισμού, μετά την αξιολόγησή τους κατά τη διαδικασία του Ν. 102(Ι)-2005, ενώ κάποιες από τις υπόλοιπες προτάσεις αναφέρονται στο στάδιο της υλοποίησης.

7.3.1.1 Προτάσεις για τους άξονες προτεραιότητας και τις ενδεικτικές παρεμβάσεις

Η εξειδίκευση των μέτρων προστασίας της βιοποικιλότητας σε επίπεδο προτεραιοτήτων και μέτρων, προτείνεται να λάβει τη μορφή ενσωμάτωσης κατάλληλων προβλέψεων στη διατύπωση του τελικού εγγράφου προγραμματισμού, με στόχο την πληρέστερη σύνδεση στρατηγικών στόχων και τελικών παρεμβάσεων. Θα πρέπει να προταθούν κατάλληλα μέτρα διαχείρισης των περιοχών περιβαλλοντικής προτεραιότητας και υψηλής φυσικής αξίας. Οι δράσεις που θα ήταν σκόπιμο να ενσωματωθούν ενδεικτικά είναι:

- η καλλιέργεια φυτειών με μειωμένο αρνητικό περιβαλλοντικό αντίκτυπο.
- η ολοκληρωμένη προστασία και αποκατάσταση των χορτολιβαδικών εκτάσεων με πλήρη ταυτοποίηση και χαρτογράφηση των εκτάσεων αυτών, με την διαφοροποίηση σε τύπους, ποιότητες και διαχείριση όπου απαιτείται.
- λεπτομερείς μελέτες εκτιμήσεις των πιθανών επιπτώσεων των γεωργικών, δασοπονικών (πχ δημιουργία αντιπυρικών ζωνών, δασικών δρόμων κλπ), αλλά και άλλων πρακτικών χρήσης βιολογικών πόρων (π.χ. συλλογές κλπ) σε περιοχές ιδιαίτερης περιβαλλοντικής σημασίας για την Κύπρο.
- ειδική μελέτη για τον καθορισμό ενός νομικού πλαισίου μέσω του οποίου θα παρακολουθούνται τα αποτελέσματα στην βιοποικιλότητα, ώστε να αξιολογείται η αποτελεσματικότητα της γεωργικής πολιτικής έναντι των στόχων που έχουν τεθεί στην Ε.Ε.
- αποτελεσματική και επαρκής χρηματοδότηση για τη δημιουργία και εφαρμογή διαχειριστικών σχεδίων για τις περιοχές του δικτύου NATURA 2000 καθώς και επιπρόσθετη υποστήριξη σε γεωργούς και δασοκαλλιεργητές εντός περιοχών NATURA 2000, με προϋπόθεση την τήρηση διαχειριστικών απαιτήσεων που πηγάζουν από τα διαχειριστικά σχέδια των περιοχών NATURA 2000.

7.3.1.2 Προτάσεις για την υλοποίηση του ΠΑΑ

Κατά τα αρχικά στάδια υλοποίησης των δράσεων του προγράμματος πρόκειται να θεσπιστούν κριτήρια για την επιλογή των σχεδίων που θα ενισχυθούν. Με βάση την αρχή της πρόληψης, το ενδιαφέρον των μέτρων για τη βιοποικιλότητα εστιάζεται στο στάδιο αυτό. Προτείνεται:

1. Η εισαγωγή, στα κριτήρια επιλεξιμότητας, της περιβαλλοντικής συμβατότητας του σχεδίου που προτείνεται για ένταξη στο πρόγραμμα. Ειδικότερα, θα πρέπει να εξασφαλισθεί η δυνατότητα του μηχανισμού υλοποίησης του ΠΑΑ ως προς την εξ' αρχής πληροφόρησή του σχετικά με τις ενδεχόμενες επιπτώσεις που ένα σχέδιο έργου ή δραστηριότητας μπορεί να έχει σε ενδιαφέρουσες για τη βιοποικιλότητά τους περιοχές και ως προς την

επιλογή εκείνων των σχεδίων που χαρακτηρίζονται από λεπτομερές αποδεδειγμένη συμβατότητα με το φυσικό περιβάλλον.

2. Καθιέρωση ειδικών κριτηρίων περιβαλλοντικής συμβατότητας, τα οποία μπορούν να αναζητηθούν στην κατεύθυνση διασφάλισης επαρκούς απόστασης των περιβαλλοντικά εντατικών νέων εγκαταστάσεων από τα όρια περιοχών που προτείνονται προς ένταξη στο δίκτυο Natura 2000 ή περιοχών που προστατεύονται για το φυσικό τους περιβάλλον με άλλες διατάξεις. Αποστάσεις από 400 m έως 800 m μεταξύ τέτοιων εγκαταστάσεων και ορίων προστατευόμενης περιοχής είναι επαρκείς για τις περισσότερες περιπτώσεις. Πάντως οι τελικές αποστάσεις θα πρέπει να καθοριστούν με τρόπο που θα συναρτά την απόσταση από τα όρια με την ένταση των επιπτώσεων του έργου ή της δραστηριότητας, ώστε να μην αποκλείονται περιβαλλοντικά συμβατές πρωτοβουλίες που θα συνέβαλλαν στη βιώσιμη ανάπτυξη των προστατευόμενων περιοχών.

7.3.2 Μέτρα για τον πληθυσμό και την υγεία

Όπως διαπιστώθηκε από την ανάλυση του προηγούμενου κεφαλαίου και συμπερασματικά αναφέρθηκε στις ενότητες 7.2.3.2 και 7.2.3.3 η υλοποίηση του ΠΑΑ δεν εκτιμάται ότι θα επιδεινώσει με οποιοδήποτε τρόπο τις παραμέτρους που δρουν καθοριστικά για τον πληθυσμό και την υγεία. Στην πράξη, το συμπέρασμα αυτό αντικατοπτρίζει την ορθή ενσωμάτωση των ανάλογων αρχών κατά την κατάρτιση του ΠΑΑ.

Για τους λόγους αυτούς, δεν απαιτείται η λήψη μέτρων πρόληψης για τον πληθυσμό και την ανθρώπινη υγεία.

7.3.3 Μέτρα για την πανίδα

Όπως διαπιστώθηκε στην ανάλυση του προηγούμενου κεφαλαίου και συμπερασματικά αναφέρθηκε στην ενότητα 7.2.3.4, οι αιτιακοί παράγοντες που είναι πιθανόν να επηρεάσουν δυσμενώς την πανίδα είναι ακριβώς οι ίδιοι με αυτούς της βιοποικιλότητας, γεγονός αναμενόμενο λόγω της άμεσης συσχέτισης των δύο αυτών περιβαλλοντικών συνιστωσών. Η διαπίστωση αυτή, σε συνδυασμό με τη λεπτομερή υφή των μέτρων που έχουν προταθεί για τη βιοποικιλότητα στην ενότητα 7.3.1, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι δεν απαιτούνται επιπλέον μέτρα για την προστασία της πανίδας· αυτά για τη βιοποικιλότητα είναι επαρκή.

7.3.4 Μέτρα για τη χλωρίδα

Στην ενότητα 7.2.3.5 διαπιστώθηκε ότι η υλοποίηση του ΠΑΑ είναι πιθανόν να οδηγήσει σε μεταβολές της χλωρίδας της Κύπρου, οι οποίες

- είναι ιδιαίτερα μικρής έντασης και έκτασης,
- είναι δυνατόν να προληφθούν τόσο με την εφαρμογή της ισχύουσας νομοθεσίας όσο και κατά το στάδιο ΕΠΕ των μεμονωμένων έργων.

Τα δεδομένα αυτά, οδήγησαν στο συμπέρασμα σχετικά με τη μη-απαίτηση μέτρων για τη χλωρίδα στο ΠΑΑ.

7.3.5 Μέτρα για το έδαφος

Η ανάλυση στην ενότητα 7.2.3.6, κατέληξε στη διαπίστωση ότι για την προστασία της ποιότητας του εδάφους απαιτείται η λήψη ορισμένων μέτρων στο τρέχον επίπεδο προγραμματισμού.

Τα μέτρα αυτά είναι σκόπιμο να ενσωματωθεί στο τελικό έγγραφο προγραμματισμού, μετά την αξιολόγησή τους κατά τη διαδικασία του Ν. 102(Ι)-2005.

Ειδικότερα:

1. Στο επίπεδο του ΠΑΑ, θα πρέπει να περιληφθούν στις ενημερωτικές ενέργειες του ΠΑΑ εκστρατείες ενημέρωσης προς την κατεύθυνση συγκράτησης της χρήσης λιπασμάτων. Κάτι τέτοιο είναι εφικτό, αλλά και ορθότερο ως πρακτική, λαμβάνοντας υπόψη ότι ο περιορισμός των λιπασμάτων – ως μέτρο για το έδαφος – προκύπτουν από την ενίσχυση των ενημερωτικών και προωθητικών ενεργειών για τη βιολογική γεωργία και τις ήπιες καλλιεργητικές μεθόδους.
2. Επιπλέον θα πρέπει να γίνει λεπτομερής αξιολόγηση των επιλέξιμων δαπανών του ΠΑΑ που κατευθύνονται προς ενίσχυση της ποιότητας του εδάφους, υπό το πρίσμα της αειφορικής αγροτικής ανάπτυξης. Δαπάνες με χαμηλό βαθμό ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής διάστασης στο συνολικό μίγμα των δράσεων που σκοπεύουν να ενισχύσουν θα πρέπει να τοποθετούνται σε αρκετά χαμηλότερη προτεραιότητα από κονδύλια που προορίζονται για την ενίσχυση δράσεων με περιβαλλοντικά συμβατότερα αποτελέσματα.
3. Ο δείκτης ποιότητας του εδάφους (ποσοστό οργανικής ουσίας) ο οποίος θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και ως δείκτης για την δέσμευση άνθρακα στο έδαφος, άρα και ως δείκτης για την κλιματική αλλαγή, δείχνει πολύ χαμηλές επιδόσεις της Κύπρου (χαμηλότερος στην ΕΕ). Διαφαίνεται πως δεν υπάρχει φορέας ή μεθοδολογία παρακολούθησης και αξιολόγησης της διάβρωσης των εδαφών. Μπορεί να προταθεί ως μέτρο η ειδική μελέτη για τον καθορισμό ενός φορέα και μιας μεθοδολογίας παρακολούθησης και αξιολόγησης της διάβρωσης των εδαφών σε σχέση με τα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα του ΠΑΑ .

7.3.6 Μέτρα για τα νερά

Όπως διαπιστώθηκε από την ανάλυση του προηγούμενου κεφαλαίου και συνοψίσθηκε στην ενότητα 7.2.3.7, τα μέτρα που προτείνονται στο πλαίσιο πρόληψης των επιπτώσεων στο έδαφος και στη βιοποικιλότητα, είναι επαρκή και για την προστασία των υδάτων. Συνεπώς, δεν απαιτείται η περαιτέρω ενσωμάτωση ειδικών για τα νερά μέτρων στο ΠΑΑ.

7.3.7 Μέτρα για τον αέρα

Η ανάλυση της ενότητας 7.2.3.8 διαπίστωσε ότι πέραν των θετικών επιδράσεων του ΠΑΑ στην ποιότητα του αέρα, ορισμένα μέτρα είναι απαραίτητα για την πρόληψη ενδεχόμενης επιδείνωσης της ποιότητας του αέρα. Συνεπώς, δεν απαιτείται η περαιτέρω ενσωμάτωση ειδικών για τα νερά μέτρων στο ΠΑΑ.

7.3.8 Μέτρα για τους κλιματικούς παράγοντες

Η ανάλυση στην ενότητα 7.2.3.9, κατέληξε στη διαπίστωση ότι για την περαιτέρω αντιμετώπιση και τον μετριασμό των επιπτώσεων του ΠΑΑ στην κλιματική αλλαγή, απαιτείται η λήψη ορισμένων πρόσθετων μέτρων στο τρέχον επίπεδο προγραμματισμού.

Τα μέτρα αυτά είναι σκόπιμο να ενσωματωθεί στο τελικό έγγραφο προγραμματισμού, μετά την αξιολόγησή τους κατά τη διαδικασία του Ν. 102(Ι)-2005.

Ειδικότερα:

1. Το ποσοστό εκπομπών του αερίου του θερμοκηπίου από την γεωργία κατά το 2010, αποτελεί το 6,3% των καθαρών εκπομπών από την γεωργία, έναντι του 7,6% στην ΕΕ-27, σημειώνοντας μείωση από τα αντίστοιχα ποσοστά της χρονοσειράς 2000-2005 και μικρή αύξηση από τα ποσοστά των ετών 2006-2009. Επομένως προκύπτει ανάγκη μείωσης της χρήσης λιπασμάτων αζώτου, ενίσχυση για τον εκσυγχρονισμό των αγροκτημάτων μέσω κτιρίων και εξοπλισμού χαμηλής ενεργειακής κατανάλωσης, εκπαιδευτικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες για την προώθηση της παραγωγής βιοαερίου.
2. Ενώ στην Ευρώπη παρατηρείται μια κλιμακούμενη μείωση της χρήσης ενέργειας ανά εκτάριο (από γεωργία και δασοκομία), στην Κύπρο παρατηρείται μια ανοδική τάση. Τα στοιχεία αυτά αναδεικνύουν την αναγκαιότητα λήψης μέτρων για την μείωση της χρήσης ενέργειας ανά εκτάριο. Η απορρόφηση του διοξειδίου του άνθρακα από τα γεωργικά εδάφη για το έτος 2010 στην Κύπρο εκτιμάται σε 669,7 ανά 1000 τη ισοδύναμου CO₂ σημειώνοντας μια μείωση της τάξεως του 7,3% από το 2000 έναντι του 8,7% στην ΕΕ-27. Για τον σκοπό αυτό, στο ΠΑΑ θα πρέπει περιληφθούν κατάλληλα μέτρα για τον έλεγχο των εκπομπών αμμωνίας από γεωργικές δραστηριότητες, όπως πρακτικές ορθολογικής διαχείρισης αζώτου, πρακτικές διατροφής των ζώων, τεχνικές εφαρμογής ανόργανων λιπασμάτων και λιπασμάτων ζωικής προέλευσης, κ.ά.
3. Από το 2010 η παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας από τη γεωργία (6,3 χιλιοτόνοι) και τη δασοκομία (5,0 χιλιοτόνοι), μειώθηκε σε απόλυτους όρους, αντιστρέφοντας έτσι την ανοδική τάση που επικρατούσε μέχρι 2007-2008 όσον αφορά κυρίως την παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας από τη δασοκομία (12,0 και 11,0 χιλιοτόνοι αντίστοιχα). Αντίθετα στην ΕΕ των 27 παρατηρείται μια ανοδική τάση. Επομένως προκύπτει ανάγκη στο ΠΑΑ να ενσωματωθούν κατάλληλα μέτρα πέραν της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, χρήση βιοδιασπώμενων προϊόντων, εφόσον παρατηρείται μια αναδυόμενη τάση που αφορά την εντονότερη χρήση ανανεώσιμων αγροτικών πόρων στη βιομηχανία, όπως τα αγροτικά υλικά, τα βιοπλαστικά ή τα βιοχημικά υλικά.

7.3.9 Μέτρα για τα υλικά περιουσιακά στοιχεία

Όπως συνοψίζεται στην ενότητα 7.2.3.10, η υλοποίηση του ΠΑΑ δεν συνδέεται με οποιοσδήποτε επιπτώσεις στρατηγικού επιπέδου στα υλικά περιουσιακά στοιχεία. Για το λόγο αυτό δεν απαιτούνται σχετικά μέτρα.

7.3.10 Μέτρα για την πολιτιστική κληρονομιά

Στην ενότητα 7.2.3.11, διαπιστώθηκε ότι αφ' ενός η υλοποίηση των μέτρων του ΠΑΑ για τα τοπικά παραδοσιακά προϊόντα αναμένεται να οδηγήσει σε θετικές επιδράσεις για την πολιτισμική κληρονομιά της Κύπρου και αφ' ετέρου το ισχύον νομικό πλαίσιο προστασίας αποτρέπει πλήρως δυσμενείς επιπτώσεις στις αρχαιότητες και τα μνημεία.

Με βάση τα στοιχεία αυτά, δεν απαιτούνται επιπρόσθετα μέτρα για την προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς.

7.3.11 Μέτρα για το τοπίο

Η ανάλυση στην ενότητα 4.2.3.12, κατέληξε στη διαπίστωση ότι για την προστασία του τοπίου απαιτείται η λήψη ορισμένων μέτρων στο τρέχον επίπεδο προγραμματισμού.

Τα μέτρα αυτά είναι σκόπιμο να ενσωματωθεί στο τελικό έγγραφο προγραμματισμού, μετά την αξιολόγησή τους κατά τη διαδικασία του Ν. 102(Ι)-2005.

Ειδικότερα:

1. Να ενσωματωθεί στο ΠΑΑ, η ολοκληρωμένη προστασία και αποκατάσταση των χορτολιβαδικών εκτάσεων με πλήρη ταυτοποίηση και χαρτογράφηση των εκτάσεων αυτών, με την διαφοροποίηση σε τύπους, ποιότητες και διαχείριση όπου απαιτείται.
2. Να ενσωματωθούν στο ΠΑΑ, λεπτομερείς μελέτες εκτιμήσεις των πιθανών επιπτώσεων των γεωργικών, δασοπονικών (πχ δημιουργία αντιτυρικών ζωνών, δασικών δρόμων κλπ), αλλά και άλλων πρακτικών χρήσης βιολογικών πόρων (π.χ. συλλογές κλπ) σε περιοχές ιδιαίτερης περιβαλλοντικής σημασίας για την Κύπρο.

7.3.12 Μέτρα για τις μεταβολές των πολυτροπικών περιβαλλοντικών πιέσεων

Στην ενότητα 7.2.3.13, αξιολογήθηκαν οι αναμενόμενες επιπτώσεις από τις μεταβολές των πολυτροπικών περιβαλλοντικών πιέσεων. Διαπιστώθηκε ότι μια σειρά παρεμβάσεων του ΠΑΑ επιφέρουν μεταβολές προς τη θετική κατεύθυνση και οι όποιες επιπτώσεις των έργων που θα υλοποιηθούν στα πλαίσια των παρεμβάσεων αυτών είναι δυνατόν να αντιμετωπισθούν αποτελεσματικά στο στάδιο της ΕΠΕ του Ν. 140(Ι)-2005. Παράλληλα, εντοπίστηκε η αναγκαιότητα λήψης ορισμένων μέτρων στο τρέχον επίπεδο σχεδιασμού για την βελτίωση του οικολογικού αποτυπώματος του ΠΑΑ.

Ειδικότερα

1. Θα πρέπει ενταχθούν όσο το δυνατόν περισσότερες εκτάσεις σε μέτρα με περιβαλλοντικό αντίκτυπο με απώτερο στόχο την περαιτέρω προστασία του περιβάλλοντος από τη γεωργική δραστηριότητα και τη διαφύλαξη της αειφορίας των παραγωγικών πόρων, και την επίτευξη των στόχων του πρώτου πυλώνα της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής¹. Για τον σκοπό αυτό, οι δράσεις που θα ενταχθούν στο ΠΑΑ συνιστάται
 - να μην επικαλύπτουν δράσεις που προνοούνται από το «πρασίνισμα» του πρώτου πυλώνα,
 - να είναι όντως επωφελείς για το περιβάλλον και ειδικότερα για την υποστήριξη της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημικών υπηρεσιών αλλά ταυτόχρονα
 - να είναι ελκυστικές για τους γεωργούς να ενταχθούν.
2. Έμφαση να δοθεί στο γεγονός ότι η όποια δραστηριότητα με άμεση επίδραση στο περιβάλλον όπως είναι ο πρωτογενής τομέας να γίνεται με απόλυτο σεβασμό προς το περιβάλλον και τους παραγωγικούς πόρους, ενώ παράλληλα να προστατεύονται τα

¹ Με το «πρασίνισμα», είναι υποχρεωτικό οι αγρότες στα κράτη μέλη της ΕΕ για να εισπράξουν το 30% των άμεσων ενισχύσεων, να ακολουθήσουν τα 3 βασικά μέτρα που είναι:

1. διατήρηση μόνιμων βοσκοτόπων
2. διαφοροποίηση καλλιεργειών (ένας γεωργός πρέπει να καλλιεργεί τουλάχιστον 2 καλλιέργειες όταν η καλλιεργήσιμη γη του υπερβαίνει τα 10 εκτάρια και τουλάχιστον 3 καλλιέργειες όταν η καλλιεργήσιμη γη του υπερβαίνει τα 30 εκτάρια. Η κύρια καλλιέργεια μπορεί να καλύπτει το πολύ το 75% της καλλιεργήσιμης γης. Εξαιρούνται οι δενδρώδεις καλλιέργειες.
3. διατήρηση μιας «περιοχής οικολογικής εστίασης», τουλάχιστον 5% της αρόσιμης έκτασης της εκμετάλλευσης, για εκμεταλλεύσεις με έκταση μεγαλύτερη από 15 εκτάρια (εξαιρουμένων των μόνιμων λειμώνων). Το ποσοστό αυτό θα ανέλθει στο 7%, μετά την έκθεση της Επιτροπής για μια νέα νομοθετική πρόταση το 2017.

Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να αξιολογηθεί η χρησιμότητα του μέτρου διαφοροποίησης των καλλιεργειών, και αντίστοιχα να ενταχθεί η όποια τροποποίηση αυτό υποστεί στο ΠΑΑ του 2014-2020.

διάφορα οικοσυστήματα που εξαρτώνται και επηρεάζονται άμεσα από την άσκηση γεωργίας. Η ορθή αξιοποίηση του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης και η απόδοση αντισταθμιστικής αποζημίωσης προς τους αγρότες αποτελεί κίνητρο ένταξής τους σε αυτό και άσκησης της γεωργίας κατά τρόπο που να μην είναι ζημιογόνος για το περιβάλλον και να προστατεύει τα οικοσυστήματα. Για τον σκοπό αυτό προτείνεται να διατεθεί επαρκή χρηματοδότηση στο κρατικό σύστημα παροχής γεωργικών συμβούλων για την κάλυψη των λειτουργικών τους εξόδων (υλικοτεχνική υποδομή, ανανέωσης ανθρώπινου δυναμικού κ.λπ.), ώστε να συνεχίζεται η παροχή οικολογικής τεχνογνωσίας στους αγρότες, χωρίς οικονομική επιβάρυνση για τους τελευταίους, ενόψει και του δημοσιονομικού προβλήματος της χώρας.

7.3.13 Σύνοψη προτάσεων για την αντιμετώπιση

Τα προτεινόμενα μέτρα αντιμετώπισης εστιάζονται στην εκ των προτέρων αποτροπή των επιπτώσεων, συμμορφούμενα πλήρως με την αρχή της πρόληψης, και στοχεύουν κυρίως στην πρόληψη των αιτίων της ενδεχόμενης περιβαλλοντικής επιδείνωσης, παρά στα αποτελέσματα, δηλαδή τις επιπτώσεις καθαυτές. Η αναδρομή στα αίτια των επιπτώσεων ανέδειξε ότι το σύνολο των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του ΠΑΑ μπορεί να αντιμετωπισθεί με την ανάληψη μέριμνας προς πέντε κατευθύνσεις, τις εξής:

1. Προστασία και διατήρηση της βιοποικιλότητας.
2. Διατήρηση της ποικιλομορφίας του αγροτικού τοπίου
3. Προστασία της ποιότητα σύστασης του εδάφους μέσω ρύθμισης των επιπέδων ρύπανσης λόγω γεωργικών δραστηριοτήτων
4. Περαιτέρω αντιμετώπιση και μετριασμός των επιπτώσεων του ΠΑΑ στην κλιματική αλλαγή
5. Συγκράτηση πολυτροπικών πιέσεων στο περιβάλλον.

Κατά την αναζήτηση του καταλληλότερου επιπέδου για τη λήψη μέτρων, διαπιστώθηκε ότι τα προτεινόμενα μέτρα είναι σκόπιμο να ενσωματωθεί στο τελικό έγγραφο προγραμματισμού, μετά την αξιολόγησή τους κατά τη διαδικασία του Ν. 102(Ι)-2005, εφόσον αφορούν την υλοποίηση του Προγράμματος και άπτονται σε ευρύτερο επίπεδο περιβαλλοντικής πολιτικής.

Πίνακας 7-18: Σύνοψη προτάσεων για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών επιπτώσεων

Περιβαλλοντική πτυχή	Πρόταση
Βιοποικιλότητα	<p>Για την διαχείριση των περιοχών περιβαλλοντικής προτεραιότητας και υψηλής φυσικής αξίας μέτρα που είναι σκόπιμο να ενσωματωθεί στο τελικό έγγραφο προγραμματισμού είναι ενδεικτικά:</p> <ul style="list-style-type: none"> • η καλλιέργεια φυτειών με μειωμένο αρνητικό περιβαλλοντικό αντίκτυπο. • η ολοκληρωμένη προστασία και αποκατάσταση των χορτολιβαδικών εκτάσεων με πλήρη ταυτοποίηση και χαρτογράφηση των εκτάσεων αυτών, με την διαφοροποίηση σε τύπους, ποιότητες και διαχείριση όπου απαιτείται. • λεπτομερείς μελέτες εκτιμήσεις των πιθανών επιπτώσεων των γεωργικών, δασοπονικών αλλά και άλλων πρακτικών χρήσης βιολογικών πόρων σε περιοχές ιδιαίτερης περιβαλλοντικής σημασίας για την Κύπρο. • ειδική μελέτη για τον καθορισμό ενός νομικού πλαισίου μέσω του οποίου θα παρακολουθούνται τα αποτελέσματα στην βιοποικιλότητα, ώστε να αξιολογείται η αποτελεσματικότητα της γεωργικής πολιτικής έναντι των στόχων που έχουν τεθεί στην Ε.Ε. • αποτελεσματική και επαρκής χρηματοδότηση για τη δημιουργία και εφαρμογή διαχειριστικών σχεδίων για τις περιοχές του δικτύου NATURA 2000 καθώς και επιπρόσθετη υποστήριξη σε γεωργούς και δασοκαλλιεργητές εντός περιοχών NATURA 2000, με προϋπόθεση την τήρηση διαχειριστικών απαιτήσεων που πηγάζουν από τα διαχειριστικά σχέδια των περιοχών NATURA 2000. <p>Κατά τα αρχικά στάδια υλοποίησης των δράσεων του προγράμματος πρόκειται να θεσπιστούν κριτήρια για την επιλογή των σχεδίων που θα ενισχυθούν. Τέτοια είναι:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Η εισαγωγή, στα κριτήρια επιλεξιμότητας, της περιβαλλοντικής συμβατότητας του σχεδίου που προτείνεται για ένταξη στο πρόγραμμα.</i> 2. <i>Καθιέρωση ειδικών κριτηρίων περιβαλλοντικής συμβατότητας, τα οποία μπορούν να αναζητηθούν στην κατεύθυνση διασφάλισης επαρκούς απόστασης των περιβαλλοντικά εντατικών νέων εγκαταστάσεων από τα όρια περιοχών που προτείνονται προς ένταξη στο δίκτυο Natura 2000 ή περιοχών που προστατεύονται για το φυσικό τους περιβάλλον με άλλες διατάξεις.</i>
Έδαφος	<p>Τα μέτρα που είναι σκόπιμο να ενσωματωθεί στο τελικό έγγραφο προγραμματισμού, μετά την αξιολόγησή τους κατά τη διαδικασία του Ν. 102(Ι)-2005, είναι ενδεικτικά</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Να περιληφθούν στις ενημερωτικές ενέργειες του ΠΑΑ εκστρατείες ενημέρωσης προς την κατεύθυνση συγκράτησης της χρήσης λιπασμάτων.</i> 2. <i>Να γίνει λεπτομερής αξιολόγηση των επιλέξιμων δαπανών του ΠΑΑ που κατευθύνονται προς ενίσχυση της ποιότητας του εδάφους, υπό το πρίσμα της αειφορικής αγροτικής ανάπτυξης. Δαπάνες με χαμηλό βαθμό ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής διάστασης στο συνολικό μίγμα των δράσεων που σκοπεύουν να ενισχύσουν θα πρέπει να τοποθετούνται σε αρκετά χαμηλότερη προτεραιότητα από κονδύλια που προορίζονται για την ενίσχυση δράσεων με περιβαλλοντικά συμβατότερα αποτελέσματα.</i>

Περιβαλλοντική πτυχή	Πρόταση
	3. Να προταθεί ως μέτρο η ειδική μελέτη για τον καθορισμό ενός φορέα και μιας μεθοδολογίας παρακολούθησης και αξιολόγησης της διάβρωσης των εδαφών σε σχέση με τα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα του ΠΑΑ
Κλιματικοί Παράγοντες	<p>Τα μέτρα που είναι σκόπιμο να ενσωματωθεί στο τελικό έγγραφο προγραμματισμού, μετά την αξιολόγησή τους κατά τη διαδικασία του Ν. 102(Ι)-2005, είναι ενδεικτικά</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Για την μείωση του ποσοστού εκπομπών του αερίου του θερμοκηπίου από την γεωργία προκύπτει ανάγκη μείωσης της χρήσης λιπασμάτων αζώτου, ενίσχυση για τον εκσυγχρονισμό των αγροκτημάτων μέσω κτιρίων και εξοπλισμού χαμηλής ενεργειακής κατανάλωσης, εκπαιδευτικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες για την προώθηση της παραγωγής βιοαερίου. 2. Για την μείωση της χρήσης ενέργειας ανά εκτάριο θα πρέπει περιληφθούν κατάλληλα μέτρα για τον έλεγχο των εκπομπών αμμωνίας από γεωργικές δραστηριότητες, όπως πρακτικές ορθολογικής διαχείρισης αζώτου, πρακτικές διατροφής των ζώων, τεχνικές εφαρμογής ανόργανων λιπασμάτων και λιπασμάτων ζωικής προέλευσης, κ.ά. 3. Για την αύξηση της παραγωγής ανανεώσιμης ενέργειας από τη γεωργία και τη δασοκομία να ενσωματωθούν κατάλληλα μέτρα χρήσης βιοδιασπώμενων προϊόντων, εφόσον παρατηρείται μια αναδυόμενη τάση που αφορά την εντονότερη χρήση ανανεώσιμων αγροτικών πόρων στη βιομηχανία, όπως τα αγροτικά υλικά, τα βιοπλαστικά ή τα βιοχημικά υλικά.
Τοπίο	<p>Τα μέτρα που είναι σκόπιμο να ενσωματωθεί στο τελικό έγγραφο προγραμματισμού, μετά την αξιολόγησή τους κατά τη διαδικασία του Ν. 102(Ι)-2005, είναι ενδεικτικά:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Να ενσωματωθεί στο ΠΑΑ, η ολοκληρωμένη προστασία και αποκατάσταση των χορτολιβαδικών εκτάσεων με πλήρη ταυτοποίηση και χαρτογράφηση των εκτάσεων αυτών, με την διαφοροποίηση σε τύπους, ποιότητες και διαχείριση όπου απαιτείται. 2. Να ενσωματωθούν στο ΠΑΑ, λεπτομερείς μελέτες εκτιμήσεις των πιθανών επιπτώσεων των γεωργικών, δασοπονικών (πχ δημιουργία αντιπυρικών ζωνών, δασικών δρόμων κλπ), αλλά και άλλων πρακτικών χρήσης βιολογικών πόρων (π.χ. συλλογές κλπ) σε περιοχές ιδιαίτερης περιβαλλοντικής σημασίας για την Κύπρο.
Μεταβολές πολυτροπικών πιέσεων	<p>Εντοπίστηκε η αναγκαιότητα λήψης ορισμένων μέτρων στο τρέχον επίπεδο σχεδιασμού για την βελτίωση του οικολογικού αποτυπώματος του ΠΑΑ.</p> <p>Ειδικότερα</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Θα πρέπει ενταχθούν όσο το δυνατόν περισσότερες εκτάσεις σε μέτρα με περιβαλλοντικό αντίκτυπο με απώτερο στόχο την περαιτέρω

Περιβαλλοντική πτυχή	Πρόταση
	<p>προστασία του περιβάλλοντος από τη γεωργική δραστηριότητα και τη διαφύλαξη της αειφορίας των παραγωγικών πόρων, και την επίτευξη των στόχων του πρώτου πυλώνα της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής. Για τον σκοπό αυτό, οι δράσεις που θα ενταχθούν στο ΠΑΑ συνιστάται</p> <ul style="list-style-type: none"> • να μην επικαλύπτουν δράσεις που προνοούνται από το «πρασίνο» του πρώτου πυλώνα, • να είναι όντως επωφελείς για το περιβάλλον και ειδικότερα για την υποστήριξη της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημικών υπηρεσιών αλλά ταυτόχρονα • να είναι ελκυστικές για τους γεωργούς να ενταχθούν. <p>2. Έμφαση να δοθεί στο γεγονός ότι η όποια δραστηριότητα με άμεση επίδραση στο περιβάλλον όπως είναι ο πρωτογενής τομέας να γίνεται με απόλυτο σεβασμό προς το περιβάλλον και τους παραγωγικούς πόρους, ενώ παράλληλα να προστατεύονται τα διάφορα οικοσυστήματα που εξαρτώνται και επηρεάζονται άμεσα από την άσκηση γεωργίας. Η ορθή αξιοποίηση του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης και η απόδοση αντισταθμιστικής αποζημίωσης προς τους αγρότες αποτελεί κίνητρο ένταξής τους σε αυτό και άσκησης της γεωργίας κατά τρόπο που να μην είναι ζημιογόνος για το περιβάλλον και να προστατεύει τα οικοσυστήματα. Για τον σκοπό αυτό προτείνεται να διατεθεί επαρκή χρηματοδότηση στο κρατικό σύστημα παροχής γεωργικών συμβούλων για την κάλυψη των λειτουργικών τους εξόδων (υλικοτεχνική υποδομή, ανανέωση ανθρώπινου δυναμικού κ.λπ.), ώστε να συνεχίζεται η παροχή οικολογικής τεχνογνωσίας στους αγρότες, χωρίς οικονομική επιβάρυνση για τους τελευταίους, ενόψει και του δημοσιονομικού προβλήματος της χώρας.</p>

ΣΧΕΔΙΟ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

8 ΣΧΕΔΙΟ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ

8.1 ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Για τη διαμόρφωση αποτελεσματικών μέτρων παρακολούθησης, είναι αναγκαία μια λεπτομερής επισκόπηση τόσο των δυνατοτήτων που έχουν οι σημερινοί μηχανισμοί παρακολούθησης, όσο και οι ιδιότητες του περιβάλλοντος της Κύπρου, το οποίο αποτελεί τον «υποδοχέα» του προγράμματος.

Τα δύο πρώτα βασικά διλήμματα που τίθενται για την παρακολούθηση είναι τα εξής:

1. Είναι απαραίτητη η ίδρυση και λειτουργία νέας, διακριτής Αρχής για την παρακολούθηση των επιπτώσεων του ΠΑΑ ή οι υπάρχουσες Αρχές μπορούν να ανταποκριθούν στο αντικείμενο αυτό;
2. Το περιβάλλον της Χώρας, σε συνδυασμό με το μέγεθος και τις ιδιαιτερότητες του Προγράμματος επιτρέπουν την ενιαία παρακολούθηση από μία Αρχή ή απαιτείται η παράλληλη ενεργοποίηση πολλών επιμέρους Αρχών με θεματικά κατανεμημένες αρμοδιότητες;

Οι απαντήσεις στα διλήμματα αυτά τεκμηριώνονται στις δύο επόμενες ενότητες, στις οποίες μορφοποιούνται οι επιλογές του προτεινόμενου συστήματος παρακολούθησης.

Μετά από αυτή τη βασική μορφοποίηση, αναλύεται το περιεχόμενο της παρακολούθησης, κυρίως ως προς τους δείκτες και τα άλλα στοιχεία, των οποίων η εξέλιξη θα πρέπει να καταγράφεται.

8.1.1 Χαρακτηριστικά μηχανισμών παρακολούθησης στην Κύπρο

Για την απάντηση του πρώτου διλήμματος, η διερεύνηση ξεκίνησε από τα χαρακτηριστικά εκείνων των σημερινών Αρχών της Κύπρου που οι αρμοδιότητές τους σχετίζονται με την περιβαλλοντική παρακολούθηση.

Διαπιστώθηκε ότι η δομή και τα πεπραγμένα αυτών των Αρχών της Δημόσιας Διοίκησης στην Κυπριακή Δημοκρατία, αποτελούν σαφείς δείκτες αποτελεσματικότητας. Ειδικότερα, η Στατιστική Υπηρεσία, χαρακτηρίζονται από υψηλή παραγωγικότητα στο έργο τους και δυνατότητες να συνεργάζονται με όλο το πλέγμα των Αρχών της Κύπρου, ώστε η συλλογή και επεξεργασία στοιχείων να οδηγούν σε υψηλού επιπέδου αποτελέσματα. Παράλληλα, η Υπηρεσία Περιβάλλοντος του Υπουργείου Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος αποδεικνύει ότι έχει τη δυνατότητα να ασκεί ιδιαίτερος αποτελεσματικά την εφαρμογή της περιβαλλοντικής πολιτικής. Η υιοθέτηση πλήθους ετερογενών Οδηγιών του ευρωπαϊκού περιβαλλοντικού κεκτημένου και η διαρκής επαύξηση του σώματος γνώσης γύρω από το περιβάλλον της Χώρας, όπως π.χ. κατά την εφαρμογή της Οδηγίας για τους Οικοτόπους και της Οδηγίας – Πλαίσιο για τα Νερά, αποτελούν έμπρακτες αποδείξεις των δυνατοτήτων της Υπηρεσίας Περιβάλλοντος.

Συνεκτιμώντας τα παραπάνω στοιχεία, διαπιστώνεται με προφανή τρόπο η απάντηση στο πρώτο εκ των δύο διλημάτων της προηγούμενης ενότητας: *οι υπάρχουσες Αρχές της Κύπρου είναι απολύτως επαρκείς για την παρακολούθηση των επιπτώσεων από την υλοποίηση του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020 συνεπώς, δεν απαιτείται η ίδρυση νέας διακριτής Υπηρεσίας για το καθήκον αυτό.*

8.1.2 Ενιαία ή θεματική παρακολούθηση;

Οι παραδοσιακές μορφές παρακολούθησης του περιβάλλοντος συγκροτούνται με θεματικό τρόπο: σταθμοί παρακολούθησης της ποιότητας του αέρα, δίκτυα για την ποιότητα των νερών κ.ά. Συνήθως, η ευθύνη λειτουργίας κάθε τέτοιου δικτύου, η συλλογή των στοιχείων και η εξαγωγή συμπερασμάτων ανήκει σε διαφορετικές Υπηρεσίες της Δημόσιας Διοίκησης, οι οποίες έχουν εξειδικευμένες αρμοδιότητες και εμπειρία σε ένα θεματικό πεδίο του περιβάλλοντος ή σε ένα ολιγάριθμο σύνολο τέτοιων θεμάτων. Παρόμοια συγκρότηση παρατηρείται και σε μη-κυβερνητικές οργανώσεις που μεριμνούν για την παρακολούθηση του περιβάλλοντος.

Τα πλεονεκτήματα από την κλασική θεματική οργάνωση των δικτύων παρακολούθησης του περιβάλλοντος είναι προφανή: τα στοιχεία συλλέγονται από ειδικούς, οι οποίοι έχουν την κατάρτιση να επιλύουν προβλήματα ακρίβειας ή αξιοπιστίας των μετρήσεων· παράλληλα, η γνώση συσσωρεύεται και δημιουργεί προστιθέμενη αξία σε κάθε νέο σύνολο μετρήσεων. Με λίγα λόγια, η θεματική εξειδίκευση αποδίδει σαφή πλεονεκτήματα, εκεί που οι ανάγκες απαιτούν ακρίβεια και εμβάθυνση στην καταγραφή συγκεκριμένων περιβαλλοντικών παραμέτρων.

Όμως, οι ανάγκες για την παρακολούθηση των επιπτώσεων του ΠΑΑ είναι αρκετά διαφορετικές, ιδίως ως προς τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- *Η ακρίβεια δεν είναι το πρώτο ζητούμενο· προηγείται η σφαιρικότητα των μετρήσεων.* Ένα παράδειγμα που διευκρινίζει το συγκεκριμένο ζήτημα είναι το εξής: Η ακρίβεια στο δεύτερο δεκαδικό ψηφίο των συγκεντρώσεων αέριων ρύπων στη Λευκωσία δεν είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για τη διαπίστωση των αλλαγών που επιφέρει το ΠΑΑ, εάν δεν συνοδεύεται από μετρήσεις που να σκιαγραφούν την κατάσταση σε όλη την έκταση της Χώρας. Δηλαδή, η προτεραιότητα εντοπίζεται στην καταγραφή της κατάστασης στη Λάρνακα, την Πάφο, την Αμμόχωστο και στις μικρότερες πόλεις της Χώρας, παρά στην υψηλή ακρίβεια εντός μιας μόνο πόλης. Με τον τρόπο αυτό είναι δυνατόν να διαπιστωθούν οι συνολικές αλλαγές στο περιβάλλον της Κύπρου, σε εδαφική κλίμακα που συμπίπτει με αυτή της εφαρμογής του ΠΑΑ. Με λίγα λόγια, η έκταση των μετρήσεων είναι σημαντικότερη από την ακρίβειά τους. Συνεπώς, έστω και δειγματοληπτικές μετρήσεις, σε κατά το δυνατόν μεγαλύτερο αριθμό πόλεων της Κύπρου, είναι μακράν χρησιμοποιότερες από μετρήσεις υψηλής ακρίβειας αλλά εδαφικά περιορισμένες.
- *Η σφαιρικότητα ταυτόχρονης παρακολούθησης ετερογενών περιβαλλοντικών μεγεθών έχει μεγάλη σημασία.* Το Πρόγραμμα «Αγροτικής Ανάπτυξης» πρόκειται να περιλάβει έργα και δράσεις σε ένα εξαιρετικά ευρύ φάσμα αντικειμένων και οι αλλαγές στο περιβάλλον που ενδέχεται να επέλθουν από ορισμένες δράσεις χαρακτηρίζονται από σύνθετα «μονοπάτια επίδρασης», δηλαδή αλυσίδες αιτιών - αιτιατών. Με μια θεματική προσέγγιση στην καταγραφή των αλλαγών, δεν είναι βέβαιο ότι αλλαγές εκτός του θεματικού πεδίου θα ανιχνεύονταν και θα θεωρούνταν πρόδρομοι (αίτια) άλλων αλλαγών. Αντίθετα, μια διαθεματική, σφαιρική παρακολούθηση των αλλαγών δεν είναι πιθανό να πάσχει από τέτοιες ελλείψεις.

Οι διαπιστώσεις αυτές θα πρέπει να συνδυαστούν με τα ακόλουθα γεγονότα:

- Το σχετικά μικρό μέγεθος της Κύπρου και η σχετική ομοιογένεια οικολογικών, οικονομικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών καθιστούν ευχερή την παρακολούθηση του

περιβάλλοντος σε επίπεδο ολόκληρης της Χώρας. Το γεγονός αυτό μπορεί να αντιδιασταλεί με την κατάσταση σε μεγαλύτερες ή πιο ανομοιογενείς χώρες (π.χ. Ιταλία, Γερμανία, Μεγάλη Βρετανία), όπου το μοντέλο της αποκεντρωμένης περιβαλλοντικής παρακολούθησης έχει προκριθεί, ώστε να επιτυγχάνεται πληρέστερη εστίαση στις τοπικές ιδιαιτερότητες.

- Η διοικητική δομή της Χώρας χαρακτηρίζεται από τομεακή και όχι θεματική κατανομή αρμοδιοτήτων. Για παράδειγμα, η Υπηρεσία Περιβάλλοντος ασκεί αρμοδιότητες επί του συνόλου των περιβαλλοντικών παραγόντων, οι οποίες δεν ανταγωνίζονται με παρεμφερή καθήκοντα άλλων Υπηρεσιών.

Οι προηγούμενες τέσσερις αναλύσεις συγκλίνουν στο συμπέρασμα ότι *μια συνολική, ενιαία και διαθεματική προσέγγιση στο ζήτημα της παρακολούθησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων κατά την υλοποίηση του ΠΑΑ είναι η πιο πρόσφορη επιλογή.*

8.1.3 Περιβαλλοντική ή συνολική παρακολούθηση;

Ένα σημαντικό ζήτημα που ανακύπτει κατά το σχεδιασμό συστημάτων παρακολούθησης των περιβαλλοντικών αλλαγών αφορά το εύρος των μεταβλητών που παρακολουθούνται. ειδικότερα, προκύπτει συχνά το ερώτημα αν θα πρέπει να παρακολουθούνται και οι αιτιακοί παράγοντες, όπως τα έργα και οι ρυθμοί ανάπτυξης ή μόνο τα αποτελέσματα, δηλαδή οι αλλαγές σε πτυχές του περιβάλλοντος.

Η παραδοσιακή διαμόρφωση των συστημάτων περιβαλλοντικής παρακολούθησης εστιάζει μόνο σε περιβαλλοντικές μεταβλητές. Αυτή η επιλογή καθιερώθηκε για μια ποικιλία λόγων, οι οποίοι όμως δε σχετίζονται με την ορθότητά της. Μια από τις κύριες αιτίες ήταν η εξής: Όταν τα συστήματα περιβαλλοντικής παρακολούθησης εισάγονταν για πρώτη φορά σε χώρες όπως η ΗΠΑ, η Σουηδία και η Γαλλία, η πρωτοβουλία ανήκε στις υπηρεσίες περιβάλλοντος, οι οποίες είχαν καθαρά τομεακές αρμοδιότητες. Παράλληλα, το αρχικό ενδιαφέρον έθετε ως προτεραιότητα την καταγραφή της τότε τρέχουσας κατάστασης, η οποία τις περισσότερες φορές δεν ήταν καθόλου καλή (π.χ. φωτοχημικό νέφος του Los Angeles, ρύπανση Σηκουάνα κ.ά.). Οι υπεύθυνοι για τις δυσμενείς αυτές καταστάσεις ήταν σε γενικές γραμμές γνωστοί, οπότε η βαρύτητα αποδιδόταν στη διαπίστωση του βαθμού ρύπανσης και στην πρόταση κατάλληλων πολιτικών βελτίωσης, παρά στην ακριβή καταγραφή της επιμέρους συμμετοχής κάθε υπευθύνου. Καθώς τα συστήματα περιβαλλοντικής παρακολούθησης εξελίσσονταν, το ενδιαφέρον των καταγραφών μετατοπίστηκε στη διαπίστωση της χρονικής μεταβολής των περιβαλλοντικών παραμέτρων, αφήνοντας και πάλι εκτός καταγραφής την παράλληλη εξέλιξη των αιτιακών παραγόντων, είτε γιατί αυτή ήταν δύσκολη σε σχέση με τους πεπερασμένους πόρους κάθε συστήματος, είτε διότι ο προσανατολισμός των υπηρεσιών που είχαν την ευθύνη των συστημάτων παρακολούθησης ήταν και πάλι αμιγώς περιβαλλοντικός, οπότε οι αναπτυξιακές εξελίξεις βρίσκονταν εκτός των ενδιαφερόντων τους. Σε κάθε περίπτωση, όπως διαφαίνεται από την πιο πάνω συνοπτική ανάλυση, οι λόγοι που τα κλασσικά συστήματα περιβαλλοντικής παρακολούθησης εστιάζονται στην καταγραφή κυρίως περιβαλλοντικών παραμέτρων και όχι αναπτυξιακών ή άλλων αιτιακών παραγόντων, προέρχονται από τις καταβολές τους και όχι από την ορθότητα μιας τέτοιας επιλογής.

Οι ανάγκες για την παρακολούθηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την υλοποίηση του ΠΑΑ είναι αρκετά διαφορετικές, κυρίως ως προς τα ακόλουθα ζητήματα:

- *Οι προς παρακολούθηση επιπτώσεις προέρχονται από έργα και δραστηριότητες του ΠΑΑ. Αυτή η αιτιακή συσχέτιση μεταξύ έργων των προγραμμάτων και επιπτώσεων στο περιβάλλον, η οποία αναγνωρίζεται και στην Οδηγία 2001/42/ΕΚ,¹ καθιστά δυνατή τη διαπίστωση της επιμέρους συμμετοχής κάθε έργου στην περιβαλλοντική αλλαγή, αλλά κυρίως κατευθύνει τις ενδεχομένως απαιτούμενες ενέργειες στο σωστό στόχο. Τα έργα και οι δραστηριότητες που εντάσσονται στο πλαίσιο του προγράμματος είναι δυνατόν να καταγράφονται λεπτομερώς, ενώ οι μελέτες εκτίμησης των επιπτώσεων στο περιβάλλον από κάθε έργο αναμένεται να δίνουν μια σαφή εκτίμηση για τις περιβαλλοντικές αλλαγές που οφείλονται στο έργο αυτό.*
- *Οι επιπτώσεις από άλλα σχέδια και προγράμματα ενδέχεται να εμπλέκονται με τις επιπτώσεις του ΠΑΑ. Αν και το υπό μελέτη Πρόγραμμα φαίνεται ότι θα αποτελέσει το μεγαλύτερο οργανωμένο σύνολο έργων και δραστηριοτήτων αγροτικής πολιτικής για την περίοδο 2014-2020, παράλληλα εθνικά αναπτυξιακά προγράμματα ενδέχεται να έχουν επίσης επιπτώσεις στο περιβάλλον. Μια τέτοια πιθανότητα συνδυασμένων επιπτώσεων εντοπίζεται σε σχέση με το Σχέδιο Διαχείρισης Λεκάνης Απορροής Ποταμού. Συνεπώς, το σύστημα παρακολούθησης των επιπτώσεων του ΠΑΑ θα πρέπει αφ' ενός να είναι σε θέση να καταγράφει το μέγεθος της συνολικής περιβαλλοντικής μεταβολής αλλά αφ' ετέρου θα πρέπει να μπορεί να εντοπίσει την αιτία και την προέλευσή της. Το θέμα υπερβαίνει τον απλό καταμερισμό ευθυνών· όπως ήδη αναφέρθηκε, η καταγραφή της προέλευσης μιας επίπτωσης είναι χρήσιμη κυρίως για τον ορθό προσανατολισμό των δράσεων αντιμετώπισής της.*

Με βάση τα στοιχεία αυτά, συνάγεται ότι η παρακολούθηση των επιπτώσεων του ΠΑΑ θα πρέπει να καταγράφει τόσο τις μεταβολές στις περιβαλλοντικές παραμέτρους όσο και τα στοιχεία της πορείας υλοποίησης των έργων και δραστηριοτήτων του προγράμματος.

8.1.4 Περιοδικότητα καταγραφής

Η περίοδος υλοποίησης του προγράμματος είναι αρκετά εκτενής. Η αρχική πρόβλεψη περιλαμβάνει επτά έτη, ενώ η εμπειρία από τα προηγούμενα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης δείχνει ότι δεν είναι ασυνήθιστες οι μικρές παρατάσεις.

Παράλληλα, οι επιπτώσεις στρατηγικού επιπέδου από τα έργα και τις δραστηριότητες του προγράμματος δεν αναμένεται να εμφανιστούν ακαριαία· συνήθως πρόκειται για μεταβολές που χρειάζονται κάποιο χρόνο ωρίμανσης. Η ωρίμανση αυτή συνίσταται είτε στη σταδιακή αποδοχή και χρήση των υποδομών που δημιουργούνται είτε στην απόκριση των οικοσυστημάτων στις μεταβολές κάποιων εκ των υποστρωματικών παραγόντων τους.

Συνεκτιμώντας τα δύο παραπάνω στοιχεία, προτείνεται μια διετής περιοδικότητα στην καταγραφή των περιβαλλοντικών επιπτώσεων για τα τρία πρώτα ζεύγη ετών και μια απολογιστική έκθεση στο τέλος του τελευταίου έτους. Ειδικότερα, προτείνεται η δημοσίευση τριών εκθέσεων με διετή περίοδο αναφοράς στο τέλος των ετών 2015, 2017 και 2019, ενώ στο

1. Υπενθυμίζεται ότι η Οδηγία εστιάζει μόνο σε εκείνα τα σχέδια και προγράμματα που θέτουν το πλαίσιο αδειών για μελλοντικά έργα και δραστηριότητες. Τόσο στα ερμηνευτικά κείμενα που εκδόθηκαν για την υποβολή της εναρμόνισης του δικαίου των κρατών – μελών, όσο και ειδικότερα στο Ν. 102(Ι)-2005, η εστίαση αυτή τηρείται. Συνεπώς, σχέδια και προγράμματα που θέτουν πλαίσια πολιτικής ή «άλυων» δράσεων θεωρείται ότι δεν συνοδεύονται από συγκεκριμένες επιπτώσεις στο περιβάλλον· στην πράξη αναγνωρίζεται ότι οι όποιες μεταβολές πρόκειται να επέλθουν στο περιβάλλον μπορούν να αντιμετωπισθούν είτε στα μετέπειτα στάδια εφαρμογής των πολιτικών είτε όταν οι «άλυες» δράσεις αρχίζουν να έχουν από αποτέλεσμα στο περιβάλλον.

τέλος του 2020 προτείνεται η εκπόνηση μιας συνολικής, απολογιστικού τύπου έκθεσης για τις συγκεντρωτικές καταγραφές των επιπτώσεων του ΠΑΑ. Η έκθεση του 2020 μπορεί να αναβληθεί για ένα έτος, εάν έχει προηγηθεί παράταση του χρονικού διαστήματος υλοποίησης του ΠΑΑ.

8.1.5 Περιεχόμενο της παρακολούθησης

Σε ότι αφορά τα **περιβαλλοντικά δεδομένα της παρακολούθησης**, τα αποτελέσματα των καταγραφών θα πρέπει να είναι ομοιογενή, ώστε να εξασφαλίζεται η συγκρισιμότητά τους από διετία σε διετία. Παράλληλα, θα είναι καλό να εξασφαλισθεί συγκρισιμότητα με τις εκτιμήσεις της παρούσας μελέτης.

Μια ουσιαστική πτυχή του περιεχομένου της παρακολούθησης είναι η διατήρηση του στρατηγικού χαρακτήρα των αποτελεσμάτων, η οποία μπορεί να επιτευχθεί με τη χρήση περιβαλλοντικών δεικτών.

Και οι τρεις προηγούμενες ανάγκες μπορούν να ικανοποιηθούν με τη χρήση, κατά την παρακολούθηση, των δεικτών της παρούσας μελέτης. Ειδικότερα, μπορεί να καταγράφονται οι μεταβολές είτε στο σύνολο των δεικτών του κεφαλαίου 7 είτε σε ένα κρίσιμο υποσύνολο, το οποίο μπορεί να αποτελείται από εκείνους τους δείκτες που η παρούσα μελέτη εκτιμά ότι είναι πιθανόν να μεταβληθούν προς το δυσμενέστερο. Τα συνεκτικότερα αποτελέσματα μπορούν να επιτευχθούν με μια υβριδική προσέγγιση στις δύο παραπάνω δυνατότητες, ως εξής:

- Εφόσον υιοθετηθεί η περιοδικότητα που προτάθηκε στην ενότητα 8.1.4, μπορεί να καταγράφεται και να δημοσιεύεται ανά διετία η αλλαγή στα μεγέθη των δεικτών που αναφέρει ο Πίνακας 7-5
- Στην τελική έκθεση της παρακολούθησης, κατά τη λήξη της προγραμματικής περιόδου, θα πρέπει να καταγραφούν οι αλλαγές στο σύνολο των δεικτών που χρησιμοποιήθηκαν για τον προσδιορισμό των επιπτώσεων, τους οποίους παρουσιάζει ο Πίνακας 7-1.

Οι πηγές των δεδομένων για τις εκάστοτε τιμές των παραπάνω δεικτών μπορούν να εξασφαλίζονται από ένα εύρος πηγών, όπως:

- τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της Κυπριακής Δημοκρατίας,
- οι εκθέσεις του Yale Center for Environmental Law and Policy²,
- οι μελέτες εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των έργων και δραστηριοτήτων,
- πρωτοβουλίες καταγραφών και μετρήσεων που μπορούν να αναληφθούν κατά την υλοποίηση του ΠΑΑ, εφόσον οι προηγούμενες πηγές δεν προσφέρουν επαρκή πληρότητα στοιχείων.

Σε ότι αφορά τα **δεδομένα των έργων και δραστηριοτήτων** που υλοποιούνται βάσει του ΠΑΑ, μια περιεκτική καταγραφή είναι αρκετή. Τα στοιχεία που μπορούν να συνθέτουν μια τέτοια καταγραφή, ανά έργο ή δραστηριότητα είναι

- ο τίτλος

² Το 2014 Environmental Performance Index είναι ένα κοινό πρόγραμμα μεταξύ του Yale Center for Environmental Law & Policy (YCELP) και του Center for International Earth Science Information Network (CIESIN) του Πανεπιστημίου Κολομβίας, σε συνεργασία με το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ και με την υποστήριξη από την οικογένεια McCall MacBain Foundation. Για περισσότερες πληροφορίες ανατρέξτε <http://epi.yale.edu/about>

- ο στόχος
- μια συνοπτική περιγραφή, η οποία θα περιλαμβάνει το μέγεθος και τα βασικά χαρακτηριστικά, και
- ο βαθμός υλοποίησης.

8.2 ΣΥΝΟΨΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ

Στην προηγούμενη ενότητα, τα ζητήματα που άπτονται των διαφόρων πτυχών της παρακολούθησης των επιπτώσεων του ΠΑΑ, προσεγγίσθηκαν με αναλυτικό τρόπο, ώστε οι προτάσεις της μελέτης να τεκμηριώνονται με διαφανείς συλλογισμούς. Στην παρούσα ενότητα, οι προτάσεις αυτές κωδικοποιούνται στον πίνακα της επόμενης σελίδας, σε μια μορφή που να εξασφαλίζει ευχέρεια στην ενδεχόμενη υιοθέτησή της.

Μια σημαντική επισήμανση που σχετίζεται με το μακροπρόθεσμο ορίζοντα εφαρμογής του ΠΑΑ είναι η εξής: στο κεφάλαιο αυτό καταβλήθηκε προσπάθεια να τεθεί ένα επαρκώς σαφές πλαίσιο κατευθύνσεων για το περιεχόμενο της παρακολούθησης, χωρίς ωστόσο να δημιουργούνται δεσμεύσεις που θα εμποδίσουν την υιοθέτηση καταλληλότερων επιλογών στο μέλλον, όταν η υλοποίηση του ΠΑΑ αρχίζει να αντικαθιστά τις εκτιμήσεις με βεβαιότητες. Στο πνεύμα αυτό, εξίσου σημαντική με την εγκυρότητα των καταγραφών είναι μια **κριτική θεώρηση των επιλογών της παρακολούθησης**, ιδίως κατά την πρώτη έκθεση διετούς εφαρμογής της.

Πίνακας 8-1: Σύνοψη προτάσεων για την παρακολούθηση

Πτυχή	Πρόταση
Υπεύθυνος παρακολούθησης	Η Διαχειριστική Αρχή του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης
Μορφή της παρακολούθησης	<p>Περιοδικές εκθέσεις</p> <ul style="list-style-type: none"> • τρεις διετείς εκθέσεις για τις διετίες 2014-2015, 2016-2017 και 2018-2019, • μια απολογιστική έκθεση για το εναπομείναν διάστημα και για το σύνολο της προγραμματικής περιόδου, στο τέλος του καταληκτικού έτους.

Πτυχή	Πρόταση
Περιεχόμενο της παρακολούθησης	<p>Η παρακολούθηση καταγράφει στοιχεία των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, με όρους μεταβολής στην τιμή ορισμένων δεικτών της παρούσας μελέτης, καθώς και στοιχεία σχετικά με την υλοποίηση του προγράμματος, κυρίως σε ότι αφορά τα ενταγμένα έργα και δραστηριότητες.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Για τα περιβαλλοντικά δεδομένα, στις τρεις διετείς εκθέσεις καταγράφονται οι μεταβολές στους είκοσι δείκτες που περιέχει ο Πίνακας 7-5, για τους οποίους η παρούσα μελέτη εκτιμά ότι θα μεταβληθούν. Στην απολογιστική τελική καταγράφονται οι μεταβολές των σαραντατεσσάρων δεικτών που περιέχει ο Πίνακας 7-1 και χρησιμοποιήθηκαν για τον προσδιορισμό των επιπτώσεων. • Για τα σχετικά με την υλοποίηση στοιχεία, καταγράφονται δεδομένα των έργων και δραστηριοτήτων με συνοπτική μορφή, ώστε να καθίσταται δυνατός ο συσχετισμός του προγράμματος με τις περιβαλλοντικές μεταβολές.
Πηγές δεδομένων	<p>Για τις μεταβολές των περιβαλλοντικών δεικτών:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Στατιστική Υπηρεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας, • Yale Center for Environmental Law and Policy³, • Μελέτες εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των έργων και δραστηριοτήτων, • Πρωτοβουλίες καταγραφών και μετρήσεων που μπορούν να αναληφθούν κατά την υλοποίηση του ΠΑΑ, εφόσον οι προηγούμενες πηγές δεν προσφέρουν επαρκή πληρότητα στοιχείων. • Για την πορεία υλοποίησης, οι καταγραφές του Φορέα Υλοποίησης.

³ http://epi.yale.edu/files/2014epi_backcasted_scores_0.xls

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- *G. Pe'er, L.V. Dicks, P. Visconti, R. Arlettaz, A. Baldi* κά Supplementary Materials for EU agricultural reform fails on Biodiversity, 2014
- *Τμήμα Περιβάλλοντος*: Πρόταση για το Σχέδιο Προσαρμογής της Κύπρου στις Κλιματικές Αλλαγές, 2014, στο πλαίσιο του προγράμματος LIFE+ «Ανάπτυξη μιας εθνικής στρατηγικής για την προσαρμογή στις αρνητικές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στην Κύπρο - CYPADAPT» διαθέσιμο και μέσω διαδικτύου από τη <http://uest.ntua.gr/cypadapt/?p=538&lang=EL>
- *The Scottish Government*, Proposals for Scotland Rural Development Programme 2014-2020 – Strategic Environmental Assessment – Environment Report, January 2014
- *Institute for European Environmental Policy*, High Nature Value farming throughout EU-27 and its financial support under the CAP March 2014
- *Department of Agriculture, Food and the Marine*, Strategic Environmental Assessment of the Draft Development Programme for Ireland, May 2014
- *Department for Environment Food & Rural Affairs*, Strategic Environmental Assessment of the Draft Rural Development Programme in England -Environmental Report, June 2014
- *Welsh Government*, Strategic Environmental Assessment: Environmental Report, 2014-2020 Rural Development Plan, March 2013
- Προσχέδιο Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης 2014-2020, Νοέμβριος 2013
- Guidance on Integrating Climate Change and Biodiversity into Strategic Environmental Assessment, European Commission, 2013
- *Επιτροπή διαχείρισης Ειδικού Ταμείου Α.Π.Ε. και ΕΞ.Ε.*: Σχέδιο Χορηγήσεων για ενθάρρυνση της ηλεκτροπαραγωγής από μεγάλα εμπορικά αιολικά, ηλιοθερμικά και φωτοβολταϊκά συστήματα και την αξιοποίηση βιομάζας, (2012-No,3),
- *Frederick University*: Στρατηγική για την Βιοποικιλότητα στην Κύπρο, 2012,
- *Doorn, Anne van, Berien Elbersen*, Implementation of High Nature Value farmland in agri-environmental policies: What can be learned from other EU member states?, 2012.
- Θέση των υπηρεσιών της Επιτροπής σχετικά με την κατάρτιση συμφωνίας εταιρικής σχέσης και προγραμμάτων στην Κύπρο για την περίοδο 2014-2020, 2011
- *Τμήμα Αναπτύξεως Υδάτων του Υπουργείου Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος*: Αναλυτικό Σχέδιο Διαχείρισης Λεκάνης Απορροής Ποταμού, Παράρτημα Ι, 2011
- *Τμήμα Αναπτύξεως Υδάτων του Υπουργείου Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος*: Τελική Έκθεση Υδατικής Πολιτικής, Παράρτημα VII, 2011
- *Τμήμα Αναπτύξεως Υδάτων του Υπουργείου Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος*: Σχέδιο Διαχείρισης Λεκάνης Απορροής Ποταμού Κύπρου, 2011
- *Υπηρεσία Περιβάλλοντος Υπουργείου Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος*: Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Καταπολέμηση της Απερήμωσης, 2008
- *ΚΑΠΕ*: Μελέτη Αναφορικά με το Εθνικό Σχέδιο Δράσης Βιομάζας για την Κύπρο περιόδου 2008-2020, Τελική Έκθεση, 2008

- *Hellenic Ornithological Society (HOS)/BirdLife partner in Greece, Dimalexis T., Markopoulou D., Kourakli P., Manolopoulos A., Vitaliotou M., Chouvardas D., Identification of High Nature Value agricultural and forestry land, 2008*
- *Υπουργείο Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος, Τμήμα Γεωργίας: Στρατηγική Μελέτη Εκτίμησης των Επιπτώσεων στο Περιβάλλον για το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013, Προκαταρκτική Τελική Έκθεση 2007*
- *Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων: Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Βελτίωση της Ποιότητας του Αέρα στην Κύπρο, 2007*
- *Yale Center for Environmental Law and Policy, University of Yale and Center for International Earth Science Information Network, Columbia University, 2005 Environmental Sustainability Index, in collaboration with World Economic Forum and Joint Research Centre, European Commission*
- *Yale Center for Environmental Law and Policy, University of Yale and Center for International Earth Science Information Network, Columbia University, Pilot 2006 Environmental Performance Index, in collaboration with World Economic Forum and Joint Research Centre, European Commission*
- *European Commission, DG Environment, A Study to develop and implement an overall strategy for EIA-SEA Research in the EU, 1997*
- *European Commission, DG Environment, Case studies on SEA, 1997.*
- *European Commission, DG Environment, (prepared by ERM), Handbook on Environmental Assessment on Regional Development Plans and EU Structural Funds Programmes, 1998.*
- *Sadler, B. and Verheem, R., Strategic Environmental Assessment: Status, Challenges and Future Directions, Report No. 53, Ministry of Housing, Spatial Planning and the Environment, The Hague, The Netherlands, 1996.*
- *University of Manchester EIA Centre, EIA Leaflet Series 13: Strategic Environmental Assessment, 1995*